TULA-online.org

TULA-online.org

TULA-online.org

TULA-online.org

ПОЧАТКИ КНИГОПЕЧАТАНЯ НА ЗЕМЛЯХ УКРАІНИ

в память 350-літя першої друкованої книжки на Україні у Львові 1573-4 р.

із 560 зразками друку і прикрас давньої книги України

замислом, трудом і заходами Іларіона Свєнціцкого

накладом Наукової Фундації Галицкого Митрополита

Андрея Шептицкого ЧСВВ.

„Національний Музей"

у Львові.

В ПЕЧАТНІ МОНАСТИРЯ ЧИНА СВ. ВАСИЛІЯ В. У ЖОВКВІ

1924 РОКУ

TULA-online.org

ВИДАНЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЯ

У ЛЬВОВІ, вул. МОХНАЦКОГО ч. 42.

Ілюстрований провідник по Національному Музеєви, 32 ст. 8⁰. 1913. зл. 2.

Каталог старопечатних книг, 134 ст. 8⁰. 1908, р. зл. 3.

Про музеі і музейництво (з 12 ілюстраціями з области европейского музейного будівництва і практичними вказівками як що збирати) Львів 1920 р. зл. 1·50.

Каталог Шевченківської вистави 1920 р. *з портретом батька Шевченка* (подрібна бібліографія по ріжним питаням про Шевченка). зл. 0·50.

Збірна вистава Модеста Сосенка з житєписом і характеристикою творчости покійного мистця. зл. 0·25.

Архітекта А. Лушпинського: **Рисунки деревлянних церков** Галицкої України XVI.—XVIII. в. на 40 таблицях вел. 4-ки, 1920 р. зл. 15.

В друку: *архит. В. Сіцінського* „Матеріяли до історії церковного деревляного будівництва Галичини".

Прикраси рукописів Галицкої України XVI. в.
вип. I. (22 світодруки і 31 табл. вел. 4-ки);
„ **II.** (13 „ і 70 „ „ „);
„ **III.** (12 „ і 41 „ „ „), з текстом і показчиками.

Л .Сосенко: **Прикраси рукописів XVI—XVII. в.** Ставропигійского Музея у Львові. 18 табл. 4-ки, 1923.

Тільки комплетами по 60 зл.

Ціна сеі книги: 65 зл.

TULA-online.org

ПОЧАТКИ КНИГОПЕЧАТАНЯ НА ЗЕМЛЯХ УКРАІНИ

в память 350-літя першої друкованої книжки на Україні у Львові 1573-4 р.

із 560 зразками друку і прикрас давної книги України

замислом, трудом і заходами Іларіона Свєнціцкого

накладом Наукової Фундації Галицкого Митрополита

Андрея Шептицкого ЧСВВ.

„Національний Музей"

у Львові.

В ПЕЧАТНІ МОНАСТИРЯ ЧИНА СВ. ВАСИЛІЯ ВЕЛ. У ЖОВКВІ 1924 РОКУ

TULA-online.org

TULA-online.org

ОГЛАВ.

I. Часть історична.

Стор.

1. *Початок печатаня книжок у Німців і їх сусідів* 3
(Початки книгопечатаня 4. — Звязок первопечатаня з рукописами 5. — Зміст перводруків 6. — Вага книгопечатаня, його розвиток 7. — Книгопечатаня в поодиноких націй 8. — Послідовність праці в книгопечатному ділі 9. — Организація книжного ринку 10. — Кождому своя книжка 11. — Противники книгопечатаня 12. — Література предмету 12.)

2. *Словянскі перводруки* 13
(Характерні риси видань Фіоля 1491. Ідейний підклад південних перводруків 14. — Виданя доктора Франца Скорини 15. — Білорускі перводруки 16. — Жива народня мова перводруків 17.)

3. *Іван Федоров Москвитин* 18
(Початки книгопечатаня в Москві, та на Східнословянских Землях 18. — Книгопечатаня в Заблудовю 1568—70 — Ідейна основа діяльности Івана Федорова 21.)

4. *Львів 1573—4* 22

5. *Подвиг видавця. Книгопечатаня в Острозі 1580—1612 р.* 24
(Література до глав 2—5 ст. 26).

6. *Дермань 1603—5 р.* 27

7. *Братска друкарня у Львові 1591 р.* 29

8. *Дрібні друкарні Галичини і Волині* 31
(Стрятин 31. — Крилос 32. — Домжив Люткович в Угерцях, Червертні і Чорній та Луцку 32. — Друки Кирила Транквиліона Ставровецкого в Почаєві і Рохманові 33. — Кремянець 33. — Соболь і Вербицкий у Киіві 34. — Література 34.)

9. *Книгопечатаня у Вильні і на Білій Руси* 35
(Мстиславець і Мамоничі 35. — Євє. 36. — Література 36.)

10. *Характеристика стародруків* 37
(Ідейний підклад книгопечатноі діяльности на Заході і у Словян 37. — Характеристика перводруків Москви 39. — Х-ка перводруків Украіни 40. — Література 40.)

11. *Монастирскі книгопечатні* 41
А). Печатня Киівопечерскоі Лаври 41. — Соперництво монастирів із світскою друкарнею 42. — Б). Чернигів 43. — В). Унів 44. — Г). Почаів 45 — Література предмету 46.)

TULA-online.org

II. Часть. Видавничо-друкарска техника

1. *Видавничий капитал* 49
(Видаток на зиск 50. — Перші друкарскі умови на землях Східного Словянства 51. — Заробіток первопечатника Івана Федорова 52.)
2. *Цехова организація. Друкарский монополь.* 53
(Спір Братскоі Друкарні зо Слезкою 54. — Хиткі королівскі привилеі 55. — Проворний ходотай 56.)
3. *Умови Львівского Успенского Братства з друкарями на друк книжок* 54
(Плата друкарскій челяди 58. — Видавничі умови 1688—1723 р. 59. — Література 60.)
4. *Випосаженя і челядь друкарні* 61
(Друкарска челядь у Львові 1587—1627 р. 62. — Черенки, Словолитники 63. — Інвентура Братскоі Друкарні 64.)
5. *Зиск і страта видавців* 65
(Обмани друкарів 65. — Визиск професійного робінника 66. — Література про папер 66.)
6. *Папер* 67
(Папірні і торговці папером 67. — Достава паперу 68.)
7. *Рисівники і різчикп дереворитів* 69
(Дереворити Федорівских видань 69. — Звязок дереворитy з іконою і житям 70. — Плата за дереворити 71. — Львівскі дереворитники 1574—1767 р. 72. — Київскі 1618—1766. р. 73. — Могилевскі 1676—1701. р. 74. — Чернигівскі 1683—1785 р. 74. — Почаівскі 1734—1798 р. 75. — Звязок між дереворитами Украіни і Волощини 75. — Давня традиція румунских дереворитів 76. — Література предмету 76.)
8. *Книжна торговля у Львові* 77
(Книготорговці-німці, Іван Федоров і Син, Слезка 77. — Спосіб продажи по торгам 78. — Засновок сталоі книготорговлі у Львові 78. — Підвисшуванє ціни 79. — Продажа братских книг у Львові 1612—1692 р. 80.)
9. *Послівя* 83

III. Часть. Річеві прилоги — друків і дереворитів

Таблиця
I. 1. Розпятя з Октоіха Фіоля 1491, ... Краків
2. Сторінка Часлослова „ „ . . . . . „
II. 3. Титулова карта Псалтирі Скорини 1525 . . . . . Вильно
4. Передмова до „ „ „ . . . . . „
5. Початкові букви з Біблії „ 1517—19 . . . . . Прага
III. 6. св. Петка і текст з Молитвослова Вуковича 1547 . . . . . Венеція
IV. 7. св. Георгій „ „ „ „ . . . . . „
V. 8. Чудо над сліпцем з Тріоди цвітноі 1550 р. . . . . Молдоволощина
VI. 9. ап. Лука з Апостола Іоана Ѳедорова 1563—4 . . . . . Москва
(обор.) 10. Початок тексту Дѣяній (л. 16.) „ „ . . . . . „
11. л. 52-й „ „ „ „ . . . . . „
VII. 12. Цар Давид (побільшено 1·5) з Псалтирі Федорова 1569 . . . . . Заблудів
(обор.) 13. з Передмови до „ „ „ . . . . . „
14. конець „ „ Учит. Євангелія „ „ . . . . . „

TULA-online.org

Таблиця		
VIII.	15. ап. Лука з Апостола Федоровича 1574	Львів
(обор.)	16. як ч. 10. „ „ „	„
	17. „ „ 11. „ „ „	„
IX.	18. початок Послівя Апостола „ „	„
X.	19. Титулова карта Біблії „ 1581	Острог
(об.)	20. початок Мойсеєвої пісні з Псалтирі Федоровича 1580	„
	21. Конець грец. і словянс. передмови до Біблії Федорова 1581	„
XI.	22. сторінка 1-а тексту „	„
	23. Конець із знаком Івана Федоровича „	„
XII.	24. Апокрисису — титул 1597 р.	„
	25. Розпятя з Лѣкарства 1607 р.	„
(обор.)	26—7. Послівя „ „	„
XIII.	28. Тестамент царя Василія 1607 р.	„
	29. „ з Віршованої передмови 1607 р.	„
(обор.)	30—31. Словянский і народно-книжний текст 1-ого л. Тестаменту 1607 р.	„
XIV.	32. конець Часослова 1612 р.	„
	33. заголов. лист Мѣсяцеслова при Часослові 1612 р.	„
XV.	34. Передмова до листу патр. Мелетія 1605 р.	Дермань
	35. Розпятя з Октоіха 1604 р.	„
XVI.	36. Частина ст. 122-ої Статута Литовского 1588 р.	Вильно
(об.)	37. Слов. і польс. текст з Казаня 1596 р.	„
XVII.	38. Титулова карта Граматики Зизанія 1596 р.	„
	39. „ „ Учительного Євангелія 1616 р.	Євє
(об.)	40. Королівский привилей на друк Мамоничам, з Тріоди цвт. 1609 р.	Вильно
XIII.	41. Титул. карта Служебника Гедеона Балабана 1604 р.	Стрятин
(об.)	42. з Передмови до „ „ „	„
	43. ст. 422-а із „ „ „	„
XIX	44. Григорій Двоєслов „ „ „	„
(об.)	45—46. Початкові букви „ „ „	„
XX.	47. Заставки „ „ „	„
XXI.	48. Тит. кар. Требника „ 1606	„
(об.)	49. з Передмови „ „ „ „	„
	50. Початок чина вінчаня „ „	„
XXII.	51. Тит. кар. Учительного Євангелія „	Крилос
XXIII.	52. „ „ Зерцала богосл. К. Т. Ставровецкого 1618 р.	Почаїв
(об.)	53. з Передмови Учит. Євангелія „ 1619 р.	Рохманів
XXIV.	54. л. 13-й з Перла многоцінного К. Т. Ставровецкого 1646, р.	Чернигів
(об.)	55. л. 27. об. „ „ „ 1699 р.	Могилів
XXV.	56. Тит. кар. Собранія вкратці П. Д. Лютковича 1618 р.	Угерці
	57. л. 55 із Апостолів і Євангелій „ 1620	„
XXVI.	58. Тит. кар. Казаня памяти Ал. Шептицкого „ 1622	„
(об.)	59—60. із „ „ „ „ „	„
XXVII.	61. Лямент по о. Іоані Василевичу „ 1628	Луцк
	62. л. 1-й з Апостолів і Євангелій 1640	„
(об.)	63 ст. 18 і 19 з Писмениці 1638	Кремянець
XXVIII.	64. Тит, ст. Букваря Спиридона Соболя 1631	Кутеін
(об.)	65—67. Азбука „ „ „	„
XXIX	68. Варлаам і Йоасаф з Гісториі 1637	„
(об.)	69. Передмова до „ „	„

TULA-online.org

Таблиця		
XXX.	70. тит. кар. Анфологіона 1678	Новгород Сіверский
XXXI.	71. з Передмови до Требника Вербицкого 1635	Долго Поле
	72. тк. Краткого Собранія угроруского 1727	Тернава
XXXII.	73. Метрика церковна Ант. Винницкого 1670	Унів
XXXIII.	74. Виклад о церкві „	„
(об.)	75. Передмова до Викладу „	„
	76. Житіє св. Володимира „	„
XXXIV.	77. Ц. Давид Т. Коцовского із Псалтирі Дорофея 1673	„
	78. Богомати з румун. Акафисту 1673	„
(об.)	79. тк. румун. Пречестный Акафист „	„
XXXV.	80. т. к. Часословця 1674	„
	81. з „ герб Шептицких „	„
	82. Початок передмови Варл. Шептицкого до Псалтирі 1678 з присвятою батькови Захарії	„
XXXV.	83. тк. Учительного Євангелія 1696	„
(об.)	84. оборот тит. карти Учит. Євангелія 1696	„
XXXVII.	85. т. к. Собранія припадков 1732	„
(об.)	86. з л. 28. об. Служебника 1747	„
XXXVIII.	87—88 заставки Н. Зубрицкого із Служебника 1733	„
(об.)	89—90. Початкові букви Служебника „	„
XXXIX.	91. як 87—88 „ „	„
(об.)	92. „ 89—90 „ „	„
XL.	93. „ 91 „ „	„
(об.)	94. „ 92 „ „	„
XLI.	95. Заставки і кінцівки „ 1740	„
	96. Початкові букви „ 1747	„
XLII.	97. як 95 „ „	„
(об.)	98. „ 96 „ „	„
XLIII.	99. „ „ „ 1740	„
(об.)	100. „ „ „ 1747	„
XLIV.	101. Титулова карта „ 1734	Почаів
(об.)	102. Заставки „ „	„
	103. л. 123-й з Богословія 1756	„
XLV.	104. Григорій Двоеслов із Служебника 1734	„
	105. Богомати з Псалтирі 1740	„
(об.)	106—7. Початкові букви „ 1734	„
XLVI.	108. Заставки Акафистів 1740	„
(об.)	109. Початкові букви Псалтирі 1750	„
XLVII.	110. Заставки „ 1750	„
	111. „ Часослова 1760	„
(об.)	112—113. Початкові букви Служебника 1785	„
XLVIII.	114. Іван Златоуст Ад. Ґочемского із Служебника 1791	Почаів
(бо.)	115. т. к. Лексикона слов.-польского 1722	Супрасль
XLIX.	117—119. евг. Матвій і Марко, св. Антоній Печ. і Єлисей з Анфол. 1618	Київ
(об.)	120. із 806-ої ст. Служба Феодосію Печ. з Анфологіона 1618	„
L.	121—4. Введеня, Благовіщеня, Різдво, Стрітеня „ „	„
LI.	125—8. Хрещеня, Преображеня, Успеня, Покрова „ „	„
(об.)	129. ст. 28. з Омілії 1625	„
LII.	130. IcXc серед Святих з Тріоди постної 1627	„

TULA-online.org

Таблиця

131. Розпятя з Тріоди постноі 1627 . . . . . Київ
(об.) 132. Початкові букви „ „ . . . . . „
LIII. 133. Семий Собор в Никеі 787 р. з Тріоди постноі 1627 . . . . . „
134. Потопа з Тріоди постноі 1627 . . . . . „
LIV. 135—8. Воскресеня, Симеон Стовп., Митар і Фарис., Каін убив Авеля 1627 . „
LV. 139. Ліствиця св. Івана з Тріоди постноі 1627 . . . . . „
140. Видіня св. Антонія „ „ „ . . . . . „
LVI. 141. Лик святих, Гріхопаденя з Троди постноі 1627 . . . . . „
LVII. 144—5. Страшний суд, Блудний син „ „ „ . . . . . „
LVIII. 146. св. Дорофей з Поученія 1628 . . . . . „
147. Богомати з вензелем ꙗхкѳ. із Служебника 1629 . . . . . „
(об.) 148. Початкові букви „ „ . . . . . „
LIX. 149. Розпятя (гл. 376 тб. CXXXI.) „ „ . . . . . „
(об.) 150. як 148 „ „ . . . . . „
LX. 151. Патр. Калист з Учительного Євангелія 1637 . . . . . „
(об.) 152. Початкові букви „ „ „ . . . . . „
LXI. 153—4. Немилосерний віритель, Весільні гості „ . . . . . „
LXII. 155 – 6 ап. Петро тоне, Богач і небо „ . . . . . „
LXIII. 157—8. Воскресеня в Наін, Чудо з біснуватим Єван. Учит. . . . . „
LXIV. 159—106. Чудо з хлібами, Таланти слугам „ „ . . . . . „
LXV. 161—2. Богач і смерть, Невірні садівники „ „ . . . . . „
LXVI. 163—4. Чудо з двома сліпцями, Кровоточива „ „ . . . . . „
LXVII. 165—6. Око-світильник, Продовженя проповіди „ „ . . . . . „
LXVIII. 167—8. Вїзд у Єрусалим, Воскрешеня Лазаря „ „ . . . . . „
LXIX. 169—70. Воскресеня, Мироносиці „ „ . . . . . „
LXX. 171—2. Розслаблений, Сліпорождений „ „ . . . . . „
LXXI. 173—4. Самарянка, Вознесеня „ „ . . . . . „
LXXII. 175—6. Симон — Петро і Андрій, Сотник „ „ . . . . . „
LXXIII. 177—8. Біснуватий, Дочка Яіра „ „ . . . . . „
LXXIV. 179—80. Розслаблений, Ловитва риб „ „ . . . . . „
LXXV. 181—2. Сівач, Багач і Лазар „ „ . . . . . „
LXXVI. 183—5. Христос і Фарисей, Кінцівка „ „ . . . . . „
LXXVII. 186. Заставиця з Тріоди постноі . . . . . „
187. Тайна вечера, Молитва, Прибитя до хреста, Розпятя із Служеб. 1653 . „
LXXVIII. 188. Синопсіс Ґізієля 1680 . . . . . „
(об.) 189. ст. 197 Синопсіса „ . . . . . „
LXXIX. 190. Епітафіон П. Орлика — Варлааму Ясинскому 1707 . . . . . „
(об.) 191. „ „ „ „ „ . . . . . „
(природна величина оргиналу 30 × 84 смт.)
LXXX. 192—3. Початкові букви Акафистів 1732 . . . . . „
LXXXI. 194. Философія Аристотелева 1745 . . . . . „
LXXXII. 195—8. Заставки Апостола 1574 . . . . . Львів
(об.) 199—200. „ „ „ . . . . . „
LXXXIII. 203—5. „ і друкарский знак Федорова 1574 . . . . . „
LXXXIV. 206. Збірна грамота украінского епископату 1590 . . . . . „
LXXXV. 207—9. тк. Адельфотиса і 2 сторінки 1591 . . . . . „
LXXXVI. 210—12. тк. О воспитаніи чадъ, (оборот тит. карти і вірш) 1609 . . . . . „
LXXXVII. 213—4. з Передмови до Книги о священстві і остання сторінка 1614 . . . „
LXXXVIII. 215 – 16. тк. Віршів з трагедіі Хрістос пасхон і Розпятя з текстом 1630 . „

TULA-online.org

Таблиця

LXXXIX. 217—18. з Віршів на Воскресеня з назвами учнів-акторів 1631 . . . . . Львів
XC. 219—222. Сауло-Павло, Петро і хромець, Маслосв., Очищ. бісн. з Апост. 1639 „
XCI. 223—6. Сош. св. Духа, Воскр. Товифи, ап. Павло, Плащен. з неба „ „ „
XCII. 227—9. Павло і гадина, Вїзд у Єрусалим, Смерть Ананії і Сафири „ „ „
XCIII. 230—3. Жертва Авраама, Хрещ. Госп., Сауло-Павло, Хрещ. Евнуха „ „ „
XCIV. 234—5. Заставка і ап. Петро з Апостола 1639 . . . . . „
XCV. 236. ап. Іван — ιαχλ̑ В. Θ. „ „ . . . . . „
XCVI. 237—8. Заставка і початкові букви „ „ . . . . . „
XCVII. 239. тк. О тайнах церковних 1642 . . . . . „
XCVIII. 240. Заставочка з Апостола 1639 . . . . . „
241. Мудрі і нерозумні діви в Тріоди цвітноі 1642 . . . . . „
242—7. Шість заставок з Часослова „ . . . . . „
XCIX. 248—258. Одинадцять заставок „ „ . . . . . „
(об.) 259—260. Початкові букви з Тріоди цвітноі „ . . . . . „
C. 261. Іван Дамаскин з Октоіха 1644 . . . . . „
262. Усікновеня св. Івана з Учит. Євангелія 1643 . . . . . Ясси
(об.) 263—5. Заставки з Октоіха 1644 . . . . . Львів
CI. 265 (bis). тк. Євангелія „ . . . . . „
(об.) 266. Конець „ Матвія „ . . . . . „
CII. 267. Євг. Марко „ . . . . . „
(об.) 268. Оглав Євангелія Марка „ . . . . . „
CIII. 269—70. Блудний син у батька, При кориті із свиньми з Євангелія 1644 „
(об.). 271— 3. Заставки „ „ „
CIV. 274 80. Благовіщеня, Ангели в Авраама, Різдво, Мит. і Фарисей „ „ „
Сівач, Плата робітникам, Богач і Лазар „ „ „
(об.) 281— 2. Початкові букви „ „ „
CV. 283 90. Поклон Волхвів, Поклон Пастирів, Утеча в Єгипет „ „ „
Обрізаня, Іс між книжниками, Прогнаня торговців, Покуса, „ „ „
Смоківниця „ „ „
CVI. 291— 7. Іс з Учениками, Самарянка, Розпятя, Нечистий, Мироносиці, Вознесеня, Сошествія „ „ „ „ „ „
CVII. 298—304. Іс перед Пилатом. Тайна вечера, Іс у Каяфи, Вїзд у Єрусалим, Прогнаня біса, Іс і Фарисеі, Умиваня ніг „ „ „ „ „ „
CVIII. 305—311. Сотник, Весіля в Кані, Зрада Юди, Хс і жінка, Хс являється 2-ом ученикам, Буря на озері, Хс уздор. сліпця „ „ „ „ „ „
CIX. 312—319. Хс і Фарисей, Хс і Сотник, Марія і Марта, Явленя Ха Фомі, Каменованя св. Степана, Скалка і поліно, Самарянин і розбійники, евг. Матвій. „ „ „ „ „ „ „ „ „
CX. 320—4. Розпятя, Сошествія св. Духа, Петро з мечем, Хс в темниці, мале Розпятя „ „ „ „ „ „
CXI. 325. тк. Номоканона з друкарні Слезки 1646 . . . . . „
(об.) 326. з Передмови Желиборского до Служебника 1646 . . . . . „
327. Початкові букви „ „ . . . . . „
CXII. 328. Тк. Апостола з друкарні Михайла Слезки 1654 . . . . . „
CXIII. 329. Илії — ап. Лука з Апостола „ „ . . . . . „
CXIV. 330—2. Заставки В. Θ. З. з видань 1642 . . . . . „
333—5 „ „ Апостола „ 1654 . . . . . „
CXV. 336 Положеня в гріб з Тріоди цвітноі 1663 . . . . . „
337 Кінцівка з Октоіха 1639 Андрія Скольского . . . . . „

TULA-online.org

Таблиця

CXVI. 338 Иліі 1639 р. — Цикль воскресеня з Тріоди цвітної 1663 . . . . . Львів
339 В. Θ. — Іосиф Аримаф. перед Пилатом „ „ . . . . . „
340 Иліі — Розпятя без осіб „ „ . . . . . „
CXVII. 341—344. Хс̃ і Сліпець, Хс̃ і Розслаблений, Історія Іосифа з Тріоди цвіт. 1663 „
CXVIII. 345—6. Поява Ха патр. Петру, Вечеря у Симона Фарисея „ „ „
CXIX. 347—8. Страшний суд, Хс і Фома „ „ „
CXX. 349—350. Сошествія св. Духа, Хс і Самарянка „ „ „
CXXI. 351. т. к. Требника 1719 р. в рамці Ушакевича 1668 . . . . . „
CXXII. 352. ап. Яков з Апостола 1666 . . . . . „
CXXIV. 353—4. ап. Петро і Павло „ „ . . . . . „
CXXIV. 355. Заставка з Ключа розуміня 1663 . . . . . „
356—7. Воскрешеня Лазаря, Іосиф і Путифара з Тріоди цвітної 1667 . . . „
CXXV. 358. У Симона. „ „ . . . „
359—60. Хрещеня і Сповідь з Требника 1682 . . . . . „
(об.) 361. Початкові букви „ „ . . . . . „
CXXVI. 362—6. Водосвятя, Маслосвятя, Похорон, Причастя, Вінчаня з Требника 1682 „
(об.) 367. Початкові букви „ „ „
CXXVII. 368. т. к. Метрики аколитовъ Іосифа Шумлянского 1668 св. Юра . . . „
369. Повченя владики духовним з Метрики Шумлянского 1687 „ . . . „
CXXVIII. 370—1 т. к. Метрик епископа Іосифа „ „ „ . . . „
CXXIX. 372. Вінчаня з „ „ „ „ „ „ . . . „
373. Образ світского священника „ „ „ . . . „
CXXX. 374. Всеношник із Служебника 1691 . . . . . „
375. Єв. Іоан Є. Завадовского 1683 р. з Євангелія 1690 . . . . . „
CXXXI. 376. Розпятя з пристоячими „ із Служебника 1691 пор. Ч. 149 тб. LIX. „
CXXXII. 377.—82. Дереворити Иліі 1-ої пол. XVII. в. з Анфологіона 1692 . . . . . „
CXXXIII. 383—6. „ „ „ „ . . . . . „
CXXXIV. 387—92 „ Л. М. 1688 р. „ „ . . . . . „
CXXXV. 393—8 „ Никод. Зубрицкого 1688 р. „ „ . . . . . „
CXXXVI. 399—404 „ „ „ „ . . . . . „
CXXXVII. 405—7 „ Иліі „ „ . . . . . „
408—9 „ Никод. Зубрицкого 1696 з Акафистів 1699 . . . . . „
(об.) 410. Початкові букви з Анфологіона 1692 . . . . . „
CXXXVIII. 411—426. Дереворити Никодима Зубрицкого з Акафистів 1699 . . . . . „
CXXXIX. 427—42 „ „ „ „ „ . . . . . „
CXL. 443—58 „ „ „ „ „ . . . . . „
CXLI. 459—64 (451-61) „ „ „ „ „ . . . . . „
CXLII. 465—80 (457-72) „ „ „ „ „ . . . . . „
CXLIII. 481 (463) Господь вседержитель „ із Служебника 1702 . . . . . „
482 (474) т. к. Устави собору Замойского 1744 . . . . . „
(обор). 483 (475) Початкові букви з Требника 1695 . . . . . „
CXLIV. 484—8 (476—80) Заставки Никод. Зубрицкого з Ірмологіона 1757 . . . . . „
CXLV. 489 (482) Письмо молдав. митропол та Антонія 1734 р. до Львівскоі Ставропигіі в справі відпроданого паперу.
490—2 (483—5) Фигурні кінцівки видань к. XVII. в, пол. XVIII. в. . . . . „
CXLVI. 493—4 (486—7) Зразки нотних систем з Ірмологіонів 1709 і 1757 . . . . „
(обор). 495 (488) Початкові букви Ірмологіона „ . . . . „
CXLVII. 496. (489) 1-а стор. Артикулів братских еппа Леона Шептицкого ок. 1760 „
497. (490) Частина коректурного листа Требника Супрасльского 1760 . . . „

**

TULA-online.org

Таблиця
CXLVIII. 498. (491) Пѣснь w пану Іезусіе, кирил. польский текст з друк. Филиповича 1767 Львів
499. (492) Piesn o Panu Iezusie, латинкою український текст „ „ „
(об.) 500. (493) Початкові букви Служебника 1780 . . . . . „
CXLIX. 501—3 (494) Заставки „ „ . . . . . „
504. (495) Сторінка з Букваря ок. „ . . . . . „
CL. 505. (496) Каталог книг Ставропиг. друкарні 1833 . . . . . „
CLI. 506. (497) Ономастикон Петра Лодія 1791 . . . . . „
507. (498) Друкарскій знак Івана Кунотовича із видань полов. XVII. в., перероблений зі знаку Івана Федоровича . . . . . „

Прикраси в тексті.

Сторінка
3—(508) Тайна вечеря 1628 р. з Тріоди цвітної 1631 р. . . . . Київ
(509) „З“ із Служебника 1604 . . . . . Стрятин
6—(510) Заставка з 4-ма друкарями з Апостола 1639 . . . . . Львів
7—(511) Кінцівка із Служебника 1629 . . . . . Київ
8—(512) —— видань XVII. в. . . . . Львів
9—(513) —— „ „ . . . . . „
12—(514) Кінцівка „ „ . . . . . Київ
13 (515) Знятя з Хреста 1626 з Тріоди постної 1627 . . . . . Київ
(516) „П“ 1604 р. . . . . Стрятин
14—(517) Кінцівка з Анфологіона 1619 . . . . . Київ
15—(518) „ XVII. в. . . . . Львів
16—(519) „ „ . . . . . „
17—(520) „ 1574 з Апостола . . . . . „
18—(521) Положеня у гріб з Тріоди цвітної 1631 . . . . . Київ
19—(522) „Х“ 1604 р. . . . . Стрятин
20—(523) Кінцівка з Апостола 1574 р. . . . . Львів
21 (524) Кінцівка XVII. в. . . . . „
22 (525) Воскресеня Г-не з Тріоди цвітної 1631 . . . . . Київ
23 (526) Кінцівка XVII. в. . . . . Львів
24 (527) Антоній і Федосій Печерскі, Антоній Вел. і Павел Фив. 1619 . . . . . Київ
—(528) „І“ з Апостола 1574 р. . . . . Львів
26 (529) Кінцівка 1640 р. . . . . Київ
27 (530) прп. Марія Єгипетска 1639 з Тріоди постної . . . . . „
— „А“ з рукопису к. XVI. в.
28 (531) Кінцівка поч. XVII. в. . . . . „
29 (532) Заставка з Апостола 1757 р. . . . . Львів
—(533) П 1604 р. . . . . Стрятин
30 (534) Кінцівка пол. XVIII. в. . . . . Почаїв
31 Заставка з ркп. поч. XVII. в.
—(535) „К“ 1604 р. . . . . Стрятин
34 (536) Кінцівка пол. XVII. в. . . . . Київ
35 Заставка з ркп. поч. XVII. в.
—(537) „В“ 1604 р. . . . . Стрятин
36—(538) Кінцівка із Сблужебника 1735 р. . . . . Почаїв
37 Заставка з ркп. к. XVI. в.

TULA-online.org

Сторінка
37—(540) „Д“ 1604 р. . . . . Стрятин
40—(541) Кінцівка 1735 р. . . . . Почаїв
41— Заставка з ркп. поч. XVII. в.
—(542) „О“ 1606. р. . . . . Стрятин
43—(543) Кінцівка 1735 р. . . . . Почаїв
—(544) „С“ 1574 р. з Апостола . . . . . Львів
44—(545) Кінцівка 1735 р. . . . . Почаїв
—(546) „Д“ 1604 р. . . . . Стрятин
45—(547) Кінцівка 1735 р. . . . . Почаїв
—(548) „О“ 1581 р. з Біблії . . . . . Острог
46—(549) Кінцівка 1780 р. . . . . Почаїв
49— Заставка з ркп. поч. XVII. в.
—(550) „Г“ 1604 р. . . . . Стрятин
50—(551) Кінцівка 1735 р. . . . . Почаїв
51—(552) „ 1750 р. . . . . „
52—(553) „ „ . . . . . „
53— Заставка з ркп. к. XVI. в.
—(554) „О“ 1581 з Біблії . . . . . Острог
56—(555) Кінцівка пол. XVIII. в. . . . . Львів
57— Заставка з ркп. поч. XVII. в.
—(556) „З“ 1604 . . . . . Стрятин
60—(557) Кінцівка 1750 р. . . . . Почаїв
61— Заставка з ркп. поч. XVII. в.
—(558) „О“ 1606 р. . . . . Стрятин
64—(559) Кінцівка 1755 . . . . . Почаїв
65— Заставка з ркп. поч. XVII. в.
„А“ „ к. XVI. в.
66—(560) Кінцівка 1574 з Апостола . . . . . Львів
67— Заставиця з ркп. 1577. р. перероблена з друкованої І. Федорова
—(561) „Н“ поч. XVIII. в. . . . . Унев
68— Кінцівка з ркп. пол. XVII. в.
69— Заставиця з ркп. 1577 р.
—(562) „Б“ поч. XVII. в. . . . . Львів

Показчик річевий.

Ахатес Леонард 1473, 4
Адольф граф з Нассау 3
Borsdorf 1490, 5
Caxton 8
Cennini B. 8
Coster 8
Друкарі перші 5, вчені 9
Фіше 1470, 9
Фуст Іоган 4, 8, 49
Ґерінґ 1510, 9
Ґутенберґ Іог. 3, 4, 7, 8, 9, 14, 16, 49
Ґейнлен 1470, 9
інструмент друкарский 5
Jenson 1470—84, 4
Junius -- 1588, 9
книгопечатні перші 4.
Коберґер 1473—1513, 5
Краків, Матвій 9
Німці друкарі в обороні польскої мови 1514—56, 17
Шарфенберґ 9, 17
Унґлєр 1514, 9, 17
Вієтор 1541, 17
Люшнер 1499, 49,
метрампаш 8

TULA-online.org

Париж, німці друкарі 1470 – 500, 9
Португалія 1484, 9
Ратгольт 1476—86, 5
Шеффер 1456—1502, 5
Семен з Лукки 1471, 4
складачі 8
Stein 1470, 9
техника друку 8
Truber Primus 1561—3, 17
черенки 4, 5, 7; поншцонги 63.
Zainer I. і G. 1468—75, 5
зміст перводруків 6—7

Кирилівскі перводруки.

Фіоля 1490 – 1, 5, 13—14
Црноевича 1494, 14
Басараби Молдав. 1512, 14
Скорини 1517, 15—16, 35, 50
Вуковичів 1519 - 62, 14 – 15,
Будного — Кришковского 1562, 16, 35.
Дивковича 1565—7, 17

Національна мова: зах-европейских видань 7, 17, у чехів 16, сербів 15, білорусів 15—17, поляків 17
Іван Федоров у Львові і цехи 1573, 53
в Острозі 24—6, умова друкарска 50
Острожскі виданя 25
Кграматика 1586, 26
Адельфотис 1591, 30
Почаівскі виданя 45 – 6.
Видавці:
Балабан Федір Юрієвич 31 – 2, 41
— Гедеон 29, 31—2
Вишневецка Ірина 33
Дривинский 33
Зарецкі Іван і Зиновій 35
Корецкій Сам. 33
Оньков Богдан з Вильна 16
Рудецкий Адам Урсул 32 3
— Дмитро — —
Острожский Константин князь 24—6
Пузина 33
Шептицкий Александро 32
Варлаам, Афанасій і Лев 44—5
Ярмолинскій 33
Редактори — автори:
Балабан Гедеон 29, 31—2
Богушевич 58
Досифей молдавский 45
Зизаній Стефан і Лавро 36
Могила Петро 42
Плетенецкий Єлесей 41
Ставровецкий Кирило 33
Шептицкий Варлаам 44—5
Шумлянский Іосиф 55
Друкарі — священики:
Макарій, Цетине 1494, 14
Іван Федоров Москвитин 1563—1583.
Василій свщ. в Острозі, 24
Дамян „ „ 24, 27
Черці св. Онуфрія у Львові 1609, 62
Павло Домжив Люткович 1618, 32—3
іеродіак. Селивестр —
Черці Киів. Лаври 1617—30, 61
Друкарі — миряне:
Бабич Якуб у Вильні 35
Мстиславець 35 – 6, 51
Мамоничі Козма, Лукаш і Леон 35—6, 53
Гринь із Заблудівя 24, 54
„І. Ф. др.“ в Дермані 1604, 27
Касіянович, складач у Львові 1607, 63
Кунотович Іван 1642, 34
Слезка Михайло 1630 – 71, 54, 64
Скольский Андрій 1643, 54 – 5, 58
Стефан друкар 1643, 58
Матвій зицар 1643, 58
Михайло „ „ „
Іван майстер прас „
Собестіян „ „ „
Лесько хлопець „ „
Тимко „ „ „
Ярмола „ „ „
Кульчицкій Дмитро 1662, 58, 63—4
Ставницкій Семен 1677 – 91, 54, 59, 64
„ Василь 1697—1723, 58—60
Киівскі:
Вербицкий 1625—6, 34
Соболь 1628—35, 34
Захаревич 1630, 61
Зінкович складач 61
Кипрієвич батищик —
Макарієвич „ —
Вощанка у Могилеві 56
корректор Прокопович 1643, 58
Майстрови і друкарям плата 1612 у Москві, 51
Словолитники — Гісери:
Борсдорф 1490, 5
Форстер 1591, 62
Матвій 1614—64, 62—3 Львів

TULA-online.org

Леонтій 1630, 61 Львів
Шулц, 1633, 63 „
Волошин Георг 1665, 63 „
Рудницкій Ян 1716, — „
Бурґо 1721, — „
Давидович 1731—3, — Жовква
Дереворитники:
ΛΠ — WS 1573, 69
Фойнадскі М. і П. 1630, 61
Київскі 42
Глинскій 1667, 70
Друкарні:
у Вильні 36
у Львові, 29
Стрятині 31—2
Крилосі 32
Угерцях 1618—20, 32
Четвертні 1625, 32—3
Луцку 1628, „
Чорній — „
Почаєві 1618, „
Рохманові 1619 „
Кремянці 1638, 33
Луцку 1640, 33
з Молдо-Волощиною звязки 34, 63, CXLV
передрук чужого 61
напасти Поляків на друкарню Львівску
1651—63 Студзіньского
1684—92 Мельчевского —
цензура П. Могили 42, І. Шумлянского 55

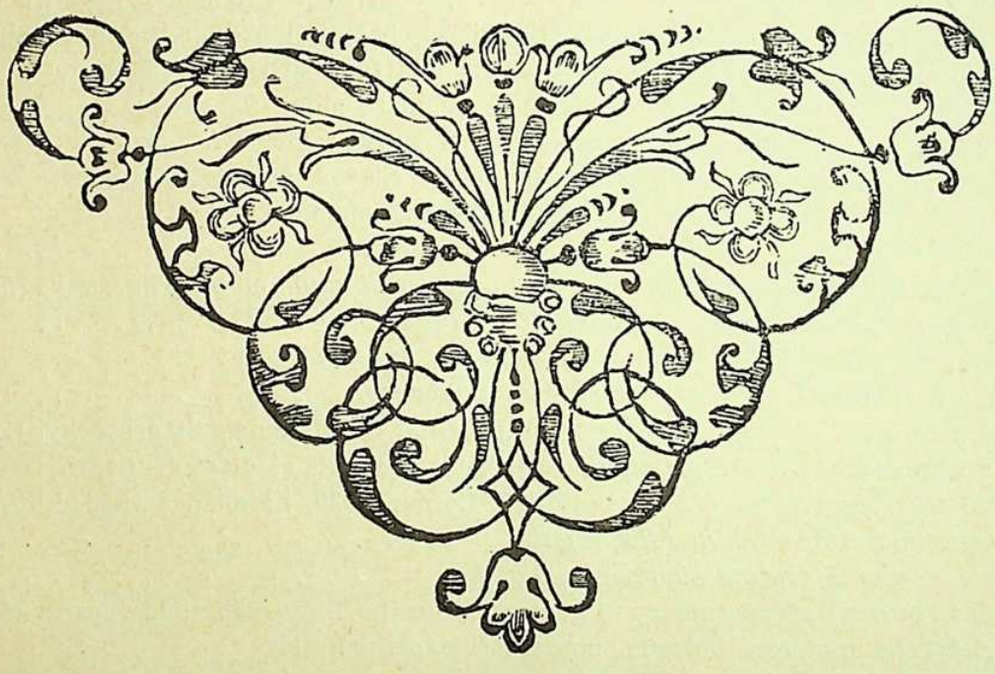

Почаів 1755 Počaiv

TULA-online.org

SUMMA RERUM.

I. Pars historica.

Pag.

1. *Origo artis typographicae Germanorum eorumque vicinorum* 3
(Artis impressoriae origo. Nexus incunabulorum cum manuscriptis. Argumenta incunabulorum. Artis typographicae valor et evolutio. Ars typographica apud gentes Europae. Series operae impressoriae. Mercaturae librariae origines. Libri speciales. Artis typographicae adversarii. Opera ad exploratas questiones pertinentia).
2. *Slavorum primi libri impressi.* 13
(Notae librorum a Fiole Cracoviae 1491 cyrillicis characteribus impressorum. Ratio idealis edendi libros apud Serbos. Opus editorium albi russi artis medicae doctoris Francisci Skorina 1517—1525. Incunabula idiomate populari edita).
3. *Diaconus Iohannes Fedorov Moscoviae impressor primus 1563—4.* 18
(Primarum officinarum typographicarum apud Slavos Orientales origines. Zabludovii 1568—9. Ratio idealis operis impressorii diaconi Iohannis).
4. *Lepoli 1573—4. libri s. t. Actus epistolaeque Apostolorum editio.* 22
5. *Constantinus Constantinides princeps Ostrohi editor librorum munificentissimus 1580-1607.* 24
6. *Officina typographica Dermanensis Monasterii 1603—5.* 27
7. *Officina Fraternitatis Stauropigianae Leopoliensis 1591 erecta.* 29
8. *Officinae typographicae minores Haliciae et Volhyniae.* 31
(Striatyn 1604—6. Krylos 1606. Editiones Cyrilli Tranquillionis Staurovezkyi Počajeviae et Rochmanovi 1618—19. Hieromonachi Pauli Lutkovič et diaconi Silvestris — Uhercis 1618—20, Četvertniae 1625, Łuzko 1628, Čornae 1629, Kremianez 1638, Luzko 1640).
9. *Ars typographica Vilnae et in Alba Russia.* 35
10. *Veterum librorum Slavorum summae exploratio* 37
(Ratio librorum edendorum apud gentes Occidentis Europei et apud Slavos. Moscoviae et Ucrainae primorum librorum impressorum perlustratio).
11. *Officinae typographicae monasteriorum.* 41
(Coenobii Kieviensis cum impressoribus saecularibus Leopoliensibus aemulatio. Officinae Černyhoviae, Unieviae, Počajeviae.)

II. Pars de modo edendi et imprimendi libros.

1. *Sumptus editoris.* 49
(Sumptus pro perceptis faciendi. Primae condictiones edendi libros apud Slavos orientales. Primi impressoris loannis Fedorov meritum).

TULA-online.org

Pagina

2. *Collegium impressorum. Ius exclusivum imprimendi libros.* 53
(Typographiae Stauropigianae cum impressore Slozka litigatio. Inconstantia privilegiorum regiorum. Scitus deprecator.)
3. *Condictiones Fraternitatis Stauropigianae Leopoliensis cum impressoribus librorum factae.* 54
4. *Typographiarum dotatio et socii* 61
(Socii artis impressoriae Leopoli 1587—1627. Typi et typorum fusores. Status et fundus instructus Typographiae Stauropigianae).
5. *Lucrum et detrimentum editorum* 65
(Impressorum fraudes. Impressores ab editoribus merito nudati. Opera ad chartam pertinentia).
6. *Charta.* 67
(Officinae chartariae et mercatores chartarii. Chartae exhibitio).
7. *Designatores et designationum sculptores lignarii.* 69
(Figurae ligneae librorum Iohannis Fedorov. Nexus figurarum lignearum cum imaginibus pictis et cum vita. De mercede designatorum et sculptorum. Designatores et sculptores Leopolienses 1574—1767, Kievienses 1618—1766, Mohylevienses 1676—1701, Černyhovienses 1683—1785, Počajevienses 1734—1798. Xyloritorum Ucrainae et Moldovalachiae accessitudo. Antiquae origines figurarum lignariarum Romaniae. Opera ad questiones pertinentia).
8. *Mercatura libraria Leopoliensis Ucrainorum.* 77
Mercatores germanici., Fedorov et filius, Slezka. Modus vendendi libros in foris. Origo mercaturae librariae continuae Leopoli. Pretii auctus. Mercatura libraria Stauropigiana 1612—1692).
9. *Exodium.* 83

III. Pars additamenta realia typorum et figurarum continens.

Tabula

I. 1. Crucifixio ex Octoicho Fiol 1491. a. . . . . Cracoviae
2. Pagina ex Horologio » » . . . . . »
II. 3. Charta titularis Psalterii Skorinae 1525. . . . . Vinae
4. Praefatio » » »
5. Literae initiales Bibliorum » 1517—19 . . . . . Pragae
III. 6. s. Parasceva et textus ex Euchologio Vucovič 1547 . . . . . Venetiis
IV. 7. s. Georgius » » » » . . . . . »
V. 8. Miraculum super caecum e Pentecostario 1550 . . . . . Moldovalachia
VI. 9. s. Lucas ex Apostolo Joannis Fedorovič 1563—4 . . . . . Moscoviae
(verso) 10. Initium texti Actus Aplorum » » . . . . . »
11. f. 52-um » » » » . . . . . »
VII. 12. David rex (auctum 1·5) ex Psalterio Fedorovič 1569 . . . . . Zabłudovii
(vers.) 13. e praefatione » » » . . . . . »
14. finis praefationis Explicati Evangelii » » . . . . . »
VIII. 15. s. Lucas ex Apostolo Fedorovič 1574 . . . . . Leopoli
(vers.) 16. sicut num. 10 » » » . . . . . »
17. » » 11 » » » . . . . . »
IX. 18. Initium Epilogi Apostoli » » . . . . . »
X. 19. char. titul. Bibliorum » 1581 . . . . . Ostroh

TULA-online.org

Tabula		
X. (v)	20. initium Cantici Moysis ex Psalterio Fedorovič 1580	Ostroh
	21. finis graeci et slavi prooemii ad Biblia » 1581	»
XI.	22. Pagina 1-a Bibliorum » » »	»
	23. Finis cum signo impressorio Joannis » »	»
XII.	24. ch. t. Apocrysis 1597	»
	25. Crucifixio e Medicamento 1607	»
vers.)	26—7 Prooemii » »	»
XIII.	28. Testamentum imperatoris Basilii 1607	»
	29. E versificato prooemio » »	»
(vers.)	30—31 Textus slavicus et idiomate ucraino Testamenti imp. Basilii 1607	»
XIV.	32. Finis Horologii 1612	»
	33. ch. t. Menologii e Horologio 1612	»
XV.	34. Prologus ad Epistulam patriarchae Meletii 1605	Derman
	35. Crucifixio ex Octoicho 1604	»
XVI.	36. pars paginae 122-ae Statuti Lithuani — 1588	Vilnae
(vers.)	37. Vet. slav. et polonicus textus ex Homilia 1596	»
XVII.	38. ch. t. Grammaticae Zizanii 1596	»
	39. » Paroenetici Evangelii 1616	Jevii
(vers.)	40. Regium privilegium typographicum Mamoničis, e Pentecosterio 1609	Vilnae
XVIII.	41. charta titularis Missalis Gedeonis Balabani 1604	Striatyn
(vers.)	42. e Prologo » » »	»
	43. pagina 422-a » » »	»
XIX.	44. Gregorius Naz. » » »	»
(vers.)	45-46. Literae initiales » » »	»
XX.	47. Capitalia » » »	»
XXI.	48. charta titularis Ritualis » 1606	»
(vers.)	49. e. Prologo » » »	»
	50. Initium ritus Matrimonii » »	»
XXII.	51. ch. t. Paroenetici Evangelii » »	Kryłos
XXIII.	52. » Speculi theologiae C. T. Staurovezkyi 1618	Počaiv
(vers.)	53. e Prologo Evangelii Paroenetici » 1619	Rochmaniv
XXIV.	54. f. 13-um ex Margarita pretiosa C. T. » 1646	Černyhiv
(vers.)	55. f. 27 » » » » 1699	Mohyliv
XXV.	56. t. ch. Collectionis brevis P. D. Lutkovyč 1618	Uherci
	57. fol. 55. ex Apostolis et Evangeliis » 1620	»
XXVI.	58. ch. t. Sermonis in recordatione Al. Šeptyckyi 1622	»
(vers.)	59—60 ex » » » »	»
XXVII.	61. Lamentum post p. Joannem Vasylevyč 1628	Łuzk
	62. fol. 1-um ex Apostolis et Evangeliis 1640	»
(vers.)	63 pag. 18 et 19 e Grammatica 1638	Kremianetz
XXVIII.	64. t. ch. Abecedarii Soboli 1631	Kutein
(vers.)	65—67. Literarum series Abecedarii Soboli 1631	»
XXIX.	68. Barlaam et Joasaph ex Historia 1637	»
(vers.)	69. Prologus ad » » »	»
XXX.	70. t. ch. Anthologii	Novhorod Siverskyi
XXXI.	71. e Prologo ad Rituale Verbyckyi 1635	Dołho-Połe
	72. t. ch. Brevis Collectionis hungaro-ruthenae 1727	Ternava
XXXII.	73. Liber baptisatorum eppi G. Vynnyzkyj 1670	Univ
XXXIII.	74. Interpretatio de Ecclesia 1670	»

TULA-online.org

Tabula		
XXXIII. v.	75. Prooemium ad Interpretationem 1670	Univ
	76. Vita s. Vladimiri ex Interpretatione 1670	»
XXXIV.	77. R. David, T. Kozovskyi sculptoris figura 1673	»
	78. Dei Mater e libro Acathisti 1673	»
(vers.)	79. t. ch. Romanii Acathisti 1673	»
XXXV.	80. t. ch. Horologii 1674	»
	81. t. chartae versae Horologii Insigne gentis Šeptyzkyi 1674	»
	82. Initium prologi Barl. Šeptyzkyi ad Psalterium 1678	»
XXXVI.	83. t. ch. Evangelii paroenetici 1696	»
(vers.)	84. t. ch. v. Evangelii paroenetici 1695	»
XXXVII.	85. t. ch. Collectionis casuum 1732.	»
(vers.)	86. ex folio 18. v. Missalis 1747	»
XXXVIII.	87—88 Capitalia figurata N. Zúbryzkyi e Missali 1733	»
(vers.)	89—90. Initialia » » »	»
XXXIX.	91. sicuti 87—88 » » »	»
(vers.)	92. » 89—90 » » »	»
XL.	93. » 91 » » »	»
(vers.)	94. » 92 » » »	»
XLI.	95. Capitalia et finalia » » 1740	»
	96. Initialia » » 1747	»
XLII.	97. sicuti 95 » » »	»
(vers.)	98. » 96 » » »	»
XLIII.	99. » 96 » » 1740	»
(vers.)	100. » 96 » » 1747	»
XLIV.	101. t. ch. Missalis » » 1734	Počaiv
(vers.)	102. Capitalia » » » »	»
	103. folium 123. e Theologia » 1756	»
XLV.	104. s. Gregorius Nazians. e Missali 1734	»
	105. Deipara e Psalterio 1740	»
(vers.)	106—7. Initialia Missalis 1734	»
XLVI.	108. Capitalia Acathistorum 1740	»
(vers.)	109. Initialia Psalterii 1750	»
XLVII.	110. Capitalia » »	»
	111. » Horologii 1760	»
(vers.)	112—113. Initialia Missalis 1785	»
XLVIII.	114. Ioannes Chrysost. m-ri Ad. Gočemskyi e Missali 1791	»
(vers.)	115. t. ch. Dictionarii Slavo-polonici 1722	Suprasl
XLIX.	117—119. s. Evangelistae Mattheaus, Marcus, s. Antonius Pečerensis, Eliseus ex Anthologio 1618	Kieviae
(vers.)	120. pars 806-ae pag. ex Officio s. Theodosii Pečerensis ex Anthologio 1618	»
L.	121—4. Praesentatio, Annuntiatio, Nativitas D-ni, Purificatio » »	»
LI.	125—8. Epiphania, Transfiguratio, Obdormitio, Protectio » »	»
(vers.)	129. pagina 28. ex Homilia 1625	»
LII.	130. Iesus Christus inter Sanctis e Triodio quadrages. 1627	»
	131. Crucifixio » » »	»
(vers.)	132. Initialia » » »	»
LIII.	133. Septimum Concilium Nicaeanum 787 » » »	»
	134. Diluvium » » »	»

***

TULA-online.org

Tabula
LIV. 135—8. Resurrectio, Simeon Stylita, Portitor et Pharisaeus, Cain et Abel Kieviae
e Triodio quadragesimali 1627 . . . . . »
LV. 139. Scala s. Ioannis Climacis e Triodio quadragesim. 1627 . . . . . »
140. Visiones s. Antonii M. » » » . . . . . »
LVI. 141. Series Sanctorum, Peccatum originale ex Triodio quadragesim. 1627 »
LVII. 144—5. Iudicium ultimum, Filius prodigus » » » »
LVIII. 146. s. Dorotheus ex Exhortationibus 1628 . . . . . »
147. Deipara cum cryptogrammate ΜΑΡΙΑ e Missali 1629 . . . . . »
(vers.) 148. Initialia » » . . . . . »
LIX. 149. Crucifixio (cf. 376. tab. CXXXI.) » » . . . . . »
(vers.) 150. sicuti 148. » » » . . . . »
LX. 151. Patr. Calixtus ex Evangelio paroenetico, 1637 . . . . . »
(vers.) 152. Initialia » » » . . . . . »
LXI. 153 - 4. Crudelis creditor, Nuptiales hospites » . . . . . »
LXII. 155—6. Apost. Petrus submergitur, Dives et coelum, Evg. paroenetici 1637 . . »
LXIII. 157—8. Resurrectio in Nain, Miraculum cum obsessis » . . »
LXIV. 159—160. Miraculum cum panibus, Talenta servorum » . »
LXV. 161 2. Dives et mors, Infideles hortulani » . . »
LXVI. 163—4. Miraculum cum duobus caecis, Mulier sanguinem fundens paroen. 1637 »
LXVII. 165—6. Oculus — lucerna, Continuatio contionis Evg. paroenetici » »
LXVIIII. 167—8. Ingressus Hierosolymam Resurrectio Lazari 1637 . . . . . »
LXIX. 169—70. Resurrectio. Mulieres cum aromatibus » . . . . . »
LXX. 171—2. Paralyticus. Caecus natus » . . . . . »
LXXI. 173—4. Mulier Samaritana. Ascensio Domini » . . . . . »
LXXII. 175—6. Simon — Petrus et Andreas. Centurio » . . . . . »
LXXIII. 177—8. Obsessus. Filia lairi. » . . . . . »
LXXIV. 179—80. Paralyticus. Piscatus » . . . . . »
LXXV. 181—2. Sator. Dives et Lazarus » . . . . . »
LXXVI. 183—5. Christus et Pharisaeus. Finale. » . . . . . »
LXXVII. 186. Capitale e Triodio pentecostali 1627 . . . . . »
187. Ultima coena. Oratio. Crucifixio e Missali. 1653 . . . . . »
LXXVIII. 188. t. ch. Synopis Gysieli, 1680 . . . . . »
(vers.) 189. pag. 197. » » » . . . . . »
LXXIX. 190. Epitaphium P. Orłyk — Barlaamo Iassynskyi 1707 . . . . . »
(vers). 190. ut 191. (originale impresum continet 30×84 cm.) . . . . . »
LXXX. 192—3. Initialia Acathistorum 1732. . . . . »
LXXXI. 194. Philosoplia Aristotelis 1745 . . . . . »
LXXXII. 195—8. Capitalia Epistolarum Apostolorum 1574 . . . . . Leopolis
(vers). 199—200. » » » . . . . . »
LXXXIII. 203—5. » et signum thypographicum Joannis Fedorovič 1574 . . . . . »
LXXXIV. 206. Epistula communis Episcoporum Ucrainorum 1590 . . . . . »
LXXXV. 207—9. t. ch. Adelphotidis et duae paginae slavo-graecae grammaticae 1591 »
LXXXVI. 210—12. t. ch. De educatione liberorum . . . . . »
LXXXVII. 213—214. e Praefatione De sacerdotio et ultima pag. 1614 . . . . . »
LXXXVIII. 215 -16. Versus e Tragoedia Christos paschon 1630 et Crucifixio . . . . . »
LXXXIX. 217-18. e Versibus in Resurrectione cum nominibus discipulorum tragoedorum 1631 »
XC. 219—222. Saulus — Palus, Petrus et claudus, Sanatio obsessi ex Apostolo 1639 »
XCI. 223—226. Pentecostes. Resurrectio. Tobias. Paulus. Linteum e coelo » »
XCII. 227—9. Paulus et serpens. Ingressus Hierosolymam. Mors Ananiae et Saphirae » »

TULA-online.org

Tabula
XCIII. 230—3. Sacrificium Abrahae. Epiphania. Saulus – Paulus Pentecostes 1639 Leopolis
XCIV. 234—5. Capitalia. Petrus ex. Apostolo 1639 . . . . . »
XCV. 236. Apost. Iohannes » . . . . . »
XCVI. 237—8. Capitalia et initialia ΑΧΑΣ. Κ. Θ. » . . . . . »
XCVII. 239. ch. t. De sacramentis ecclesiasticis 1642 . . . . . »
XCVIII. 240. Capitale ex Apostolo 1639 . . . . . »
241. Virgines sapientes et dementes e Pentecostario 1642 . . . . . »
242—7. Capitalia ex Horologio 1642 . . . . . »
XCIX. 248–58. » » » . . . . . »
(vers.) 259—60. Initialia e Triodio pentecostali 1642 . . . . . »
C. 261. Iohannes Damascenus ex Octocho 1644 . . . . . »
262. Decollatio s. Iohannis ex Evg. Paroenico 1643 . . . . . Jassoen.
(vers.) 263—5. Capitalia ex Octoicho 1644 . . . . . Leopolis
CI. (bis) ch. t. Evangeliorum » . . . . . »
(vers.) Finis Evangelii Matthaei 1644 . . . . . »
CII. 267. Evang. Marcus » . . . . . »
268. Index Evangeli Marci » . . . . . »
CIII. 269–70. Filius prodigus apud patrem, Filius prodigus ad alveum ex Evangelio 1644
(vers.) 271—3. Capitalia » » »
CIV. 274–80. Annuntiatio, Angeli apud Abraham, Nativitas Dni. Portitor et Pharisaeus, Sator, Merces laboratoribus, Dives et Lazar ex Evangelio 1644 . . »
(vers). 281—2. Initialia ex Evangelio 1644 . . . . . »
CV. 283—90. Adoratio Magorum, Adoratio pastorum, Fuga in Aegyptum, Circumcisio, Iesus inter doctors, Propulsio mercatorum, Tentatio, Ficus, ex Evangelio 1644 . . . . . »
CVI. 291—7. Iesus cum discipulis, Mulier Samaritana, Crucifixio, Leprosus, Mulieres cum aromatibus, Ascensio, Pentecostes, ex Evangelio 1644 . . . . . »
CVII. 298—304. Iesus coram Pilato, Ultima coena, Iesus coram Caiapha, Ingressus Hierosolymam, Expulsio daemonis, Iesus et pharisaei, Lavatio pedum, ex Evangelio 1644 . . . . . »
CVIII. 305—311. Centurio, Nuptiae Canae, Proditia Iudae, Iesus et mulier, Iesus apparet duobus discipulis. Tempestas in mari, Iesus sanat caecum, ex Evang. 1644 »
CIX. 312—319. Iesus et pharisaeus, Chtus et centurio, Maria et Martha, Chtus apparet Thomae, Łapidatio s. Stephani, Assula et lignum. Samarit nus et latrones, Matthaeus, ex Evangelio 1644 . . . . . »
CX. 320—4. Crucifixio, Pentecostes, Petrus cum gladio, Chtus in carcere, Crucifixio ex Evangelio 1644 . . . . . »
CXI. 325. t. ch. Nomocanon e typographia Michaelis Słezka 1646 . . . . . »
(vers). 326. e Prooemio eppi A. Zełyborskyj ad Missale 1646 . . . . . »
327. Initialia ad Missale » » . . . . . »
CXII. 328. t. ch. Apostoli M. Słezka 1654 . . . . . »
CXIII. 329. magistri Eliae — ap. Luca ex Apost. M. Słezka 1654 . . . . . »
CXIV. 330—2. Capitalia mag. Κ. Θ. Β. ex editionibus M. Słezka 1642 . . . . . »
333—5. » ex Apostolo M. Słezka 1654 . . . . . »
CXV. 336. Depositio Chti in sepulcrum ex Triodio pentecost. 1663 . . . . . »
337. Finale ex Octoicho 1639 . . . . . »
CXVI. 338. Eliae 1639 a. — cyclus Resurrectionis e Triodio pentecostario 1653 . . »
339. Κ. Θ. Iosephus Arimathaeus coram Pilato » » . . . »
340 Eliae — Crucifixio absque personis » » . . . »

TULA-online.org

Tabula
CXVII. 341—344. Chtus et caecus, Chtus et paralyt., Hist. Iosephi Pentecost. 1663 . Leopolis
CXVIII. 345—6. Chtus apparet Petro, Coena apud pharesacum Simeon » . »
CXIX. 347—8. Ultimum iudicium, Chtus et Thomas 1663 » . »
CXX. 349—350. Pentecostes, Chtus et mulier Samaritana 1663 » . »
CXXI. 351. t. ch. Ritualis 1719. in tabula marginata mag. B. Ušakevyč 1668 . . »
CXXII. 352. Apost. Iacobus ex Apostolo 1666 . . . . . »
CXXIII. 353—4. Ap. Petrus et Paulus » » . . . . . »
CXXIV. 355. Capitale Clavis intelligendi 1663 . . . . . »
356—7. Resurrectio Lazar, Ioseph et Putiphar e Penticostario 1667 . . . . »
CXXV. 358. Jesus apud Simonem » » . . . . »
359—60. Sacramentum baptismatis et confessionis e Rituali 1682 . . . . »
(vers.) 361. Initiales litterae 1682 . . . . . »
CXXVI. 362—6. Consecratio aquae, Unctio, Sepultura, Eucharistia, Sponsalia, e Rituali 1682 »
(vers.) 367 Litterae initiales e Rituali 1682 . . . . . »
CXXVII. 368 Metrica acolitorum eppi Iosephi Šumlanskyi 1668 . . . . . »
369. Praecepta eppi presbyteris » » 1687 . . . . . »
CXXVIII. 370—1. t. ch. Metricarum eppi » » » . . . . . »
CXXIX. 372. Sponsalia e Metrica » » » . . . . . »
373. Effigies presbyteri saecularis » » » . . . . . »
CXXX. 374. Pannychidion e Missali 1691 . . . . . »
375. ev. Ioannes mag. E. Zavadovskyi 1683 ex Evangelio 1690 . . . . . »
CXXXI. 376. Crucifixio cum adstantibus (cf. N-149, LIX) e Missali 1691 . . . . . »
CXXXII. 377—82. Tabulae figuratae circa 1650 ex Anthologio 1692 . . . . . »
GXXXIII. 383—6. » » Eliae » » . . . . . »
CXXXIV. 387—92. » » Л. М. 1688 » » . . . . . »
CXXXV. 393—8. » » hierodiaconi Krechoviensis N. Zubryckyi ex Anth. 1692 »
CXXXVI. 399 - 404 » » » » » » » »
CXXXVII. 405—7. » » Eliae ex Anthologio 1692 . . . . . »
408—9. » » N. Zubryckyi 1696 ex Acathistis 1699 . . . . . »
(vers.) 410 litterae initiales ex Anthologio 1692 . . . . . »
CXXXVIII. 411—26 tabulae figuratae N. Zubryckyi ex Acathistis 1699 . . . . . »
CXXXIX. 427—42 » » » » » . . . . . »
CXL. 443—58 » » » » » . . . . . »
CXLI. 459-64 (451-61) tabulae » » » » . . . . . »
CXLII. 465-80 (457-72) » » » » » . . . . . »
CXLIII. 481 (463) Pantocrator magistri » » » . . . . . »
482 (474) ch. t. Statutorum Synodus Zamosciensis 1744 . . . . . »
(vers.) 483 (475) litterae initiales Ritualis 1695 . . . . . »
CXLIV. 484—8 (476—80) Capitalia N. Zubryzkyi ex Irmologio 1757 . . . . . »
CXLV. 489 (482) Litterae metropol. moldav. Antonii 1734 de charta acquisita apud Fraternitatem Leopoliensem Stauropigianam . . . . . »
490—2 (483—5) Finalia figurata editionum XVII—XVIII. S. . . . . »
CXLVI. 493—4 (486 - 7) Notae musicae Irmologiorum 1709 et 1757 . . . . . »
(vers.) 495 (488) Literae initiales Irmologii 1757 . . . . . »
CXLVII. 496 (489) 1-a pag. Articulorum fraternalium eppi L. Šeptyzkyi 1760 . . . . »
497 (490) pars folii correcti Ritualis Suprasliensis 1760 . . . . . »
CXLVIII. 498 (491) Carmen de Iesu polonicum cyrillicis characteribus 1767 . . . . . »
499 (492) » » ucrainicum polonis » » . . . . . »
(vers.) 500 (493) litterae initiales Missalis 1780 . . . . . »

TULA-online.org

Tabula
CXLIX. 501—3 (494) Capitalia Missalis 1780 . . . . . Leopolis
504 (495) pagina Abecedarii circa » . . . . . »
CL. 505 (496) Catalogus librorum Stauropigianae typographiae 1833 . . . . . »
CLI. 506 (427) Onomasticum Petri Łodii 1791 . . . . . »
507 (498) Signum inpressorium Iohannis Kunotovič med. XVII. s. e signo Iohannis Fedorovič 1573. a. . . . . »

Ornamenta in libro dispersa.

Pagina
3—(508) Coena mystica e Penticostario 1628 . . . . . Kiev.
—(509) »З« e Missali 1601 . . . . . Striatyn
6—(510) Capitale cum IV typographis ex Apostolo 1639 . . . . . Leopolis
7—(511) Finale Missalis 1629 . . . . . Kiev
8—(512) » editionum XVII. s. . . . . Leopolis
9—(513) » » » . . . . . »
12—(514) » » » . . . . . Kiev
13—(515) Depositio D-ni 1626 e Quadrag simali 1627 . . . . . »
—(516) »П« 1604 . . . . . Striatyn
14—(517) Finale Anthologii 1619 . . . . . Kiev
15—(518) » XVII. s. . . . . Leopolis
16—(519) » » . . . . . »
17—(520) » Apostoli 1574 . . . . . »
18—(521) Sepultura D-ni e Penticostario 1631 . . . . . Kiev
19—(522) »Х« e Missali 1604 . . . . . Striatyn
20—(523) Finalia Apostoli 1574 . . . . . Leopolis
21—(524) » XVII s. . . . . »
22—(525) Resurrectio D-ni e Penticostario 1631 . . . . . »
23 - (526) Finale XVII. s. . . . . Kiev
24—(527) s. Antonius et Theodosius Pečarenses, s. Antonius M. et Paulus Theb. 1619 . »
—(528) »І« ex Apostolo 1574 . . . . . Leopolis
26—(529) Finale 1640 . . . . . Kiev
27 (530) Maria Egyp. 1639 e Qnadragesimali . . . . . »
— »А« e manuscipto XVI. s. . . . . »
28—(531) Finale med. XVII. s. . . . . »
29—(532) Capitale Apostoli 1757 . . . . . Leopolis
—(533) »П« 1604 . . . . . Striatyn
30 (534) Finale med. XVII. s. . . . . Počaiev
31— Capitale e manuscripto in. XVII. s. . . . . .
—(535) »К« 1604 . . . . . Striatyn
34—(536) Finale med. XVII. s. . . . . Kiev
35— Capitale e manuscripto XVII. s.
—(537) »В« 1604 . . . . . Striatyn
36—(538) Finale Missalis 1735 . . . . . Počaiv
37— Capitale e manuscripto fin. XVI. s.
38 - (540) »D« 1604 . . . . . Striatyn
40 (541) Finale 1735 . . . . . Počaiv
41 Capitale mscr. in. XVII. s.

TULA-online.org

Pagina

—(542) »O« 1606 . . . . . Striatyn
43—(543) Finale 1735 . . . . . Počaiv
- (544) »C« ex Apostolo 1574 . . . . . Leopolis
44—(545) Finale 1735 . . . . . Počaiv
—(546) »D« 1604 . . . . . Striatyn
45—(547) Finale 1735 . . . . . Počaiv
---(548) »O« e Biblia 1581 . . . . . Ostroh
46—(549) Finale 1780 . . . . . Počaiv
49 — Capitale e mscr. in. XVII. s.
—(550) »Г« 1604 . . . . . Striatyn
50—(551) Finale 1735 . . . . . Počaiv
51—(552) » 1750 . . . . . »
52—(553) » » . . . . . »
53— Capitale e mscr. f. XVI. s.
—(554) »O« e Biblia 1581
56—(555) Finale XVIII. s. . . . . Leopolis
57— Capitale e mscr. in XVII. s.
—(556) »З« 1604 . . . . . Striatyn
60—(557) Finale 1750 . . . . . Počaiv
61— Capitale e mscr. in. XVII. s.
—(558) »O« 1606 . . . . . Striatyn
61—(559) Finale 1755 . . . . . Počaiv
65— Capitale e mscr. in. XVII. s.
— »A« e » f. XVI. s.
66—(560) Finale ex Apostolo 1574 . . . . . Leopolis
67— Capitale e mscr. 1577 designatum ex Aplo 1574 . . . . . .
—(561) »N« ex editionibus med. XVIII. s. . . . . Univ
68 — Finale e mscr. in. XVII. s.
69— Capitale e mscr. 1577
—(562) »Б« in. XVII. s. . . . . Leopolis

Унів 1733 Univ.

TULA-online.org

Потрудилися
біля сего твору:
бр. Герман Бідолах ЧСВВ.
управитель печатні; Черенки
Словолитні Поппельбаум у Відні;
Кліше із закладів „Унія“ і „Геліос“ у Львові;
Папер фабрики Нейзідель біля Відня; Володимир
Іванюх учень іконописи рисівник; Гриць Саламаха
складач; Дмитро Даниляк учень друкарский; бр. Атанасій
Домби ЧСВВ. машинист, Теофіль Рудакевич і Михайло Верхола
учні машин друкарских; Іванна Болотнівна магазинерка паперу,
Марія Панкевич - Анна Підкова - Марія Щурик накладачки,
Михайло Блащук прислужник печатні; бр. Теод. Толочко ЧСВВ.
управитель переплетні, Іванна Левицка - Анна Мостенець - Марія
Петрівна фальцерки, Софія Слободян і Марія Білобрик збирачки,
Катерина Галапац - Володимир Градюк - Іван Мартина шиячі,
Олександро Дутковскі і Олекса Завадка переплетники,
Ева Петрівна ексидка; Слува Бльох перевізниця;
Олександро Зілинский служитель Музея, Ірина
Гургула помічниця музейна і инші книжній
справі прихильні люди. 15 лютого —
9 серпня 1924 р. Господу давшому
почати і завершити се діло
слава і дяка.

TULA-online.org

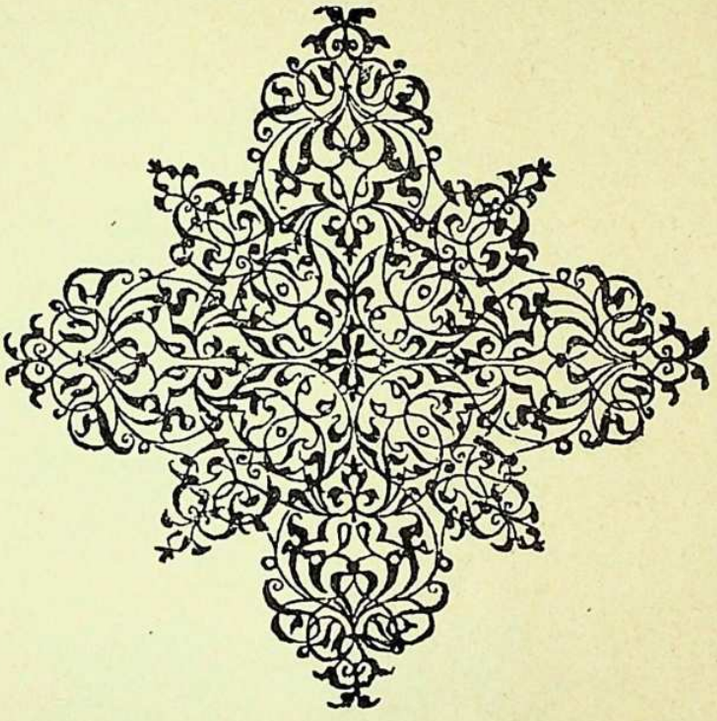

Київ 1637 Kiev

TULA-online.org

I. ЧАСТЬ ІСТОРИЧНА

TULA-online.org

TULA-online.org

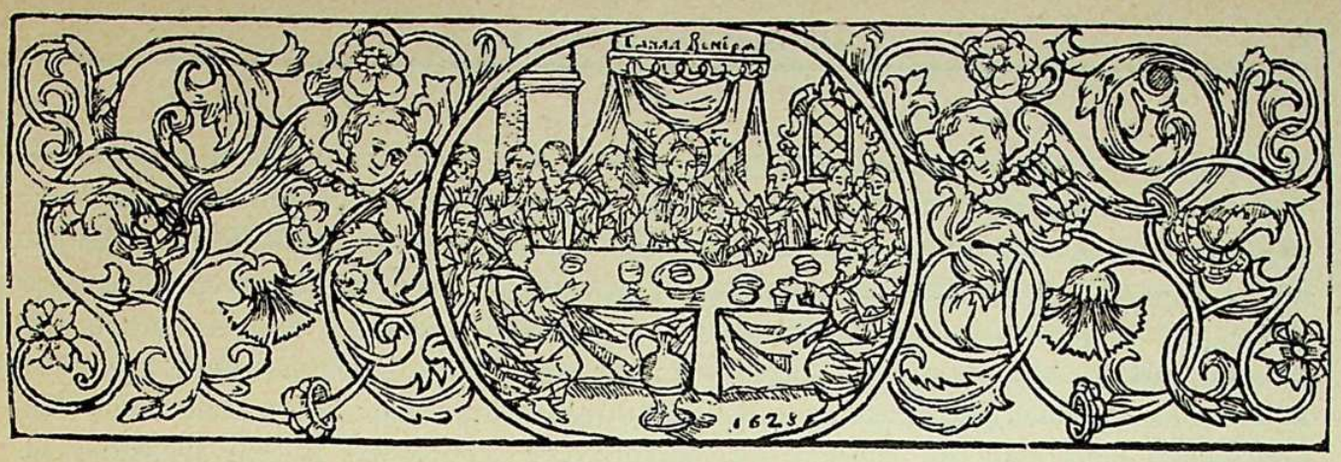

1.

Початок печатаня книжок у німців і їх сусідів.

Замисел — скласти книжку рухомими черенками і відбити з них значніщу скількість одного змісту та розміру — міг зявитися тільки в дуже освіченому та всесторонно виробленому середовищу промислу і техники. Бо думати про вагу й потребу ширення книжки — з огляду на ії загальний зміст — міг тільки чоловік великої освіти; рішитися на довголітні досвіди, що вимагали значного вкладу оборотового капіталу, дуже терпеливої витревалости в хвилі невдач, та бистрого холодного розсудку і розуму для побореня всіх техничних перепон — міг тільки великий творчий дух всесторонно освіченого майстра-механика. Одно й друге було можливе до певної міри тільки в Германії, країні не стільки багатій хлібом — молоком — медом, скільки роботячістю — точністю — витревалістю свого природного населеня, що з охотою завсе трудилося для власного єствованя. В боротьбі за краще єствованє, за вповні незалежний дохід з нового никому незнаного жерела, за радість поконаних труднощий — зродився мистерний винахід печатаня книжок, сего мистецтва над мистецтвами і знаня над усіми знанями (ars artium, nova artificiosaque inventio, scientia scientiarum), яке Господь закрив перед велеможними і велеумними, а відкрив малим, чистим серцем як діти — працівникам у винограді свойому (Catholicon Івана Ґутенберґа 1460 р.). І хоча сам винахідник не мав особливших доходів із свого винаходу, коли скінчив житя на ласкавому хлібі в маєтности архиепископа Могунції Адольфа графа з Нассау, то перші його помічники —

TULA-online.org

товариші — спільники — продовжателі скрізь і все добре заробляли. І природно: бож завдяки мистерно допасованим литим металевим черенкам найкращі письменники ставали доступними в багатьох примірниках в одну хвилину (Plinii Epistolae 1471); протягом того часу як працьовита рука переписувача могла списати одну книгу — тепер появляється легко 500 книг завдяки сталевим буквам, що їх довільно можна порядкувати і в рами укладати (Medicina universa, Venezia 1471); книги, що давніще продавалися по 20 і 100 дукатів, в яких було повно ошибок, сьогодні з нечисельними помилками продаються скрізь по 5 і 20 дукатів (Epistolae S. Hieronymi 1468). — Сі похвали книгопечатному винаходови продовжаються більше півтористолітя, далеко в XVII-ий вік, скрізь де тільки начинали печатати книги.

Книгопечатаня поширилося з Могунції (Mainz) від 1456 р. постепенно на всю Германію, Італію, Францію, Еспанію, Голяндію, та посувалося все більше на Схід, підходячи через Чехію і Польщу до границь Білоруси, Москви, України. І так: 1461 Бамберґ, 1465 Рим, Субіяко; 1466 Страсбурґ, Колонія; 1468 Ауґсбурґ; 1469 Медіолан, Венеція; 1470 Норімбергія, Париж, Верона, Валенсія; 1471 Бононія, Феррара, Фіренце, Неаполь; 1472 Антверпія, Патавія; 1473 Бріксен, Бруґе, Буда, Ліон, Лейден, Лованія; 1474 Базілея, Бріссель; 1475 Сараґосса, Севілля, Кассель, Пльзно; 1478 Ґенева, Барселона, Оксфорд, Прага; 1480 Лондон; 1481 Липск, Урах; 1482 Кутна Гора, Ерфурт, Галле, Піза; 1484 Віртенберґ; 1485 Ратісбона; 1487 Авіньон; 1488 Ґрадіска; 1489 Ліссабона; 1491 Краків-Фіоль, Гамбурґ; 1493 Цетиньє; 1498 Тубінґа; 1499 Мадрит, Монтсеррат; 1500 Оломуц.

Повищі дати появи книгопечатаня у важніщих містах Европи протягом другої половини XV-ого віку є не тільки етапами в що раз то більшому промірови поширеної культурної ідеї, але й шляхом що раз то кращої книгопечатної техники. Учні постійно були кращими від своїх вчителів. І так, коли Ґутенберґ потребував на виконаня необхідної скількости черенок з яких 300 стемплів (пунцонів — патриць) до трьох родів письма: дрібного — індульґенцій, середнього — Біблії і більшого — Доната часу чотирьох літ 1449—1452 р. [діставши 1449. р. задаток Фуста 750 ґульденів на роботу і доперва 1452 р. 800 ґульденів очевидно вже на друк], то в 1473 р. хвалиться Леонард Ахатес у Падуї 1000-ною вирізаною пунцою. Се найкраще свідоцтво постійного розвитку форм письма, яке все більше віддалялося від первісного рукописного вигляду, та ставало чим раз то пригідніщим для скорого і легкого читаня. І хоча різали форми переважно Німці (Stempelschneider), то всеж таки вони скрізь вміли приноровитися до місцевого письма і тим робом причинитися до розвитку і розцвіту книгопечатаня. Семен з Лукки печатник в Римі 1471 р. з того приводу й говорить, що він переняв од Німців се нове бистроумно придумане мистецтво, та відтворив його ще краще в певному стилеви. Таким робом поруч первісної готики — остроконечної (ромбовидної) і квадратової зявляються ще — дещо видозмінений на зразок романского письма швабах Шеффера та латинска округлава antiqua, що згодом дала крім roman і нинішнє cicero; грецкий півкурсив Миколи Дженсона (Jenson в Венеції 1470—1481), квітчасті початкові букви, заставки і нотні знаки Ергарта

TULA-online.org

Ратґольта (1476—1486), єврейске письмо (1484 в Португалії), словянске письмо для Фіоля — Рудольфа Борсдорфа з Брунцвіку (1490) в Кракові...

Само собою розуміється, що не всяке нове письмо було виразом і технічної досконалости. Але осередки буйного культурного житя, де працювали кращі книгопечатники, як Майнц з Шеффером (1456—1502), Ульм з Іваном Зайнером, Ауґсбурґ з Ґінтер Зайнером (1468—1475), Норимбергія з Антоном Коберґером (1473—1513 рр., 24 станки, 100 робітників, 220 книг у лист виданих, в сему 19 біблій), Венеція з Венделіном, Дженсоном († 1481), Альдом Пієм Мануцієм, що був головою свого рода грецкої академії, Париж з Ульріхом Ґерінґом († 1510) і своїм Стефаном — Stephanus, — Estienne, Антверпія з Плантін — Моретами (1550—1876), а Лейда з Ельзевірами — всі вони постійно удосконалювали книгопечатну технику. Форми черенок, початкових і заголовних букв, ріжноманітність окрас, обрамлень, заставок, кінцівок, переносів, знаків перепинаня і надстрічкових, нерідко червоною краскою — рядки, обрамленя і точки; широкі поля, добрий густий папер, міцна поважна скріряна оправа на досках із застяжками — все те було доказом могутнього розвитку книжної справи, що ставала чим раз більше чутливою на дійсний і майбутний попит, що в дійсности викликала і заспокоювала загальний голод книжки.

З огляду на великий інтерес до книгопечатаня друкована книжка дуже скоро зірвала у своїй зовнішности з традиціями рукопису. Початково чимало перводруків переходило ще через руки малярів — красописців (illuminator), що прикрашували книги в належних місцях початковими буквами, заставками, обрамленями, та оживляли букви червоними рисками. Коли зважити значний обєм сих книг, то можна уявити собі велику участь мистця в доповненю мистерного механичного твору. Тим-то печатники придумували все инші способи, щоби обійтися без доповнень других рук і тим робом визволити книгопечатне діло від усякої нецехової посторонньої залежности. Ріжноманітні заголовки і початкові букви, риті в дереві та металю, заставки і квітчасті обрамленя, гарні кінцівки, подвійний друк — основний чорний тексту і опісля другий точно вимірений червоний, що впадав у належні пусті місця задрукованих уже сторінок, постепенне усуваня всяких неясних скорочень, поміта листків і сторінок цифрою, та печатних листів поодинокими літерами абецеди, ось ті дрібні ступні, по яким дійшли книгопечатники до повної незалежности від книгописців і дуже скоро вповні новим способом засвідчили ріжницю напечатаної книги від писаної. Титулова карта — зо заголовком книги і назвищами — автора, редактора, видавця; з місцем, роком і назвою майстра друку, та иноді й продавця — все те давало друкованій книзі особливий вигляд. Добрий річевий показчик і зміст по главам, заголовки глав і підзаголовки по уступам і сторінкам, замітки під текстом і обіч про чужі вислови (citata) на полях; спущені низче сторінки початкові; богато знаків перепинаня; відступи ріжної величини між поодинокими словами тексту (spatia — шпації) своїм повним достосованям до роду (форми — стіжка) черенок позволяли на волос рівняти край складу, а такі самі відступи між рядками (інтерлінії) позволяли заховати гарну пропорцію у відношеню запечатаних рядків до білого тла чистого паперу.

TULA-online.org

Инші особливости, що їх вносила в житя людства печатана книжка, ставили ії таки осібно і перед писаною книгою. Замітили се навіть перші видавці печатних книжок, коли заговорили про могучу ріку книжного добра, що пливе за дрібні гроші із найцінніщих книгозбірень рідкостий до рук кождого (Єронім з Бононії 1477), та чинить всякого і найкращого письменника загально доступним (присвята Борджії листів Плінія 1471. р.). Ось у чому тайна великої доби — відродженя старинного класицизму і гуманізму, а з ними загальної освіти на тлови пробудженої національної свідомости.

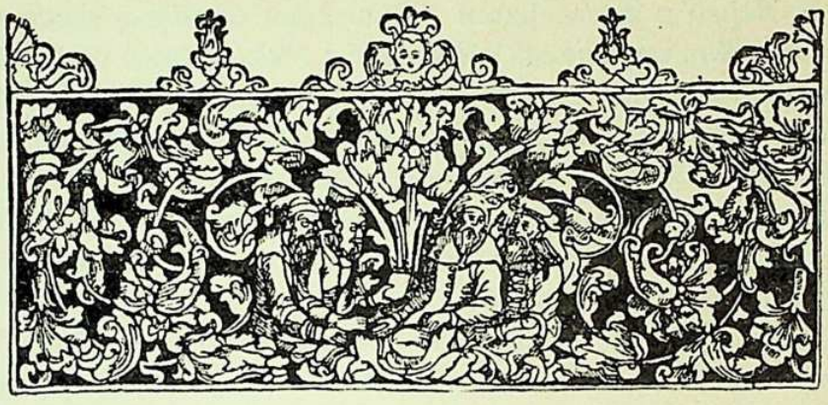

Зміст 16.000 перводруків (incunabula — Wiegendrucke), прослідженый тільки по Repertorium bibliographicum Ludovici Hain до 1500 р., виявляє дуже велику ріжноманітність, що одначе укладається в доволі яркий образ духовних інтересів сеї глибокої давнини. На першому місці стоїть Біблія, з якої почато книгопечатне діло, та яка завсе мала найбільше читачів: ій присвячено 1042 виданя, з чого на німецку біблію приходить 13 видань між рр. 1466—1493., італьску 10, француску 5, ческу 2, еспанску 1, єврейску 1, решта по латині. Зараз поруч із нею йдуть всякі Breviaria (короткі щоденні служби — мінеі), Horae (часослови), Missalia (служебники), Ritualia (требники) — книги церковної богослужби; до легкого читаня (legendaria) — апокрифи, анекдоти про всякі дива-чуда, казки про богатирів, загадки, описи (264 виданя); до побожного думаня (Passio JChti, Зерцала прикладів і людского спасеня — Specula exemplorum, Speculum humanae salvationis); медичні — як пускати кров, пізнавати мочу і живчик (Carmina de urinarum judiciis 1483 і Liber metricus de pulsibus), про зела й ліки, про всі хороби, хирургію, про жінок і їх недомаганя; правничі — як панувати володарям, звід законів Юстиніяна, всякі постанови (decretalia), устави міскі і закони земель та королівств, Sachsenspiegel (15 видань), формулярі писем до уряду і приватних листів; книги історичні — казкові про Трою, Рим, Александра Македонского, Аполонія Тирского, Короля Артура, літопись світа (Chronica mundi — Chronik der Welt) з богатьома ілюстраціями найвизначніщого рисівника — нпр. у Норим-

TULA-online.org

берзі — Хроника 1491 р. вийшла з рисунками Wohlgemuth'a; були ще хроники поодиноких країн — Угрів 1473 по латині, Франції 1476, Вендів 1485, словянска Любеки 1490; виданя класиків — Езопа (98 видань), Аристофана, Аристотеля (133 вид.), Боетія (79), Гомера (15), Горація (58), Овідія (123), Платона (7 видань), Сенеки (86); учебників Александра Ґалла (Doctrinale — 114 видань), Доната латинска граматика (67 видань); богословіє Томи Аквината (215 видань і назв), писаня Альберта Великого (145 вид.); національних поетів - письменників: Бокачьо (78), Данте (119), Петрарка (84). А поруч із усім названим багацтвом змісту безліч злободневних летучих листків і дрібних видань, що здебільша дійшли до нас тільки принагідно, уривками, або посередно — як всякі індульгенції - відпусти, якими начато властиво печатаня в Майнці 1454. р., та людові книжечки з дереворитами. Все те тільки поширяло вагу печатаного слова, чинило його явищем звичайним, буденним, загально необхідним. Сталевими черенками висказана думка вела до повноі національзації, тож і демократизації, та прогресивности, ба навіть — до революційности житя.

Злоба дня, що до тепер пересівалася через густу сіть церковно-реліґійного світогляду монаха — літописця, тепер діставалася легко на суд широких верстов суспільности, що завсе стреміла до як найбільше діяльноі участи в житю.

Старанно переховувана професійна тайна — в недоступних по рідкости і ціні рукописях — ставала через друковану книжку не тільки власністю всіх, але й предметом плодючоі творчоі критики та дальшого розцвіту.

Зрозуміла тільки для освічених верхніх верстов латина рукопису в новій книзі уступала все більше місця національній мові, що несла з собою і новий усім інтересний зміст житя.

І сю нову книгу полюбили... іі стали шанувати... — боятися... а навіть ставити ій всякі перепони... нею стали зловживати... іі стали ненавидіти... Книга стала виразницею нагоі людськоі душі у всій іі красі і гидоті.

З хвилею, коли Ґутенберґ — золотокузнець (Goldschmied) приступив до спроб здійснити свій замисел: рухомими черенками скласти рядок письма, він в дійсности спустився з висот буйноі творчоі уяви винахідника за станок і прилавок прецизійного механика в якомусь тісному приземелю невеликого задвірка. Хвилини творчоі уяви вертали до нього раз-у-раз, але вже для поратунку в поодиноких трудніщих випадках. Впрочім точність і відповідальність углів, розмірів і площин була одиноким напрямком його праці над формою букв (Form- und Stempelschneider). До сего мусів примінитися і словолитник (Schriftgiesser).

TULA-online.org

Складач Schriftsetzer — зразу-же на практиці мусів одно-друге помітити і при найблизчій нагоді, як самостійний майстер — особливо десь на чужій стороні, доповнити. Техника книгопечатаня постійно кращає до самих останніх днів.

Листоправитель (maitre en pages = метрампаж) і справщик (corrector), та помічниця переплетника, що ломить листи (фалцівниня) дуже скоро додумалися до необхідности поміти т. н. переносами (custodiae) по листкам, стовпцям, сторінкам, та печатним листам.

Той що приготовляв печатняну чернь, розтираючи на камені саджу із покостом, та що розтирав киновар, ставав постепенно досвідним технологом-химиком в области фарб, якого сьогодні не завсе легко повторити що до доброти та глибокого тону черні печатних рядків. А сам Pressdrucker, що відтискав форму на листах паперу, ставав згодом майстром кращого печатного станка.

Працівники першодруків останньої третини XV. в. продовжали і удосконалювали винахід скромного первопечатника Ґутенберґа, що йому незначному „Бог відкрив те, чого не бачили великі“, і — поширяючи книгопечатанє по всім напрямам лучів з осереднього Майнцу, вони „ширили хвалу імени і умістности великого і славного народу німецкого“, та здебільша добре на сьому заробляли.

Щоби звільнитися від сеї обидливої кожному патріотови залежности від сусіда-німця, стали і представники поодиноких народів працювати в области печатного діла — одні фактично, другі-ж згодом легендарно. І так золотокузнець Бернардо Ченіні у Фіренце сам різав форми і виливав грецкі черенки для виданя Гомера, щоби обійтися без ненавистного Німця. В часі того некороткого та не особливо веселого занятя він мабуть мав аж забагато нагоди переконатися, що стати справжнім патріотом можна тільки в поті лиця, рук і спини.

Англієць Кекстен (Caxton) був дещо спритніщий патріот, бо в часі довголітнього побуту в осередках друкарства він приглянувся до всіх подробиць, очивидно як найточнійше позарисовував іх, між 1473—4 напечатав у Бріґґе „The recuyel of the historyes of Troy“, щоби від 1477. р. почати видавничу працю у власній книгопечатні в Лондоні, з якої випускав чимало тільки англійських книжок, навіть з ілюстраціями, хоч не завсе без закиду.

Голяндці поступили найпростіще, бо поставили два памятники своїому знаменитому землякови Костерови за те, що він вирізав з кори дві букви... та іх вкрав йому у глупу ніч Різдвяну челядник німець Іван Фуст і втік з ними до Майнц, де з Ґутенберґом дальше майстрував... А записав се доктор Юніус

TULA-online.org

в книзі „Batavia“ (Лейден 1588) на основі оповіданя старця Миколи Геліоса, що чув се од переплетника Корнеліуса 80-літнього діда...

Але бувало й таке, що з патріотизму і гідности віри зверталися самі королі до Німців із закликом помогти ім в доброму ділі книгопечатаня. Поступила так в свій час королева Португалії, де від 1484. р. книгопечатаня вели для своїх справ талмуду — жиди. Щоби католикам не друкуватися в жидів, королева викликала 1495 р. з німців двох книгопечатників, з яких один був до 1513 р. „слугою і печатником його величности, секретарем по латинскій кореспонденції“, та редактором мореплавного опису Діеґо Гомеса і перекладником Марка Пола.

Чехи, очивидно патріоти XVII. в., товариші доктора Юніуса, ще зручніще поступили, бо — як добрі філологи, показали, що Guttenberg = Kuttenberg = Kutna Hora, очивидно тому, що вони є знаменитими зеркальниками (Spiegelschleifer), а був ним і „Чех Guttenberg“, що за зеркала судився.

Колиж хто з оборонців гідности національноі — у так важному ділі, як печатне, що просвітило весь світ, не мав сміливости посягати за лаврами первенства — то на основі ріжних біблографічно-архивних згадок все таки вспівав доказати хочби похідну-умовну причасність своєі нації до перводруку — чи то через назву автора (твір Матія з Кракова печатає Ґутенберґ), складача, або німця друкаря...

Були одначе випадки, що сі німецкі зайди книгопечатники самі скоро забували на свою націю, та без всякоі лукавоі хитрости — по простоті душевній — дуже скоро французилися, італійщилися, а навіть словянилися — чешилися, полячилися. Ось кілька зразків. Професор риторики в парижскій Сорбоні Фіше із ректором Іоганом Гейнленом для виданя клясиків з поясненями Штейна закликають 1470 р. Ульриха Ґерінґа з Майнца, Мартина Кранца з Базель, та Міхеля Фрибурґера з Кольмара; опісля долучаються до них Петер Кайзер і Іоган Шталь. Вислідом сего німецкого засилля в серці Франції є те, що Французи можуть повеличатися виданям Вірґілія — без ошибок!!, та 66-ма печатнями в Парижі 1500 р., а 50-ма в Ліоні... Мало того, зайда-друкар Ґерінґ перед смертю 1510. р. записав свій значний маєток тійже Сорбоні, що його викликала колись з рідного краю... — Перші видавці польскоі книжки в Кракові, друкарі-німці Унґлєр і Шарфенберґ є заразом і визначними оборонцями прав польскоі людовоі мови (гл. ст. 17.).

Первопечатники, се не ремісники-хлібороби, се дійсні творці-основоположники сучасноі культури. В скромности своій „приняли вони просвітліня з ласки Божоі“ — сталевою витревалістю, та безпохибною точністю довели замисел до дійсности, дали думці живе тіло машини. На сему шляхови осущеня винаходу

TULA-online.org

довелося ім не одно вистрадати особливож поконати і покорити собі нетерпеливий і вічно пливкий капитал, що ласо гонить за найбільшим зиском, та перемогти національну, релігійну і станову ненависть. Книгопечатаня повстало завдяки ідеальній відповідальности патриць, що відбивали відворотні форми у матриці, з якоі виходили рівні черенки, а з них складалися сторінки і відтискалися на папері, та книжкою доходили до рук усіх. Винахідник — букворізчик і букволитник — складач — чернероб — мазун (Druckschwärzereiber) — накладач паперу — потискач — фальцівник — переплетник — папірник, всі вони працювали спільно один поруч другого, та по черзі один за другим у спільній залежности від такого капиталіста, що мігби чекати на своі 6—10% не менше півтора року, а на капитал нераз більше 5-ти літ. В таких випадках, коли книгопечатник не був заразом і заможним накладником-видавцем (Fust-Schöffer, Koberger, Plantinus), та ще й вченим редактором коректором (Aldo Manutio, Bamberg, Elzevier), ба навіть иноді автором (Balthasar Moretus), то капиталіст ставав справжнім Меценатом усіх семи визволених мистецтв. Гріш, як обіговий знак заробітку за затрачену працю, був дійсною основою творчоі спроможности — мистця, що готовив доски із зображеннями осіб, подій, видів і — автора в часі складаня властивого змісту книжки і — всіх прочих працівників книгопечатного діла. Завдяки тому книжна справа стає все більше предметом великого фабричного промислу, який бажає осягнути великими частими оборотами великий дохід.

Тим-то видавці звертають бачну увагу на зміст книжки, вважаючи на те, щоби вона мала значний потит, певний сталий збут не тільки місцевий, але й заграничний. Организація книжного ринку подвигалася безперечно рівночасно з книгопечатаням поза межі місця друку, але тільки після того, як покупні вже переконалися за те, що нова книжка не тільки не є справою нечистою, але навпаки що напечатана книга є з богатьох причин кращою за писану, та навіть боговгодною. Тимто видавці первопечатних книг стараються звичайно за те, щоби книги були копіями якихось кращих писаних, добре проредагованих текстів. На полях первопечатноі книги стрічаються часто домальовки і дорисовки вправних рисівників, через що зовнішний вигляд книги печатноі — ничим не ріжниться від писаноі. Печатна книга була тільки дешевша від писаноі на пергамені на яких пять разів, тимто на одну продану писану книгу належалоб числити на пятьох покупців печатноі. Але сих покупців треба було вміти найти. За ними їздять Фуст, Шеффер, Коберґер і инші — в далекі-чужі краі за 500—1000 кілометрів (верстов) з чималим книжним тягаром, який треба було дуже оберегати від — огня, дощу, води, болота, сонця, вохкости і т. п. З печатним добром приїздять до Кракова — Пфеффер, Галлєр, та Львова — Петро з Любеки 1477, Пфеффер з Кракова 1486, Коберґер з Норимберґіі. Добиралися сі німецкі книготорговці навіть до Киіва і Москви. Таким робом за 30—100—120 літ вчасніще перед сталим книгопечатаням в сих городах Кракові — Москві — Львові книготорговці-німці промостили дорогу друкованій книзі.

Головними покупцями книги були очивидно з письменних вчені люди, тож богослови, правники, лікарі, та впрочім деякі священники, монахи, пани, значніщі

TULA-online.org

міскі урядовці, та якісь дуже освічені — на свій стан — міщани. Всі вони однаково високо цінили Святе Письмо. Тож з нього треба було починати, коли печатана книжка мала розходитися і продажею покривати свій видаток. Самопонятно, що ся біблія мусила бути видана на латинскій мові, щоби бути потрібною не тільки в Германіі — але й Франціі, Еспаніі, Італіі, Бельгіі, Англіі і прочих королівствах, князівствах і країнах.

Всіх учених і людий товариства свого часу цікавить дуже справжня латина, гарна класична мова Овідія, Віргілія, Лівія, Тацита, Ціцерона... тож іх твори йдуть у другу чергу на книгопечатний станок. Мода на схоластичну вченість з ії тонкостями силлогістичної діялектики і казуістичної логіки в спорі послідовників ідеалізму Платона і реалізму Аристотеля, та висока ціна красномовству дала таки значний попит на грецкі книги, які друковали для своєї потреби виходці з Византіі у Венеціі.

І коли отсі обємисті, незрозумілі загалови, але все таки дорогоцінні книги витворювали ринок — збуту і попиту, то для широких верстов загалу були призначені всякого рода летючки в роді заклику до походу на Турків, щоби прогнати іх із Константинополя, та невеличкі дереворити з дрібкою якого малограмотного тексту. Очивидно, що такий суррогат книжки не вдоволяв загалу, тимто первопечатники — як люди з люду — дуже скоро дали йому потрібну бажану книжку: велику біблію в народній мові і прецікаву ілюстровану книжку про: Трою, Александра Македонского, Аполонія Тирского, Короля Артура, про ріжні краї, іх людий і іх побут у всяких хроніках. До люду відозвалися автори ядерною мовою базару і гостинниці, з крепкими виразами, що з далека кричали про злобу дня в змістови книги, або лікарі - знахорі, астрологи - віщуни обіцювали читачеви щастя і здоровля на многі й благі літа...

Для кождого була своя книжка. І ії став запопадливо продавати та розвозити по торговим містам та по прощам з иншим крамом — зпершу дрібний вандрівний крамар всяких обрядових річий (devotionalia), а згодом справжній книготорговець, що подбав навіть за своі відділи в ріжних навіть заграничних городах. Н. пр. Günther Zainer зі Страсбурґа і Haller - и торговали книжками в Польщі, Плантин - Морети з Антверпіі мали своі відділи по всій Голяндіі, в Парижі і Римі.

Але не кождий потребував набути книжку на все. Тож дуже скоро витворюється і перепродажа книжного добра з рук до рук, та очивидно й антикваріят, як посередник між збутом і попитом, що знає і любить: книгу, ії ціну і покупня. Книжка зуживається і нищиться, пропадає. І чимало книжного добра пропало, заки додумалися до складаня обовязкових примірників кождої нововиданої книжки до публичних бібліотек. Потреба систематичного досліду давнього книжного добра, його складу й історіі виявилася вже скоро після появи книгопечатень. Першими бібліографами, дослідниками перводруку стали любителі книги, збирачі рідкостних видань, основники особливих книгозбірень - музеів — церковних, монастирских, замкових, міских, университетских, та дрібних приватних.

TULA-online.org

Проте одначе були й є думки і за цілковиту шкоду від книжок та за їх непотрібство. Тож уважали за вказане боронитися від книги цілим рядом цензурних застережень: економичних, суспільних, церковних, національних, державних..., які здебільша всевладно панують і сьогодні. Є й такі, що мріють про змогу повторити за Томою Берклей губернатором Віргінії, що 1671 писав з Америки в Лондон: „слава Богу в нас тут нема ще ані свобідних шкіл, ані друкарень і я надіюся, що так ще довго буде. Наука породила на світ тільки непослух, єреси і секти, а друкована книжка була слугою всіх отсих страхіть. Нехай береже нас Господь від сего й другого."

Література предмету.

Булгаковъ Θ. — Иллюстрированная исторія книгопечатанія. СПтб. 1890.
Schottenloher Karl D-r — Das alte Buch, Berlin 1921.
Meisner H. D-r & Luther I. D-r — Die Erfindung der Buchdruckerkunst, Leipzig 1900.
Gutenberg — Feier in Mainz 1900, Festschrift, Mainz 1900.
Linde Antonius, von der — Geschichte der Erfindung der Buchdruckerkunst. I—III. Berlin 1886.
Muther Richard — Die deutsche Bücherillustration der Gothik und Früh renaissance 1460—1530. I—II. München (1884) 1922.
Hain Ludovicus — Repertorium Bibliographicum; 4. части (азбучний показчик друків до 1500 р. в 4-ох частях) Stuttgartiae 1826—1831. р. (передруковано 1920 р.).

TULA-online.org

2.

Словянскі перводруки.

Перші звісні докладно означені, кирилицею напечатані книги є: Октоіх - Шестоднев і Часослов, видані в четверку в Кракові 1491 р. Швейпольтом Фіолем (Sveboldo Feyel). А прийшов Фіоль до Кракова з франкского міста Neusladt на ріці Esch як Hefler - гафтівник дорогоцінних риз церковних і шитих пелен - образів; тут згодом заявив він себе добрим рудокопним техником - інженером. На основі подібности черенок і складу долучають до сих двох книжок з іменем Фіоля ще дві Тріоди — постну і цвітну в лист (F-o), що дійшли до нас без всякого близчого означеня свого походженя.

У всіх отсих книгах заставки, початкові букви і заголовні написи вязю є печатані киноварю, а текст черню. Черенки приготовив Рудольф Борсдорф з Брунсвіку, але очивидно не заготовив шпацій, бо лівий край стрічок є дуже нерівний. Поміти листовоі не має, хиба — в низу з права на 4-ох перших листах зшитка (із 8-и) Шестоднева, на 1-ому і 3-ому л. Часослова, на 5-и лл. Тріоди пост. + 5 без поміти і на 6-и лл. Тріоди цвіт. + 6 без поміти.

За зразок буквового складу черенок взяті правила середньо - болгарского правопису 2-оі полов. XIV. в., по якому: на кінці ставиться скрізь один знак *ь*; знаку *ъ* вживається в значіню складотворчих *о*, *е* та на південнословянский лад після *л*, *р* (облъчена, дръжить); знак *ѣ* передає рівнож на південнословянский спосіб і звук *я*: раздѣлѣ*я*, въсѣчьскымь; знак *ж* після самоголосих ставиться за *ж*, а, о, у, ю, *ѧ*. Для означеня звука *о* вживається аж вісім знаків:

TULA-online.org

ромбовидне видовжене, круг на квадраті, круг на хресті, квадратний круг з вогнутими поперечками, w, поперечна еліпса з 2-ма цятками (очима), лежача востроконечна і звичайна вісімка з цятками в середині. Початкові, заголовні і рядкові букви є взоровані на великому півуставному письмі полов. XV. в., чим і обясняється чималий звязок великих плетених і розрисовкою оживлених букв сих книг із рукописями к. XV. і XVI. вв. Всіх ріжних букв — одних, з титлами, та знаків у первопечатника словянских книг Фіоля було 230, що свідчить за велике багатство першої словянскої касси-кашти з черенками. Первопечатник Ґутенберґ мав в трьох ріжних кассах — дрібного письма Індульгенцій, середнього Біблії і більшого Доната всего яких 300 знаків. Дальшою ріжницею з технічного боку між книгопечатаням Ґутенберґа і Фіоля є друк двома красками — чорною тексту, а червоною вязі заголовків, початкових букв, написів і важніщих вказівок у перших словянских книгах, чим Фіоль став на ту вищу ступінь книгопечатаня, на якій воно тоді вже було. Тільки брак шпацій, т. є пустих черенок-клепок без знаків для — розділу слів, розбивки букв у слові, та випов неня рядка до принятої довготи — свідчить про брак фахового вишколеня у Фіоля та його співробітників, яке вже було тоді в инших кращих друкарів західної Европи.

Значно вище з типографічного боку стоіть Осмогласник, виданий після однорічної праці 8-ми людий в Цетині на початку 1494 р. священноіноком Макарієм на порученя Зетского воєводи Гюрга Черноєвича. І крій черенок і гарні заставки і чимало киноварних стрічок і легка та рівна будова сторінок — все те є доказом вищої техники, перенятої сербскими первопечатниками з недалекої Венеції.

Але ще вище стоіть це виданя ідейним підкладом видавничого замислу і кошту, вираженим од імени воєводи Гюрга у передньому та кінцевому слові. На се „Богу завгодне діло рішився воєвода з любови до божих церков, опустошених за наші гріхи — агарянскою чадю, та під тяжкою ізмаільскою палицею, що не просто била, але вбивала". — „Для добра святих божих церков" видав у 1512 р. і молдавский воєвода Iw Басараба Євангеліє в Търговишту, а 1519 р. почав у Венеції довголітню видавничу працю Божидар Вукович от Гюрик Подгоричанин. Побачивши, „як у Венеції на типарах-черенках складають божественні книги Фріули і Греки й инші язики, загорівся і він Божидар Вукович великим

TULA-online.org

бажаням і свої сербскі та болгарскі писаня скласти типарами. І не дав він собі після того замислу спокою і довгого сну, не пожалів і кошту з маєтку, який йому Господь дав, поки не закінчив діла. На чужій землі приготовив він великі букви й другі малі букви для книжки подорожної — Молитвослова, та за помочю Божою надіється він сі типарі перенести у свою отчизну, щоби зарадити недостаткови книг в божих церквах, пограблених іновірними язиками.“ — За отсе саме довелось йому говорити і в Молитвослові 1536 р. вже із згадкою про те, „як то він од юности своєі трудолюбезно прикладався до божественних книг... в чужій землі італьскій.“ Тимто не дивно, що в Охтоику-петогласніику, виданому 1537 р. в тійже Венеції, читаємо чудову молитву-тугу: „я грішний і смиренний Божидар на колінах молюся і благаю тебе Боже, одкрий мені очи сердечні і ум разуміти твоє безмежне божество. Бо находжуся я у великій тузі і журі в італьскоі землі городі Венетіяне не могучи вийти у свою отчизну...“

А ся туга енергічного мужа-патріотн була жерелом тоі непереможної творчої сили, яка протягом 20-ти літ дала стільки справжніх високих — мистецких і духовних цінностий Сербам і Болгарам, що вони за довгий час лютої неволі турецкоі мають чим повеличатися. Венецкі виданя (1519—1538) Божидара Вуковича, воєводи Подгорицкого, є не тільки числом, але перш усього ідейним підкладом своєі появи, та змістом, випосаженям і техникою, найкращими памятками словянского книгопечатаня. — Останнім 10-тим з ряду виданям — Соборником т. є. вибраною Минеєю 1538 р. старець Божидар Вукович якби пращається зі світом († 1540), примирившися з долею вигнанця в чужих іновірних краях, звідки годі йому було вернутися на батьківщину з типарами — з огляду на великий ізмаільский утиск... Діло батька продовжав з таким-же запалом, розуміням і мистецким смаком його син Виценцо протягом 1546–1562, а після нього Єроним Загурович, що заговорили в передніх словах уже чистою мовою сербскою про потребу друкованої книжки.

На сербску книжку ii перші видавці-накладці не пожаліли дуже великого вкладу грошевого, тим вона й стала найкращою серед словянских перводруків.

З такоюж ідеєю служби народної приступає у старому місті Празскому десь після 1510. р. до перекладу, заготовленя словянских черенок, складу і друку „всеи бібліи рускаго языка“ — в лекарских науках доктор Франциск Скорина із „славнаго града Полоцька, Богу ко чти и людемъ посполитым к доброму

TULA-online.org

научению"... накладом Богдана Онькова сина радці міста Виленьского. Виходячи зо становища погляду — „що великі духовні скарби, заховані в книжках біблії і зрозумілі вченим докторам, повинні бути доступні й младенцем — людем посполитим", доктор Франц Скорина виказує, як легко можна засвоіти собі сім визволених наук через біблію, та найти в ній більше розваги як у повістях про Александра і Трою. Отся ідея дати всему посполитому людови книгу ку доброму навченю заняла Скорину на стільки, що він видав у Празі 22 біблейскі книги на протягови 1517—1519 рр. і Псалтирю; а після повороту до вітчини — 1525 р. „в дому почтивого мужа Якуба Бабича найстаршего бурмистра славнаго и великаго мѣста Виленскаго" — Апостол і Малу подорожну Книжицю, що могла стати за зразок Вуковичевого Молитовника.

Отсею ідеєю — „служити виданими книгами Богу на почесть, а людови на добре повченя" — сходяться Скорина і Вукович із первопечатником Ґутенберґом. Але сам Скорина пішов у своій ідеології значно більше наперед, давши Білій Руси майже цілу біблію в зрозумілій мові людовій. Сим робом доктор Франциск Скорина пішов за німецкими бібліями к. XV. в. та ческою, виданою у Венеції 1506. р.

Біблія Скорини на областях украінского народа — особливо на Покарпатю і Подністрівю, та на Волині стає зразком до нового людового напрямку в церковно-повчительному письменстві. Перекладені на людову мову тексти євангельскі в Учительних Євангеліях і ряд спроб дати людовою мовою складені четверосвангелія с свідками сего. Самаж вона була дуже почитною книжкою, коли нпр. примірники Національного Музею є доповнені рукою половини XVI. в.

Під оглядом зовнішнього випосаженя: заголовні листи, портрет перекладчика і видавця Скорини, заставки, численні дереворити, гарні й оригінальні своім кроєм букви взоровані на латинскій antiqua, дуже дбалий склад з примітками вказівками на полях і добрий друк — ставлять виданя Скорини в рядови кращих оказів первісного книгопечатаня.

Ідея просвіченя словом божим широких верстов народних в злуці з ідеєю через людову мову заховати звязок між верхами і низами виринає дуже ясно в другій половині XVI. в. в люторских виданях Несвіжскоі друкарні князя Радивила писань Симеона Будного і Лаврентия Кришковского „для простих людий языка руского" — черенками видань Скорини. В передмові до Катихизма Симеона Будного 1562. р. читаємо: „кромѣ теж и для того абыся ваши княжацские

TULA-online.org

милости не только в чужоземскихь язицех кохали, але бися теж в. к. м. и того здавна славного языка словенского розмиловати и онымся бавити рачили. Слушная бо реч ест абы в. к. м. того народу язык миловати рачили, в котором давние предки и их к. м. панове отци в. к. м. славне преднейшие преложенства несуть...“

В сему прихильному становищі до живої мови найширших верстов народних і заключається чи не найбільше значіня новітного, на землях словянских невиданого мистецтва книгопечатаня. Ідею — дати книжку в руки найширшим верствам люду можна було здійснити тільки народньою мовою; отсеж саме могло дати кращий і скоріщий дохід печатні. Тож біблія і лицарскі оповіданя та людові книжки в німців, біблія і хроника у французів, біблія і національні поети — Данте, Петрарка, Бокачьо в італійців, круг лицарских оповідань і біблія в англійців, всі вони на протягови останньої четвертини XV. в., були справжніми здобутками книгопечатаня, та благовісниками нового умового руху в Европі. Вагу народної мову зрозуміли навіть ті книгопечатники, що зайшли на чужину: 1514. р. видає в Кракові друкар Унґлєр книжечку „O ziołach i mocy ich“, в якій говорить ось що: „ся ваша (польска) мова через недбайливість людий та через чужину мало що не занепала, тож я — дуже боліючи над сим — перший піднявся тої праці, що друковав польскі книжки николи небувалими бухстабами і дав через те приклад иншим...“ Ополячений німець Вієтор в 14 літ після виданя своіх польских книг ще 1541. р. дивується з приводу: „коли кождий инший нарід свою мову рідну любить, ширить, украшує, полірує, то поляки своєю гордять і покидаються, хоча ii що до краси і багатства можнаби порівнати з кождою иншою. В книзі Nowy testament polskim językiem wyłożony 1556 р. пише Миколай Шарфенберґ в присвяті королеви Жигмонтови Августови про те, що в инших народів є чимало книг своім власним письмом написаних... в поляків було іх мало колись, але тепер прецінь вже мають вони чим повеличатися, бо зрозуміли, що похопність до доброго в народови може розвиватися тільки через добрі книги на власній мові, (Ptaśnik — Monumenta Poloniae typographica 1922, I[1] ст. 134, 135, 136).

В західного і південного Словянства під впливом нових течій реформациі і в цілях самооборони католицкої церкви народна мова одержала визначне місце в церковній богослужбі і навчаню релігійному. Ряд видань словенских і хорватских в друкарні Примуса Трубера в Тібінзі 1561 р. — 1563. р., Дивковича уніятскі болгарскі виданя у Венеції 1565—7 р., та згодом у Римі — се найкращі початки грядучої побіди народної мови у письменстві тих народів, що в церкві користувалися ще мертвою мовою церковної богослужби — чи то старо-словянскою, чи латинскою.

TULA-online.org

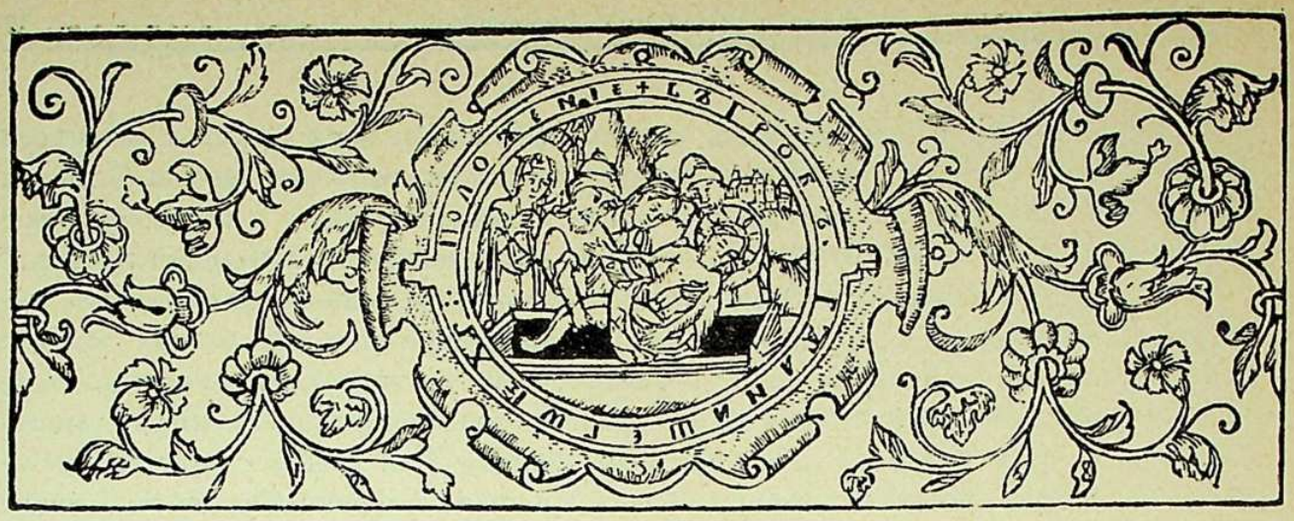

3.

Іван Федоров Москвитин.

Початки книгопечатаня в Москві та на східнословянских землях.

Доча столиця великого князівства Московского й государства Російского — Москва — жила від давен своім окремим замкнутим житям, то все таки вона мала доволі вчасно всякі вістки про значніщі події в Европі і до них навіть підтягалася. Найкращим зразком такого живого освідомленя і про справи книжні можна вважати заходи новгородских архіепископів Даниіла і Генадія біля складеня поправного повного списка біблії якраз в ту пору, коли на заходови Европи католицкі богослови працювали над сим з порученя Риму. Сі вістки привозили у Москву чи то чужинецкі посли і торгові люди, чи то власні купці, що з Новгороду на Ільменю живо торговали з Любекою, чи самі думні дяки і їх персонал, що служили в посольскому приказови, чи наконець многочисельні приходьки-монахи із усего православного світа, особливо з Балкану. У свідомости про необхідність піддати точній фаховій провірці усі книги церковної богослужби і христіянского богословія, що були основою церковного житя православної Руси, викликала Москва з Афону 1515 р. черця Максима — названого нею — Грека. Для його роботи не пожаліли зібрати чимало книг на дворі московского

TULA-online.org

митрополита — писаних і печатаних — що здебільша дійшли й до нас. Так само дуже цікавився всіма новинами західноевропейского культурного житя і двір царский, який зібрав у московскому Кремлю чимало рідких перводруків для розваги й науки.

Житя-ж само собою ставило перед царя і митрополита всеї Руси особливі завданя — поширити віру в новонабутих землях на Волзі, бо віра православна була одною з головних основ і цілий московскої влади. Говориться об тім і в послівю первопечатного Апостола московского 1563—4 рр., складеному не без впливу Вуковичевих послівій. „Щоби випосажити нові церкви в новоприлучених землях Казанского царства потрібними книжками велів цар Іван Василєвич, а митрополит Макарій поблагословив — скуповувати на торжищах честні ікони і святі книги, та класти у церкви — і псалтирі, і євангелія, і апостоли, і прочі. Але між набутими книжками мало найшлося пригожих, решта всі були попсовані невченими переписувачами, що не розуміли тексту. Коли дізнався об тім царь, то в дбайливости своій за праведні книги він подумав за таке саме книгопечатаня, яке вже було у Греків у Венеції, Фрягів і прочих народів — і в порозуміню з митрополитом Макарієм поручив 1563 („въ лѣто 71-ое осмыя тисящи = 7071, въ 30-ое лѣто Государства царя Іоанна“, що царює від 1533. р.) Івану Федоровичу діякону церкви Николи чудотворця Гостунского в Кремлю і Петру Тимофіічу Мстиславцю із Смоленска занятися урядженям книгопечатні („изыскивати мастерства печатныхъ книгъ“) в осібному домі на його царский кошт. По девяти місяцях„ на совершеніе изыде ихъ дѣло“: до печатаня Апостола приступили московскі друкарі 19. квітня 1563 р. і закінчили його 1-го марта 1564 р. В шість місяців опісля склали вони малий Часослов у вісімку, який закінчив московский первопечатник вихідною літописю, взорованою на Вуковичевих послівях, уживши навіть південнословянского виразу „штамба“ в значіню „печатныхъ книгъ дѣло“ (італ. stampa).

І сталося в Москві те, що скрізь бувало з новими невиданими речами і їх творцями. На книгопечатників накинулися одні — за зломаня традицій писаної книги, яка одна була богузавгодною; другі за єретичний зміст книги, себто за одну-другу друкарску ошибку, або поправку очивидної неправильности в рукописови; а инші прямо за чари і зносини з нечистою силою. Із усею тою злобою пристали многі начальники і священноначальники, та вчителі, видумуючи на книгопечатників по зависти чимало єресий, щоби перемінити добре на лихе, та загубити боже діло, звичайно як се діють люди лихих обичаів, невчені та нерозумні, що навманя кидають пусте слово, не знаючи до чого ім причепитися. І злоба ся прогнала Івана первопечатника з Москви — батьківщини на незнану чужину під покров гетмана коронного великого князівства литовского — Григорія Александровича Ходкевича.

В Москві появилася ще 1568 р. Псалтиря трудом Никифора Тарасієва і Невіжи Тимофеєва; після того книгопечатаня в Москві припинилося до 1577 р., коли появилася Псалтиря на Слободі біля Москви, після якої приблизно правильне книгопечатанє почалося доперва 1589. р. і то дуже тихим темпом, бо за

TULA-online.org

всі 30 літ до 1618 р. напечатано в Москві всего 31-у книжку. Такі то вже були непригожі для книги часи внутрішнього заколоту, такі то були люди — бурі, розтічи[illegible]й упадку...

Ходкевич приняв радо збігців як потрібних людий, давши ім чимало довольства всякого. А видячи велику користь духовну від книги Учительного Євангелія, він захотів, щоби слово Боже розмножилося і наука людям закону греческого ширилася, бо не було книг на ріжних місцях. Думає було князь „иже бы сію книгу выразумѣнія ради простыхъ людей преложити на простую молву и имѣлъ есми о том попеченіе великое, и совещаша ми люди мудрые втомъ писмѣ ученые, иже прекладаніемъ здавныхъ пословицъ на новые, помылка чиниться немалая, якоже и нынѣ обрѣтается в книгахъ новаго переводу. Того ради сію книгу, яко здавна писаную, велѣлъ есми ее выдруковати, которая кождому не єсть закрыта и квыразумѣнію не трудна, и къ читаню полезна.“

В пориві дбайливости за добро церкви і народа Григорий Ходкевич обіцяв подбати і за инші книги церквам потребні та, не жалуючи накладу, дати іх скоро друковати (Євангеліє Учительне 1569 р. Передслівя). Але скінчилася вся видавнича діяльність сего великого пана на Псалтирі 1569 р. — Підійшла стареча неміч з природною неохотою до всякого руху і пориву, тож Ходкевич оставив книгопечатникам „весь немалу на упокоеніе“, та казав ім занехати книгопечатаня і занятися хліборобством для власного прокорму....

І тут стала ясно перед душевними очима збігця Івана Федорова, діякона і печатника московского, велика обида з боку великого гетмана коронного пана виленского і прч. .Григорія Ходкевича, що „художество рук наших нивочтоже положи“, а поручив займатися хліборобством тому, що мав замість рала інструменти (наручныхъ дѣлъ сосуди), та замість житних сімян — духовні сімена по вселенній сіяти і всім по чинови давати духовну поживу (послівя Апостола 1574 р.)

І нам сьогодні ясною стає та особливша роля, яку відограє в житю людства і розвитку його духових цінностий творча енергія людий, що посвятилися — по свому розуміню, знаню і силам — якомусь ділу. Діло се не тільки кормить та удержує іх матеріяльно, але й піддержує в них — без огляду на тяжкі обставини — огонь запалу для осущеної і скритої в сему ділі думки-ідеі. В сих людий — до знаня, техничного вишколеня, та до великої роботячости прилучається глибока любов раз повзятої ідеі із вірою в потребу і успіх діла. На сему засно-

TULA-online.org

вується саме почуваня правости і належности житя і поведеня, висока свідомість ціни капиталу праці, вложеного в осущеня ідеі - замислу.

Зовсім не те стрічаємо на стороні капиталу, що рішається на підтримку праці — винахідника, поета, мистця, вченого дослідника. Спершу власник капиталу захопиться нпр. величністю замислу і дасть на його осущеня певну скількість. Але скоро згодом він захопиться другим замислом, третім..., або охолоне до першого, або зразиться чим небудь..., і вимоги холодного, все розїдаючого розсудку і підтримка діла перервалися з гіркою обидою і тяжкою сердечною кривдою ідейного робітника...

З двох ріжних площин підходять до справи — духовний працівник і капиталіст; один вкладає в неї все своє єство, згараючи в нерівному вогні запалу — праці для осущеня замислу, а другий виявляє тільки певну скілкість почуваня, що спалахне на хвилину полумям і гасне. Найблизче підходячою площиною для співділаня капиталу з працею є або безумовна довіра і безкорисність обох сторін, або добре провірений рахунок на довший час, щоби не було нетерпеливого очікуваня відсотків і зисків, або боязкого підозріня в обманови і визискови. Одинокоюж площиною для переведеня якогось діла є однакове розуміня ваги задуманого діла і спільне бажаня його завершити в імя якоісь вищої ідеі...

Такими меценатами - покровителями книгопечатного діла були — видавець Біблії Скорини — Оньков для Білорусів, та Божидар Вукович як видавець книг для Сербів. Іван Василевич Грозний цар московский, хоча властиво дав початок книгопечатному ділу в Москві, удержуючи його більше 10 - ти літ на власний царскоі казни рахунок, бо вже в 1556. р. взяв він Марушу Нефедьева печатних діл мастера і викликав з Новгороду букворізчика Васюка Никифорова, то все таки — в рішучу минуту — коли ходило за безумовне захищеня своєю царскою повагою безборонних виконавців його царскоі волі — від наруги і кривди — не вчинив сього і ідейним робітникам довелося втікати на далеку чужину...

Розтіч німецких друкарів з Майнцу після розгрому 1462 р. і постійна вандрівка за заробітком по чужих краях родить і доводить до розцвіту книгопечатаня західноі Европи. Утеча з Москви і скитаня за рубежом ідейного працівника книгопечатного діла родять — друкарні Заблудівску — Львівску — Острожску, від яких почалося і пішло книгопечатанє на Україні.

TULA-online.org

4.

Львів 1573-1574.

Се вершок трагедії, якої дієвою особою є Іван Федоров Москвитин. Вважаючи себе евангельским рабом самого Христа, що довірив йому срібло своє для належного орудованя, Іван Федоров не міг остатися в Заблудовю, хочби й на заслуженому газдівстві, хлібоідом без діла. Він боявся сурового запиту Господа: „лукавий рабе і лінивий! чому не дав ти мого срібла торговцям на розробок?“ — В таких сумнівах і в слезній тузі одиноцтва він наконець рішив остатись вірним дорученю Господа і працювати для збільшеня врученого йому таланту, тож кинути хутір Ходкевича в Заблудовю. Нужда в часі довгої дороги, морове повітря і просто сказавши „злая и злыхъ злѣе“ не спинили його, поки він не дібрався до богоспасаємого, преіменитого града Львова. І тут всі невзгоди дороги і минулого розвіялись з памяти його як дим, бо туга зродила терпеливість, а терпеливість надію в апостола Христового... і в ідеолога нового книгопечатного діла.

Але не легко жилося Івану Федорову во Львові. — Столярский цех виступив против друкаря за те, що він не будучи членом іх цеху, мав у себе власного челядника столяря, чим нарушив іх цехові права. Сам друкар був добрим столярем, коли виучив сему ремеслу Гриня Івановича із Заблудівя (Ptaszycki 30 № 14).

Ходкевич відразу зрозумів був вагу друкованої книги і матеріяльно піддержав книгопечатника вповні. Але у Львові довелось Івану Федорову ходити чимало разів до багатих і шляхетних за помічю „и метаніе створяя колѣномъ касаяся

TULA-online.org

и припадая на лицы земном, сердечно каплющими слезами своими ноги ихъ омывати...“ та безуспішно. Не помогли й заклики священника в церкві до прихожан піддержати се богузавгодне діло книгопечатаня. І коли без успіху остали умиленні слова, многослезні риданя, священничі заклики, гірко заплакав книгопечатник од обиди, що не найшов для себе — сівача сімен божих — прихильности ані в рускім народі, ані навіть у греків. Тільки деякі з духовенства і дрібного неіменитого міщанства причинилися своїми вдовичими лептами до осуценя начатого 25 лютого 1573 р. друку Апостола такими самими черенками і заставками та кінцівками як в Москві і Заблудовю. Книжку викінчив Іван Федоров 15 лютого 1574 р.

Продажа книжки не була слаба, коли в 1580-му році Іван Федоров заставив всего тільки 140 книжок Апостола враз із книгопечатним станком і всіма приладами у львівского жида Сруля Якубовича за 411 зл. Сплатити сей довг не довелося Федорову, бо в рік після його смерти львівскій кагал присудив увесь застав кредиторови (Mon. ст. 103). Дуже можливо, що сеі позички первопечатник потребував на видатки друку Нового Завіту із Псалтирею 1580 р. і Біблії 1581 р. в Острозі, де він був уже на весну 1579 р. Звідси він виступив перед урядом у Львові як слуга велеможного воєводи кієвского князя Константина Острожского (Ptaszycki 28 № 10) і задаткував папер у паперні у Буску квотою 600 зл. п. Але після надрукованя Біблії в Острозі, він вернув назад до Львова, правдоподібно як торговець книжками — Заблудівского (Єванг. учит., Псалт.) — Виленского (Псалтиря 1576, Октоіх 1580) — Львівского (Апостол) і Острожского друку, та дуже можливо, що заходився відновити свою друкарню. Але 6 грудня 1583 р. він вмер і спочив на Свято-Онуфрієвскому монастирскому кладовищу. Напис на плиті намогильній про те, що він „Іоанъ Θеодоровичъ друкарь Москвитинъ, который своимъ тщаниемъ друкованіе занедбалое обновилъ... друкарь книгъ предтымъ невиданыхъ“, свідчить ясно за те, що перед смертію він міг одновити занедбане від 10-ти літ друкарство у Львові, але перший явився у ньому 1573 р. з невиданими перед тим друкованими книжками. Ся плита була мабуть дещо згодом положена, бо зміст напису нагадує дуже посланіє Гедеона Балабана 8. XI. 1585 р. (Mon. 111-2), та антіохійского патріархи Іоакима з 1. I. 1586 р. (Diplom. Stat. VI).

TULA-online.org

5.

Подвиг видавця.

Іван Федоров працював у князя Острожского всего три роки: 1579 р. над уладженям друкарні, 1580 р. над друком Псалтирі і Нового Завіту, та 1581 р. видаючи Біблію. Обєм виконаної роботи є так великий, що його міг поконати тільки добрий майстер книгопечатного діла зо значним числом вишколених помічників. Двох помічників знаємо: Івана Івановича Друкаровича сина Івана Федоровича як словолитника, складача і переплетника, та Гриня Івановича із Заблудівя, виучня Івана Федоровича як словорізчика, дереворитника, столяря і мабуть розтирача краски, бо вчився він і малярства у Львові. В самому Острозі найшовся охочий до книгопечатного діла отець Василій, що опісля вів Острожску друкарню до 1598 р., та дав до Дерманя рівнож доброго знавця книгопечатаня священника Дамяна, брата звісного гетмана Наливайка. А що сам Іван Федоров за довгі літа книгопечатної праці перейшов усі ступні книгопечатаня, починаючи від складаня друкарскої праси і до книговязаня — переплету, тож очивидно в трійню вони могли дуже багато виконати.

Але після львівского подвигу самостійного друку діяльність Івана Федорова в Острозі зводиться тільки до дуже гарного ремесленого виконаня певного замовленя, на яке дав видавець весь потрібний кошт.

Видавнича діяльність князя Константина Константиновича Острожского поражає нас ще сьогодні по упливі 350-ти літ своєю величністю. Видавати покупне, потрібне скрізь, тож само собою недороге — легко і доволі вигідно для накладця; але вести ідейне видавництво, доступне головно для верхів освіченої суспільности, можна тільки при вкладови значної готівки на довший час, та на

TULA-online.org

невеликий відсоток. На таке увязненя капиталу може рішитися тільки високоідейний багач, яким якраз і був князь Острожскій, що до смерти (21 марта 1608 р.) боронив ненарушимости прав народу і церкви західної України. Шоби се як найкраще виконати, він рішився на виданє книжок основних великих і дрібних летючок, та для науки дітвори. Для виконаня сего плану він окружився потрібними людьми, серед яких на першому місці станув великий знавець сучасного богословско-церковного спору між католицкою Польщею і православною Русю — Герасим Данилович Смотрицкий, та знавці церковної книги — священники Василій і Демян із палким полемистом Христофором Филалетом — Христоносцем Истинолюбцем.

Для осущеня ідеї оборони церкви народу руского від напору чужинецкого треба було скласти великий апарат — т. н. Острожскої Академіі, письменскої праці, книгопечатаня. — Ся организаційно-творча праця тревала в Острозі більше двайцяти літ, поки склався властивий осередок ії під проводом урядового представника церковно-національного житя Руси-України митрополита киівского і намісника Лаври Печерскої, за допомогою і під покровом гетьманів в самому серці України — у Киіві.

Основи під сю працю поклав одначе Острог. Загальною повагою своєї особи міг тільки князь Острожскій видати цілу Біблію на основі докладних дослідів своіх учених співробітників над найкращими списками святого письма з Москви, Царгороду і Афону. Инший видавець не мігби навіть подумати за те, щоби послати до царя всеї Росії та до вселенского патріярхи і прота Святої Гори за давніми дорогоцінними та дуже рідкими списками святого письма. Острожскі письменники мали одначе всі отсі дорогоцінности із трьох середовищ тодішнього православного світа і дали на іх основі одну з найкращих і найповніщих словянских біблій. Ся книга має 628 великих листків, задрукованих дрібним письмом у два стовпці по 50 стрічок із 3.000 букв на сторінці (на середнього складача за одну годину можна положити сьогодні 1.000 букв). — Поясненя єврейских назв місяців у біблії дає листок Хронології Римши 1581 р.

В 1594 р. видала Острожска друкарня такоіж величини, але великим евангельским письмом, книгу о постничестві св. Василія Великого на 603 листах, а 1596 в четверку дрібним скорописним письмом (курсивою) книгу св. Іоана Золотоуста Маргарит на 543 л. по 25 стрічок із 39 буквами в рядкови. Сюдиж належать: книга „Правило истиннаго живота христіянского“, Псалтиря з рядом вступних статий на 493-х л. малої вісімки, Часослови 1598, 1602 і 1612 р., „Лѣкарство на оспалый умыслъ“ 1607. р. з писань св.Івана Злт, та „Тестамент“ царя Василія сину свойому Льву Философу.

У відділ полемики належать видання: 1584 р. Посланіє князя Константина до патріярхи Єреміі, 1587 Календарь римски нови, 1588 „Исповѣданіє“ про походженя св. Духа, Збірник важніщих вказівок в полемиці з латинянами, 1595 заява князя Острожского про постійність у вірі, 1597 Апокрисіс як основний полемичний твір против Берестейскої Унії і 1598 р. Одпись на лист Іпатія Потія до князя Острожского. В томуж часі живої видавничої діяльности в своій друкарні

TULA-online.org

князь помагає Мамоничам у Вильні видати з його книгозбірні та на його кошт „Кграматику словеньска языка“ 1586 р.

У виданях Острожскоі друкарні, хоч як вони значні і інтересні з технічного боку, книгопечатник відступив на дальший план, даючи перше місце ідейному видавцеви, що своіми виданями старався осущити певне ясно означене велике церковно-національне чи там громадске завданя. Таким ідейним становищем до книгопечатноі справи князь Острожский намічав західно-украінскому друкарству дійсно широкі основи живоі діяльности, та давав культурно-національному житю Волині чималий розмах.

Література до глав 2-5.

Каратаевъ И. — Описаніе славяно-русскихъ книгъ напечатанныхъ кирилловскими буквами, т. I. (1491 —1652). СПтб. Академія Наук 1883.

Владиміровъ П. проф. — Докторъ Францискъ Скорина, СПтб. 1888.

Bianu - Hodos — Bibliografia romanesca veche, I—II. Bucuresci 1903—1910.

Румянцовъ В. Е. — Сборникъ памятниковъ относящихся до книгопечатанія въ Россіи, Москва 1872. [Перводруки Івана Федорова].

Zubrzycki D. — Historyczne badania o drukarniach na Rusi, Львів 1836 і 1912 р.

Петрушевич А. С. — О началѣ книгопечатанія на Руси вообще, а въ городѣ Львовѣ въ особенности. (Временникъ Ставропиг. Института 1884).

Пташицкій С. А. — Иванъ Федоровъ... во Львовѣ 1573—1583 (Русская Старина 1884 март).

Ptaszycki S. — Iwan Fedorowicz drukarz ruski we Lwowie (Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału filologicznego Akad. Umiejętności w Krakowie 1886, XI.)

Ювилейное изданіе въ память 300-лѣтняго основанія Львовского Ставропигійского Братства, Львів 1886.

Monumenta Confraternitatis Stauropigianae Leopoliensis edidit D-r W. Milkowicz, Leopolis 1895.

Diplomata statutaria a patriarchis orientalibus Confraternitati Stauropigianae Leopoliensi 1586—1592 data, Leopolis 1895.

Сѣлецкій А. К. — Острожская типографія и ея изданія, Почаів 1885

TULA-online.org

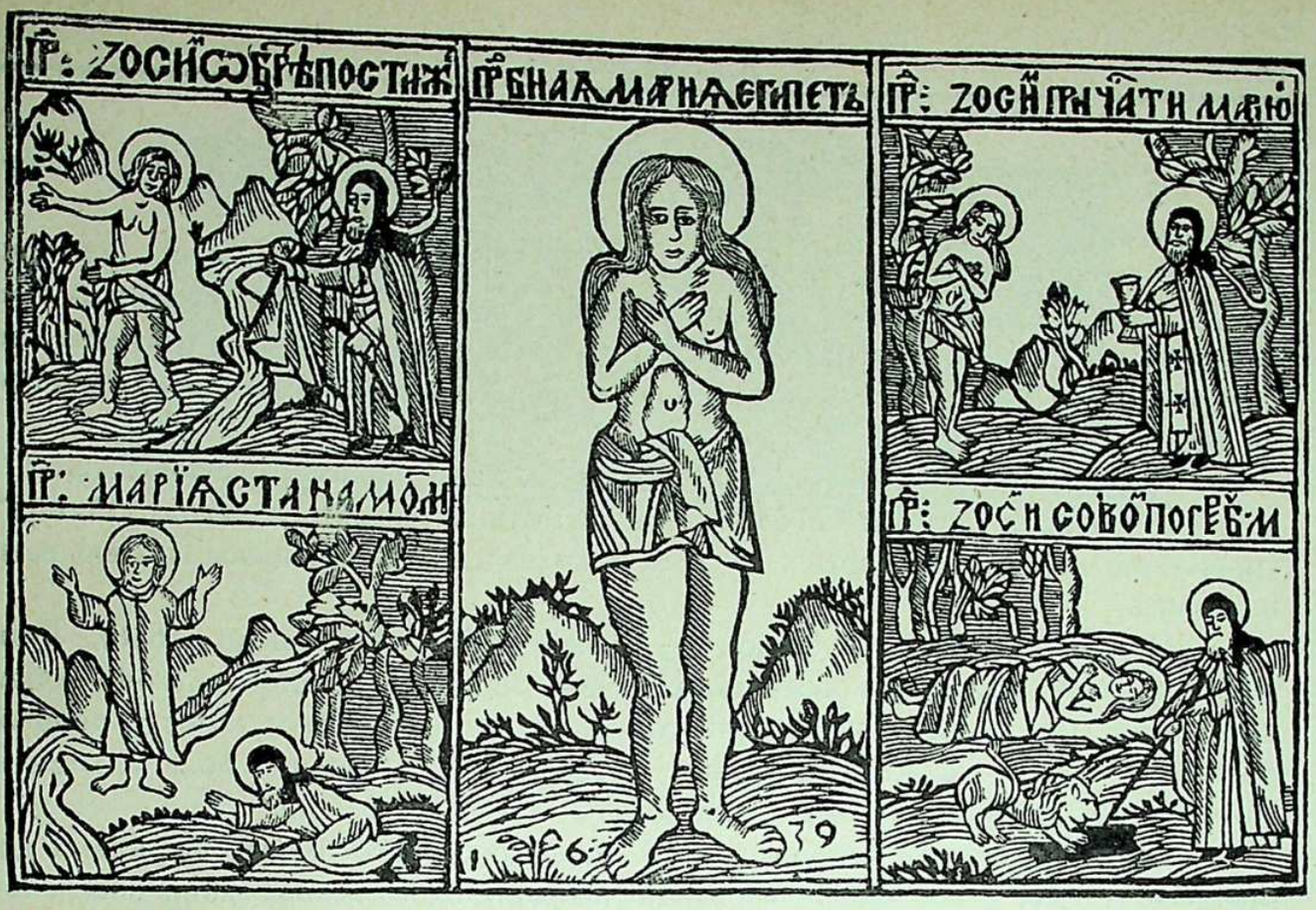

6.

Дермань 1603-5.

Але потенціям сим не довелося стати величною дійсністю. Князь почував себе вже немічним старцем, тож не дивниця -- оглядався за гідним продовжателем начатого діла. В роду свойому — його не було; окруженя теж не давало особливо енергічного і належно підготованого до видавничо-друкарскоі справи діяча. Тимто князь Острожский переміняє монастирь в Дермані, що близко Острога, на киновію — обще житіє; дає йому друкарню, щоби черці „доскональшіе наукою и писмомъ, а звлаща друкованемъ книгъ свѣтячи всѣмъ“... могли бути двояко-трояко пожиточні церкві і вірі... Прекрасним памятником першоі діяльности новоі друкарні був Октоих-Осмогласник в лист, гарними курсивними черенками, в дві краски, зо скромними але красивими заставками високо різаними в дереві, (гласи ӓ, к̈, є̈, ѕ̈, ӥ) і одною глибоко різаною (гл. ӟ.), друкований під руководством справщика тексту і корректора складу отця Демяна з Острога між 12 квітня 1603 та 12 серпня 1604. р. І(ваном) Ф(едоровим) др(укарем), мож-

TULA-online.org

ливо, що сином первопечатника, або тим Федоровичем, що 1576. р. був в Дерманю управителем майна.

В пів року опісля 6. лютого вийшов з дерманьскоі друкарні під управою тогож Даміана недостойного презвитра „Лист Мелетія стѣйшого патріархи алеѧандрійского до велебного еппа Ипатія Потѣя“, перекладений з грецкого на „руский язик в Сарматах Борецким — надер Апольлови коханымъ и в Парнассе на лоне муз выхованым.“

Хоча ченці дерманьскі були свідомі „часовъ нашихъ плачю годныхъ“, в які не годиться опускати ні одноі гарячоі молитви і длятого видали „Охтоік“ справлений та „Лист патріархи“, то всеж таки на сему перервалася іх діяльність видавнича.

Острог, Дермань, а згодом — Почаів (1618), Кремянець (1638), Луцк (1640) не мали даних стати осередками живоі загальнонародноі науково-видавничоі праці, що потребувала: значного вкладу — широкого замислу, творчоі енергіі, та чимало капиталу на далеку провизію — з одного боку, а живого интересу для книжноі новинки серед загалу — з другого боку.

Князь Константин Острожский — повагою свойого імени, щирістю і доброю волею для справ національних, та доходами з безмежних дібр, населених працьовитим людом підданих — міг стати на якийсь час осередком живоі видавничоі друкарскоі діяльности; але вміру старечоі немічности князя — падуть друкарні Острожска і Дерманьска, уступаючи місце природному осередкови украінского друкарства в Киіві.

TULA-online.org

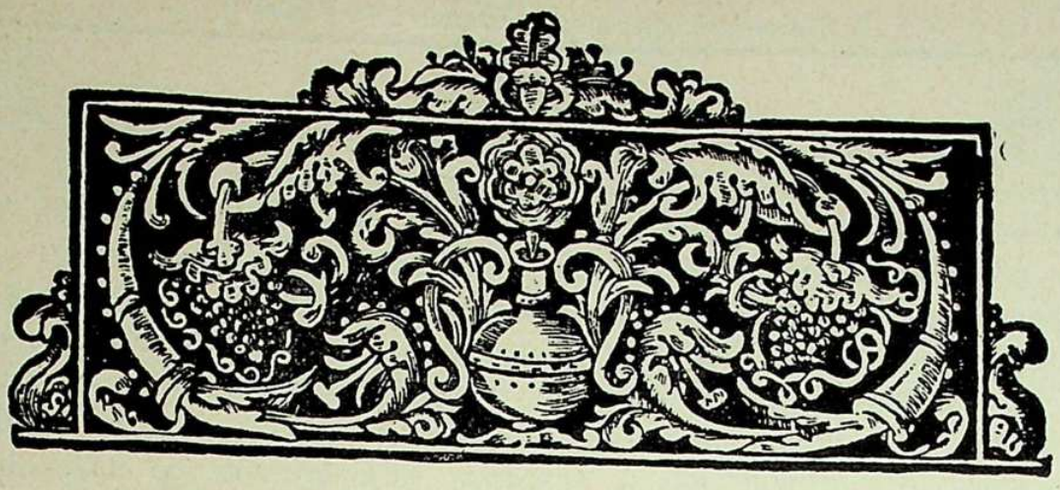

7.

Братска друкарня у Львові 1591 р.

Після смерти первопечатника Івана Федорова († 16. грудня 1583 р.) і не без впливу доброго прикладу — живої видавничої діяльности в Острозі — львівські грецкої віри міщани, згуртовані в Успенскому Братстві, стали думати за власну друкарню в 1585-ому р. „Вѣрою и благочестія помысломъ силни, имѣніемъ же силно немощни суще и елико убо благымъ произволеніемъ богатѣйши, толико паче нищетою убожайши“ (письмо Діонисія митрополита Търновского 15. VI, 1592 — Юб. Изд. I ст. 64) — Братство задумало було при допомозі львівского епископа Гедеона Балабана викупити в Ізраіля Якубовича заставлені Федоровим друкарску прасу і 140 книжок Апостола 1574 р. Два друковані посланія епископа Гедеона до вірних з 8. падолиста 1585 р. і 10 грудня 1586, та на початку 1587 р. самого Братства до всего православного світа через царгородского патріярха Єремію, молдавского митрополита Георгія, та киівского Михаіла — за „вспоможеням заплати того святобливого діла..... для розмноженя хвали Бога вседержителя і для науки святому православію“ дали наконець Братству спромогу обявити в посланію епископа Гедеона з 1 мая 1587 р., що вони „друкарню опущенную выдвигнули... абы знову наши писма друкованы были для хвалы Бога... и для розмножения граматическое науки старожитного порядку святого благочестія греческого закону“ (Юбил. изд. ст. 58.). Але ще в падолисті 1589 р. патріярх царгородский Єремія закликав до складок на викуп у жидовина друкарні Івана Москвитина. На прикінці тогож року дав патріярх уставну грамоту Львівскому

TULA-online.org

Успенскому Братству, де в 3-тьому артикулови стверджено: „маетъ волность братство друковати невозбранно священныя книги церковныя прилежно з великымъ опатренємъ не токмо часословцы, псалтыры, апостолы, минеи, треоди, требники, сунаξари, евангелія, метафрасты, торжники, хроники, сирѣчь лѣтописцы и прочая книги богослововъ церкви нашея христовы, но училищу потребные і нужные сирѣчь, граматику, пѣитику, реторику и философію“ (Dipl. Statutaria 64. і по польски ст. 98). Затвердив за Братством сі права друку і королівский привилей з 15 жовтня 1592 р. (Monum. ст. 389), а згодом за ріжні „уклони сто червоних“ затверджували се й пізніщі королі. Признали за Братством се право й київскі митрополити (1590 р. 7 січня Михаіл — Mon. 220).

І так ті, що ненаученія ради умаліли (Єремія 15. I, 1586 — Юб. Изд. I, 57) приступили — хоч пізно — до направи лиха.

Першим плодом діяльности братскоі друкарні була дуже цінна з типографичного боку та самим замислом граматика єлино-словенскоі мови для науки многоіменитому російскому роду 1591 р. В сій книжечці пригідного кишеневого формату стрічаємо 4 ріжноі величини письма грецкі і словянскі, дійсно по майстерски допасовані одно до другого кроєм черенок, а саме: титулове більше й менше, текстове й дрібне. Хоча патріярхи Олександрійскій і Царгородскій особливо поручали братчикам львівским старатися за друкарню — *χαλκογράφιον*, та школу — *παιδοτρίβιον*, бо без освіти і книжки род христіянский стає якби німий (патр. Іоаким 15. I. 1586 — Юб. Изд. I. ст. 57), то Львівске Братство після сеі першоі друкарскоі спроби спинилося тільки на школі, коли судити об тім по архивним даним і друкам, що дійшли до нас. — Справу друкарску засвідчило воно тільки 1609. р. книжочкою св. Івана Золотоуста — о вихованю дітий. Перерву сю могли спричинити: необхідність перш усього поставити церкву і доми для широких братских завдань — освіти і добродійности, та заборона в тому часі православному львівскому міщанству „вшелякихъ обходовъ, купецтвъ, и ремеслъ“ (посланіс Єреміі Тисаровского 3 мар. 1609 р. — Юб. Изд. I ст. 85.).

TULA-online.org

8.

Дрібні друкарні Галичини і Волині.

Коли по 1591 р. львівска друкарня припинила на деякий час працю, то епископ Гедеон Балабан, що сам походив з добре освіченого заможного роду, та як ексарх патріярший стояв дуже близко до думок самих патріярхів про церковно-народну справу Галицкоі діецезіі, продовжав дальше думати за книгопечатаня. Завдяки сим заходам епископа ми і маємо сьогодні Стрятинскі — Служебник 1604 і Требник 1606 р. Після Острожскоі Біблії — се найкращі виданя, зредаґовані на основі осібних вже справлених грецких оригіналів. Типографично, — оба Стрятинскі друки — се найкращі книги західно-украінскоі области. Форма черенок Служебника взята з уставу, а рисунок початкових букв пішов за фигурно-квітчастими літерами західних черенок. Требник і передмова Служебника, надруковані меншим рівнож прямим майже крадратним півуставом. З передмови епископа дізнаємося, що він вище всего цінив науку, яка „изображеніемъ книгъ множится“. Радив се колись і Мелетій патріярха александрійский, який на вид „паденія нашего“ сказав: „подобааше убо и нинѣ подобаетъ, аще не послѣдняя хощете пострадати, гумнасія и тупографію съставити... умноженія ради книг в преподаніе разума.“ Завдяки розуміню сеі справи високоосвіченим вихованком Італіі — братаничем епископа — Федором Юрєвичем Балабаном — в родовім маєтку Балабанів Стрятині появилася добре оборудована типографія. З неі то заходами еппа Ге-

TULA-online.org

деона і коштом Федора Болобанів вийшли обі книги — Требник і Служебник, що й сьогодні мають першорядне значіня історичне. В часі друку Требника, 24 мая 1606 р. вмер Федір Юрєвич Болобан, тож памяти сего високоосвіченого тихого діяча книгопечатного діла та щирого сина свойого народа присвятив епископ Гедеон дуже річеві кінцеві сторінки своєі передмови до Требника.

Вже в Служебнику обіцював епископ Гедеон продовжувати сю видавничу працю, а навіть поширити ії „инѣми языки и писанми с тvпографіи сея.“ Але через смерть власника типографія занепала, а епп Гедеон видав з власноі друкарні в Крилосі 1 жовтня 1606 р. роскішне Євангеліє Учительне Калиста аепп. царгородского, новими черенками крою півуставу XVI. в. з гарними листяними початковими буквами. Се було одиноке виданя новооснованоі типографіі, ії скоро набуло львівске Успенске Братство, а Стрятинску і Дерманску друкарні набув рухливий Іов Борецкий для Киіва.

Також скоро замовкали поодинокі друкарні в звязку з мандрівкою іх власників. або накладців. Сюди належать друкарні в: Угерцях (1618—20), Четвертні (1625), Луцку (1628), Чорній (1629), та Почаівска (1618) і Рохманівска (1619).

І так, друкарі ієромонахи Павло Домжив-Люткович Телиця (може з підкарпатскоі дрібноі шляхти) із ієродіяконом Селивестром мають друкарню. Ії першим осідком є Угорці біля Самбора, маєтність Александра Федоровича з Шептич-Шептицкого. Він — благочестивий член церкви і народа — дає наклад на обі книжечки сеі друкарні — „Събраніе въ кратце словес ѿ божественного писанія“ (1618) і Євангелія та Апостоли (1620). Але вже з кінцем грудня 1622 р. чинить йому тойже ієроманах Павло, як ігумен миньский, память — присвячуючи се своє слово матери покійного, благочестивій дочці церкви апостольскоі — Марії Турянковні Федоровій Шептицкій, молодшому синови ії Петрови Федоровичеви Шептицкому, та вдові і дітям покійного.

В 1625 р. оба монахи друкарі видають в Четвертні в маєтностии князя Григорія Четвертинского Псалтирю, а вже 1628 р. видає від імени Братства Луцкого по святобливе зешлом отцю Івані Василевичу — ієродіякон Давид Андреєвич в друкарні Павла ієромонаха в Луцку „Ляментъ“, одинокий примірник якого находиться в „Нац. Музеєви“. — В слідуючому 1629 рокови ще ясніще виступає давно знане лице друкаря ієромонаха Павла Домжив-Лютковича на двох виданях: Часослова і „Розмови чоловѣка хорого“ в Чорній біля Луцка, де він був ігуменом монастирку випосаженого Адамом Урсул-Рудецким. Записом 23 мая 1630. р. дарував ігумен Павло сю свою книгопечатню з книжками по конець жития свому товаришеви єродіяконови Сильвестрови і всій братіі монастиря святого Спаса в Чорній. В 1631. р. піддав він сей монастирець, як постриженець Киіво-Печерскоі Лаври, під владу ії архимандрита, що потвердив Петро Могила грамотою 12 жовтня т. р. Але 1635 р. „в рік після смерти отця Павла Людковича ігумена бувшого чорненского Дмитро Урсул-Рудецкий ревізію якусь неслушно і неналежно чинив... так ту друкарню, як і церкву і комори ґвалтом одмикати примусив;“ на се жалувалося у вересни т. р. до уряду гродского Брат-

TULA-online.org

ство Луцке, обране наслідником отця Павла — ігуменом Сильвестром із Братією Чорненского монастирця за їх покровителя. Ввиду неможливости дальшої праці в маленькому монастиркови, безборонному перед самоволею сильніщих, ігумен Сильвестр завіщає перед смертю грамотою 9 серпня 1635 свою і отця Павла книгопечатню Крестовоздвиженскому Братству Луцкому. „Теды я при той остатной воли моей, прихиляючись теж до воли небожчика отца Павла, видечи ижъ оною (друкарнею) нихто рядити и справити не можетъ, зачимъ абы не ваковала, але пожитокъ церкви Божой и ку хвале єго святой шолъ, абы она скондъ вышла на томже местцу вечне зостала, нарадившись добре зъ братею моею, оную друкарню писмъ словенскихъ и рускихъ зо всимъ на все такъ яко мне служила и належала, цале и зуполне, ничого зъ нее не виймуючи на церковъ благочестивую братства луцъкого Поднесеня святого Крижа даю дарую и тымъ тестаментомъ вечными часы записую.“ — На основі сего завіщаня 3 жовтня 1635 р. іменем ігумена із братією Луцкого монастиря прийшли люди в Чорненский монастир „скупою немалою... в неведомости пана протестуючого (Дмитра Урсула Рудецкого), речи в том монастире будучие, а меновите книги зо всею друкарнею кгвалътовъне и безправъне побрали и то все побравъши и до монастыра братства луцъкого одпровадивъши и на свой пожытокъ обернули“, на що вніс скаргу до гродского уряду 16 падолиста 1635 р. наслідник Адама — Дмитро Урсул-Рудецкий.

Але і нові хазяі не вспіли розвинути живіщої діяльности книгопечатної, бо видали хиба Апостоли і Євангелія 1640 р. і то черенками не Лютковича. Тут і вривається наше знаня про дальшу книгопечатну діяльність сеі друкарні.

Дві инші волинскі друкарні — Почаівска (1618) і Рохманівска (1619) проявили свою діяльність тільки на двох книжках Кирила Транквиліона Ставровецкого, що як автор Зерцала богословія (Поч.) і Учительного Євангелія (Рохм.) оборудував для сих двох книжок свою друкарню, з якої власним накладом видав іх. Він же в рік своєі смерти видав власним коштом як первенець Чернигівскої друкарні 1646 р. і своє „Перло многоцѣнноє“. — Кошт учительного Євангелія в 562 л. л. F-о покрити міг автор тільки при підмозі таких покровителів особистих, як — князя Самійла Корецкого і княгині Ірини Михайловоі Вишневецкої. Томуж князеви Самійлови Корецкому присвятив Ставровецкий і останню свою книжку „Перло многоцѣнноє“ 1646 р. До виданя „Зерцала богословія“ (1618) р. причинилися знов — Дривинскій, Ярмолинскій і князь Пузина, яким Ставровецкий його з осібна присвятив. Особисті взаємини автора — видавця із заможними дали йому змогу випустити на книжний ринок кілька книжок, що згодом двічі й тричі передруковували продовжателі ідейної праці Ставровецкого в Уневі і Почаєві.

Тут очивидно найважніщим був почин особистий автора. Деж не було такого енергійного почину, там припинювалося книгопечатне діло після перших проб. І так в Кремянці (1638) після трьох спроб, одної навіть поважніщої — Букваря, більше не печатали; в Луцку монахи вспіли видати 1640 р. книжку — Апостоли і Євангелія при допомозі князя Четвертинского, що помагав колись іеромонахови Павлови в Четвертні 1625 і Чорній 1629 р.

TULA-online.org

Коли згадати про друкарню Соболя (1628—1635), що з Київа після трьох літ книгопечатаня (1628—1630) вибрався до Буйничів, маєтности свого фінансового покровителя Богдана Стеткевича, а згодом до Кутейна, та про київского на Подолі друкаря (1625—6 два Часослови) — Тимофея Александровича Вербицкого у валашскому Кімполюнґ (Долъго Поле), після якого працював і львівский друкар Іван Кунатович — на замовленя і в друкарні господаря молдавского Матвія Басараби (1635, 1642), то сим і вичерпується ряд дрібних вкладів поодиноких книгопечатень у книжну скарбницю Західної України.

Між тим постепенно складаються у Львові від 1609 і Київі від 1616 р. великі осередки трівкої продукції українскої книжки.

Література про Лютковича подана подрібно в книжці Ю. А. Яворского: Пропавшая западнорусская книга „Діалогъ о смерти“ 1629 г. СПтб. 1912 (Изв. отд. рус. яз. и словесн — т. XVI кн. 4 і т. XVII кн. 1.), а походженя „Розмови чоловіка хорого“ з польского перекладу латинскої статі вказане В. Щуратом в ч. 43. „Неділі“ 1912 р.

Про передрук Учительного Євангелія К. Т. Ставровецкого 1619 р. в 1697. р. в Могилеві говорить Маслов С. И.: „Къ исторіи западнорусскихъ типографій XVII. в.“ в „Трудах XIV. археолог. съѣзда“ III. т. ст. 371—6.

„Матеріялы для біографіи друкаря Тимофея Александровича“ 1625—1630 подані Истомином в „Чтеніях в Истор. о-вѣ Нестора лѣтописца“ 1893, XII. кн.

TULA-online.org

9.

Книгопечатаня у Вильні і на Білій Руси.

Видавнича діяльність доктора Франца Скорини в домі почтивого мужа Якуба Бабича найстаршого бурмистра славного і великого міста Виленьского 1525 р. проявилася виданям Апостола і Малоі подорожноі книжиці. В послідній були — псалтиря, часословець, акафисти, канони, шестодневець, святці короткі і пасхалія, словом — все необхідне для кожного благочестивого христіянина. Після того з білоруских печатень доходять до нас дві лютеранскі книжечки Будного 1562 р. з Несвижа, та Псалтирь і Учительне Євангеліє із Заблудівя 1569—70, що на південному біля Білостоку окраєви б.-р. землі.

Вильно починає наново своє книгопечатаня Четверо-євангелієм Петра Тимофієва Мстиславця 1574—5 р. в печатні в домі Мамоничів Козми й Лукаша, виданим на замовленя і кошт (умышленіем и промышленіем) пана старости Упицкого Івана Степановича Зарецкого і брата його Зеновія. Що товаришеви Івана Федорова після розлуки із Заблудова дуже легко вдалося видати у Вильні книжку, се річ природна з огляду на видавців Зарецких і Мамоничів. Гостинне приміщеня і готовий кошт — як би там не було — в осередкови автономноі і тим самим більше освіченоі Литовско-білорускоі землі були дуже пригідним грунтом для завязку тревалого книгопечатного діла. І дійсно — Вильно стає з легкоі руки Петра Мстиславця осередком довголітньоі живоі і здебільша історично дуже важноі видавничоі діяльности. І так між рр. 1574—1600 в одному Вильні вийшли друком 36 книжок, а між 1617—1652 рр. 40, та від 1611—19 і 1635—41 в сусідньому Евю 14 книжок, тож разом за 77 літ 90 книжок. Колиж зачислити сюди ще 15 видань Кутеінского монастиря, що біля Орші 1631—1654 рр., і 2 Могилевскі 1637 і 1646 рр., то на тодішні часи одержимо значну цифру 110 назв друкованих книжок протягом 75 літ, які дійшли до бібліографів. Згодом — дуже можливо — виявиться іх більше.

TULA-online.org

В одному Вильні були за цей час такі друкарні: Бабича 1525; Мстиславця у Мамоничів 1574—81; Василя Михайловича Гарабурди в тих-же Мамоничів 1582; самих Мамоничів Кузьми і Луки 1583—1595 і 1600—2; Леона Кузмича Мамонича 1607—1617 і 1630; одна католицка, з якої вийшов Катихизис 1585 за дозволеням старших, а опісля виходили виданя в обороні уніі: 1597 Скарги — Берестейский собор, 1599 Відповідь на Апокризис, 1604 Апологія Флорентійского собору; друкарня св.-Троіцкого монастиря: 1608 виданя Рутского і 1628 р. Катихизис; та Братства Церковного 1596, в якій працював Стефан і Лаврентій Зизаній, а від 1611—1652 монахи св.-Духовского Монастиря в Евю і Вильні.

З типографичного боку були сі виданя рівнож інтересні багатством черенок, з яких є найцінніщі: дуже мистерно викроєні черенки Литовского статута 1588, що ничим не ріжняться від тодішнього литовско-руского скоропису; читкий дрібний друк Євского Нового Завіту 1611 і оригінально добрані до готику кирилицкі черенки подвійного-рівнолеглого виданя 1596 р. „Казанье св. Кирила патріархи єрусалимского про антихриста“.

Тай по змістови були виленскі виданя цінним вкладом у загальну скарбницю книжного дорібку Східного Словянства XVI і пол. XVII вв. Ось цифри: 2 Апостоли 1525, 1591; 4 Євангелія 1574—1644; 3 Євангелія учительні 1569—1595—1616; 6 Нових Завітів 1611—1652; 2 Октоіхи 1582, 1646; 1 Ірмолой 1642; дві Тріоди 1609; 1 Трефолой 1647; 9 Служебників 1583—1641; 8 Требників 1617—1646; 16 Молитовників 1525, 1596—1652; 6 Часословів 1596—1645; 19 Псалтирів 1576—1650; 9 Букварів і Граматик із словниками 1586—1653; 13 творів святих Отців 1585—1654; 5 Катихизмів 1562—1637; 7 Полемичних книжок; по 3 Права 1586—9 і Риторики 1615—20; 1 роман 1637 про Варлаама і Іоасафа.

Гл. Отчеты Виленской Публичной Библіотеки.
Миловидовъ А, Г. — Описаніе славянорусскихъ старопечатныхъ книгъ Вил. Пуб. Б-ки, Вильно 1908.
Русская Историческая Библіотека т. V і VII. передруки полемичних творів XVI—XVII. в.
Памятники русской старины въ западныхъ губерніяхъ, изд. П. Н. Батюшковымъ тт. VII—VIII з атласом знимків, СПтб. 1885.

TULA-online.org

10.

Характеристика стародруків.

Для кождого, хто тільки знає зміст вище названих книжок, його велику вагу повчаючу, літературну і ужиткову; для кождого, обзнакомленого з ходом книжкової продукції і в инших народів, особливож у початках книгопечатаня; та для тих, що глядять на справу книгопечатаня зі становища природного постепенного розвитку кождого культурно-національного житя — сей а не инший зміст східнословянских перводруків буде ясним. Книгопечатаня мало перш за все заспокоіти потреби хвилі. А про сі потреби однаково думали люди середновічя від давніх часів, чому й дали вираз цілим рядом первопечатних Біблій. В біблії була захована вся мудрість і головна основа тодішньої освіти, тож очивидно про біблію й думали всі книгопечатники і видавці. Мати для постійного прочитуваня біблію, ще до того ілюстровану певним числом дереворитів, було бажаням кождої письменної людини, та кождого благочестивого християнина. Виразили се дуже ясно і східнословянскі автори, видавці і книгопечатники в передмовах до своіх видань: Скорина — Біблії, та Іван Федоров — Апостола.

Так думали й продовжателі книгопечатної справи на землях Східного Словянства, та сим зовсім не ріжнилися від своіх західних сусідів та від провідників культурно-національного житя і високо освічених вже народів. Біблія була природною енциклопедісю не одного середновічя, але взагалі всіх, що свідомо або несвідомо потребували піднятися духом од турбот землі в країну спокою, краси, поезії, житєвої мудрости. Тож нич дивного, що Псалтиря із ії витягом Часословом, як дуже ярка частка біблії — стала основою середновічнього навчаня; букварі — граматички — словнички вводили дітвору і молодь в читаня сих книг і розуміня грецкої і словянскої мови, через що „род их християнскій“ переставав згодом бути „аки безсловесен ненаученія ради“. З читаням лучився нерозлучно церковний спів по вісьми гласам і по нотним знакам ірмолойним. Читаня і розуміня церковно-словянского та грецкого тексту розкривало так далекі горизонти звязків, думки і естетичних переживань в часи грубих

TULA-online.org

норовів державної влади, та пануючого релігійно-суспільного визиску і гнету міцніщими слабших, що широкі верстви люду дійсно залюбки брали в руки Біблію — Новий Завіт — Псалтир — Молитовники — Житя Святих на доступній для їх розуміня мові, та з ними в руках сміливіще гляділи на свого противника.

Вище освічені верхи національного тіла в повному розуміню ваги друкованої книжки з охотою піддержували своїми грошевими причинками книгопечатну справу, та иноді сами давали до неї привід. Присвяти ріжних книг кождочасним покровителям є найкращим доказом сего. Правда, чимало нащадків сих гомінких колись на православній Україні і Білоруси родів перейшли до табору їх противників, або байдужих видців їх занепаду. Ітак, немає вже довгі літа присвят українскої або білорускої книги: Острожским, Четвертинским, Пузинам, Сангушкам, Замойским, Чарторийским, Сапєгам, Потоцким, Радивиллам, Воловичам, Ходкевичам, Кисілям і багатьом иншим, але проте книжна справа сих націй пливе своїм руслом творчого, свідомо національного житя.

Поява друкованої книжки не тільки заспокоювала потреби церкви усего православного світа, але тісніще звязувала його чистини культурною спільнотою, та викликувала серед нього нові культурні потреби. Прикладу ради вказатиб тільки на лист литовских велеможних панів Лева Сапєги і Скумина-Тишкевича до Успенского Братства у Львові з подякою за Єлинословенску граматику Адельфотис 1591 р. із просьбою прислати гідних вчителів грецкої мови для їх шкіл (Monum. N: 153, 157, 164). Очивидно, заспокоєня зроджених житям культурних потреб причинялося до трівкого росту освіти на широких просторах України, про що нехай свідчить довг ректора киівских шкіл Іова Борецкого 1617. р. Успенскому Братству 20 зл. п. за грецкі граматички. Постепенно виповняються прогалини в змістови і зовнішньому виглядови книжки, так що в найблизчій будучині книгопечатна справа України і Білоруси обійме вже всі ділянки духового житя людства.

Західноевропейскі народи, здебільша політично незалежні, мали вже на початках своєї книгопечатної справи визначних представників ріжних спеціяльностий, в них була вже своя традиція ріжничкового досконаленя поодиноких сторінок духово-творчого житя, був і особливший значний попит на книжку ріжного змісту. Тим і поясняється велика ріжноманітність їх видань по змістови. Навпаким чужовластя на землях України і Білоруси здержало природний розвиток значної частини сторінок духового творчого житя і змусило поневолених до обмеженя природного інтересу для знаня. Тим і поясняється переважний церковно-релігійний зміст давнього письменства сих країн. Се письменство було початком духового житя взагалі; книгопечатаня-ж було в сто і тисячкрат поширеним початком, за яким мусило прийти до ріжноманітности і багатства змісту книжки, та до загального підйому умового.

Була ще й инша причина невеликого видавничого і змістового розмаху першої українскої і білорускої книжки, а саме безперечний розмах польского видавничого руху. Державний звязок значної частини східнословянских земель з Польщею чинив польску мову загально знаною. Тож ті з освічених верхів, що

TULA-online.org

потребували книжок спеціяльних — спокійно користувалися відповідними виданями польскими, або латинскими — бож шляхтичеви та панови, а навіть заможному міщанинови рускоі віри не годилося бути без знаня сих мов. Вчилися вони іх в ріжних латино-польских коллегіях, хоч ще православними були — тож і користали зі свого знаня, не журячися невеликою освітою власного простолюдя. Се були особливі часи: і великого церковно-національного підйому у всій глибині і ширині національноі маси, тож завзятоі однодумности в справах церковних, та — часи глибокого і широкого розділу панства верхів од простолюдя робучих низів і часи повноі байдужности панства до черні. — Все те й склалося на такий, а не инший вигляд і зміст розглянутих перводруків західно-українских і білоруских видавничих осередків.

Кращого прикладу ради і для повноти образу східнословянскоі книжноі продукціі належить близько розглянути і характер книг Москви за 100 літ ii заходів біля книгопечатаня (1555—1652). „В благочестію і вірі сіяючий народ всея Росіі“ — і через царя Івана Василевича, і через первопечатника свого Івана Федорова, і через митрополитів своіх — помишляв тільки об одному: щоби велике імя боже славилося добре справленими, чисельно поширеними печатними книгами. Починає Москва свою книгопечатну діяльність Апостолом 1564 р. і всіх іх видає 11 до 1652 р. Обіймаючи постепенно весь круг богослужебноі і релігійно-навчаючоі книги, Москва видала: від 1565 р. 26 Часословів ріжних редакцій — великий, малий, учебний; від 1568 р. 36 Псалтирів — слідованноі, з толкованями, та учебноі для дітвори; 18 Тріодий від 1589 р.; 12 Октоіхів (1594 — рік виданя першого Октоіха); 14 Міней общих (1600 р.); 32 книжки місячноі мінеі (1607), 19 Служебників (1602) і 2 архіератикони (1600), 10 Четвероєвангелій (1606), 6 Учительних євангелій (1629), 5 Уставів церковних (1610), 15 Требників (1620), 1 Катихизис 1627, 4 Календарі-Святцы (1628), 7 Канонників-молитовників (1631), 5 Трефолоів (1632), 2 Азбуки (1634) і Граматику 1648, Анфологіон 1637, 3 Соборники (ріжні повченя 1643, 1644, 1647), 3 книги Пролога 1641—3, 1 Номоканон 1639 і Кормчая (Церковне право) 1650, твори св. Отців: Маргарит Івана Злт. 1641, Слова Ефрема Сирина 1643—7, 1652, Івана Лістничника 1647, Авви Дорофея 1652.

На 240 книг церковних-світских усього три книги видано в Москві доперва в половині XVII. в.: 1647 р. Ученіе и хитрость ратнаго строенія пехотныхъ людей (тактика), 1648 граматику Смотрицкого і 1649 уложеніе царя Алексія Михайловича.

Усього 28 назв на 243 виданя! Здавалосяби так мало за 100 літ, що й говорити не варто! Але коли заглянути за Білокуровим до царскоі, а за Поповим до патріаршоі, та за Погорѣловим и Покровским до типографскоі книгозбірень у Москві, а додати до сего те безмірне багатство перекладного з грецкого, латинского і німецкого язиків письменства по всім ділянкам середновічного знаня, з якими знакомить читачів обємиста праця А. И. Соболевского — Переводная литература Московской Руси XV—XVII вв. 1903 р., то нам ясно стане, що державна частина Східного Словянства — мимо своеі замкнутости — майже рівночасно із Заходом слідкувала за кращими питанями людского житя. Ще більше сього письменно-книжного багатства виказують новообслідовані бібліотеки ру-

TULA-online.org

кописів, а між ними й Національного Музею у Львові. Тож годі по скількости назв судити про якість книжної продукції.

Ще більше яркі приклади сего особливого і нерівного відношеня між скількістю і якістю надрукованого дають нам огляди видань львівских 1573—1646 і Київских 1617—1652 р. І так у Львові появилися 53 ріжні видаия в 33 назви, а в Київі на 56 видань 34 назви. З богослужебних книг видає Львів: 1 Апостол, 6 Псалтирів (1608?), 2 Часослови (1609?, 1642), 5 Октоіхів (1630), 4 Анфологіони (1632) і 1 Трефолой 1641, 3 Євангелія (1636, 1639, 1644), 3 Требники (1637, 1644, 1645), 2 Служебники (1637, 1646), 3 Тріоди (1642, 1646) і решта по 6 назв церковного архипастирского руководства, педагогічного змісту 3, катихитичного 3, полемичного 1, церковного права 1 і красомовно-драматичного 5. Згодом ся книгопечатна діяльність обмежується переважно до книг церковно-богослужебних і учебних. Але в своій церковній бібліотеці отсі самі дуже скромні і без розмаху львівскі видавці — Панове Успенске Братство — громадять чимало видань ріжних західних книгопечатень ріжного змісту і викінченя. А зміст писаних збірників XVI — XVII. вв. одних добре обслідованих книгозбірень львівских виказує такий значний розмах (amplitudo) духових інтересів тодішної Червоної Руси, що ій зовсім нема чого соромитися убогости видавничої.

Отсі дві струї — печатаної і писаної книжки зливаються й на Подніпрівю — в серці України у Київі рівнож у могутню продукцію книжну. Особлива частина сеї багатої книжности припадає на писані шкільні підручники (Бібліотеки: Софійска, Михайлівского М-ря, Лаврска, Духовної Академії), та на житійноповчаючі зборники. А на 56 видань київских зложилося: 3 Часослови (1617), 2 Анфологіони (1619), 5 Псалтирів (1624) 1 Учительне Євангеліе 1637, 1 Євангеліе 1644 р., 2 Катихизиси (1645, 1649), 4 Служебники (1620), 6 Тріодий (1623), 2 Акафисти (1625), 1 Акафист із службою і житіем св. Николая 1638, 1 Октоіх 1629 і 1 Шестодник, 2 Требники 1646 (великий Петра Могили) і 1652, 2 Молитовники 1636 і 1643, 1 Апостол 1630 Соболя, 1 Словник 1627, 7 Творів шести Отців церкви і 9 ріжних ораторско-віршево-драматичних писань, та чимало листків з дереворитами.

Лихачевъ Н. — Библіотека а архивъ москов. государей въ XVI. в. С-Птб. 1894.
Бѣлокуровъ С. — О библіотекѣ московских государей въ XVI. в. М. 1898.
Погорѣловъ В. — Иностранныя Книги XV и XVI. вв. (1485—1538) Библіотеки Москов. Синод. Типографіи. М. 1903.
Крыловскій А. С. — Львовское Успенское Ставропигіальное Братство, К. 1904.
Петров Н. — Описаніе рукописныхъ собраній г. Кіева I—III, М. 1891—7—1904, та давніще: Очерки Кіевской Духовной Академіи.

TULA-online.org

11.

Монастирскі книгопечатні.

А). Печатня Київо-печерскоі Лаври.

Основник ii архимандрит Єлесей Плетенецкий в передмові до Часословця 1617 р. виразно вказує на головний мотив сего діла: „душікористними книжками веселити серця правовірних, укріпляти іх у правій вірі, та удобряти. Тимто найперше видає він невеличку книжку як предтечу великих, особливож з огляду на потреби шкіл киівских і в инших місцях, щоб сим типарским ділом угодити церквам православним.“ — Ще ясніще висказують печерскі ченці сей служебно-просвітний характер своеі книгопечатноі діяльности в передмові до Анфологіона 1619 р., радуючися тому, що можуть „за ласкою божою, яка осіняє серця людий, не на камяних скрижалях, а на скрижалях тілесних сердець причинятися до добра людий, печатарским ділом зображати і подавати книги ріжних наук для користи многих ріжних і нашого руского народу. Задля сього самого в минулі літа б. п. Федір Юрєвич Балабан на Хорохорині сю друкарню соорудив і в рух пустив“.

Тож, маючи відразу ясно намічений план своеі книгопечатноі діяльности, Печерскі ченці поставили своі виданя на значній висоті типографичного майстерства. Київ має дійсно велике багатство черенок: уставних квадратних служебникових із Стрятина; дрібних курсивних Дерманских і Острожских; своіх осібних — псалтирних, акафистових, євангельских. В печатні Соболя черенки инші, та й у Вербицкого на Подолі були таки инші.

TULA-online.org

Але випосаженя книжок дереворитами — ясними, простими переводами із сучасної ікони, добре зарисованими, очивидно, самими іконописцями і вирізаними певним різцем доброго майстра-різчика — се вже високої степени особливість киівских видань. Киівскі ченці-друкарі, що правда, дуже не високо цінили свою дереворитну ілюстраційну роботу, споминаючи в послівю Тріоди пост. 1627 р. і в передмові Тріоди цвіт. 1631 р. про те, що „художник зѣло драго и едва обрѣташеся, далече городом великим и торговым от нас остоящимъ"; проте одначе споминають вони й за те в Тріоди постній 1627, що вона є „искусне украшена зографскими начрътан҃ми, ѿ нихже множайшая древних отческих еще зводов҃ имут свѣдѣтельства." Вони-то, добре розуміючи вагу справи, перші випускають осібні листки — оповіданя із всякими зображенями переваги святого житя над грішним, або кари за лихе житя. Вони-ж складають і свою — так сказатиб — біблію для всіх „(biblia pauperum)" з образків на біблійні теми 1645—9, та довгу низку свідоцтв про давнє житя і розвиток східнословянского Афону на Дніпровій кручі біля Киіва. Від сих киівских образків, особливо з боку сюжетної композиції — дуже иноді залежать дореворити иньших друкарень.

Петро Могила є одним із дуже рішучих справщиків-редакторів новодрукованих богослужебних текстів. Із-за його бажаня довести через добрі друковані книжки до обрядно-богослужебної одностайности виходять навіть доволі різкі противенства між Львовом і Киівом. У предмові до Служебника 1639. р. з приводу обрядної відміни на проскомидії він пише: „не одмѣна, але од недоуков овых теперешних лвовских корректоров, албо рачей корруптороv вложеного еррору поправа... также неблагословеніе выдалихмо на тых, которыѣ бы с паствы нашеи Служебники друку Лвовского куповати и на них литургисати смѣли." — Колиж пригадати собі ще грамоту Петра Могили з 5 мая 1646 р. (Ставроп. Музея Арх. № 484), в якій він грозить Слезці клятвою, коли сей не перестане передруковувати киівских Требника і Служебника, бо через се наклад Лаври не йде, а вже 17 мая кидає на нього-ж анафему за непослух і конкуренцію Лаврі — то до дбайливости Петра Могили за добрі тексти богослужебні долучаться і рахунки економічні. Вони то протягом XVIII. в. за часів Анни цариці виявилися у повній ворожнечі Киівопечерскої Лаври до Львівского Ставропигіону як накладця-друкаря і уніята. Але та сама унія не перешкодила Лаврскій книгопечатні бути в добрій злагоді з Почаівскою і Уневскою книгопечатнями, а з другого боку приналежність до одної церкви не придбала Львівскому Успенскому Братству прихильности в Почаівскій Лаврі, що не допускала його краму книжкового на свою територію... Тут, як і скрізь — були свої рахунки.

Книгопечатна діяльність Киіво-печерскої Лаври виріжняється взагалі значним проявом особистого почину: Петро Могила переводить редакцію Служебника 1639, і Требника 1646 р., — за якими в багатьох виданях ідуть пізніщі видавці сих дуже важних богослужебних книг. Вагу редакторскої діяльности Петра Могили і товаришів в области церковно-богослужебних текстів можна означити їх власними словами з передмови до Служебника 1629 р.: „книги словянскі переписуються невіжами, що тільки чорнилами мажуть, а не знають мови і сили

TULA-online.org

слів, а в сій книзі найдуться хиба друкарскі недогляди, але не против змісту текста".

Проповідники — Галятовскій, Баранович, Радивиловский, Гізіель, Симеон Полоцкій оставляють значний слід у видавничій діяльности Київопечерскоі Лаври; Патерики і Житія Святих в можливо повному видови — се вислід і заслуга доброго знаня в области агіографіі Гізіеля і Дмитрія Ростовского, що були теж у тому часі незлими істориками — Гізіель в Синопсисі, Димитрій Ростовский у своій Келейній літописі.

Рівнож особливому починови в области стилю і викінченя книжкової окраси — звичайного типографичного обрамленя (бордюри), особливо після 1725 р. в Акафистах і Житіях св. Варвари і Николая, та в рисункови фигурно-символічних букв поодиноких глав сих книг — завдячуємо ряд цінних дереворитів і міделитів, що ясно знаменують перехід Придніпрівя від іконописи до техники: форм західно-европейского малярства.

Б). Чернигів.

Таимже шляхом індівідуально-збірноі видавничоі діяльности пішла й Чернигівска печатня під метким проводом Єлецких архимандритів — Барановича, Максимовича, та іх наслідників 1677—1785 р. Вони присвятили увагу особливо творам Богородичного культу Єлецкоі ікони: Чуда Єлецкоі Богоматери 1677, Найяснѣща неба и землѣ цариця і Руно орошенное 1683, Богородице Дѣво 1707, Иліотропіонъ 1714; христологіі і діяльноі віри: Благодать и истина Ісус Христом бысть 1680, Алфавит духовный 1705, Θєатрон нравоучительний 1708, Царскій путъ Креста Господня і Отче наш 1709, Богомысліе 1710, Поученіе о семи сакраментах 1716. Інші виданя мали заспокоіти потреби вірних прочан, тож: Псалтирі, Канонники, Акафисти св. Варварі і Николаю, та загально-церкові — Тріодь, Служебник, Новий Завіт (1711—1717). — В Чернигові є свої різчики таблиць для книжкової окраси, але без особливого розмаху.

Розглядаючи рівнолегло виданя Львівскі — Київскі — Чернигівскі, ми переконуємося про природне доповненя одноі видавничоі діяльности другою. Тут ще

TULA-online.org

не було причик ани до горячої конкуренції видавців, ани до захланного перехвачуваня покупнів, бо кожний книгопромишленний осередок мав свою спеціяльність, якою займався.

B). Унів.

А о сеі — так сказатиб — тайної міжвидавничої умови примінилася і печатня в Уневі, заснована епископом Львівским і архимандритом унівским Арсеніем Желиборским 1660 р. Живіщу діяльність проявила ся печатня тільки від 1670 р. при архимандриті уневскому Варлаамі Шептицкому. Сам він син Захарії Шептицкого, а внук звісного видавця угерецкого Олександра, добре освічений в ріжних школах, на які не жалів гроша батько, міг дійсно стати живим осередком визначної книгопечатної діяльности. Ся щасливо почата Варлаамом Шептицким книгопечатна діяльність в Унівскому Монастирі продовжалася майже сто літ, до глибокої старости епископа галицкого Льва Шептицкого.

Книгопечатна справа в Уневі ділиться на дві нерівні частини, а саме: суспільно-церковну діяльність Варлаама Шептицкого до часу принятя унії, та широку церковно-богослужебну діяльність Афанасія і Леона Шептицких після Замойского собору. — Варлаам, що в дійсности був дуже підготовленим до злуки з Римом, дав до певної степени яркий вираз сему в виданях: Выклад о церкви (1670), Ставровецкого — Зерцалі богословія (1679, 1692, 1695, 1696;) і Учительному Євангелію 1696. Крім сего чисто з формального боку засвідчив він свій звязок із західною церквою молитовничками дуже дрібного формату, в яких тоді любовалися побожні панянки, пані й пани шляхта задля їх великої приручности: весь такий молитовничок уміщався у легко видовженому кулакови лівої руки. Хто бачив ліву руку старообрядця з лествовкою, або монаха з вервицею чи там чотками, сей уявить собі і приручність сих дрібних молитовничків. Крім названих книг видав Варлаам Шептицкий ще кілька Псалтирів, присвячуючи першу 1678 р. свому родителеви в знак глибокої вдяки і пошани, та Буквар 1680, 1698.

В діяльности Варлаама Шептицкого як уневского книговидавця належить звернути увагу на деякі доволі інтересні подробиці. До книжечки „Выкладъ о церкви“ 1670 р. додав він обширне житя св. Володимира, а в обрамленю Часослова

TULA-online.org

1695 р. помістив св. Бориса і Гліба, яких звичайно рідко зображали дереворитники. При ньому видав сучавский митрополит Досифей 1673 р. в Уневі — Псалтирю і Акафисти по румунски, бо Успенске Братство не змогло чи не захотіли сего виконати в 1671 р. (гл. письмо Дуки воєводи молдав. 26 січня 1671 р. Ставр. Муз. Арх. N-го 562 і Юбил. Изд. ст. 54, щоби видруковали по волоски кирилицею для народа, що не розуміє по славянски — 400 Псалтирів і 200 Проповідий).

У 1693 р. Варлаам Шептицкий повторив московскі Святцы 1649 р. себто Устав вселітної служби церковної, задержавши навіть давню пасхалію 1649—1690 рр., яка в даному випадкови була вже без значіня, бо потрібна була пасхалія від 1693 р. і вище.

Перших тридцять літ XVIII в. Уневска печатня не давала ниякого знаку житя — видно перехід до унії не обійшовся без деяких внутрішньо-монастирских перешкод друкарскій справі. Але поява на львівскому епископскому престолови енергійного Афанасія Шептицкого покликала ії назад до нової видавничої діяльности, присвяченої головно — Служебникам (1733, 1740 два, 1747), Требникам (1739, 1744), Вослѣдованію праздников — Евхаристіі, Состраданія прс. Богородиці і блж. священомученика Іосафата (1738, 1745). За часів еппа Леона Шетицкого печатано в Уневі тільки деякі дрібні друки (грамоти, артикули братскі).

Г). Почаів.

Надначе в сій видавничій справі Унівска печатня не видержала змаганя з Почаівскою, яка розвинула дійсно небувалу на землях Украіни книгопечатну діяльність. За час від 1733—1800 дав Почаів більше 100 видань (в одному Національному Музесви іх 96), не вчисляючи сюди 11 латино-польских, звісних в каталогови почаівских друків 1830 р. — Служебники, Требники, Молитвослови і взагалі богослужебні книги, иноді велитенского розміру — як Євангеліє 1759 р. 28 × 44 цмт., Минея служебна 1761 і 1863 р., Біблія 1798, Тріоди і Октоіхи в лист і четверку, Проповіди, практична Литургика і катихизми чистою народною мовою, Благоговійні пісні 1768, Богогласник 1791, Книжица для науки господарства 1788 р. і по польски, Полѣтика свѣцкая 1770 — себто як заховуватися в товаристві, дещо агіографіі і історіі, особливо довкруги Гори Почаівскої і Унії, — ось виданя сеі друкарні. Виразно місійно-практичний характер значної частини сих видань, а все те дуже гарними ріжноманітними вповні оригінальними черенками — є дійсним здобутком західно-

TULA-online.org

українского книгопечатаня за останні 60 літ XVIII в. Видавнича практичність і меткість почаівских „законників“ виявилася найкраще в уживаню народноі мови в книжках призначених для широких мас, чим вони стали предтечами національного відродженя західно-українских земель. — Паралєльними текстами польскими, доданими до деяких словянских і українских текстів (Псалтир 1798, Служба св. Онуфрію 1798, Богословія із Леξіконом 1751 р. і 1787, Катехизм 1756, Книжица для господарства — Książkżka lekarstw końskich 1788, деякі пісні в Богогласнику 1790—1) робили книжку українску доступною ополяченим членам гр.-кат. церкви, або й самим полякам західно-українскоі области. Тим-то не дивниця, що Почаів без спору з Уневом став продовжником його книгопечатноі діяльности.

Із львівским Успенским Братством почаівскі монахи станули відразу до видавничого змаганя, побиваючи його дійсною красою і читкістю своіх черенок і добротою паперу, та очивидною легкістю редакційноі сторони і ріжноманітністю змісту видань, між тим як Панове Братство мусіли глядати за редакторами, можливо що не все удачно, а про ріжноманітний зміст зовсім не дбали.

Змагалися почаівскі ченці і з Киівскою Лаврою, особливо такими виданями як — Минеі, Біблія, Проповіди, Богогласник, величні Євангелія, щоби згодом стати поруч Киіва, Москви і Петербурга багатим продукційним осередком богослужебноі книги православного Словянства.

І. Свєнціцкого. — Дещо про печатню Успенського Братства у Львові та іі видання. (Збірник Львівськоі Ставропигіі 1921 р. ст. 325—330. Про конкуренцію між книготорговцями.)
М. Возняка. — Історія українськоі літератури, т. III. Львів 1924 ст. 96 спд. „Унія як національний чинник у Західній Україні“ і Зап. Наук. Т-ва ім. Ш-ка т. 122 ст. 37—78 про „Укр. господарський порадник 1788 р.“
А. Петрушевича. — „Историческое извѣстіе о древней Почаевской обители Ч. св. Вас. В. и типографіи ея съ росписью въ той печатнымъ книгамъ“. (Галичанинъ 1863, III - IV).

TULA-online.org

II. ЧАСТЬ.

ВИДАВНИЧО-ДРУКАРСКА ТЕХНИКА.

TULA-online.org

TULA-online.org

1.

Видавничий капитал.

Гроша потрібного на перше оборудованя печатні, а саме, на: нарізаня букв, приготованя форм, литя черенок, зладженя печатного станка (друкарскоі праси), склад книжки, уважне справленя складеного (correctura), папер, приготованя належноі краски — ани за блідоі, ани за різкоі, що добре впиваласьби у відповідно звогчений папер, печатаня листа за листом (великого друкового аркуша) в належній скількости, просушеня надрукованого, складаня просушених листів до формату книжки (фальцованя), збираня складених листів у книжку, ii шитя і переплет, а на початкаках друкарства ще ii прикрашеня — міг доставити тільки заможний промисловець. Він-же мусів подбати й за магазинованя та продажу надрукованого. Перша видавнича умова Йогана Ґутенберба з Фустом 1450 р. була ніби спілковою: печатня із усіми приладами належить до Ґутенберґа, а надрукована книжка до Фуста. Але суд поглянув на справу инакше, признавши Ґутенберґови тільки частину черенок, а все проче Фустови, що давав готівку і то на викапки.

Ясніщу і зручніщу книгопечатну умову заключила старшина монастиря в Монтсеррат з Йоганом Люшнером друкарем (maestro de imprenta) і горожанином Барселони в січні 1499 р. (Linde III. 719). Друкар мав виготовити стільки бревіяріів і инших книг, скільки зажадає монастир. На се монастир дає — пергамен, папер, киноварь, саджу і покост для черні (Druckschwärze), дріт, та инше потрібне. Монастир дає майстру і його друкарям — челяди — їду, питя, мешканя, денну плату, а самому майстрови і його сімі мешканя на монастирскому хуторі. — Прасу, черенки і все потрібне до книгопечатаня приладя віддає майстер-друкар у розпорядок монастиря на час умовленоі роботи за попередно встановленою знавцями винагородою страти і зужитя матеріялу. — Плата річна була —

TULA-online.org

майстру 66 кастильских дукатів (79 libras і 4 sueldos), челяди по 12 дукатів на особу. Плата майстрови була очивидно означена по ключови: робота 1 дукат, веденя 1 д., прилади 2 д., зиск 1·5 д., що чинило на місяць 5·5 д., а на рік 66 каст. дукатів.

Наприкінці цвітня 1500 р. друкар здав монастиреви: 20 пергаменних і 398 паперових бревіяріів, 12 перг. і 128 папер. міссаліів, 800 Уставів св. Венедикта, 500 Житя Христа, по 800 Духовних ступнів, Правил новикам і Малого добра, 124.950 булли живим і 465 помершим (Linde III, 720). Спілка монастирів поділила сей книжковий запас між поодинокі монастирські доми і продавала: міссалія — пергаменні по 10 дукатів, а паперові по 10 реалів і 10 гроший. Коли зважити, що 12 штук найкращого пергамену коштувало 18 гроший, середнього 15, та лихого 12, а за пару курят плачено 1 гріш та за молоду козу 4 гроші, то ясно стане, що матеріялу на 20 пергаменних бревіяріів по 151 листків вийшло 125 тузинів і 10 скірок по 16 гроший і 4 дінери — за 103 дукати, 16 гроший і 3 дінери, а на 12 пергам. міссаліів по 164 лл. 54 тузини і 8 скірок по 18 гроший — видано 94 дукати і 4 гроші. Тож видано на один матеріял 198 дукатів, а виручено 320 дук., в чому треба було покрити і кошт складу та друку.

З пізніщої умови 1518 р. тогож монастиря Монтсеррат із друкарем Йоганом Розенбахом дізнаємося, що число челяди було: майстер, 3 складачі, 1 печатник, 1 різчик (Formschneider), 1 різчик окрас і квітчастих букв-флоресів, 1 різчик в дереві образа Богородиці. Ся челядь дала протягом від серпня 1518 до кінця марта 1522 р.: 500 міссаліів по 8 реалів, 700 бревіяріів по 5 реал., 800 часовників по 2 реали, 1000 Годинок Богородичних (Horas de nuestra Senora) по 0·5 реал., та неозначену скілкість Індульгенцій і образків для роздачи прочанам.

Між 1568 та 1572 р. король Филип II дав 6000 дукатів антверпенскому книгопечатникови Плантінови на нове виданя многоязичної біблії (поліглотта) кардинала Хіменеса у восьми томах великого формату, з чого для короля мало бути 12 примірників на пергамені.

Про фінансові умовини перших словянских друків ми знаємо дуже небагато, хиба те, що на них — як на справу божу — давали наклад: Черноєвич, Загурович, Вуковичі. Про накладця видань Фіоля ничого не знаємо, хиба що моглиби означити приблизно скількість паперу, його кошти, та кошт складу й друку книжок. Теж саме не знаємо ничого близчого за видавця Скорининої Біблії у Празі сина виленского радци Онькова.

Перше наше близче знаня економичних умов словянского друку сягає доперва періоду 1563—1564 р., коли то діякон Николи Густинского Іван Федоров

TULA-online.org

стає до науки і праці в друкарскій справі — може біля якого німця — та з товаришем Петром Тимофеєвим Мстиславцем із Смоленска працює в осібній печатній палаті на приказ і кошт царя Івана Василевича Грозного над черенками, заставками і друком першоі книги московскоі печати — Апостола.

В 1612 р. в Москві установили плату річну: майстру за одно веденя книгопечатного діла 15 рублів і по 15 четвертий жита і вівса; словолитнику і різчику по 10 рб. і зерна по 13 четвертий а столярю рб. 8 і зерна по 13 четвертий, та ковалю 7 рб. і по 12 четв. зерна (Булгаков 278).

Про умовини книгопечатаня в Заблудовю знаємо хиба те, що оба друкарі з Москви жили „у веси немалій“ і напечатали обі киниги на кошт гетмана Григорія Ходкевича. Дуже можливо, що ся „весь немалая“ кормила перших східнословянских книгопечатників так, як 1634—3 р. кормило Длъго Поле киівского друкаря Тимофея Олександровича Вербицкого з товаришами, коли іх спровадив молдавский господар Басараба задля друку книжок. В кожному випадкови ся „весь немалая“ оставала власністю гетмана, та не особливо легко кормила книгопечатників, коли Мстиславець і Федоров кинули іі так легко для непевноі видавничоі свободи, якоі вони глядали — Іван Федоров у Львові, а Петро Мстиславець у Мамоничів у Вильні. Хоча послідній найшов у виленских багатих міщан і райців міских приют і повне удержаня, то все таки після виходу Псалтирі 1576 довелося Мстиславцю тягатися з Мамоничами перед судом за власність друкарні. І суд признав друкарню та весь наклад книжок представникам і власникам вложеного в книгопечатаня капиталу — Мамоничам, а Мстиславцю тільки майстерство і 30 коп литовских гроший, себ-то 1800 зол. лит. або 2250 зл. пол., як раз стільки, скільки вартовав увесь масток Федорова після його смерти в грудні 1583 р.

TULA-online.org

Іван Федоров, правда, не знає спору за власність, але — працюючи скрізь — у Львові і Острозі — на кредит, та ще до спілки з сином Іваном переплетником в доволі поплатному тоді книговязному ділі і торгуючи книжками своіми, Виленскими і можливо що й Заблудівскими, він все таки не може дійти до маєтку. Правда, він зразу вміє вселити до себе і свого невиданого до тепер у Львові майстерства значну довіру серед львівских міщан-капиталистів — Сенька сідельника і аптикаря. Мабуть ще з Заблудовя мав він доброго знакомого торговця папером Лаврентія у Кракові, перед яким свідчить за нього краківский лікар Мартин Сеннік. Але ани сей кредит, ани служба у князя Константина Острожского і праця біля Нового Завіту з Псалтирею та повної Біблії 1579—1581 р. не дали йому ниякої готівки. Сам він жив кредитом, платив його очивидно з відсотками, другим уділяв кредиту, ось нпр. — Заблудівскому священникови, задаток паперникови в Буску, Коломийскому книжникови. — Тож і не міг закінчити свого рахунку житєвого инакше, як тільки зрівноваженям позицій „винен“ — „має“, та проівши властиве жерело свого заробітку — варстат своєї самостійної праці і остаток доходу з нього 140 книжок львівского Апостола.

Оборотовий капитал і кошт прожитку мали очивидно більшу вартість як фахова праця, коли Мстиславець по шести літах праці у Мамоничів заробив на чисто тільки 30 кіп литовских і майстерство: пунсони і форми черенок, та прилад до відливу букв, з якими він прибув до Вильна. Але з прикладу рухливого і роботячого Федорова дізнаємося, що в дійсности кошти кредиту й прожитку, особливо з сімєю, зїдали головне жерело доходу, бо сам варстат праці. — Сьогодні можна се провірити на судьбі вчених, навіть найвизначнійших, що під конець житя — може й для сімьі — мусять продавати варстат своєї праці — бібліотеку, та кінчити його далеко не в особливому достатку, коли не в нужді...

TULA-online.org

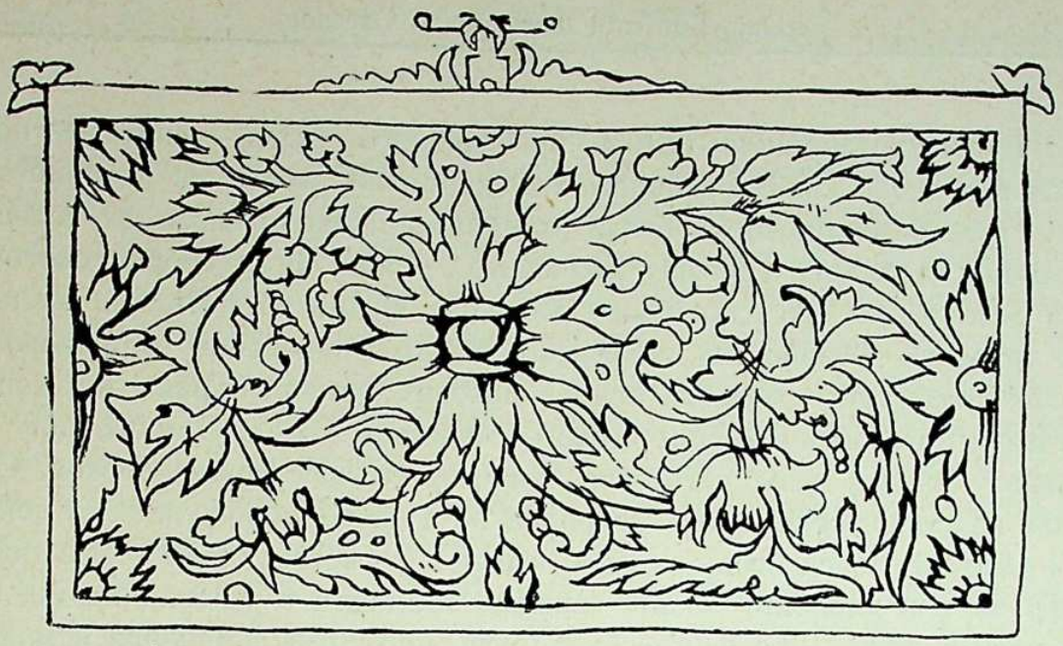

2.

Цехова организація — Друкарский монополь.

Одною з причин слабої дохідности первісного книгопечатного діла для самостійних майстрів-друкарів був особливий устрій середньовічного міщанства, що користало з прав цехової організації. Давно установлені цехи нерадо допускали до твореня нових. Було так довший час і в Германіи, де первопечатник Ґутенберґ працював зпершу як член корпораціі граверів — золотарів, бо пунци букв були в дісности плодом майстра гравера. Стрінувся і Федоров у Львові зі сумнівом цехових старшин і ремісників — кудиб йому належати. Столярі не дозволили йому як нечленови столярского цеху мати навіть для власної потреби — роботи біля друкарскої праси свого столяря Гриня із Заблудовя; тільки наконець мійский податок 2 зл. п. (вартість одної корови 1581 р. — Пташицкий Рус. Стар. 465, 476) дав йому право стати батьком друкарского цеху в преіменитому городі Львові.

Мамоничі у Вильні, слідкуючи в своій промисловій рухливости за книгопечатним ділом у Кракові і Германіи, постаралися уже в 1576 р. за привилей короля, на основі якого вони мали виключне право друковати свої книги (Євангелія 1574, Служебник 1583, Псалтиря 1576) і продавати навіть чужі (Владим. — Фр. Ск. 206, і наш атлас стародруків...).

TULA-online.org

З тимиж труднощами цехово-привилейного укладу книгопечатного діла стрінувся в дальшій своїй діяльности і Федоров в Острозі. Як цеховий книгопечатник і слуга великоможного князя Константина Острожского, та колись великого гетмана коронного Григорія Ходкевича — мав він із собою свого виучня Гриня з Заблудівя. Сего спосібного молодця віддав він у Львові на науку до маляря Лаврентія Филиповича, щоби мати дійсно вишколеного помічника ві всіх напрямках друкарского діла. На основі цехових установ Гринь не мав права працювати в кого иншого, крім у свого майстра. Але з Острога він втік до Мамоничів у Вильні, яким виготовив двоє писем для друку книжок. Се було приводом до ствердженя прав Федорова на Гриня і нової умови із збігцем на замку в Острозі перед людьми віри гідними в лютому 1583 р. На основі сеї умови Гринь мав доробити начаті черенки, зоставати в залежности від майстра до кінця його житя — бо форма букв була його власністю; але й майстер не мав звертатися за черенками до инших словорізчиків і словолитців крім Гриня. Се була свого рода спілка майстра з челядником-виучнем на пережитя.

Панове-міщане львівскі Братство Успенске мали ще більше клопотів з цехами і привилеями, особливо протягом 1630—1700 рр. Одержавши протягом 1587—1630 цілий ряд грамот — патріярших, собору Берестейского, Митрополитів Киівских, та королівских на друкарню церковно-словянских книг, вони мусили постійно вести боротьбу з цеховими майстрами-друкарями, що таки були раді провадити самостійно се діло на власну руку.

Найдовше тягнувся іх спір з друкарем Михайлом Слезкою, що працював у Братскій Друкарні 1630—1631. р. Ставши членом Усп. Братства старався він витягнути з сего власні користи, та зовсім не думав працювати на других, хочби й „на богузавгодне діло умноженя достатку церковного і навчаня дітий народу руского.“ Отже він — то обезцінює і висміває іх друкарске приладя-майстерство (1641 р.); то ніби годиться вже на певних умовах видати ім книжку, то знов скидається із кпинами з тої умови. Як рухливий торговець по торгам він готов ніби прийти з помічю Братству купном — по 100 Євангелій, Часословів і Служебників (1638) за готівку, але зговоритися з ним за ціну не потрафили. А тимчасом став Слезка сам типографом львівского латинского епископа і тим робом дістав королівский привилей на друкарню тогож змісту, що його вже мало само Братство (1638 р. 30 грудня і 1645).

Слезка друкує на власну руку Апостоли, Євангелія, Тріоди, Проповіди Галятовского — краще за Братство, та не вважаючи на протест і процеси Братства — збиває значний маєток для своіх дочок і зятів. Тільки аж по смерти свого співбрата Михайла Слезки 1670 р. на весну закінчилася вся довголітня тяганина з ним Братства купном друкарні Слезки в його наслідників за 7000 зл. п., а з процесами всього 13.560 зл.

Другий такий друкар, виученик братскоі типографіі за часів Слезчиноі управи, Андрій Скольскій — може зі Сколя, побувавши деякий час на заробітках у Волощині, 1639 р. починає друкувати у Львові книжку. Успенске Братство звертається до міских установ (Acta consularia Leop. — Арх. ю-з. Рос. XII, 438 ст.) з проте-

TULA-online.org

стом і домагається кари на беззаконника. З quadruplicati-і, себ-то четвертого з ряду рекурсу Скольского дізнаємося, що він по простоті своій не знав про недопустимість називатись йому — заводовому друкареви — друкарем. Одночасно-ж в осібному письмі до магістрату він оскаржує Братство в проступках: обману королівскоі канцелярії, на основі якого йому був виданий неслушно привилей без відома уряду міского; друку книжок повних схизматичноі єреси зі шкодою для королівскоі гідности і затаєня зиску з книжок перед урядом скарбовим річипосполитоі. Ввиду чого найкраще булоби — піддати виданя братскі як найострійшій цензурі місцевого архиепископа (очивидно латинского) і магистрату, яка певно усунулаби всі отсі єреси проти римского костела і короля і недопустилаби до поширеня у потомність лихих книжок.

Після того Андрей Скольский став „малѣйшимъ“ в братскій друкарні, себ-то іі управителем. Відгомоном сеі скарги-доносу був кадук, даний королем Яном Казимиром — після одержаного „100 червоних уклону з приводу щасливого прибутя з під Берестечка і побіди над ребелізантами“ — хорунжому Студзінскому під осінь 1651 р. (Арх. XI, 171). Хорунжий використав блискучо сей королівский привилей, опечатавши всі забудованя братскі. Протест панів Успенского Братства і міщан львовских до киівского воєводи Адама Кисіля описує сю подію коротко але ясно: „tak iż od blasku zewsząd wielu pieczęci przyłożonych na cmętarzu ludzie, nabożęstwa słuchaiąc, od żalu na rzecz tak arduam patrząc, utulić się nie mogli.“ І просили панове братчики, щоби церква і друкарня були на дальше залежними від пастирів по богоносним отцям східноі церкри, бо вони докладно заховували постанови привилею і — маєстату королівского та костела римского не ображали, ничого нового не друкували, тільки звичайні святі догмати належні до співу і молитви (Арх. XI, 174). Справа була довга і коштовна. На ново стала братска друкарня видавати книжки тільки 1663. р., а затвердженя виключного права на друк книжок руских одержала вона від короля Міхала 1669 р. у жовтні. Одначе в грудні 1677 р. піддав король Ян III. виданя Успенского Братства під цензуру епископа Іосифа Шумлянского. Доперва цілорічні заходи Братства довели до знесеня сього указу, що було стверджено в грамоті 1678 р. 14 жовтня на основі давніх обичаів і прав східноі церкви, по яким видаються сі церковні книги без новоі цензури.

Одначе і сей привилей виключного права Усп. Братству друковати словянскі книги тойже король Ян III. зніс новим привилеєм, наданим у Золочеві 13 серпня 1684. р. Альбертови Мельчевскому як королівскому друкареви у Львові на видаваня всяких книг „non obstantibus quarumvis privilegiis“ (без огляду на всякі инші привилеі). Про невірну інформацію в сій справі заговорив доперва декрет тогож короля Яна III. в 1692 р. 14 червня після довгого процесу Братства з Мільчевским у Львові.

Така цехово-привилейна тяганина бувала иноді рівнож чималою перешкодою в розвиткови польского друкарства в Кракові, про що обширно говорить професор Птасьнік в своіх Monumenta-х (ст. 148 слід. „W obronie і przeciw przywilejowi“).

TULA-online.org

Могилевский друкар Максим Вощанка рішив всі отсі питаня дуже просто. Він, як член Богоявленского Братства в Могилеві і арендатор його друкарні зявився від імени Братства і на його кошт у Варшаві в королівскій кенцелярії для виєднаня Братству привилею на друк книжок. Привилєй він виєднав від короля Августа II... але для себе і на своє імя (Труды XIV. Археолог. Съѣзда III, 371 — статя С. Маслова).

TULA-online.org

3.

Умови Львівского Успенского Братства з друкарями на друк книжок.

Зразком повної умови Панів Братства з друкарями може послужити умова з Семеном Ставницким на друк 1500 книжок Служебника в лист — 1691 р. Щоби не забогато паперу виходило, перечисляє його зпершу справщик-корректор, а при перенятю до звогчуваня числить його сам друкарь. Завданя корректора є провіряти, щоби не було нияких еррорів (ошибок), ани мутацій (перемін) в буквах, ани додатків, лише як є в примірникови поданому за оригінал до складаня. Друкар посилає на те кождий аркуш (лист) своїм челядником корректорови до перегляду. —

В умові на Требник 1697 р. (Арх. XII 406, 7) було зазначено, що непригідні до друку черенки не належить класти в зицованя (т. є. склад, набор).

Черенки мали бути не збиті та не стерті, щоби виразно і ясно виражалися прасою, а не заливали — инакше треба було іх переливати на ново (1713 р. умова на Тріодь цвітну, Арх. XII 422—3). Друковати належало інкаустом (чорнилом) чорним, добрим, неблідим, та цинобром (киноварю) зернистим (srutnym) червоним — румяним (Арх. XII 393 і 398).

Друковали звичайно на двох прасах, на одній — черню, а на другій — киноварю (Арх. XII 426, Тр. пост. 1716 р).

Челядь добра має бути в майстра, вишколена в ремеслі, а не хлопці або жінки. Чесна і ни в чому не підозріла має бути челядь, щоби не було Братству ниякоі догани від инших людий. Челяди має майстер в час платити належне

TULA-online.org

і давати харч, щоби не було скарг до Панів Братства. Для неі видає Братство чотири коци до спаня — мабуть в тійже друкарні (Арх. XII, 360).

Майстер не має нічого печатати на стороні, а з корректором повинен жити в згоді без сварок, зневаг, та злих слів, як найскромнійще і шануючи один другого. В разі недодержаня умови Братство не видасть майстрови 30 примірників прикладок, тільки візьме іх до братскоі скарбниці, а дефекти будуть зараховані на рахунок прикладок (Арх. XII, 393—6). В умові на друк Трефолоя 1692 р. (XII 398) була мова навіть за невідпустну пеню друкареви 2000 зл. п. в разі недодержаня „кондицій“ на річ братского скрабця на побожний учинок. —

Але найбільше характерне для взаємин з челядю є те, що друкарь Василь Ставницкий в самій умові на друк Охтаів 1699 р. мусив приректи, що його жена — пані майстрова не буватиме в друкарні під утратою суми заробітку (Арх. XII, 410).....

Сама плата за друк книжок держалася у Львові доволі твердо раз означених цін. Найстарша умова з друкарем була за друк Трихфолоя із Слезкою 1636, якому предложено по 2 зл. п. 15 гроший — тож за 1000 прим. 2500 зл. п., але сполбрат був схильний взяти по 80 гроший і 60 книг прикладок (± 2600 зл. п.); в 1637 р. умовляються братчики за друк 600 Часовників на осмерині, себ-то учебного часословця, власним коштом Слезки за 200 зл. п. чистого зиску Братству. В обох випадках умови не виконано, бо „сполбрат розмислился, же з того нѣцъ“ (Арх. XI, 121, 129—30). Надруковав Трефолой Іван Кунотович на незвісних нам умовах.

На Трефолой 1643 р. дало Братство друкареви Андрієви Скольскому із товаришем Стефаном 50 зл. п., Михайлови зицарови 14 і Матієви зиц. 8, Іванови і Собестіянови майстрам прас по 14, хлопцям — Леськови 5, Тимкови 4, Ярмолі 3, учневи-зицерови 2 зл. п.; Олександрови Прокоповичеви корректорови 12 дефектів (ціною ± 120 зл. п.), які він мав доробити собі і приняти в заслугу (Арх. XI, 540.). Такі два Трефолоі львівскі в значній частині дуже чисто дописані находяться в збірках Нац. Музея, а з давніщого часу діялося те саме з Біблією Скорини, дефекти якоі доповняли зараз після виходу книжки, що таки можна провірити на одній-другій книзі музейних збірок. — „Отцу Богушови за працу його, що корикговал (Требник 1666 р.) дали 3 Требники, себ-то власноі ціни 10 зл., а риночноі 25 зл. (Арх. XI. 486).

В 1662 р. друкує Братство „пултаборку ін октаво“, себ-то в осьмерину — 600 Кграматичок і 600 Часовничків, на що видано паперу — беллѣй 3, рыз 2, лѣбр 4 пану майстрови Дмитрови — Кульчицкому. Думав він віддати роботу протягом місяця, але віддав іі в 7 тижнів пізніще. Плата була встановлена: на тиждень на страву з челядю по зл. п. 3.; челяди і зицерам на тиждень зл. 3 т. є. „пул талера мыта, а пул талера за прикладки“; тим що пилками надають чорнило по зол. 2 з прикладками; „толко самому майстрови, респекту праці і вшелкого дозору і порядку в друкарні і аби такові екземпляри без дефектів видавав на своїому папері поступили Панове Братство по 50 кграматичок і часовников“ (Арх. XII 354).

TULA-online.org

Инша згода вже акордова була із Семеном Ставницким на Тріодь цвітну 1688 р. За 1220 примірників по 2 злп. заплачено друкареви 2440, дано йому 40 прикладок ціною на 80 зл., осібно контентації додано 50 зл. і сукно (Арх. XII 179 ст.). За 1070 великих Часословів 1691 р. і 120 додрукованих одних Місяцесловів до давніщого Часослова одержав Семен Ставницкий 1400 зл. (Арх. XII. 232). За 1469 Псалтирів 1692 р. одержав він 734 зл. із зарахованою ціною одної ризи паперу 9 зл., якої забракло до рахунку; а за 1950 граматичок — по 2 гроші числячи — зл. 130 (Арх. XII ст. 259—260); за Трефолой 1694 р. заплатило Братство на основі згоди 2 серпня 1692 р. по 4 злп. від примірника із 671 листків F°, усего 5960 зл., з чого при остаточному обрахункови в серпні 1694 р. одержав Семен типограф всего 400 зл. і дві книжки в прикладку (Арх. XII. 262 і 398.).

Зіставленя видавничих умов 1695—1723 р.

р.	Книжка	число накладу	умовлена плата за примірник	ціна прикладок „меліорації“ „контентації“	разом	жерело
1695 IV.	Требник	1491	1 зл. 8 гр.	250 зл.	2138 зл. 8 гр.	Ар. XII, 265
1696 V.	Часословець	1492	— 6 гр.	20 „ мел.	328 „ 12 „	— 271, 403
—— VII.	Апостол	993	1 зл. 15 гр.		1489 зл. 15 гр.	— 272
—— XI.	Молитовник з Уневского	946	15 гр.	20	518 зл.	— 274, 405
1697 VIII.	Псалтир	994	15 гр.	30	527 зл.	— 279, 406
	Василь Ставницкий син Семена, майстер.					
1697 XI.	Требничок	600	20 гр.	30		— 407
1698 V.	Граматичка	7000	2·5			—
—— VII.	Єрмолойчик		8 гр.			— 408
——	Акафисти		24 гр.			—
1699 V.	Псалтиря	1200	15 гр.			— 409
——	Проскомидія	500	1 гр.	челядникам		—
—— X.	Охтай	1200	2 зл.	по 10 зл.	(2460 зл.)	— 410
1700 VII.	Півустав	1500	— 15 гр.		750 зл.	— 411
1701 III.	Часословець	2000	— 6 гр.	20 зл. конт.		412
—— VI.	Граматичка . . .	6000	— 1·5			413
—— VIII.	Служебник	1000	— 24 гр.	70 зл.		—
1702 VII.	Псалтиря по Уневскій .	800	— 15 гр.			XII, 414
1703 IV.	Євангелія	1200	1 зл. 20 гр.	майстрови 120 зл., челядникам по 12 зл.		— 415
1704 VII.	Псалтирки (цілий табор)	2000	10 гр.	20 зл.	заплачено 1705 р. в марті.	— 416
1705 IV.	Пасхалія		3 гр.			—
—— VII.	Молитовники	2000	9 гр			— 417
1706 VII.	Апостоли і Євангелія .	800	12 гр.			— 418
1707 IX.	Псалтиря	1200	15 гр.	20 зл. конт.		—
1708 VII.	Ірмолой з писаного . .	800	2 зл.			-- 419
1710 II.	Часословець	3000	6 гр.			— 420

TULA-online.org

р.	Книжка	число накладу	умовлена плата за примірник	ціна прикладок	разом	жерело
1710	Граматичка	6000	1·5			Ар. XII. 420
1711 IV.	Півуставець	2000	15 гр.		998 зл.	— 421, 319
—— VIII.	Служебник	1000	28 гр.			— 421
1713 VII.	Тріодь цвітна	1200	2 зл.	150 зл. конт.	2550 зл.	— 422
1714	Псалтиря	1500	15 гр.	50 зл.	800 зл.	— 333
1715 III.	Псалтиря	1500	— 15 гр.	50 зл.	820 зл.	— 423
—— X.	Шестодник	600	— 24 гр.	40 зл. челяди. 60 зл. майстр.		— 424
1716 III.	Шестодник	600	— 24 гр.	100 зл	576	— 336
—— III.	Молитовник	1920	— 9 гр.			— 424 – 5
—— VII.	Тріодь постна	1200	2 зл.	челяд. 150 зл. майстр. 150 зл.	2700 зл.	— 426
1718 VII.	Апостол	1200	1 зл. 15 гр.	120 зл.	1715 зл. 15 гр. в марті 1719 р.	— 428, 9
1719 VI.	Требник	1200	1 зл. 8 гр.	120 зл.		— 429
1720 IV.	Граматичка	6000	1·5	виторговав по 2 гр. (т. є. 100 зл. більше)	393 зл.	— 431
1720 VI.	Требник	800	— 20 гр.			—
—— IX.	Півуставець „leg“ 1000	2000	— 15 гр.		1000 зл.	— 432
	Направа праси . . .				9 зл. 28 гр.	— 433
1721 III.	Євангеліє	1200	1 зл. 20 гр.	120 зл.		—
1722 IV.	Псалтиря	2000	15 гр.	50		— 434
1723 V.	Граматичка	6000	1·5			— 435
—— IX.	Ірмолойчик	1500	8 гр.			— 436

Архивъ юго-западной Росіи ч. I. т. XII. (Акти до історіі Львівского Успенского Братства, видані А. С Криловским.)

TULA-online.org

4.

Випосаженя і челядь друкарні.

Очивидно до друку всяких книжок треба було мати — добре обставлену друкарню хоч з двома прасами, словолитним „(ґѣсарским“) приладом, челядю під управою майстра 9—10 люда, корректором і запасом паперу.

Автор був тут непотрібний, бо передруковувано по давнім примірникам сторінка в сторінку, а навіть рядок за рядком. Наколиж вийшов де кращий текст справлений, то Панове Братство спокійно давали до друкарні такий готовий примірник книжки иншоі друкарні і чужого накладу для передруку. Передруковано так в 1683 р. Молитовничок Киівский, 1696 р. Молитвословець Унівский; додруковано потрібне до Псалтирі 1702 р. рівнож з унівского примірника, а в Псалтирці 1704 р. на початку кождоі кафизми на зразок киівского примірника мали друковати киноварю. Доводилося хиба заплатити иноді, як се було 1664 р., „за твореня префацыи“, коли „отцу казнодѣи Соникявичу“ заплачено аж 2 зл. 10 гр. (Арх. XI, 473). В кождому разови не більше яких 0·05—0·07 гроша на примірник. Плата корректору була теж небільша як 3·6 гр. від примірника (гл. ст. 58. Ол. Прокопович).

Киіво-печерска друкарня мала вже в 1630 р. значно більший особовий склад, до якого належали і автори. Спис такого особливого складу Лаврскоі печатні находимо в Vмнологіі 1630 р.: іеродіякон Исаія типонадзиратель, инок Артемій блюститель, Стефан Беринда типограф, Нафан Зінкович наборник, Димитрій Захарієвич столпоправитєль, Парфеній і Михаил Фойнадский изобразителі, Павел Макарієвич і Федор Кипрієвич батищики (що краску накладали), Леонтій Іерусалимович письмоліятель (чи не його монограма Л І на дереворитах?), Памво Беринда типокароводець, — вінже і автор Леѯикона 1627 р., Тарасій Земка типоправитель — рівнож автор стихів, епиграми, префацій.

TULA-online.org

Львів мав — по словам посланія Гедеона Балабана — уже в маю 1587 р. своіх справних ремесників друкарняних (Юб. Изд. I. ст. 58). Першими-ж друкарями Братскоі Книгопечатні були мабуть Святоонуфрейскі Черці, коли олександр. патріярх Кирило в своій грамоті до Братства з 26 цвітня 1614 р. (Ставр. Арх. ч. 370—1) „дѣло друкарское хвалитъ и чернцовъ при друкарни нерозгоняли ани непотребне фрасовали, але любили и задержали росказуетъ, а пожиткомъ друкарни як шафовати науку даетъ", а 8. мая приказує щоби черці св. Онуфрія „за дѣло друкарское бралися" (С. Голубевъ — Петръ Могила т. I. Приложенія 189, 203.). — В 1616. р. ієромон. Пафнутий Кулчич післав до друку „Устав церковний" і в письмі до Братства згадує про типографа монаха Памву Беринду (Ставр. Арх. ч. 380 і Крыловскій — Львов. Ставр. Братство, Прилож. ст. 48). Після повороту з Києва в марті 1619 р. до Львова друкаря братского Памви Беринди, що на заклик Єлисея Плетенецкого урядив був книгопечатню в Лаврі, монах — книгопечатник виконує у вересні 1620 р. обовязки провідника і речника в справах братских перед єрусалим. патріярхом Феофаном, очивидно як добрий знавець єлинскоі мови; зовсім так як колись друкар німець — латинист виконував на дворі еспанского короля уряд секретаря по латинскій переписці (Ставроп. Арх. ч. 392 і 397, та Криловскій — Льв. Ставр. Брат. Прилож. 65 ст.). — В 1627 р. на „залеценя" самого Успенского Братства митрополит киівский Іов Борецкий ставить ігуменом Святоонуфрейского монастиря, та з огляду на „друкарскимъ майстерствомъ книгъ божественныхъ на свѣтъ выпущаня въ посполитый пожитокъ и збудованє спасенія душъ народу христіянского побожностей ваших" — ієромонаха Іосифа Кириловича (Ставр. Арх. ч. 415 і С. Голубевъ — П. Могила I, Прилож. ст. 290—2).

Завданя майстра було слідити за техничною стороною. Тож — він мав глядіти, щоби літери були чисті, нестерті, щоб не заливали в друкови; щоби чернь і киноварь розробляли не за слабим покостом, та бралиби до друку не за сухий папер, бо инакше папер скоро жовтів; рівнож мусив він слідити за належним — якраз в міру — звогчуваням паперу, бо за мокрий він в часі друку рвався. — Майстри від прас мали в міру притискати папер, щоби не втискати в нього обриси черенок, а ті — що „пилками" — подушками надавали чорнило або киновар — мали знати скільки його кождий раз захопити і як розвести по формі. — Після кождого друку форму належало вимити і тільки чисті черенки розбирати і розкидати по скрині-касті.

Черенки в часі друку збивалися, а в часі митя щіткою стиралися — тож при невеликому запасови вони значно і скоро зуживалися, що дуже замічається в братских виданях, та деяких уневских. Тим-то Панове Братство старалися завсе мати свого словолитника. Тільки мабуть грецкі і словянскі черенки для Адельфотіса дістали вони від Конрада Форстера, який правдоподібно доставив і черенок для Острожскоі Біблії, бо місцеві словолитники вживали форм близких до первісних Федорівских, та в кожному разі дуже подібних до більших півуставних.

В 1614 р. зєднало Львівске Братство „Матвія Кгисарчика ляти лѣтеры по 16 зл. за цетнар" (Арх. XI, 344 ст.). В 1654 р. значиться в братских книгах

TULA-online.org

видаток на „страву отцу діяконови гисерови, як його затягнули до роботи друкарскоі: 4 зл. 6 гр.“ (Арх. XI, 425); опісля тому о. Діяконови гисерови і Семенови зицерови і третьому товаришеви іх як зачали літери перебирати у друкарні — на страву 2 зл. 7·5 гр. Осібнож заплатили „гисерови Матеєви діяконови напред од направи банѣ до покосту з лоханею до лугу й з пунктурами до праси“ 5 зл. (Арх. XI. 426). Можливо, що 1614—1654 рр. у Львові працює як словолитник син ґісера Матвій, що згодом дійшов до діяконского чину в церкві, але свого майстерства не закинув; подібно як діякон Миколи Густинского — Іван Федоров, монахи Павло і Сильвестр та Памво Беринда, священники Василій, Демян, Никофор і Герасим в Острозі і чимало инших священослужителів сим богодухновеним художеством друкарским займалися. — 1662 р. в маю приймають Панове Братство кґѣсера Дмитра Кульчицкого до роботи від каменя літери (17·5 фунта) по: зл. 7 — єванґельскоі і трефолойноі, зл. 5 — псалтирноі (Арх. XII, 353 ст.).

В 1665 р. давало Братство „Георгому Волошинови хендожити 536 поншцонґів (Punzzangen?) по полугрошку, грецкого письма 516,“ та ще 34 і руских 34 — на загальну суму 18 зл. 8 гр. (Арх. XI, 477). В р. 1716 згодило Братство майстра куншту ґісарского Яна Рудницкого виготовити скільки буде потрібно по даному зразкови письма тріодійного по 10 зл. од каменя черенок. Матеріял, інструмент - прилад, вугля — по потребі достарчить Братство, але на харчах своіх, оказуючи пильність в роботі, та заховуючи тверезість. На харч платити мали в міру роботи (Арх. XII, 425). — В 1721 р. відливає на тихже умовах письмо трифолойне Станислав Бурбо по 15 зл. за камень. — Але 1731 р. Панове Братство вважали за користніще спровадити готові черенки з Жовкви від ґісера Арона Давидовича, який потвердив одержану плату своім єврейским підписом (Ставр. Арх. ч. 719). Баришівник — посередник Іцко дістав за посередництво 1 таляр битий, а Зельман Іцкович побрав завдатку 20 зл. п. Ще є посвідка того самого ґісера Арона Давидовича з 1733 р. (Ставр. Арх. ч. 726).

Про багатий запас черенок Братскоі друкарні у Львові свідчить і те, що вона позичала іх і иншим друкарням. В 1607. р. в липні князь Константин Острожский просить позичити йому три касти грецкого письма із складачем Касіяновичем, що працював при друкареви священикови Никифорі, для складу „Розмови патріарха александрійского по грецку и руску противъ схизматикомъ и прочимъ сектантамъ“ (Ставр. Арх. ч. 335). — В марті 1642. р. посилає Братство молдавскому воєводі матрици грецкого письма і просить за покритя церкви бляхою (Ставр. Арх. ч. 473 і Юбил. изд. ст. 80).

Тим то Братство дуже точно відважувало, перечисляло і в осібній умові передавало управителям друкарні до кождоразового ужитку поодинокі роди черенок із приналежними до них заставками, квадратами, інтерліньями, кінцівками, та після скінченого друку по вазі і числу назад переймало, щоби завсе мати матеріял на нові черенки.

Ось кілька зразків такоі інвентури братскоі друкарні. — 1633 р. в падолисті заплатило Братство п. Шулцови за „шишак до одливаня літер“ 1 зл. 2 гр. (Арх. XI ст. 394). 1662 р. в жовтню передає Братство пану Дмитру Кульчицкому як госпо-

TULA-online.org

дареви і типографови братскоі друкарні: по 15 каменів письма псалтирного і евангельского, 11 кам. фрагментів, 1 кам. манкаменту, 1 кам. спацій, 1 кам. квадратів трефолойних, 1 кам. версалів евангельских і „3 шыхты розних квадратов.“ А до того: 2 праси, 1 нову із шрубою і тиглем спижовим, 1 тигель оловяний, 3 рами желізні до праси, 6 рамок желізних, 1 рама до умиваня форм, 2 мідяні бані і „друсляк“ желізний — цідило до покосту, камень до тертя цинобру, 2 образи ліктеві — св. Богородиці і Димитрія, шкатулу деревляну із шуфлядами з 85 фигурами різаними, літери різані фліорезовані (квітчасті) великі і малі, слова і пралози, фигури в 9-и шуфлядах, 12 таблиць різаних аркушовоі міри, фигури малі і великі з фортами і гербами, 63 матриці трефолойні — матірки, 38 версалів трефолойного письма, 39 акцентів на альфабет, цілий інструмент до сего письма, 3 папірки псалтирноі матірки, 126 штук троістоі азбуки — меншоі і більшоі, 4 киярни до інструменту (Арх. XII, 354—5.).

1671 р. закупило Братство Сльозчину друкарню, а в ній було: 77 каменів „літери мосюндзовоі“, 49 км. оловяноі і ценковоі, вінкеляків 5, молотків рамових 2, долоток 1, шруба до праси 1, бані (великі бутлі) 2, тигель і дручок до праси, корба, возок деревляний, желізна лижка, 4 желізні шини, 18 шуфлів, 13 рам, 3 праси добрі, 1 попсована, 15 ріжних фурт, таблиць піваркушевих з евангелистами 12, аркушевих святих 12, аркушевих колдрикових 2, гербових 10, Деісусів требникових 2, ріжних пралозів 95, таблиць і табличок 124, предословій 303, літер великих на дереві різаних 334; та — мабуть — до того осібно: 18 скринок на 3 дошках і діжці вагою 92 кам. 10·5 фунта, 6 фурт деревяних з нерозбираною літерою і остатком версалних літер 1 камень, предословій різаних на дереві 65, пралозів 20, фигурних табличок 14, піваркушевих 5 Євангелисти 4, ап. Павло. (Арх. XII, 358—9).

В 1677 р. видають Семенови Ставницкому друкареви на додрукованя префацій до Євангелія, та на инші книжки — „що дай Боже щасливо“ — в скринях матеріялу на 54 камені і 3 фунти (Арх. XII, 360). — Для друку Ірмологіона видано Василеви Ставницкому 1708 р.: 5 мішків нот і текстів вагою на 26 каменів і 20·5 фунтів, 1 інструмент, 1 інкелячок мосяжний, юстифікованих матірок ірмолойноі ноти 61 (Арх. XII, 419).

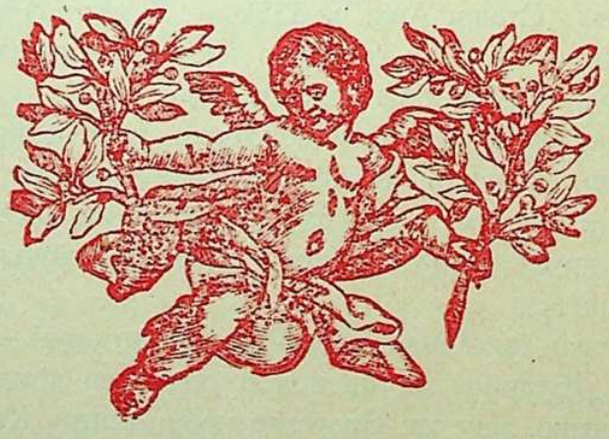

TULA-online.org

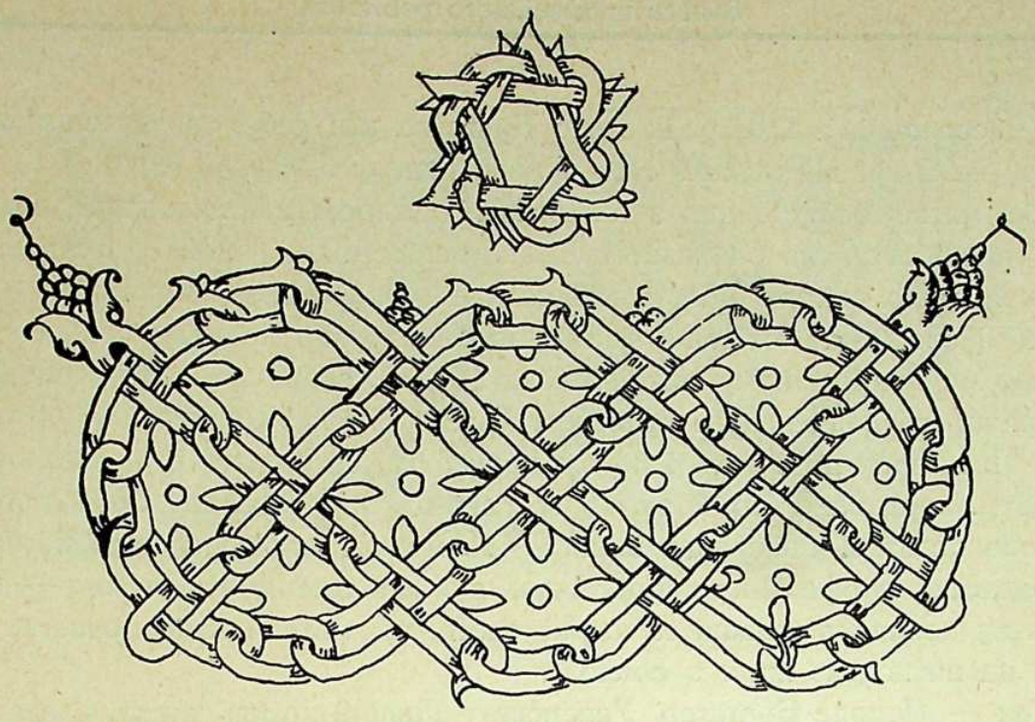

5.

Зиск і страта видавців.

Але мимо всіх отсих осторожностий, умов і підписів нерідко забракло при віддачи виданого матеріялу, чи то до числа, чи до ваги — найбільше 400 л. паперу (500 печатних лл. = 1 риза) і 5 ф. букви (Вас. Ставницкому 1695 р. і 1705 р. Арх. XII, 417 і 402), що він взяв на свою совість; ввиду чого „condonatum“ — прощено се.

Бувало й таке, що виявився і очивидний обман з боку майстра. Годився він завсе друковати тільки для Братства, а не додруковувати ничого на власну користь для потайної продажі поза друкарнею. Хитрував і промишляв сим колись Слезка, водились такі гріхи й за иншими. 1665 р. в Семена друкарчука найдено 177 Псалтирів над установлене число, за яке мав дістати по 12 гр. від книжки. За таку провину він мавби сидіти на вежи і дати 2 камені воску до скрабця, але що обіцяв більше такого не чинити і щиро церкві божій служити — даровали йому сю вину, очивидно — надвишку взяли до братского скарбця (Арх. XI, 239). Були й инші обмани, коли друкар потайки додав свого паперу — иноді з иншої паперні, по чому пізнавали прогріх. Тимто Семен Ставницкий в умові на Апостол 1695 р. зрікається на випадок такого обману прикладки 120 зл. п., а з належної йому квоти за виробленя книжок 300 зл. на шпиталь (Арх. XII, 404). — Василя Ставницкого приловили на 100 при-

TULA-online.org

кладках Часословців в 1704 р.; іх взяло Братство для себе, заплативши майстрови за роботу по 6 гр. від книжки і за 4 ризи паперу 32 зл.

Се мягке поступованя з так явним обманом застереженим кождий раз умовою на роботу, було очивидно наслідком свідомости Панів Братства, що вони все таки за мало платять майстрам і челяди друкарскій за іх роботу. — Панове Братство дійсно дуже слідили за тим, щоби „друкар не дармував“ — та вони надаремно не платили йому тижнів. Коли 1687 р. забракло паперу на викінченя друку Тріоди цвітної, то зараз куплено у Львові 55·5 ризи паперу за 408 зл. 29 гр. на 1200 Псалтирок по 15 гр. і 60 зл. прикладки, та видано іх коштом 1009 зл., а в 1688 р. продавано по 2 зл. 10 гр., себ-то пораховавши 200% „regie“ — собі. А що псалтирі найкраще йшли — то можна вповні зрозуміти і оправдати як негодованя професійного робітника, що на сих 200% мусив — недоісти, десь-там на долівці в пилюці та стужі спати, не мати ниякої розваги, а може й права на півлюдске житя з сімєю.....

Так — Панове Братство Успенске у Львові хотіли стати благодітелями, ктиторами і просвітителями народу руского — не стільки власною працею кождого братчика з осібна для спільної справи, як инколи визиском чужої сили і умістности, оцінюючи іі по скількости — але не по якости.

Література про папер.

Н. П. Лихачевъ. — Бумага и древнѣйшія бумажныя мельницы въ Московскомъ Государствѣ. Историко-археографическій очеркъ. С-Птб. 1891 із 116-ма таблицями 739 водяних знаків (філіграний) папірень до 1800. р.

— Палеографическое значеніе бумажныхъ водяныхъ знаковъ, I—III. СПтб. 1899 (виданя N-го CXVI. О-ва Любителей древней письменности).

C. Briquet. — Les filigranes, Paris 1907.

A. Blanchet. — Essai sur l'histoire du papier et de sa fabrication, 1900.

J. Kołaczkowski. — Wiadomości tyczące się przemysłu i sztuki w dawnej Polsce, Kraków 1888 ст. 432—8.

J. Ptaśnik. — Papiernie w Polsce XVI w. (Rozpr. pol. Akad. Umiejęt. wydz. hist.-filoz. S. II. t. XXXVII) Kraków 1921.

Jędrzejowska. — Przyczynki do papiernictwa lwowskiego (Kwartalnik historyczny XXXVII, 1—2 1924).

У всіх названих дослідах і статях находиться чимало історично-архивного матеріялу і для історіі паперу східнословянских перводруків, особливо у Лихачева, але нема в них повного образу паперового промислу і обороту на землях Украіни.

TULA-online.org

6.

Папер.

Найбільший видаток Братства був на папер. Його діставали вони з Гданьска водною дорогою до Ярославля, а підводами до Львова; купували в посередників Ярославских і Львівских; або брали з підльвівских папірень: в Буску — Іван Федоров, в Зашкові від паперника Яна Жасковъского 1633 р. (Арх. XI, 394, 396), з Рави рускоі 1647 на Євангеліє, або в жида Марка папірника 1661 (Арх. XI, 220). В разі наглоі потреби пожичали паперу, нп. „од іегомосцѣ отца Митрополита привѣзъ друкар Стефан Половецкій, коли не стало паперу 56 риз“ 1671 р. (Арх. XI, 488). — Иноді-ж — в разі потреби — перепродували дещо із свого паперового запасу нп. на Волощину, чому маємо свідоцтво в листі митрополита Антонія 1735 р. (Нац. Муз.) і письмі господаря молдавского Єреміі Могили з січня 1605 р. (Ставроп. Арх. ч. 315).

В далекому Ґданьску приготовляв папер для Братства — пан Іры Яръпах, від якого переймав його або міщанин ярославский Олександро Куяла 1664 р. (Арх. XI, 479), або на свойому статку доставляв співбрат Степан Лавришевич (Арх. XI, 481); або поставляли його панове Деркшліот та з паперні міскоі Натаніаіл Пропрыс (Арх. XI, 481), та Кявер (XI, 579). З Ярославля брали ще папер вроцлавский (Арх. XII, 246 1691), або з Ряшева (XII, 189 р. 1688). — Але головним доставником паперу мусив бути п. Іры Яръпах в Ґданьску, бо йому давно обіцяно і наконець вручено „копу капълунов за его працу коло паперу“, за що було заплачено 36 зл. і за гречку для каплунів 4 зл. 1664 р. (Арх. XI, 481).

Папер укладали в бочки, іх добре смолили, щоби на воді не затікали, укладали на статки, себ-то вітрильні лодки з гребцями і Вислою та Сяном до-

TULA-online.org

ставляли через Фордан, Вроцлавок, Плоцк, Закрочин, Новидвор, Варшаву, Ричиволю, Стенжицу, Казимер, Камень, Судомир, Наліпковичі до Львова. По дорозі платили мита біля 120 зл. Від нього старалися Панове Братство за звільненя в 1690 р. на тій основі, що на ґданьскому паперови друкується книжки на хвалу Богу, на удержаня убогих законників, учнів, павпрів (Арх. XII, 351).

В часі обрахунку видатку достави і оплати за папір Панове Братство таки добре дбали, щоби дещо заробити до скарбця братского. Ось що про такий розрахунок пише Стефан Лавришевич: „Панове братия зе мною рахунок чынили в р. 1665 в масницѣ и том их ледве упросил. Пораховали на левъкѣ суму мою, що учынило лєвъкувъ 815, рахуючи по грошый 81, яко ся на тен час мѣняли ве Гданску, а ве Львовѣ платили по 3·5 зл. (= 105 гр.), але менѣ тылко раховали по 100 гроший, що учынило за них тутейшных гроши сумы 2716 зл. 20 гр.; пожичилем братству 100 зл., що доложили до той тисячѣ що давали іегомосцѣ отцу епшу на сейм, на потребы церковные 100 зл., Жасковъскому папѣрникови за папѣр зл. 50, разом 2966 зл. — Сплачували тынфами 1400, пультораками и уртами добрыми 700 — взялем за них 836 зл., грошами 100 — взялем за них 113 зл. 10 гр., шелегами 196, тынфами 388. Одебралем 2933 зл. 10 гр., недоплатили, повѣли же оддали — пропало 33 зл. 10 гр.“

Для прикладу кілька братских рахунків за спроваджений папер:

рік	скількість паперу	папірня	ціна паперу	опакованя і мито	достава	разом	жерело Арх. ю-з. Россіи ч. I.
1633	14 белій	Зашків	по 35 зл				XI, 394
1634	28 риз	———	106 зл. 16 гр.				XI, 396
——	1 белля	———	37 зл.				——
1635	———	———	30 зл.				XI, 664
16.6	———	Ярослав „топоровий“ папер	43 зл.				XI, 667 XI, 579
1662	115 риз груб., 28 тонк.	Гданск	по 3 зл. 24 гр.				
1664	377 риз	———	по 4 зл.			1754 зл. 4 гр.	— 479·80
——	118	———	і 4 зл. 20 гр.	21 зл. 7 гр.	173 зл. 14 гр.	2004 зл 11 гр.	— 480
1662-4	1612·5 ризи		груб. 3 зл. 10 біл. 4 зл 10	65 зл. 20 гр.	з Неліпкович 23 зл. 10 гр. і гостина		— 481
1665	24 р.	Зашків	по 3 зл.		13½ зл.		
1688	1755 siedmaków 30 риз 30 —	Ряшев	по 9 зл.		6 зл.		
1690	2 бочки (fas) = р. 190 4 бочки = риз 230	——— Гданск через Улянів	8 зл. 15 гр.	27 зл.	8 зл.	540 зл. 15 гр.	XII, 189
——	2 = цетнар 21				14 зл. 6 гр.		— 237
1691	15 риз	Вроцлав (в Ярославі)	8 зл. 15 гр.		142 зл.		——
	6 —	———	10 зл.				
	170 — } 2 белі }	———	7 зл. 12 гр.		9 зл.	1462 зл. 15 гр.	XII, 246-7
——	3 бочки	Гданск з Фричу			259 зл. 25 гр.		— 248

TULA-online.org

7.

Рисівники і різчики дереворитів.

Був ще видаток на рисівників і різчиків фигур до книг. Рахунків на сі роботи оголошено не багато; але й з них можна скласти інтересний образ цін, та тих працівників, що залишили нам в давніх книгах стільки дорогоцінних зразків свойого мистецкого смаку і вишколеня. За найперших працівників у сій области книжної прикраси не вміємо ничого ясного сказати. Іван Федоров привозить із собою готову раму — „фурту“ до зображеня ап. Луки з московского Апостола, роботи незвісного нам майстра, та вставляє в неї у Львові герб Григорія Ходкевича на обороті першого листа і зображеня ап. Луки на обороті 2-го листа тексту (з ряду 16-ого) Апостола львівского 1573 р. Рама ся, а навіть зображеня самого апостола Луки 1563 р. є виразно західного рисунку, із вповн західним промінистим німбом довкруги голови, покритої кудрями на зразок ікон XVI в. — Зображеня львівского апостола Луки 1573 р. походить від незвісного рисівника і різчика, що скриваються під буквами Δ П — W S. — Голову і тіло трактували вони по тодішньому — модерному західному способови анатомічно-реалістично, а одяг тільки в части по іконному. Писати і читати по словянски мабуть не вміли ани рисівник, ани різчик, тому лихо скопійовали півуставно-скорописний напис московским почерком руки Івана Федорова, передаючи прямокутне моск. Ш = В як П, D в написі: „прьпоє оубо сло во сътD.“

На прикрасу рукописів скадалися чимало чинників, про які була мова в текстови до „Прикрас рукописів XVI-в.“ (вип. III. 1923). Справа з прикрашуваням друків була зовсім инша. Рукопись прикрашували звичайно іконописці-мінятюристи: краснописці та рисівники — рисунком і гармонійно добраними красками,

TULA-online.org

Звичайно — инша краска одної лінійної прикраси і малюнки дуже замітно оживляли книжку. В книжці друкованій — дереворитна, чи згодом взагалі граверна техника послугувалася тільки двома красками: ясною — паперу і чорною — друку для викликаня вражіня живого випуклого образу. А що не кождий рисівник умів різати свій образ в дереві, та не кождий різчик був і рисівником, тож очивидно рисівник і різчик могли тільки тоді дати дуже добру річ, коли вони взаімно один другому помагали своєю техникою. Передати в дереві прекрасний легкий і тонкий рисунок — такимиж мягкими і пливкими лініями міг тільки дуже вправний і певний різець дійсно доброго майстра в різаню фигур. Тимто рисунок для дереворитy мусив бути різкіщий і простіщий за рисунок для мінятюри. Отсим до певної міри і пояснюється легкість, з якою друковані книжки православного Півдня і Сходу переймали із західних книг і майстерень готові заставки ростинні і архитектурні виразно ренесансових а навіть вчасно барочних форм. Сим і пояснюється поява чужого різця в найстарших словянских друках (Фіоля, Скорини, Вуковича, Івана Федорова). Тим наконець поясняється скорий і легкий перехід східнословянских рисівників і дереворитників під вплив західного мистецтва не тільки в обрамленях титулів, заставках, початкових буквах і роскішних кінцівках, але й в самому фигурному рисункови.

Правда, розвиток особливо украінского дереворитy припадас на час переходу Украіни від словяновизантійскої іконописи до західноевропейского малярства з його перспективою і реалізмом в рисункови постатий, одягу і тла. Зате вчасніщі виданя південнословянскі і румунскі заховують протягом усего XVI. в. виразні сліди впливу своєрідної іконописи на рисунок дереворитних образків. Рівнож і московскі перводр,ки послугуються початковими буквами вирізаними на подобу давніх злегка видовжених на квітчасто-листяній основі більших букв своіх рукописів XV—XVI. вв. Не тратять звязку з місцевою церковною іконописю й украінскі дереворитники особливож, з традиційними — рисунком в 7—5 голов на стать і композицією, що завсе позістають „по правилам і установам святих отців православної церкви.“ Нововведеням є: перспектива, ясніща анатомія поодиноких частин тіла, тілесність постатий, деякі західні особливости одягу і тла. Замічається се і на розвиткови украінскої іконописи кін. XVI і полов. XVII. в. Але у всему замічається особливші ціхи своєрідного, що різко відмежовують украінский дереворит од західного, а тим паче польского.

Сей первісний звязок дереворитy з іконописю можна дуже добре прослідити на зображенях Спаса в обрамленю Апостолів (намісні ікони XVI/XVII. в.), та на таких композиціях, як — Поява воскресшого Христа патріярху Петрови (Н. М. ч. 359), та Перенесеня мощий св. Николая (Н. М. ч. 15439), повторене в чині погребеня майстром Требника П. Могили 1646 р. і у Львові І. Глинским 1667. р.

Очивидно, що церковно-обрядова сторона, яка дуже повільно змінялася, в дереворитах знайшла собі чи не найкраще історичне свідоцтво. Поруч з обрядом заховалася в дереворитах і значна скількість давньої національної побутовщини, та чимало иншого цікавого та вельми цінного матеріялу для історії культурно-національного житя Украіни. Кращими зразками такого цінного мате-

TULA-online.org

ріялу є ілюстрації до „Вѣршѣвъ на жалосний погребъ зацного рыцера Петра Конашевича Сагайдачного“ К. 1622 р. (герб Войска Запорож., Гетман на коні, взятя Кафи); повно обрядово-побутових подробиць в образках Требника 1646 і слд., та ілюстрації до метрик Шумлянского 1687 р. — Історія політична і церковна має у київских виданях — Анфологіона 1619 р. і Патерику 1661 і слд. таки чимало матеріялу архитектурного і портретового. — Все те одначе не належить в дану хвилину до історії друкованої книжки..., до якої вертаємо.

З пізніщими дереворізчиками ми стрічаємося, починаючи від 1609 р. в безчисленних образках книжкових, з їх рахунками тільки від 1664 р. В сему рокови платять 15 зл. „дидаскалови за прошлую роботу рѣзанє фигур до триоди цвѣтноѣ.“ — Точніще говорять записи про виплати „малярум од рѣсованя фѣгур до Триоди постноѣ: Андрѣйкови (субота усопших і неділя прпдб. отець) за 2 таблиці з предисловіями 4 зл., п. Себастіянови з челядником за 8 табличок (нед. мясопустна, изгнаніе из рая, православія, прп. о. Григорія, Маріи Єгип., о потопѣ, Іоана Лѣствичника, субота похвална, прч. Богородицѣ) — більші по 3 зл., за менші і „деревця грушковыѣ на фѣгуры и на лѣтеры...“ разом 20 зл. (Арх. XI 591—2). — В 1666 р. дякови од роботи двох фурт різаних — 1 требник, можливо що одною з тих фурт було обрамленя Апостола 1666 р. дуже простої роботи. —

Отцу Дорофтейови заплатило Братство в 1669 р. од 4-х евангелистів, столярови за таблиці і Малахови од рисованя 100 зл. (Арх. XI, 495.) — 1685—6 р. виконано фигури до Тріоди постної (Ева, Блудний син, Марія Егип., Іоан Ліствич. Благовіщеня, Фарисей, 2 прелог о усопших, Успенія, 8 предисловии, Григорій, похвала, Сліпець, Самарянка, Вознесеніє, св. Дух, Тайна вечера, Розпятя, 7 пралозів, св. Тройця, 9 ріжних образків, 5 прелогів ріжних), та до Тріоди цвітної — — (фурта велика, Вїханя, Пять дів мудрих, Фтомино увіреня, Розслаблений, Прокажений, Воскресеніе, Положеня в гріб, Маріі у гроба, Лазарево воскрешеня, Петро роздер ризи Анія — Арх. XII, 373). — До Служебника 1691 р. робив нові фигури отець діякон з Крехова Никодим (Зубрицкий — 1 фурта велика, 7 титулів вел., 1 пралоза з укладами, 1 уклад Тайна вечеря, 2 Моленія в огороді, Положеня в гріб, 2 літери великі, 7 літер менших, 1 титул — Арх. XII, 394). А в 1695—6 заплачено томуж — уже отцю Никодиму — за вирізаня фурти до Апостолів і 6 образків зл. 30 гр. 20; до молитовничка 10 образків і 4 пралози з кількана цяти початковими літерами зл. 20 (Арх. XII, 372).

В деякій скількости примірників готової книжки отсі заставки (пралози) і фигури розкрашували і підкрашували гармонійно дібраними красками. З такими домальовками, иноді дуже вдатними, стрічаємося в деяких примірниках Стрятинских видань 1604—6 (обривки в Нац. Муз.), Ключа разумѣнія 1659 р. (Нац. Муз. 1311), Патерика. А що розмальовки сі скрізь одного типу і тону, то можнаби думати, що їх виконували на замовленя книготорговців, або й самих накладців — мінятюристи. Наскільки окрашені примірники були дорогші в ціні, се зараз сказати годі.

На основі знаків і підписів на надрукованих дереворитах можна скласти такий ряд львівских дереворізчиків:

TULA-online.org

рік	знак	книжка
1574	ΛΠ WS	Апостол, Львів 1573 - 4.
1630—48	В θ Z	Акафисти, Унів 1660 Анфолог. 1696 Тріодь пост. Льв. 1664 Апост. і Єванг. 1706
1635 - 9	Илія ΑΝΛΙΜ	Апостол 1639, 1654, 1696 Тріодь постная 1664 Октоіх 1644 Євхологіон 1668 Євангеліе 1644, 1670 Служебник 1702
1639	В θ	Апостол 1639, 1696 Євангеліе 1665
———	В θ Е	Псалтир 1763
1632—7, 1664	Георгій іерод.	Євангеліе 1636 Тріодь постная 1664 Октоіх 1644, 1765 Апостол 1696, Акаф. 1699
1642	Z θ — Д К Аданасій К. А — АА — АК — Д К	Тріодь цвітна 1642 Октоіх 1715
1660	Мина	Акафисти Унев 1660.
1663	В. Ушакевич	Тріодь пост 1663 Апостол 1666, 1685 Євангеліе 1665 Євхолог. 1669, 1682, 1695, 1719
1664	(Дидаскал)	Тріодь цвітна
———	{Андрійко рис. Собестян рис.}	Тріодь постна
1666	(Дяк)	Апостол 1666
1667	Іоанъ Глинскій J. Gliński	Євхолоіон 1668, 1695 1719, 1761.
1669 ———	(Малах рис) отець Дорофей	4 Євангелисти Євангеліе 1670, 1681, 1696 Молитвослов 1701
1677	Е Z. — Е Завадов Евста. Завадовскій	Псалтир 1677 Служебник 1686, 1691 Октоіх 1686, 1715 Требник 1695 Апостол 1696
1685 6		Тріодь постна і цвітна
1688 1699	Д S (Денис Сінкевич Дионисій	Акафисти 1699 Ірмолой 1700, 1757
1691 – 6 - 1705	Никодимъ (Зубрицкий) N Z	Служебник 1691, 1702 Октоіх 1700, 1715 Анфологіон 1694 Ірмолой 1700, 1757 Молитов., Льв. і Ун. 1694 Апостоли і Єванг. 1706 Євангеліе уч, Унев 1696 Тріодь пост 1717 Апостол 1696 Требник 1719 Акафисти 1699 Часослов 1726
1694	М. А.	Молитвослов Ун. 1694
1697	Вас илий) тип(ограф) (Ставницкий)	Октоіх 1700
1739	Мідеритники: Fuglewicz M	Требник, Унів 1739 мідерити
пол. XVIII. в.	A. N.	Псалтиря 1741, 1763 „
1759	Wyszlowski Georgi	Служебник 1759 „
	Filipowicz J.	Философія Аристотелева — 1745; Служебники 1780, 1808, 1842 „
1767	Kornacholski	Піеснь о Пану Іезусіе „

TULA-online.org

Ритівники в Київі.

рік	знак	книжка
1618	Г	Анфологіон 1618
1623	Т, Т П	Бесѣды І. Злт. на посл. 1623, Бес. І. Зл. на дѣянія 1624, Апостол 1695
1624 - 5	Т Т	Бес. І Злт. на дѣянія 1624, Толков. Андр Кес. на Апокал 1625, Акафисти 1625, Тр. пост. 1627, Служебник 1629; Єванг учит. Рохм. 1619
1625	Е. К	(Ровинскій)
1626	А. М	Акафисти 1654
1627	Л М, Л	Тріодь 1627, Акафисти 1629
———	Л Т, $\overline{\Lambda}$	Тр. пост. 1627, Служебник 1629
1628	Гіерод., ѕѣ, вензель Іеродіякон Р	Служебник 1629, Тр цвітна 1631
1629	Р. Є, П Б	(Ровинскій)
1630	В. Р., В	Тр. цвіт. 1631, Єванг. Учит 1637, Акаф. 1654
———	Ила	Псалтиря, 1697
1631	К. Z	Тріодь цвітна 1631
1643 1644 1645 1646 ———	Илія Илія А Илія Helias Ил. Илі. Илі скв	Новий Завіт 1692 Собраніс корот. науки 1645 Требник П. Могили 1646 Патерик 1661, Апостол 1659, Нов Завіт 1703, Акафисти 1706
1649 1662	іерей Прокопіи	24 лл Апокаліпси Птб. Публ. Б-ка, Ровинскій)
1651	Илі С С: К.	Акафисти 1654 і 1677
1655	К. С. С: К.	Патерик 1661
1656 1658	Илі Илія С. в.	„ „ Акафисти 1693, Патерик 1702
1665 - 78, 1687	А. К.	Акафисти 1654, 1677 Огородок 1676 рама. Синопсіс 1680, Псал 1697
1678	К П.	(Ровинский)
1680	І К	Служба св. Николі 1680
1693	В., В Л	Акафисти 1693, Апостол 1695, Псалтиря 1697
1694 5	Θеодор, Θеодор а Θа.	Псалтиря 1697, Нов. Зав. 1703. Молитвослов 1707
1695	Йоанъ Ре. , Иѡанъ Реі..., І. Р.	Апостол 1695, Псалтиря 1697
1697	Є. Z.	Псалтиря 1697
———	Селивестръ	„ „
1700 1702	Leo Tarasewitcz Ł Т	Знаменіе пещеръ Птб. Публ. Б-ка, Пекарскій — Наука и литература при Петрѣ І т. 2-й ст. 62) Патерик 1702
———	N Z, N Z (Никод. Зубрицкий)	„ „ Акафисти 1706
1706	Титъ	„
1707	Тихонъ Мигура Иларіон	Молитвослов 1707 Мазепинскі будівлі (гл. Архитектура в стародруках)

TULA-online.org

рік	знак	книжка
1709	Марко Σ (еменов), М С Галаховскій	Акафисти 1709, Служебник 1708, Євангеліє 1707 Портрет Петра в панегирику 1709
початок XVIII. в	Баранецкій Гликерий, Григ. Тепчегорский, Щирский Иннок., Стржилбицкий Іоан, Самойлозич Зах., Григорий, Никон	Ровинскій)
1731	Мокій	Акафисти 1731
1731 5	Козачковскій Аверкій	„ Анфологіон 1734, Служебник 1735
1737	св. Григорий Левицкій гравер	Апостол 1737, Аристотелева философія 1745
1741	Софроній	Акафист св Варварѣ 1741
1752	Іреней	Апостол 1752
1754	М. Ф., Ф. пор Fuglewicz M. в Уневі 1739 1741	Каноника (Молитовник) 1754
———	С. І.	„
1763	Севастіян	Молитвослов 1763
1766	Іерод. Ф.	Акафисти 1766

Ритівники в Могилеві

1676 - 81	Maximus Woszczanka A. I et P. M. Mohilovien.	Молитвослов 1695
1698	Вощанка Афанасій „ Василій	Акафисти 1698, Діоптра 1698, Небо новое 1699, Перло многоцѣнное 1699, Житія святих Кіев 1709.
1699	Аѳанасій П.	Акафисти 1699
1700	Вощанка Василій	Октоіх 1700, Правило 1736
1701	Ангилейко, Ѳеѡдор А. (не з Київа)	Ірмолой 1700.

Ритівники в Чернигові.

1685 1700 1703	П. Рахманов Кузьма Мих. Чернявский	Тріодіон 1685 (Ровинскій) „ гл. 1746
1704	Н. Ф., Никонъ, Никонъ Фѣѓурскин, іеродіякон Н. Ф.	Служебник 1704
1706	Иннокентий Подлубний	(Ровинский)
1709	N. Z. (Зубрицкій Никод.)	„
1706	Ѳ. Константинъ	Краткое поуч. о сакраментах 1706
———	Макарии Синицкій	Новий Завіт 1717
1746	Михаилъ Ч.	Служебник 1747
1761	Петръ Т.	Алфавитъ духовний 1761
1785	Σ. А.	Служба і Акафист св. Николі 1785

TULA-online.org

Рисівники в Почаєві.

рік	знак	книжка
1734	Іωсифъ	Служебник 1735, 1755, Півустав Унів. 1741
1735	А Н.	"
1741	Іоил	Вослѣдованіе 1741
1747	Goczemski Joseph	Служебник, Унев 1747
1757	"	Октоих 1758, Празднѣя 1757
1759	Manuel I.	Апостол 1759
1762	I. G.	Молитвослов 1763 і 1776
1767	"	Тріодь 1767, Євангеліе 1768, Тр. цвт. 1786
1774	І.	Каноны Богородицѣ 1774
1778	I. G	Ірмологіон 1794
1791	A. G. sc.	Служебник 1791
1798	Teodor S. scul.	Біблія 1798

Знаки і підписи дереворитників скриваються звичайно в якомусь углови доски як букви, але иноді є врізані в неі рівцем, що оставляє тількі білі обриси пустих букв в чорному образови Більша частина одначе оставала без поміти.

Дереворити львівских і київских видань полов. XVII в. були здебільша зразком для дереворитів молдо-волоских рисівників і різчиків. Для прикладу вкажемо тільки на дуже близке спорідненя декільки образків сего виданя і румунского J. Bianu — N. Hodos: Bibliografia românésca veche I, (Букурешті 1903 р.). І так: в Учительному Євангелію, Говора 1642 — Блудний син біля корита (В. ст. 122), поворот домів (В. 123); в Долгопольскому Анфологіоні 1643 р., що був напечатаний колишнім львівским друкарем Іваном Кунотовичем — Усікновенє глави св. Івана Крт. (В. 136), в Учительному Євангелію Ясскому 1643 — Вѣхаиїє ѕахаїа. (В. 141) нагадують дуже однородні образки руки „Иліи“ у львівских виданях Апостолі 1639 і Євангелію 1644 р.

Перші друкарскі заставки Івана Федорова з Львівского Апостола і Дерманьских друків стрічається в пізніщих виданях румунских 1643 р. слд. (В. ст. 150 і 152 N. 135, 137), а св. Василія і Григорія із Стрятинского Служебника 1604 р. грубо перероблено в Служебнику Дельского монастиря 1646 р. (В. 154—5 ст.) і Кормчій 1652 р. (В. 199). Рівнож і титулову карту Ключа разумѣнія І. Галятовского (Льв. 1663 повторив доволі грубо Іван Бяков в румунскому виданю 1678 (В. 219), а за Вас. Ушакевичем (1663 р.) пішов він у зображеню „Неділі всіх святих“ (В. 221). Одначе на старости літ виявив він значно більше рисівничо-композиційного хисту за свого заочного вчителя в Лазаревому воскрешеню і Неділі цвітоносній Тріоди постноі в Бузео 1700 р. (В. 402—3). Зате в незначених образках тоіж книжки — Пять мудрих дів і Розпятіє Г-не (В. 405, 407) рисунок кращий і різець виразніщий як в однородних зображенях Ушакевича 1662 р. Тільки Іоан Дамаскин з Октоіха Бузео 1700 р. (В. 399), та Воскресеніє Х-во з Апостола 1704 тогож Іоаникія 1700 р. (В. 455) є значно гірші за львівскі образки Іліі 1630 р. Можливо, що Илія зі Львова доставив рисунок і прп. Пара-

TULA-online.org

скеви з лицевим житєм для Учит. Єванг. Ясского 1643 р. (В. 142), а місцевий різчик виконав його доволі грубо. Зате — Усікновеніе глави Анфологіон 1643 р. В. 136) з помітою „Илія“, є кращим зразком сильної, високої чорної манєри в дереворіті.

Впрочім належить замітити, що в дереворитах румунских є своя традиція доволі тісного звязку з іконописю, особливо старшою — із струнками постатями легкого рисунку і прозорої композиції, прикладом чого може служити н-р. 8.

Література предмету.

Д. Ровинскій. — Русскіе граверы и ихъ произведенія съ 1564. г., М-ва 1870.

В. В. Стасовъ. — Разборъ рукописнаго сочиненія Д. А. Ровинскаго: „Обозрѣніе русскаго гравированія на металлѣ — на деревѣ до 1725 года“. (Отчетъ о 2-омъ присужденіи наградъ гр. Уварова 1858). Полное сочиненіе т. II. ст. 27—70.

— Разборъ ркп. соч. Д. Р-аго: „Русскіе граверы и ихъ произведенія съ 1564 до основанія Акад. художествъ“ (Отч. о 7-омъ присужд. наградъ гр. Уварова 1864) Пол. собр. соч. т. II. ст. 149—182

E. Rastawiecki. — Słownik rytowników polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych. Poznań 1886.

TULA-online.org

8.

Книжна торговля.

Найстаршими звісними нам захожими - вандрівними книгарями у Львові є Петро з Любеки 1477 р. і Пфеффер з Кракова 1480 р. (Płaśnik — Monum. I, 141); Koberger з Nürnberg мав таки у Львові свій склеп Gewölbe (Osc. Hase — Die Koberger, Lpz. 1885 ст. 258, 300); 1573 вмер у Львові книгар Hanusz Brickger, а 1592 книгар Balthasar Hubner.

Іван Федоров батько і син, теж займалися продажею своіх і чужих книжок; з ними вони бували і поза Карпатами, бож з Коломиєю і Волощиною мали вони давні рахунки. — Торгував книжками по галицким містечкам у торгові дні від 1630 р. львівский друкар Михайло Слезка і його рід яких 40 літ, на чому нажили значний маєток. Але першу правильну книгарню мусило организувати для продажи своіх видань — Успенске Братство.

Початки братскоі книжноі торговлі доволі тугі, бо не було між Панами-Братями — львівскими міщанами традиції в сему фахови. Книжною торговлею вони могли зпершу займатися хиба по черзі в імя святобливого і богузавгодного вчинку; та не особливо кому було продавати в самому Львові, бо звязок з ним — як книжковим осередком, хоч столичним містом руского воєвідства, в давнину був не особливо живий. Купця на книжку треба було глядати на звісних місцях, де бувало чимало прочан: — біля св. Юра далеко за Львовом за багнами і лісами, в Уневі, Почаєві — поки там своіх книжок не стали друкувати, Теребовлі, Коломиі, Гошові, Крехові...

Давніми книгами, що займали чимало місця, особливо своіми дощатими в скірі оправами із застяжками, така вандрівна торговля була не особливо легка і дуже ризиковна. Книжки треба було перевозити в добре висмолених бочках, як се водилось здавен в Німечині (Kapp-Buchhandel I. 114), з доказами власности і привилеями на торговлю, та дозволом місцевих властий. Тимто Успенске Братство довго не рішалося вести на власний рахунок мандрівну книжну торговлю, а коли у XVIII. в. ii повело, то 1734 р. стрінулося з тяжкою перепоною співзавідництва монастирских книгопечатень — Киівопечерскоі і Чернигівскоі, що

TULA-online.org

тримали одну руку з Почаєвскою против немонастирскоі Братскоі друкарні. Проте одначе книжки видані печатнею Успенского Братства у Львові стрічаються на всему просторі европейского православного словянства, яке з особлившою довірою відноситься до сеі фірми. Бо впрочім тільки Братска Друкарня систематично дбала за видавництво всего круга богослужебних книг, крім одних служебних міней, які видавали спершу Москва, а опісля Почаів.

На друкованих книгах є чимало дописий про іх ціну. В каталогах рукописий і стародруків се докладно зазначено. На даному місці постараємося познакомитися із цінами первісними самого продуцента, бо тільки кошт продукції і ціна книжки можуть бути показчиками торговельноі спроможности видавця. Памятати одначе треба, що книжка належить звичайно до того роду ринкового товару, який купують небагато, тож ціна йому мусить бути більша против кошту продукції, щоби зрівноважити оборот капіталу, та не вязнити його довго в одному предметі.

Першу вістку про продажу книжок Усп. Братчиками маємо з 1644 р., коли то Успенскі Братя назначили співбратів — пана Матияша Θеодоровича, може внука Федорова і пана Грыгаровича, продавати братскі книжки. Побирати книжки з братского скарбця, себто зі складу, мали братя-продавці що чверть року, або як продажа вкаже, а гроші мали передавати панам шафарам в міру торгу, або що місяця (Арх. XI, 149; 142). Але пан Константин Медзапета „шафовал“ в заступстві хорого пана Габріеля Ланкгиша цілий рік братскими грішми в сумі 6.000 зл. і віддав іх під умовою: „же приймут без интересcы през час прешлый, же ся будут контентовати самѣмъ капѣталом.“ На се всі згодилися і роспись пану Константому през пана Михала (Слезку — Арх. XI, 151) видали. — Була й така торговля, що панове Братство упросили пана Андрея Стрелецкого продавати — трефолой, місяцеслови, служебники, псалтирі, катехизми, а пану Стефану Ляшковскому оддали евангелія і охтаі і упросили продавати з рахунком що чверть року (Арх. XI, 154). — В 1649 р. 13 грудня є згадка за famatum Alexandrum Prokopowicz civem leopol. de venditione librorum variorum idiomate rutheno typographorum...

В маю 1651 р. після морового повітря, як зїхалися пп. братия до Львова назад, нихто не хотів піднятися продажи книжок. Тоді Матвій Федорович з огляду на великі видатки церковні і з любови до божоі церкви — a panów bracy negligencyią, продавав ріжні книжки в надіі на заплату од Господа свого і найсвятіщоі Діви Богородительки за сі услуги, та сподіючись якоі хвали — подяки за те від людий (Арх. XI, 551 след.).

Не обходилося одначе і самому братскому скарбцю без певних шкод, які очивидно мусили впливати на ріст ціни книжки. В 1656 р. в часі інвентури книжок найшли „на другом пянтрѣ в першом стосѣ зепсованих трефологіев штук 10“; тодіж найшли, що 38 риз равского паперу „трохе зовилкготнѣл“ (XI, 182 – 3). Дещо треба було і роздати за спаси-біг, нпр. 1663 р.: убогому священику видано 3 псалтирі по 3 зл. (XI, 582); 1664. р. видано убогому священику оправл. часослов в ціні 28 гр. (XI, 590); 1665 р. довелося обіслати отця Голятовского вином, хлібом і рибами за цілих 6 зл. в подяку за „Ключ розумѣнія“ даний до церкви (XI,

TULA-online.org

477); в 1669 р. даровано і відписано книг на 468 зл. 24 гр. (XI, 498). — Не меньше жертвовало Братство 1-го січня 1664 р. Патріярху, видавши йому: по 20 Трефолоів, Євангелий, Октоіхів, Тріодий, Псалтирів і 50 Часословців та 100 Азбук (Арх. XI, 630), як жертву in natura для продажи по дорозі людям за готівку, була се свого рода вандрівна товговля книжками; 1691 р. роздано книжок на 508 зл. 10 гр. (XI, 626).

В міру продажи віддавано інтроликгаторови — переплетникови до звязованя (брошурованя) та оправи в доски і поволоку партіі книг в секстернах, але чимало продавано без оправи, очивидно дешевше на ціну ii. За оправу платили иноді самими книжками, ось 1663 р. одержав Данило интреликгатор за роботу пяти псалтирів — дві (XI, 582).

На ціну книжки впливав і папер, на якому вона була надрукована. Нелощений папер був дешевий за добре виклеєний і гладкий лискучий; грубий дорогший за тонкий, бо більше матеріялу на нього вийшло; великий реаловий був дорогший за малий формат, а підльвівский дешевший за спроваджений з далеких міст.

На чужу сторону, можливо що з кращим грошем, ось як на Україну, продавали на 2—5 зл. дорогше (XI, 212 ст. 1659 р.) А коли була тому причина, книжка довго залежувалася, то пп. братя підносили ii ціну, нп. 1661 р. на Трефолой „по копѣ“ — з 18 зл. на 20 зл. піднесли (Арх. XI, 565).

Неповні книжки, без певних додатків — часослов без місяцеслова, псалтирю без молитов і пасхалій, та й дефекти продавали дешевше на 1—2 зл. залежно від величини.

З доброі продажи пп. Братия квітували співбратів — 1663 р. Захаркевича і зятя його Семена Лавришевича (Арх. XI, 583); за 1676—1683 квітують паню Янову Лясковску в купні книг на 30.337 зл. п. 23 гр., а впрочим очивидно — обраховують що року дуже точно число взятих і проданих ріжноі ціни книжок і виручених за них безлічи монет: червонців, талерів, флоренів, кіп, злотих, тинфів, гроший, шелагів, уртів і тп.

TULA-online.org

Образ продажи і цін по рахункам Успенского Братства у Львові.

року	продано книжки	по ціні зл.	по ціні гр.	за зл.	за гр.	жерело
1612	2 Псалтирі Виленскі	1	20	3	10	Арх. XI, 341
	8 Міней оправлено	1		8		——
1626	3 Псалтирі	3	29	11	28	XI, 368
	2 Часовнички давні 8°	1	10	2	20	——
1627	2 Псалтирі	3	24	7	18	——
	1 Грамат. грекослов.				24	——
	1 Псалтиря	4		4		——
1651—4	45 Трефолоів прп.	20		900		XI, 551—3
	22 „ без прп.	18		396		
	35 Євангелій под маринес оправлених	18		630		Для прикладу способу продажи і веденя денника подається подрібно.
	1 Єванг. до Івана Богосл.	10		10		
	2 „ Епископу Перем.	13	15	27		
	3 „	19	20	59		
	3 „	15		45		
	2 „ в досках	16	15	33		
	3 „	17		51		
	1 „	16		16		
	1 „ в голих досках	15		15		
	33 „ в сектернах	15		495		
	1 „ „	14	15	14	15	
	2 „ „	14		28		за 164 Євангелія *разом* 1431 зл. 15 гр.
	22 Охтоі в секстернах	12		264		за 54 Охтаі 1045 зл. [3 гр.
	32 „ увязовані	12—15		781	3	
	22 Часослови з місяцями	4— 6		103		
1654	6 Требників Київских	19—20		59		*за переплет заплачено:*
	6 Тріодий пост.	15—19	15	104		2 Єв. учит. 3 зл.
	3 Євангелія учительні	18		54	15	10 Псалтирий по 18 гр. [6 зл
	2 „ напрест.	15		30		
	3 Часослови увяз.	5		15		1 Тр. цвіт. 2 зл. 10 гр.
	12 Псалтирів	2	15	32	15	Арх. XI, 427.
Брат Павло Прокопович продав:						
1654	1 Требник Київский	22		22		Арх. XI, 559
	33 Трефолоі опр.	14—20		648		*За оправу:*
	43 Євангелія напрест.	13—18		753		27 Єванг. по 3 зл.
	37 Охтаі	12—15				34 Охт. „ 1 „ 15 гр.
	15 Тріодий пост.	(± 17)		275		20 Треф. „ 2 „
	15 Часословів	4 5		71		23 Тріоди „ 1 „ 15 „
1656	19 Євангелій	17 - 20		374		Арх. XI, 559
	16 Трефолоів	15—20		315		*оправлено:*
	22 Охтаі	13·5—15		327		4 Єв. по 3 зл. 15 гр.
	4 Тріоди пост.	20		80		16 Охт. „ 1 „ 10 „
	1 Требник вел.	24		24		10 Часл. „ 1 „ 6 „
	4 Часослови	4— 5		19		
	4 Псалтирі	3		12		
1657 - 8 (повітря)	*вторговано за книжки*			1792	15	(всего за 1136 зл)
	видатку було			503	1	Арх. XI, 213
1659	Євангелія опр.	60	ціна	200%		——
	Трефолой	40	ціна	100%		

TULA-online.org

року	продано книжки	по ціні зл.	по ціні гр.	за зл.	за гр.	жерело
впрочім продано:						
1659	18 Євангелій	27—20		151		Арх. XI, 212
	11 Тріодий пост.	18—20		218		
	15 Охтаів	13·5–15		214	15	
	5 Трефолоів	20		100		
	3 Місяцеслови	3		9		
	2 Требники вел.	24—25		49		
на Україну:						
——	5 Трефолоів	22—25		89		
	2 Охтаі	17·5		35		
	1 Євангеліє	24		24		
від липня через Стефана Лавришевича:						
1659—61	118 Євангелій	10—22		2116		Арх. XI, 568
	1 „ учит.			23		
	77 Трефолоів	12—20		2223	12	
	48 Тріодий пост.	19—22		1007		
1659—61	90 Охтоів	13—15		1248	15	
	156 Місяцословів	3— 5		234		
	67 Псалтирів	2— 3		185	3	*разом:* 7014 зл.
1663	*продавали: Іван Захаркевич із Семеном Лавришевичем зятем*					
	50 Євангелій	18—22	10	953		Арх. XI, 581–3
	72 Трефолоі	17—22		1423	17	
	43 Охтоі	13 - 16		644		
	42 Часослови	4— 6		193	10	
	90 Псалтирів	2·15 - 3		238	7	
	249 Часовничків	1		243	22	
	157 Граматичок		12	62	24	*разом:* 4.258 зл. 21 гр.
1663—5	110 Євангелій	18 - 24		2457	9	Арх. XI. 585
1664	491 Часовничків	23 гр.-1 з.		477	5	Арх. XI, 590
	169 Граматичок		±11	64		
1669	53 Євангелія	18—22		1066		Арх. XI, 598
	49 Апостолів	14—16		734		
	68 Трефолоів	37 - 40		2520		*Плата за переплет*
	90 Октоів	18—20		1642		Євангелія 4 зл.
	52 Тріоди цвітні	17—20		1016	20	Апостоли 1 зл. 20 гр.
	59 Тріоди пост.	13—16		846		Трефолоя 3 зл.
	70 Требників	9,20-10		697		Охтоя 2 зл.
	128 Служебників	7— 8		916		Тріоди 2 зл. 10 гр.
	94 Півустави	5,20 - 7		560	20	Півустава 1 зл. 10 гр.
	180 Псалтирів	3,6– 4		640		Служебника 1 зл.
	196 „ без молитов	2	12	529	6	Псалтирі 22 гр.
	386 Часовничків	29 гр.-1 з.	6	395	2	Часовничка 7 гр.
	571 Граматичок		9-12	188	21	Граматички 3 гр.
	2 Мечі духовні	24		48		
		разом за:		11,827	9	
		даровано		468	24	

TULA-online.org

року	продано книжки	по ціні зл.	по ціні гр.	за зл.	за гр.	жерело
1676 - 83	*пані Янова Лясковска*			30,337	23	Арх. XI, 607
	831 Часовничків 400 Граматичок					
1676—84	*само Братство продає за*			12,851	22	Арх. XI, 614
1682—3	*в тому:*					
1686 - 7	251 Часовничків					
	230 Граматичок					
				10,418		Арх. XI, 612
	Апостолів			2260		Арх. XI, 620
	Трефолоів			4178		
	Охтаів			2664		
	Требників			1380		
	Служебників			1152		
	Шестодників			343		
	338 Псалтирів	2	10	921	2	
	550 Часовничків	1		550		
	509 Граматичок		9	152	21	
	2 Грамат. Слов.	3		6		
	80 Акафистів			186	20	
1687	271 Євангелій	20		5.420		Арх. XII, 216—7
	235 Апостолів	13		3.055		
	260 Тріодий цвітних	21		6.760		
	140 Тр. пос.	21		3.640		
	9 Трефол.	100		900		
	269 Охтоів	24		6.456		
	346 Требників	10		3.460		
	346 Служебників	8		2.768		
	117 Шестодників	7		819		
	498 Псалтирів	2	21	1.344	18	
	99 Півуставів	7		693		
	601 Псалтирок	2	10	1.402	10	
	194 Акафистів мол.	2	10	452	20	
	287 Часовничків	1	6	344	12	
	673 Граматички		9	201	27	*разом:* 37.716 зл. 27 гр.
1688—90	340 Псалтирок	2	10			Арх. XI, 622
	140 Акафистів	2	10			
	200 Часовничків	1	6			
	499 Граматичок					
	1 Граматичку *украли*			16.069	21	
1690	173 Псалтирки			403	20	Арх. XI, 626
	77 Акафистів			179	20	
	253 Часовничків			303	18	
	280 Граматичок			84		
1691	*роздано:*			*продано*		Арх. XI, 630
	30 Псалтирок 20 Акафистів 30 Часовничків	на 508	10	10.742	20	
1692				18.903	25	Арх. XI, 630

TULA-online.org

9.

Послівя.

І так скінчилася повість про українські книгопечатні давнього часу. Вийшла вона з передмов — послівій — заголовків і змісту українских стародруків, та нечисленних актів про них. Очивидно, мусила вона числитися і з історично — бібліографично — біографичними дослідами, але сама вона плила руслом особливщого замислу: створити образ національного книгопечатного діла на тлови і в звязкови із спорідненим, сусіднім і далеким — одним словом з міжнародним книгопечатаням. Хоч у порівнаню з буйним розвитком і розцвітом друку германо-романского світа, а навіть і руского — Москви, українске книгопечатаня може здаватися пізне і дрібне, то все таки на тлови міжнародного друкарства, легче було зобразити природні рами так сказатиб — норми розвитку друкарскоі та книжкової справи і на Україні.

Скрізь, де тільки на Україні начинають діяльність друкарні — іх основники і руководителі думали принести отсим свою посильну службу слушній справі церкви — нації. До осущеня сього замислу мусили вони завсе приєднати і представників капиталу, коли ними самі не були, як — князь Острожскій, Львівске Успенске Братство, Печерска Лавра, та монастирі в Уневі, Чернигові і Почаеві; а перш усього дібрати для діла справних і вишколених в книгопечатаню людий і іх відповідною платою зробити дбайливими за друкарню, — якби за свою власну. Власники і друкарі мусили спільно дбати за добрий стан друкарняного майстерства, коли хотіли, щоби видана ними книжка і зверхнім виглядом приносила ім хвалу; а накладці николи не занехували нагоди і дуже інтересний зміст зробити ще більше інтересним доданими до нього образками. Рисець і різець мистця пішов на услуги одноі з наймогутніщих і всесторонніх уміетностий, а саме книгопечатаня.

TULA-online.org

Дуже скоро одначе забувається отсе високе завданя церковно-громадскоі служби і починається соперництво між: капіталом накладця і трудом професійного робітника, та з боку духовних монастирских книгопечатень властий церковних із світскою Успенского Братства у Львові.

З непомірно високим зиском 200 і більше % стрічаємося вже на перших порах братского книговодства у Львові, який годі оправдати навіть цілю „на божу церкву“, коли одночасно Панове Братя безправно визискують на сю високу ціль — сили, знаня і житя зломаного нуждою наймита — робітника. Не дивуватися тому, що сей примусовий співктитор і благодітель „цілий божих“ — безбожно зариває, обманює і прямо краде де що тільки вдасться, вважаючи себе дійсним співвласником того що повстало завдяки його професійній праці.

Все те одначе не перешкоджає постійному розвиткови книжноі справи на Україні. Спершу піддержують його поодинокі представники найвищих і найзаможніщих родів Литви — Білоруси, Волині — України, Поділя і Підкарпатя, а там воно набирає внутрішнього розгону в міру росту попиту на друковану книжку. І найкращим та наймогутніщим Меценатом українскій книжці стає сам Український Народ. Рік-річно зріст попиту на псалтирки — часовнички — молитовнички — акафистнички — граматички — азбуки, та значний оборот і великими книгами — се найкращі приклади і зразки збірного меценатства з боку темноі занедбаноі і підневольноі маси на справи високого культурно-національного житя. На місце якого десятка — не завсе особливо щирих і щедрих на справи книжки науки і мистецтва, непостійних у своіх почуванях панів — стає завсе вірний син своіх родителів — батька народа і матери землі — безіменний простолюдин через зріст масового і справді щироприязного попиту на книжку. Український народ створює собі таким робом свої власні видавничі осередки, що обєднують у спільній праці — авторів, мистців і працівників книгопечатаня в одну сімю творців сучасноі українскоі книжки.

І споглядаючи сьогодні із-за великих ротаційних машин Лаврскоі печатні у Київі і покійного Івана Айхельбергера у Львові, та скорих Монастирскоі печатні у Жовкві на душевний образ перших деревяних прас Івана Федорова, або й аж чотирьох Михайла Слезки — то відразу зрозуміємо, що живчик церковнословянскоі або словянщеноі книжки первісного нашого дружарства вдаряв рівно із західно-европейским. Ми чуємо, що сучасна книжка України также гуде, гуркоче і заглушає нас своєю гомінкою народною мовою, як і ся невгомонна машина, що рівною хвилястою рікою розливає ii на бурхливе море національного книжного ринку. Висота накладу і ріжноманітність змісту українскоі книжки росте з року на рік, а через неі росте і міцніє звязок України з духовно-творчою працею усего культурного світа.

Як колись так і сьогодні поява книжки тісно лучиться з паперовою продукцією. При появі Первопечатника у Львові довкруги Львова було кілька папірень — у Буску, Зашкові, Раві рускій, Ряшеві. Чужі імена вяжуться з ними, немає іх і сьогодні у нас, хиба тут і там на великій Україні, що мала іх для потреб Лаврскоі друкарні в Радомишлі від 2-оі пол. XVII в. Але природний

TULA-online.org

розвиток книжної справи доведе й до появи значного числа сих важних культурно-національних підприємств десь недалеко більших осередків книжного промислу в ріжних частинах Українскоі Землі.

Одного тільки не знала глибока давнина — подбати за збірку друкованих книжок, складених з найкращих примірників. Нехайже сьогодні тіни наших предків — пильних і невтомимих книжників-друкарів вибачать нам неповне знаня про іх прекрасні твори. Не всіх іх ми бачили, не всіх іх ми знаємо, не із всіх можна було в належній мірі скористати. Але все таки чимало, хоч иноді далеко не повних, добре обкусаних і погризених зубищами лютого часу, удалося іх зібрати в прекрасному віковічному творови нащадка довголітніх опікунів українского над Дністром друкарства — в науковій фундації Галицкого Митрополита Андрея Шептицкого — в Національному Музеєви у Львові, що дали змогу скласти отсю книжку.

Вже двадцять літ праці в сему осередкови памяток українскоі культури, та вже більше чвертьстоліття праці над памятками східнословянскоі книжности в найкращих осередках іі дали змогу потрудившомуся над сею книжкою зібрати до неі чимало первісного матеріялу. А що він тут все ще неповний, не так як належить розміщений, використаний і освічений, то сему винні — недосконала вдача, неповне знаня, та за слаба письменска уміст'ність того, що задумав і склав сю книжку про давні прекрасні, величні книги України.

Винні і обставини, серед яких доводилось усім діячам давньоі українскоі книжности і значній більшині і сучасних книжників над укр. книжкою трудитися. Книжка — се-ж плід особового труда, се — великий капитал духа, знаня, нервів, енергіі і праці творчоі індивідуальности, — капитал вложений без всяких відсотків, а иноді навіть і без надіі на зворот хоч одноі сотоі його. Ся економична незасібність творців книжки змушає іх глядати в книжній творчости і жерело хоч дрібного заробітку, тож скоро переходити від осущеня одного замислу до другого, хоч не було змоги зібрати все потрібне до створеня безпохибного твору. Наконець неможливість звязку з осередками багатства східнословянского стародруку — Київом, Москвою, Петроградом є таки не малою причиною всіх згаданих вище недосконалостий. А все таки, коли перші труженики українскоі книжки виходили з ідеі — божого і вічного, то не залишили до пізнаня сего всесвітно-вічного невмирущого божого первістку в українскій книзі стреміти і сучасні іі творці.

В 350-літя великого діла смиренного діякона, невтомного первопечатника Івана Федорова Москвитина, що Москві першу печатню дав, а на Білоруси книгопечатаня обновив, та у Львові і Острозі, осередках Західноі України друкарні засновав і сим Східному Словянству світ нового духового житя, а нам безмірно далекі горизонти творчости відкрив — нехай буде ся недосконала книжка виразом найщирійщоі дяки і пошани.

У Львові 19 лютого / 2 марта 1924 р.

TULA-online.org

TULA-online.org

III. ЧАСТЬ.

РІЧЕВІ ПРИЛОГИ.

TULA-online.org

TULA-online.org

І. Фіоль, Краків 1491.

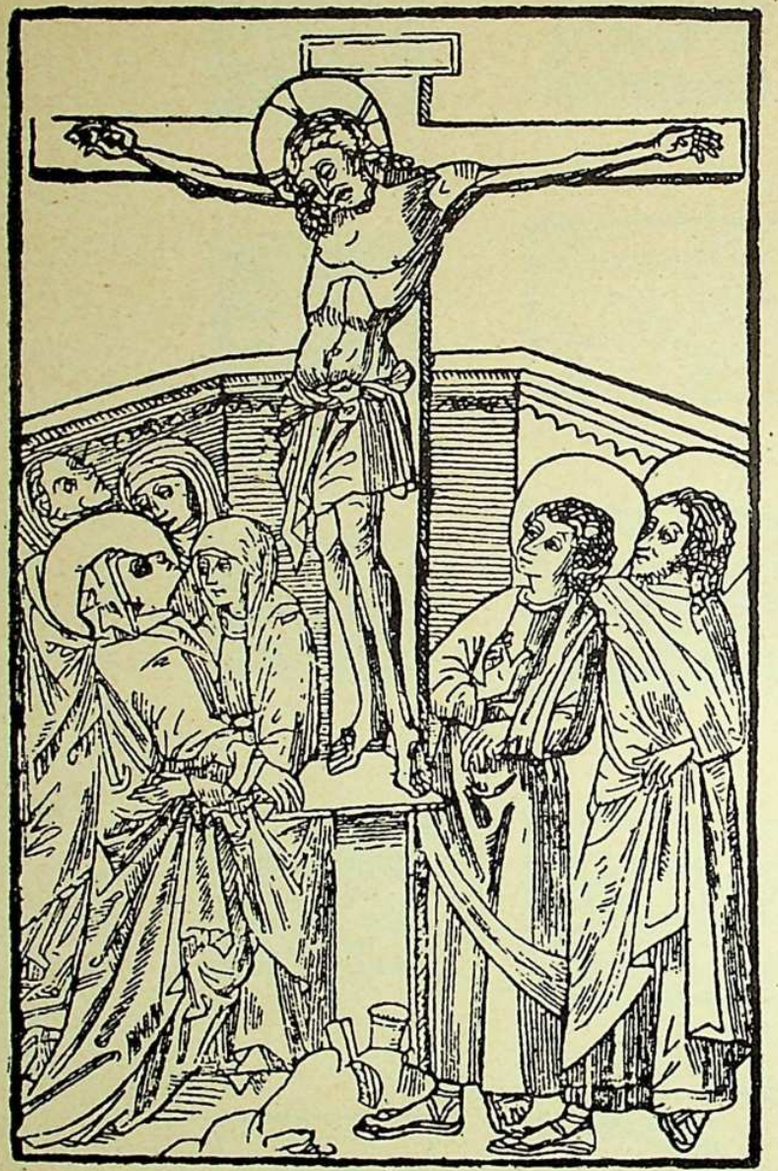

Ч. 1. З Октоїха.

ѿ гласа громатво ѥгоо ꙋстрашатсѧ · въ
сходѧть горы и ни сходѧть полѧ, въ
мѣсто ѥже ѥси ѡснывальимь · прѣдѣль
положи ѥгоже не прѣидоуть · ни ѡбратѧ
тсѧ покрыти землѧ · посылаѧ и стѡчни
кы въ дебрехь · посрѣдѣ горь проидоуть
воды · напаѧть всѧ ѕвѣрѧ селныѧ · жи
дꙋть ѡна гривъ жж жж свою · на ты пти
цѧ нб҃ныѧ привитають · ѿ срѣды каме
нїа дадѧть гл҃а славати гисътворившо
моу въсѧ · напаѧ горы ѿ прѣвыспрьни
своихь · ѿ плода дѣльтвои насытитсѧ
землѧ · прозѧбаѧ и пажи скотѡ · и травꙋ
на слꙋжбꙋ чл҃кѡ · и звести хлѣбь ѿ земл,
и вино вел҃и срдце чл҃кꙋ · оу мастилице ѥле ѿ
и хлѣбь срдце чл҃кꙋ оукрѣпи · насытѧтсѧ
древа полскаа, и кедри ливаньстїи ꙗжо
ѥси насадиль · тоу пьтицѧ въ гнѣздѧ
тсѧ · ѥрѡди ѥвожи лище ѡбладаеть и ми

Ч. 2. З Часослова.

TULA-online.org

TULA-online.org

П. Скорина, Вильно 1525.

Починаєтьсѧ
лѣтыр. или пе
сни с҃тго прр҃ка бо
жиѧ дв҃ыдѧ цр҃ѧ
ѥр҃усалимьскѧ.
Ѳхристе

Ч. 3.

ѣѫѧлѣтыр҃ѣ.

походать. тямо ѥсть велиѥѧ таѧнѧ ѻ̀
возѣ сотроицѣ ѥдиномъ. и ѻ̀воплощенни
гд҃ѧ нашего і҃сѧ хр҃та, и ѻ̀вмр҃твленни ѥго не
виномъ, и ѻ̀вос҃кресенни ѥго ѿмерт҃вы҃х҃,
тямо ѥ҃ надежѧ востанна змерт҃вы҃х҃ вѣчь
ного жнвотѧ, боазнь стрѧшного сѹ̀ду и
вѣчнаго ѻ̀гнѧ. тямъ многихъ сокрыты
божнѝ таѧнъ ѧзы҃вленне. вси тые рѣчи
якобы вѣлнкомъ сокровищи всѣ҃х҃ мялѣ҃
ѣѧлтырн знаѝдешъ. и вндѣчи тяковые
пожнтки стяѓ мялѣ҃ книзѣ҃ и фрѧнцишѣ҃
скорнинъ сынъ сполоцкѧ грядѧ, слекарь
скихъ нябкяхъ докторъ. повелелъ ѥсмн
ѣѧлтырю тнснѹ̀ти рускнми слоѣмн ѧсло
вѣйскимъ ѧзыкомъ. нѧпредъ кочтн и кло
хвяле богу сотроицѣ ѥдиному. и прѣч҃то҃й
ѥго мятери мярнѝ. и ѣесемъ небѣсным҃ чн
номъ сѣ҃тымъ и сѣетицям божнимъ. ѧпо
томъ кѧпожнтко҃ посполитого доброго
стое причины, нжема милостнвы҃й богъ

Ч. 4.

Псалтиря.

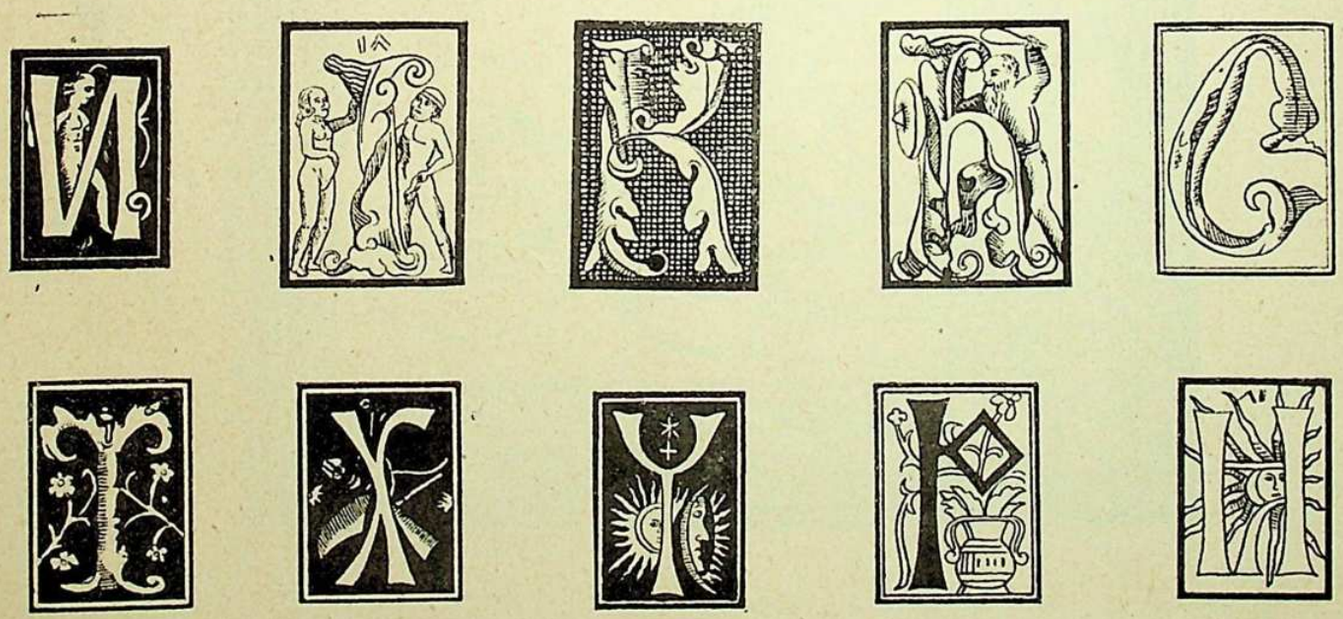

Ч. 5. З Біблії в Празі 1517 — 1519.

TULA-online.org

TULA-online.org

III. Вукович, Венеція 1547.

Ч. 6. З Молитвослова.

TULA-online.org

TULA-online.org

IV. Вукович, Венеція 1547.

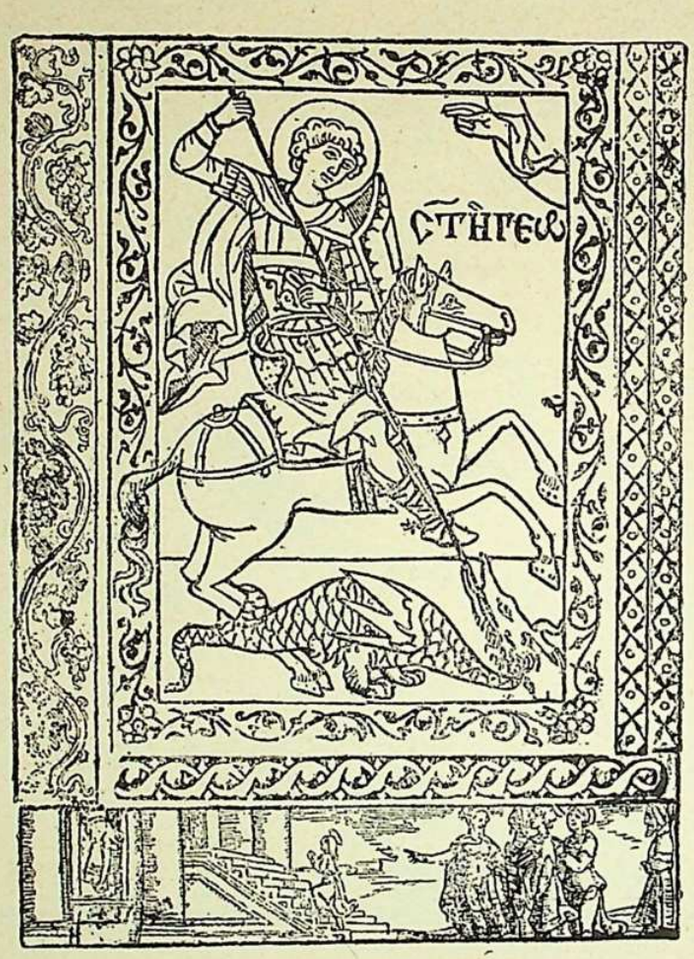

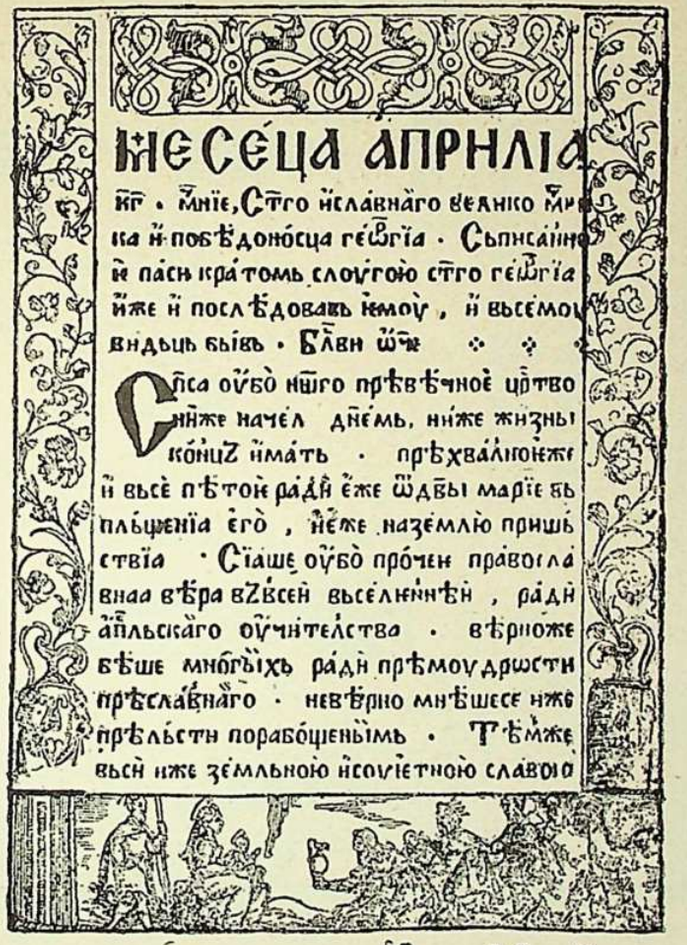

Ч. 7. З Молитвослова.

TULA-online.org

TULA-online.org

V. Південна Тріодь цвітна 1550.

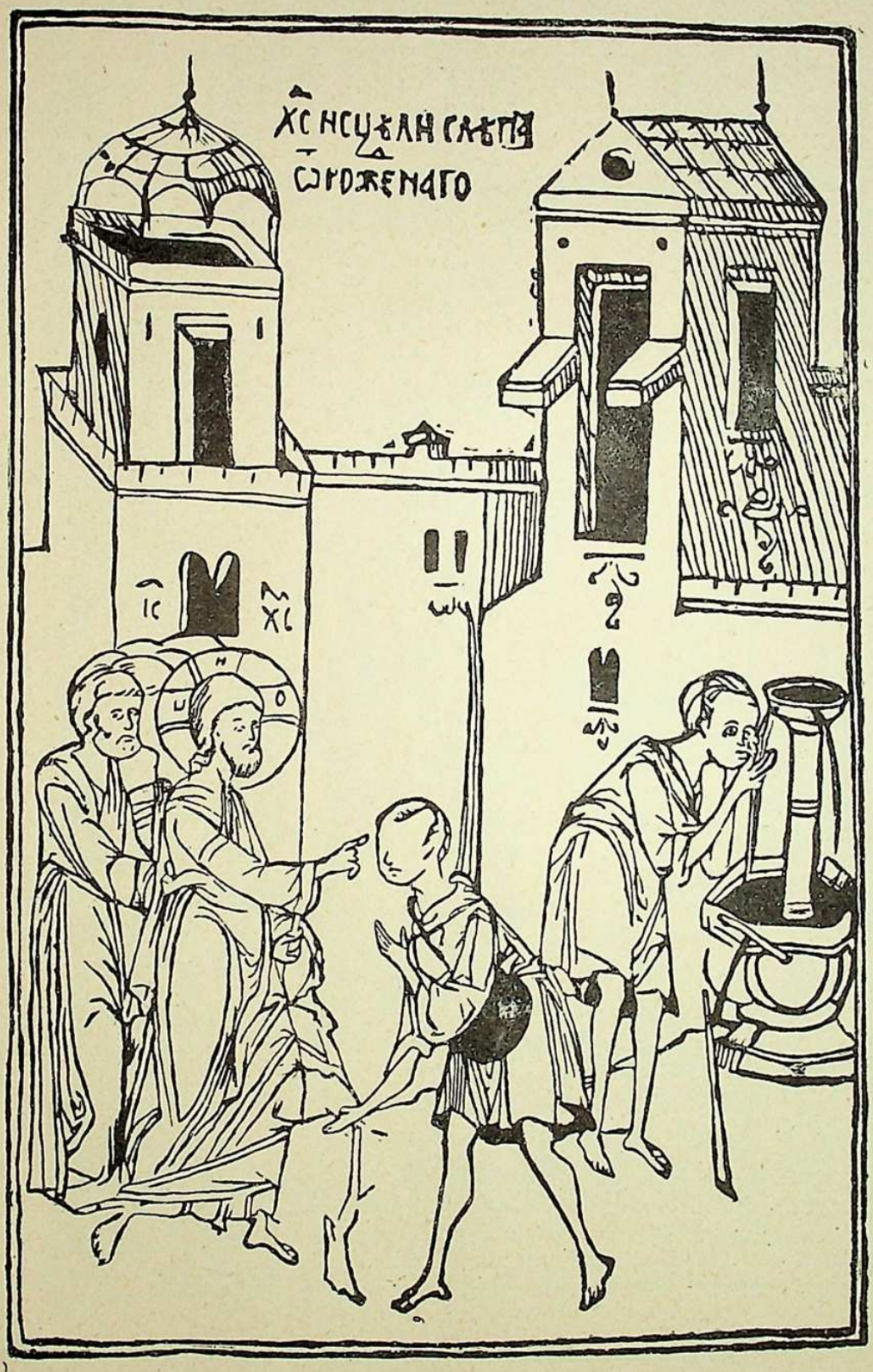

Ч. 8.

TULA-online.org

TULA-online.org

VI. Федоров, Москва 1564.

Ч. 9. 3 Апостола.

TULA-online.org

ДѢЯНІЯ СТЫѦ ПОСЛѢ СТЫѦ СОБОРНАѦ ЦРКВЕ

Первое оубо слово сотворихъ о всѣхъ,
ѡ Ѳеофиле. ѡ нихже начатъ е, творити же и оучити. доне-
же дне, заповѣдавъ апломъ дхомъ стымъ,
ихже избра вознесеся. преними же
и по ставъ себе жива по страданіи
своемъ. вомножехъ нетинныхъ знаме
ніихъ. днми четыредесатми являя
ся имъ и глая иже о цртвіи бжіи. и сни
мъ же нады, повелѣ имъ ѿ іерусалима
мале ѿлучатися. но ждати обѣтованіе
ѿчее, еже слышасте ѿ мене. яко іѡаннъ
оубо крстилъ есть водою. вы же имате кре
ститися дхомъ стымъ, непомноз ихъ
сихъ днь. они же оубо сшедшеся, вопрашахў

вы ѿ ни ли сію ли плеши. и на ва зне сенію
гне

жити не остави. тоже оубо ѿ трясъ зміи
вогнь. не пострада ничтоже зла. они же
чаахў его хотяща возгорѣтися или пасти
внезапў мертва. омноз же того чанще
изращемъ ничтоже зла вне мъ бывша.
претворшеся глахў бга того быти. ѡ сре
етъже мѣста онаго бахў села перваго воо
стровѣ имене поплія. иже прі имъ насъ,
три дни любезне нерчне оучреди. бысть
же ѿц попленевў огнемъ и водными трў
домъ одержимў лежати. к немуже павелъ
вше дъ и помоливсѧ, и возложъ рўцѣ свои
нань, и цѣли его. семуже бывшў, и про
чіи имўщеи недуги вооестровѣ прихожахў
и цѣлеваахўся. иже и многими честьми
почтоша насъ. и ѿ ѿ возащимся намъ да
рованіѧ многа возвеше, полагахў иже на
потребў. потрехже мцехъ ѿ весохомся
в корабли александрьстемъ попи саномъ ди
оскоры, презимѣвшимъ вооестровѣ, и до
плывше вендикусы, пребыхо дни три. ѿтў
дуже ѿплывше. прі идохомъ ригіи. и по
единомъ дни, изсѣдшавшў югў бывто
рыи день при идохомъ впотіоль, и дѣже о
брѣтше братіи. оумолени быхомъ ѿ них

TULA-online.org

VII. Федоров, Заблудівє 1569.

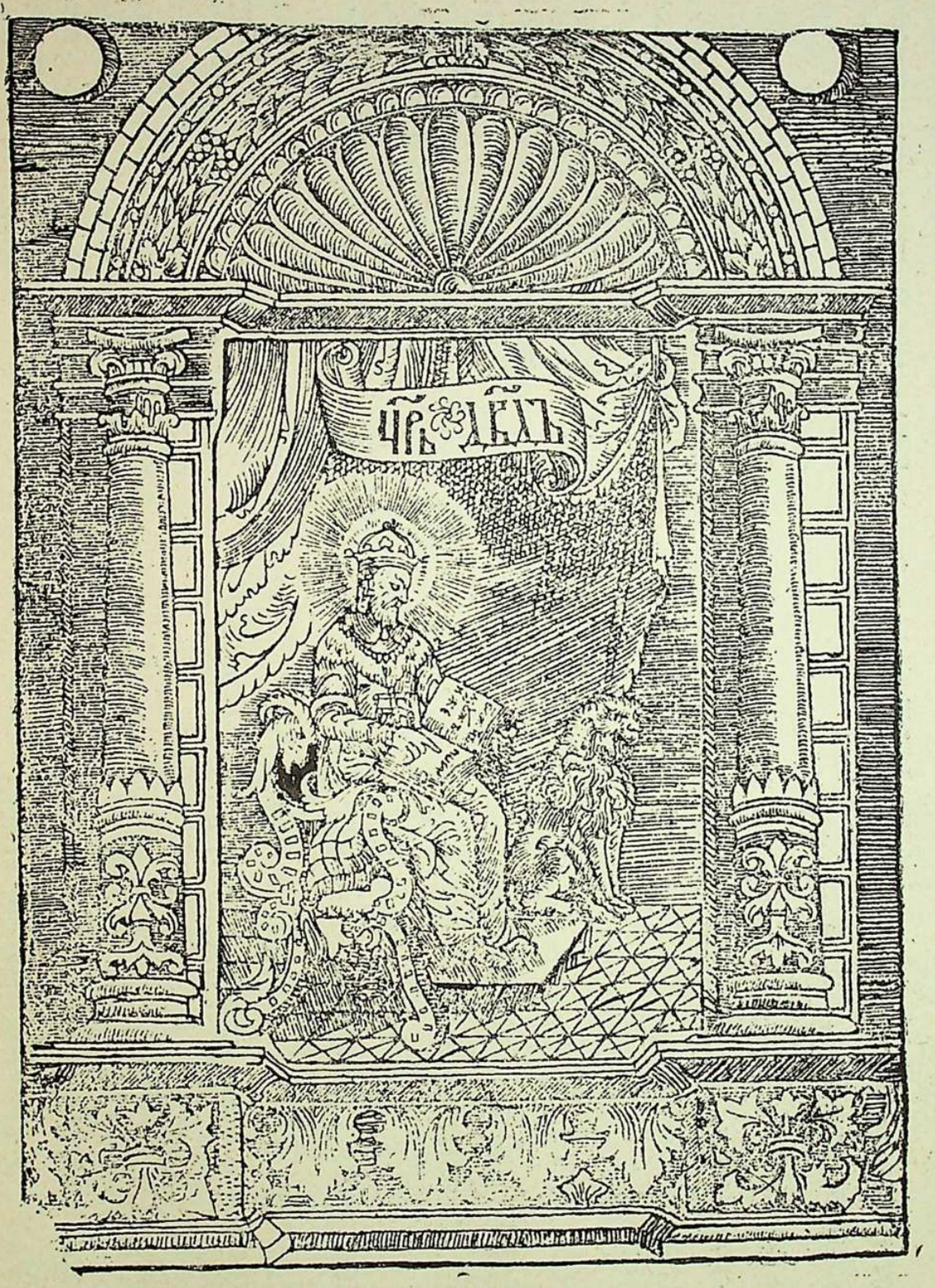

Ч. 12. З Псалтирі.

TULA-online.org

Прошу́ бла́шее любви́ , прїи́мѣте
сїю́ кни́гу слюбо́ю , а́ко сосу́дъ
и́збра́нный , вели́кое добродѣтели
испо́лнены , и́обра́ще у́бо вне́м
мно́гое спасе́нїе , не то́кмо тѣлеса́
но и́ дша́мъ на́шимъ , и́ научи́
мся , ка́ко подоба́етъ вои́ни
и́ въ зако́нѣ бжї́емъ жи́ти , и́ хва
лу́ гви́ принесе́нти . а́коже рече́
сіе писа́нїе , и́повѣ́дѣнїе гне́ ,
е́же и́зрече́ дхъ ст҃ы́и , оу́чителю да
вы́дову , за́не́же мне́ди́нъ пр҃и́съ
о́тролѝсныхъ вели́сныхъ , и́ мно́ги
ве́щехъ и́зрече́ , а́коже сви́ пр҃и́съ
ст҃ы́и дв҃ъ . И́ та́коже и́въпере́д
пра́цы и́наклад҃у моего́ жа́ловати
небу́д҃у , и́ дру́гиа́ кни́ги ц҃р҃ко́вь

Ч. 13. З Псалтирі.

люде́и наоу́че́ны . и́вла́на де́о́доровича моисѣе́в
тина . дапетра́ тимоѳѣе́вича ме́тисла́вца .
повелѣ́лъ е́сми и́мъ оу́чинивши бара́та дрюся́
рьскїи , и́вы́дрюсовати сїю́ кни́гу е҃у҃ліе оу́чи
тельное . пе́рвоена́поу́ть и́похвалу́ г҃у б҃гу въ
тр҃цы е́дино́му . и́ сна́оу́че́нїю лю́демъ хр҃тїа́
ньскимъ зако́ну на́шего гре́чески́аго . Помы
слилъ же бы́лъ е́сми и́е́е , и́жебы сїю́ кни́гу быра
зу́мѣнїя ра́ди просты́хъ люде́и преложи́ти напро
сту́ю мо́лву , и́и́мѣлъ е́сми о́то попече́нїе ве
ли́кое . и́ сообща́шами ли́дми́рые вто́ пи́семъ
оу́че́ные , и́же прослади́нїемъ здравыхъ посло́
вицъ нано́вые , помы́слячи и́ сами́ тѣ немно́гаа .
а́коже и́ни́хъ обрѣта́ется в҃ъ кни́гахъ но́ваго пе
рево́ду . того́ра́ди сїю́ кни́гу а́ко здавна пи́са
ну́ю белѣлъ е́сми е́е вы́дрюсовати , ко то́рая ко
жду́ не е́сть закры́та . и́ сбыра зу́мѣнїя не
тру́дна , и́ съчита́нїя поле́зна . а́наи́паче
тѣ́мъ ко то́рые съпрнлежа́нїемъ , и́ сообнима́
нїемъ и́ско́мое о́брѣсти́ вое хо́щютъ , и́ обра
щаютъ . выже любимїи прїи́мѣте сїю́ кни́гу
слюбо́ю , а́ на бжї́ем по́мощїю о́ны́хъ кни́га
цеслам҃ъ бжї́и́мъ потре́бныхъ промышля́ти
бу́д҃у . и́ на сладу́ моего́ на то наложи́ти нежа́лу́
йчи въ сесорей́хъ дрюсова́ти да́мъ . при то́мъ
благода́ть г҃а б҃га и́спа́са́шего і҃е х҃а . да́бу
детъ посредѣ вѣ́хъ на́съ , ни́ѣ и́ѣденьѣ́ска .
а́ми́нь .

Ч. 14. З Учительного Євангелія.

TULA-online.org

VIII. Федорович, Львів 1574.

Ч. 15. З Апостола.

TULA-online.org

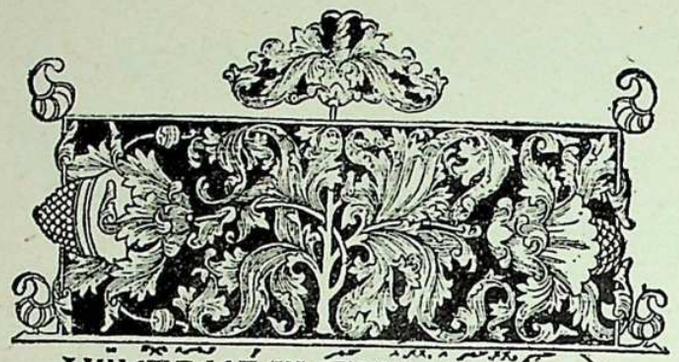

Дѣйствія святыхъ апостолъ

Зач. 1 А

Первое убо слово сътворихъ о всѣхъ, Ѳеофиле, ихже начатъ Іс, творити же и учити · донеже дне, заповѣдавъ апломъ духомъ сты, ихже избра възнесеся . преними же и постави себе жива пострада нїи своими . въмножехъ истиныхъ знаме нїихъ · дньми четыри десятьми явля ем имъ иглм иже о цртвїи бжїи . сни миже ихъ , повелѣ ваше имъ їерусалима не шлъчатися · но ждати обѣтованїе отчее , еже слышасте мене · іако іѡаннъ убо крстилъ есть водою . вы же имате креститися духомъ сты м , неполиго дхъ сихъ · они же убо съшедшеся , въпрашаху

въ сто ино вели ноби на пасхи · и на възнесе нїе гне .

жити неостави . тоже убо отрасъ змїи въогнь . непострада ничтоже зла . они же чаху его хотяща въгорѣтися или пасти внезапу мертва . омноземъже того чающем и зрящемъ ничтоже зла внемъ бывша . претворшеся глаху бга того быти · о кре стъже мѣста оного бѣяху села перваго въ острове именемъ поплїа . иже прїимъ ниасъ , три дни любезнѣ иерчнѣ оугредн . бысть же ощу поплиеву огнемъ и водными трудомъ одержиму лежати . исцелу же павелъ вшедъ и помоливсяи възложь руцѣ свои ними , исцѣли его . семуже бывшу , и прочїи имущи недуги въострове прихожаху іисцѣлеваху ся . иже и многими чести ими почтоша насъ . и отвозящимся намъ даровании многа възнесоше , полага ху иже на потребу · по мцехъ обе зохомся въсорабли александрѣстемъ попи санномъ доисгоры , презимѣвшимъ въ острове , и доплывше въсиракузы , пребы хомъ дни три . отудуже отплывше . прiи дохомъ въригiи . и по единомъ дни , въздв авшу югу . въторыи день прiидохомъ въпотиоль , идеже обрѣтше братiи .

TULA-online.org

IX. Федорович, Львів 1574.

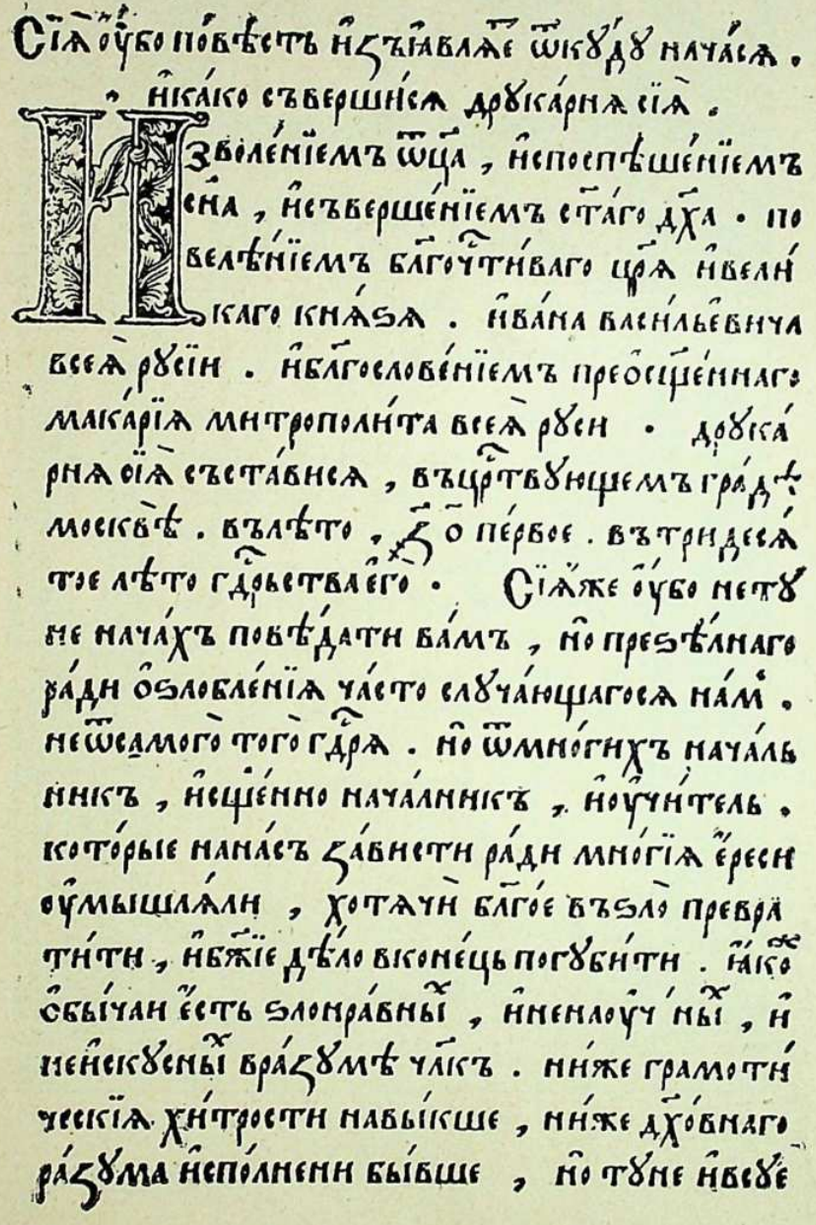

Ч. 18. 3 Апостола.

TULA-online.org

TULA-online.org

Х. Федорович, Острог 1581.

Ч. 19.

TULA-online.org

Острог.

Ч. 20. З Псалтирі 1580. р.

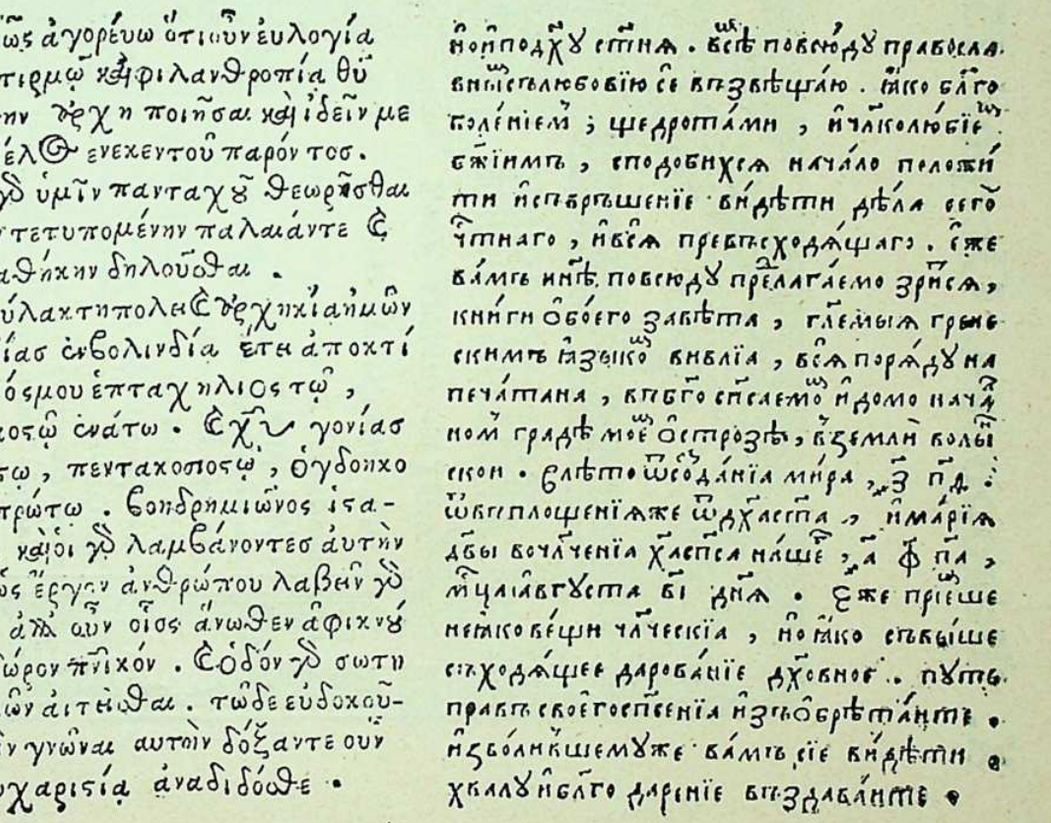

Ч. 21. З Передмови до Біблії 1581. р.

TULA-online.org

XI. Федорович, Острог 1581.

Ч. 22.

Перша і остання сторінка Біблії.

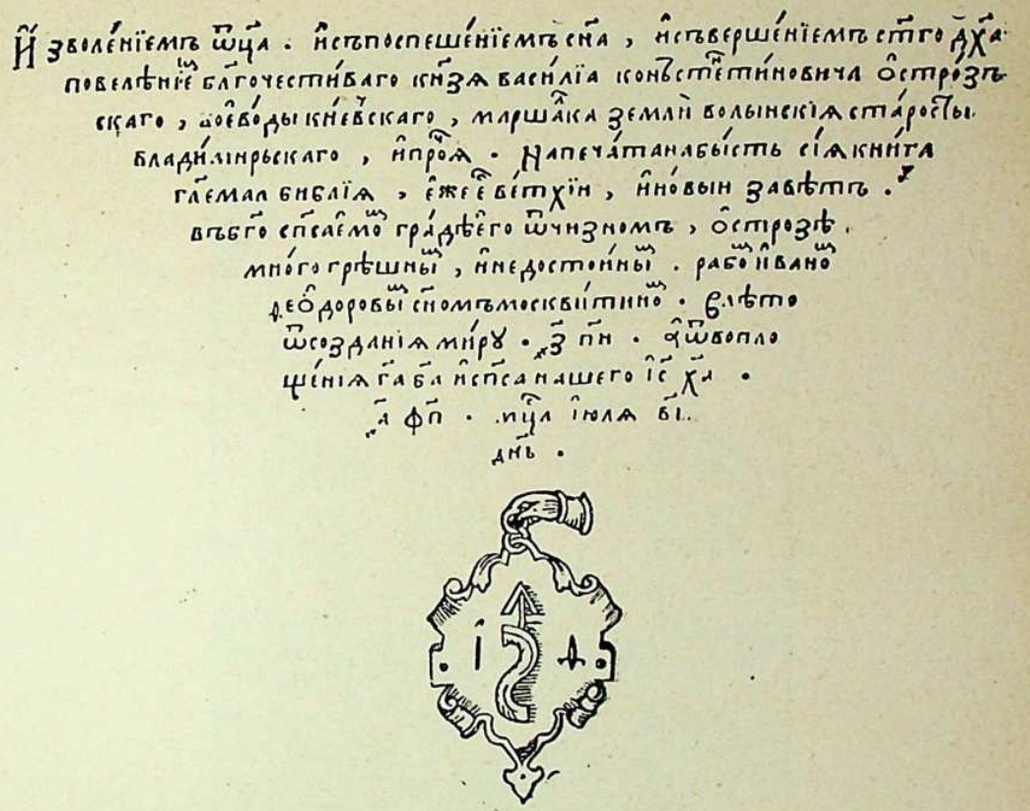

Ч. 23.

TULA-online.org

TULA-online.org

XII. Острог.

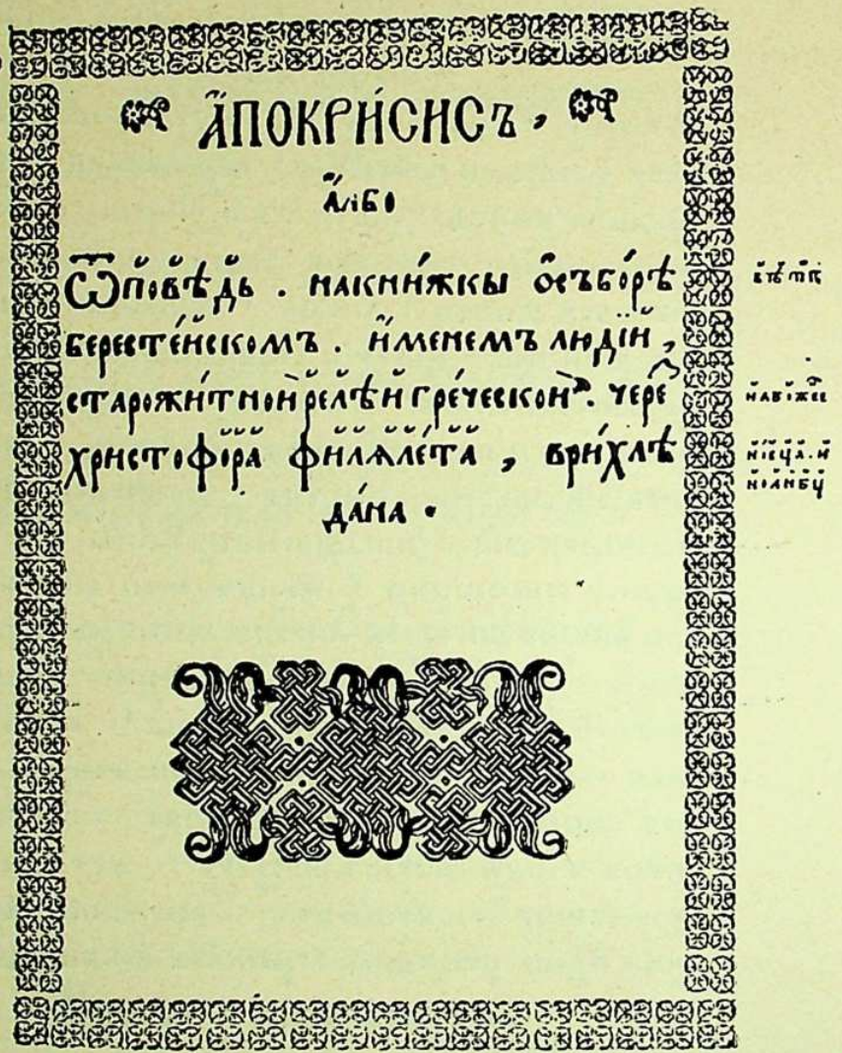
АПОКРИСИСЪ,
АЛБО
ѾПОВѢДЬ. НАКНИЖКЫ ОСЪБОРѢ
БЕРЕСТЕЙСКОМЪ. ИМЕНЕМЪ ЛЮДІИ,
СТАРОЖИТНОИ РЕЛѢИ ГРЕЧЕСКОИ. ЧЕРЕ
ХРИСТОФОРА ФИЛАЛЕТА, ВРИХЛѢ
ДАНА.

Ч. 24. 1597. р.

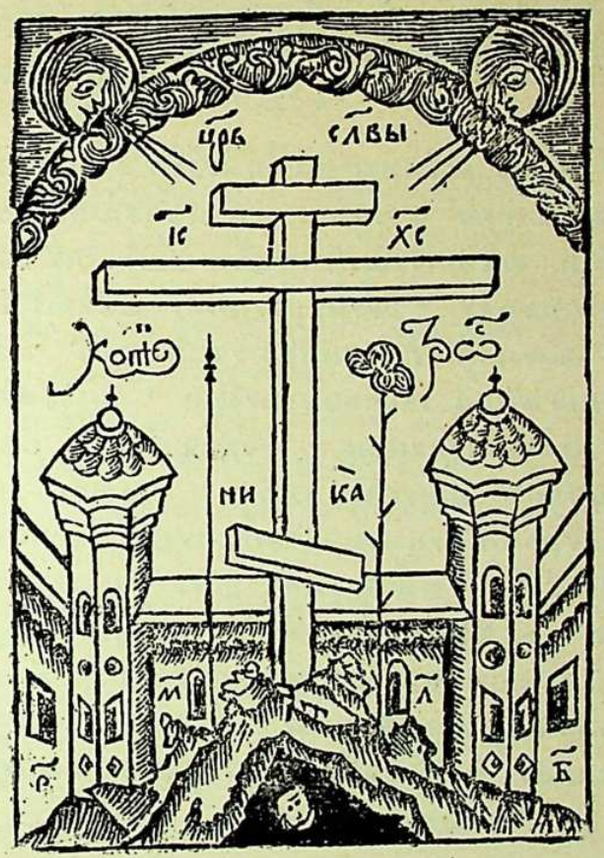

Ч. 25.
З Лѣкарства на оспалый умыслъ 1607. р.

TULA-online.org

Доброго кто чита́лъ .

Чителнику бо́жный , который тоу́ кни́жку чита́лесь . непыта́нтъ е́сли́сь всѣ прочита́лъ , але́ е́дно́сь та́къ ѩкосм годи́ чита́лъ . а́бо́бымъ ли́цни́й мо́жетъ бы розоуме́нье сло́ва непи́лного слоухача ичи те́лника оу́течи́ а́нѣ́жлйсм да́ти зрозоу мѣ́тн , мо́битъ васи́лїй вели́кїй . йнъ ма́шъ го́ршого пи́сму йре́чамъ бне́мъ по ва́жнымъ не́нрїятелм , ѩкото́тъ кото́рый е́го проу́дкоперебѣ́гши , мнѣ́ма́етїже всѣ зрозоумѣ́лъ . а́пре́то е́сли́сь тому́ вдо́ченъ , чита́ти ра́зъ йдроу́гїй йдеса́тый нелѣ́ноу́йсм . а́бо́бымъ що написа́ти й довѣ́домости твое́е пода́ти , то мож бы ла повѣ́нность , чому́ до́сыть забо́лен вѣ́н оу́чни́лемъ . а́ѩко́то прїймова́ти йѩ́кїсмъ сты́мъ ѡбходи́ти , тонжъ натбое́ бачѣ́нн нале́житъ . е́дна́же нетоу́шъ а́бы бы́лъ кто́ та́къ небдо́чнымъ , а́бы до́брого дле оу́жива́ти мѣ́лъ .

Е́сли́мъ тежъ вперекладанѣ напро́стоун мо́вою небла́сне положи́лъ , а́лбо вчо́мъ недоголи́лъ , ты́ ѩко моу́дрый попра́въ .

а́мнѣ ѩко чоловѣ́кови перебачъ . а́тоу́ мой по́длоун пра́цу , ѩко два пѣ́нажки зоубо́гого до́вѣтїпу смы́слоу мо́его пре шоу́ ла́скаве прїйми . е́дин потѣ́ха , й подношенье лю́демъ оупа́лымъ . а́дроу гїй , наоу́ка , преложо́нымъ йпаноу́чнимъ ведлоугъ свѣ́та . а́то боу́детъ зна́къ вдо́чного прїймова́нѣм . чита́нье пѣ́ное . оубажа́нье ре́чи . термѣнова́нье впа́мятъ впо́еное . йрозмо́ва е́дин здроу́гимъ , сѣ́тыхъ ре́чахъ оуспѣлавѣ́чнам . а́бо́бымъ то самое́ мо́жетъ кого́ зста́шихъ йоу чо́ныхъ побоудѝти довыда́нѣм на́мъ по житочнѣ́йшихъ йвели́кихъ та́кихъ ре́чѣй .

бгоу е́дино́му кото́рый йсилныхъ побоу жа́етъ йнемощныхъ оукрѣпля́етъ нехай боу́детъ че́сть йсла́ва нн̄ѣ йвсегда йвѣкѣ́ки вѣ́ко а́мин̄ .

TULA-online.org

XIII. Острог.

Тестаментъ:

вхристѣ побожного и славного
монархи свѣта.

Василїя цесара кгрецкого.

Досна своего ижъ коронованого.
Льва Филозофа
Дѣдича и цесара тогожъ цесарства.

Рокоу ѿнароженья сна бжого ѡсмѣсотного
ѡсмѣдесятъ шестого.

Апанованья своего рокоу к го.
покгрецкоу написаный.

Апотымъ весполъ з иншими писмы на
словенскїй языкъ переложеный.

Дотого кто доброго соумнѣнья.

Чителникови ласкавомоу.
тотъ листъ належитъ звлаща томоу.
Оукоторого ѡсоумненье.
инайменшее провиненье.
Разъ тылько ткноувши, поправоуетъ.
страшитъ фрасоуетъ, и строфоуетъ.
Неписаное бо вѣмъ писмо.
соумнѣнье далъ богъ, внесъ абысмо,
Читали завше свое справы.
тоутъся соудили безъ забавы.
Соудья соумнѣнье. нефальшивыи.
нанамнѣй злого запальчивый.
Сумнѣнье чистецъ вчоловѣка,
слоухаетъ личбы звсего вѣка.
Небоудешъ соуженъ, злости немѣй,
а еслись виненъ, прѣти несмѣй.
Инайменшїй грѣхъ тоутъ поправоуи,
навсемирный соудъ незоставуй.
Бо еслися тамъ грѣхъ найдетъ втобѣ,
то самъ зостанешъ неправъ собѣ.

Ч. 28. З Лѣкарства на оспалый умыслъ 1607. р. Ч. 29.

TULA-online.org

Василїа цесара кгрецкого.

роздѣлов҃ъ наоу҃чанїихъ, ѯ҃ѕ. долѣвъ цеса
ра сна своего. манчи напис҃ъ тако҃вый.
Василїй вхристѣ цесарь кгрецкій, лвоу҃ на
имилшомоу сноу ивесполъ зомно҃и кролѣ҃
чомъ ѳцно҃ть наоу҃ка.

роздѣлъ а҃.

Живото҃у пожито҃чнам нѣкам рѣчъ ипо
трѣбнам, нетылько кролемъ але ипосполи
ты҃, ѥстъ наоу҃ка. авовѣ҃ ты҃ кто҃ вѣ на
былъ, ивѣдлугъ дши, ивѣдлугъ тѣла по
жито҃чна ѥстъ. ѡбу҃и наоу҃чанїи потрѣбнѣ҃
наоу҃къ. аѡ҃бые призвычанїи докрасны спра҃.
апрѣто ты сноу наймилшїй, нъ тако ѡц҃ъ
которы҃й кролю, ипанство тобѣ задер
жи҃, тебѣ кролѣ҃ство держати наоу҃чам.
там бовѣмъ икролѣ҃ъство здо҃бить.
икролевъ несмертелное памятки гонымі
чинитъ. бо ѧкъ кгды сонце по҃землю
оу҃стоу҃питъ, темны бываютъ вси҃ рѣчи
инерозѣнанымі.

Ч. 30.

Василій царя грѣческаго

Глави҃зны наказа҃телны, ѯ҃, и҃ ѕ҃.
ісвѣ҃ному своѣ҃му ц҃ю лвоу҃. имоу҃ще кра
гранѣ҃хъ сѣ҃це. василѣ ѡ҃хъ ц҃ъ грѣкомъ.
лвоу҃ взванле҃нному сноу, ицр҃ъствоу
шемоу. ѳдоброде҃тели наказа҃нїе

л҃.

Животополе҃знам нѣкам вѣ҃цъ, ипо
спѣшнѣ҃йша. нето҃кмо цр҃емъ, но и
небѣ҃ждамъ наказа҃нїе. ибо стражавщих҃
тоу, дшевнѣ҃ ителе҃снѣ҃ полезоу҃ютъ.
ѳ҃бо оу҃бо пооу҃чѣ҃нїемъ поспѣшныхъ сло
вѣ҃съ. ѳ҃божеѡ҃боучѣ҃нїемъ красныхъ дѣлъ.
ты оу҃бо чадо взванле҃нное. а҃къ ѡ҃ц҃ъ,
ицр҃ъствоуа ивладычествоуй твои҃мъ.
ицр҃ъство имѣ҃ти пооу҃ча҃. то҃ бо и
ц҃ръство оу҃краша҃етъ. ицр҃твующа прно
па҃мятны твори҃т. ѡ҃коже бо сонцѣ на зе
мли несоу҃щѣ, тѣмна соу҃т҃ вся҃ инера҃соу҃на.

Ч. 31.

Словянский і народно-книжний текст Тестаменту 1607. р.

TULA-online.org

XIV. Острог.

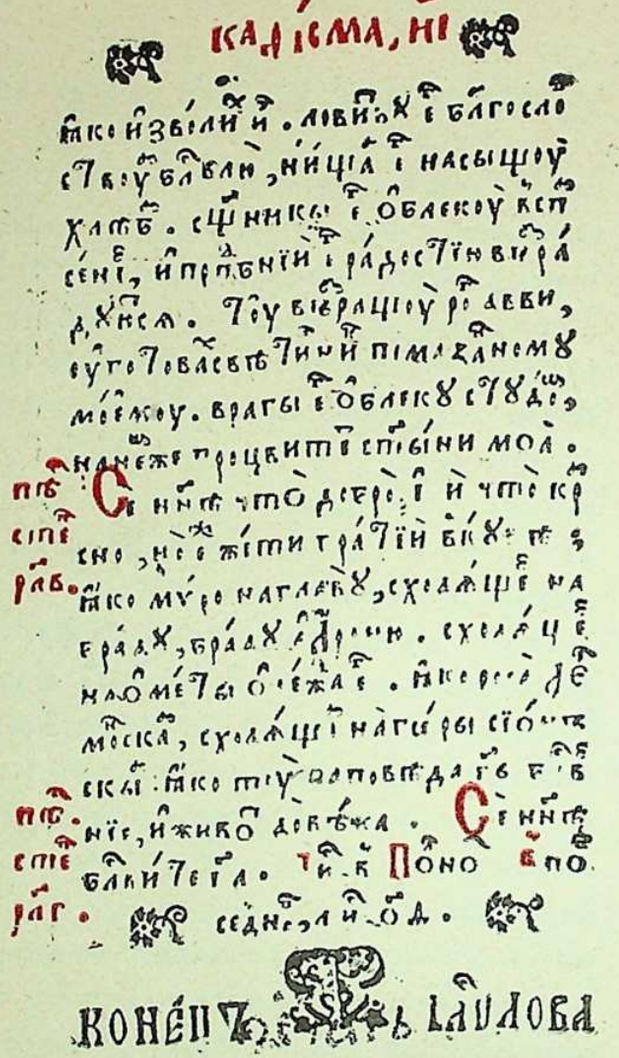

Ч. 32. Конець Часослова 1612. р.

Ч. 33. Місяцеслов.

TULA-online.org

TULA-online.org

XV. Дермань.

Дотого̀ кто̑ боу́детъ чита́ти.

Ла́скавый чите́лнику̀ того̀ ли́ста, а҆зъвла́ща кото́рый вѣ́дати пра́гнешѣ вчо́мѣ бы была̀ ро́зность межи цр҃ковѣю ст҃ою вѣсто́чною а҆пⷭ҇льскою, и҆ костѐломѣ за́паднимъ ри́мскимѣ. до кото́рогѡ послꙋшенства ѿдава́тисѧ нѣ́которые доброво́лне зезволѧ́ютѣ, а҆ нѣ́которые мꙋ́сомѣ и҆ понево́лне до него̀ потѧ́гани быва́ютъ, а҆ и҆нши́х прива́ты и҆ достꙋпле́нье ла́скѣ, до того̀ ва́вѧтъ. пре́то а҆бы̀ и҆ тобѣ̀ присвободѣ̀ и҆ ро́скоши того̀ свѣ́та в кото́рой то́тѣ ко́стелъ надъ и҆нши́хъ а҆сна́ть и҆ невѣ́рныхъ на́родовъ на́свѣтѣ на́збыть ѡ҆бфитꙋ́етъ, нездало́сѧ, жебы те́жѣ та́кѣже и҆ въ пра́вости вѣ́ры и҆ вдодержа́ньи въ цѣлости старожи́тныхъ по да́нїй ѿц҃евскихъ, и҆ вн нарꙋше́ньи щи́рого сло́ва бж҃ого ева́нгелїи хв҃ы, ѡ҆бфитова́ти, и҆ доскона́лымѣ и҆ в то́мѣ найдова́тисѧ мѣ́лѣ. чого́сѧ та́мѣ сподѣва́ючи, и҆ збаве́нье собѣ̀, и҆ ла́ски бж҃ое достꙋпле́нье ты́мъ бли́зшее знайтѝ мы́слѧчи, а҆бы̀ коли и҆ тобѣ̀ несхотѣ́лосѧ а҆ лбо доброво́лне

Ч. 34. З Листу патріярха Мелетія 1594. р.

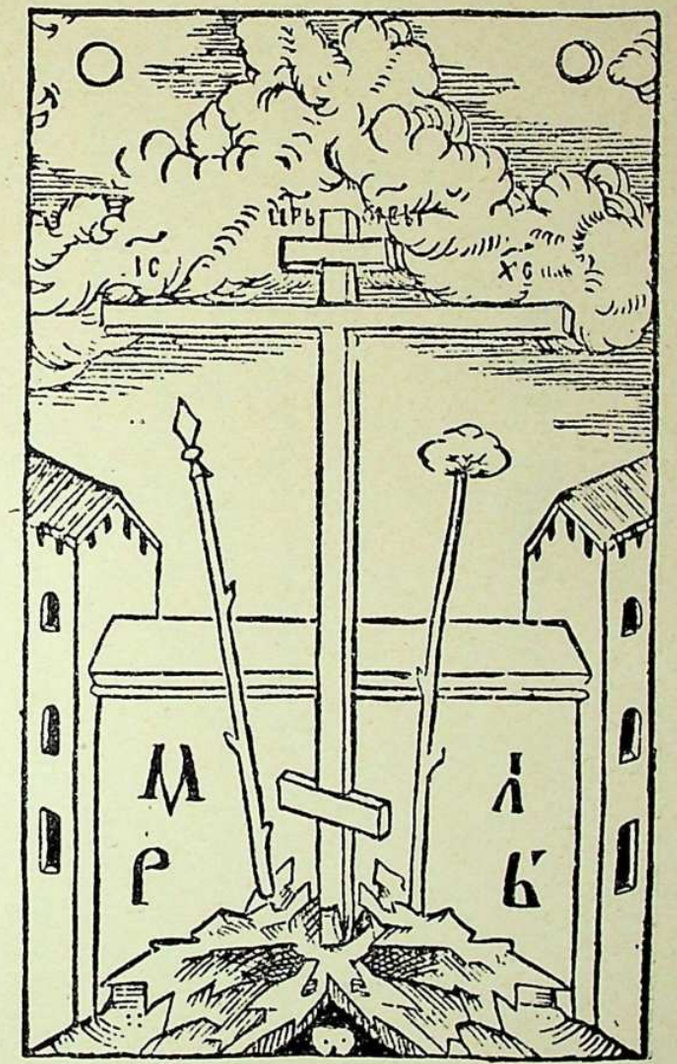

Ч. 35. З Октоїха 1604. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

XVI. Вильно.

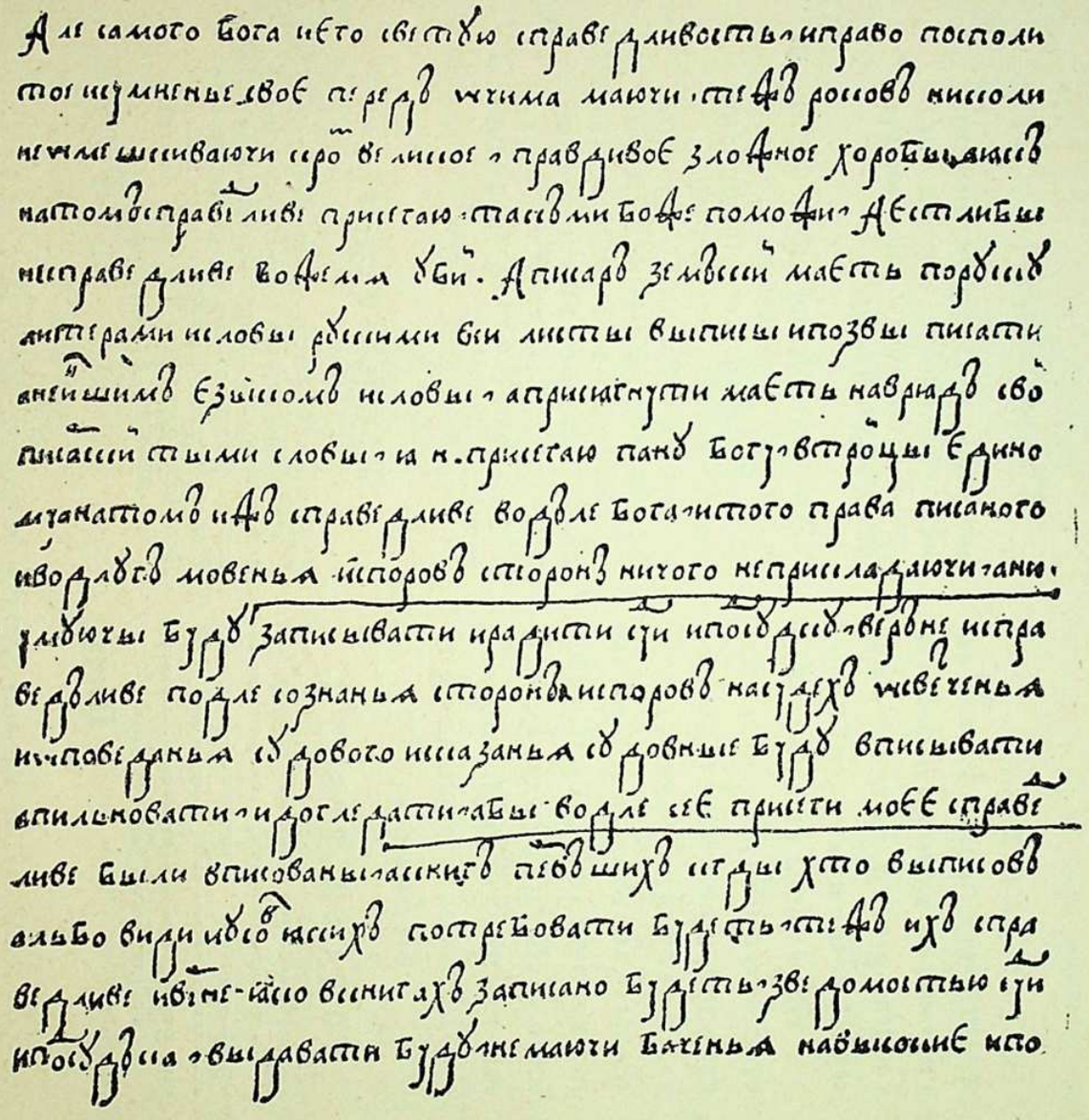

Ч. 36. Із Статута литовского 1588. р.

TULA-online.org

тамн пості пренасліджовае бы
гнаемъ, мѣкамн люд не зневолн
сѧ полѧровати, чи всѣ полѧрꙋ
ючисѧ ласки божен доступили.

Ѳ. Кꙋтомꙋтꙑ абы людє сꙋдꙋ
страшного нєсꙋдимꙋ грозного нѣчо
госѧ нелѧкали, тепєрь сꙋдъ душ
самꙑ бєтвла бꙑти повѣдаєтъ
и абы сѧ всю влаздꙋ хвꙋ насєбѣ
похватилши душ прєчасꙋ, єдны
нача дочистцꙋ ѡсꙑла. а дрꙋгꙑ
своєю мощꙋ ѡтѧтолѧ бꙑводи,
и до цртва нєногопосꙑла. а то
всє ѳмана.

РОЗДѢЛ ТРЕТІИ.

Ѳ повѣдаетъ иж панъ нємогꙋчи злости сво
ей терпѣти прийдетъ, и всю сплюгавленꙋ
ѡздобꙋ ѡбновитъ. а єретиковъ єупоминаєт,
абы нєвѣдѧли насловꙋ сщи, слнцє и мцꙋ, и
нєго звѣздами собѣ повадѧли. понєвжъ
онꙑ вѣчнꙑ, а то нєпєвно.

Прийд

dowániem/ wygnániem/ mieká-
ludźie nie zezwolili ſye poleroważ/
czym wſzyſcy swieci poleruiąc ſye
łaſki Bożey doſtąpili.

Kutemuteż/. áby ludźie Sądu 3.
ſtráſznego/ y Sędźiego ſtrosznego
nic ſye nie lękáli/ teraz ſąd duſzám
ſámym bez ciáłá być polożoną: y
áby ſam wſzyſtkę władze Chryſtu-
ſowa pochwyćiwſzy duſze przed cza-
ſem iedne ná czás do czyścu odſy-
łał/ á drugich ſwoią mocą ſtámtąd
wywodźił/ y do Krolestwá niebie-
ſkiego poſyłał: á to wſzyſtko oma-
mienie.

Rozdźiał Trzećí.

PPowiada/ iż Pan niemogąc złości wie
cey cierpieć przyśćie/ y wſzyſtkę ſpłu-
gáwioną ozdobę obnowi. o Heretikow ſz
pomina/ áby nie więcey nad słowo Boże
Słońce y mieśiąc/ y wſzyſtko niebo z gwia-
zdámi ſobie powążáli/ ponieważ ono ieſt
wieczne/ á to nie pewne.

Przyſz

TULA-online.org

Ч. 37. Із Казаня Кирила патріярха 1596. р.

XVII.

Вильно.

ГРАММАТІКА
СЛОВЕНСКА
Съвершеннаго искуства
осми частїй слова, и
иныхъ нужныхъ.
Новω съставленна Л, Z.
В ВИЛНИ
Вдрукарни Братской.
Рок бго. аф чѕ. А ω
Създанїя Міра, зрг.
Мцы Фїралѧ ві.

Ч. 38.
Граматика Лаврентія Зизанія 1596. р.

Євє.

ѴЧИТЕЛНОЕ.
АЛБО
КАЗАНЯ, НАКОЖДУЮ НЕДЛЮ
И Свята Урочистый,
ПРЕЗЪ
Стго Отца нашего КАЛИСТА, Архиепкопа
Костантинопольского, и Вселенского Патріарху, пре
двѣма сты лѣ Покгрецку Ѧ написаный,
А ТЕПЕРЪ НОВО
З Кгрецкого и Словенского языка на
Рускїй переложеный.
Працею и стараемъ Иноко Общого житїя Мо
настыря Братского Виленского Съшествїя
Стго и Животворящего Дха, Выдрукованы.
БЕВЮ
Року ахві.

Ч. 39. 1616. р.

TULA-online.org

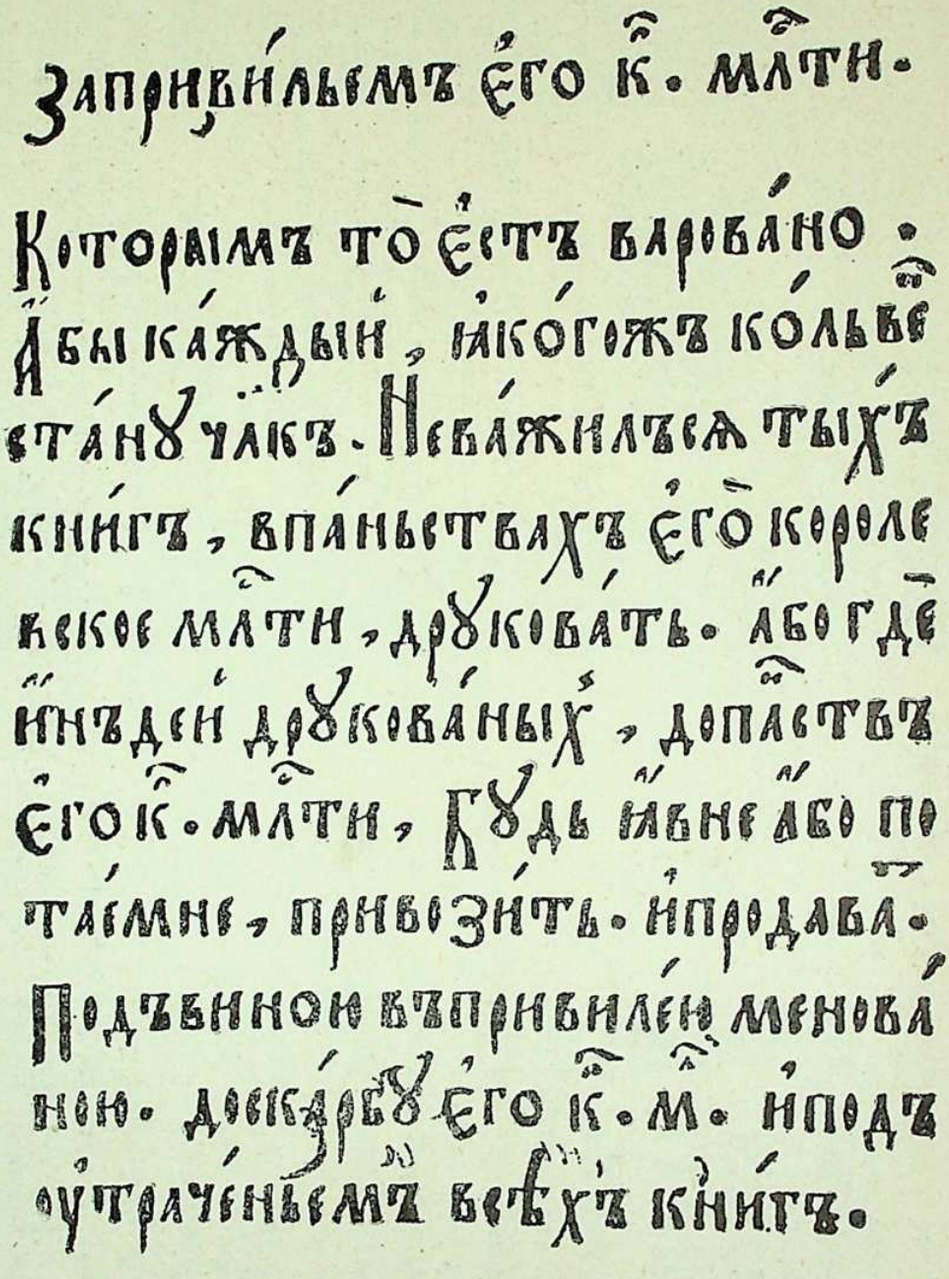

За привильемъ его к. мл҃ти.

Которымъ то есть варовано.
Абы каждый, якогожъ кольве
станучлкъ. Неважилъся тыхъ
книгъ, впаньствахъ его короле
вское мл҃ти, друковать. Або где
инъдей друкованыхъ, допаствъ
его к. мл҃ти, Кудь явне або по
таемне, привозить. и продава.
Подъвиною въ привилею менова
ною. доскарбу его к. м. и подъ
утраченьемъ всѣхъ книгъ.

Ч. 40. Привилей Мамоничам, з Тріоди цвітної 1609. р.

TULA-online.org

XVIII. Стрятин.

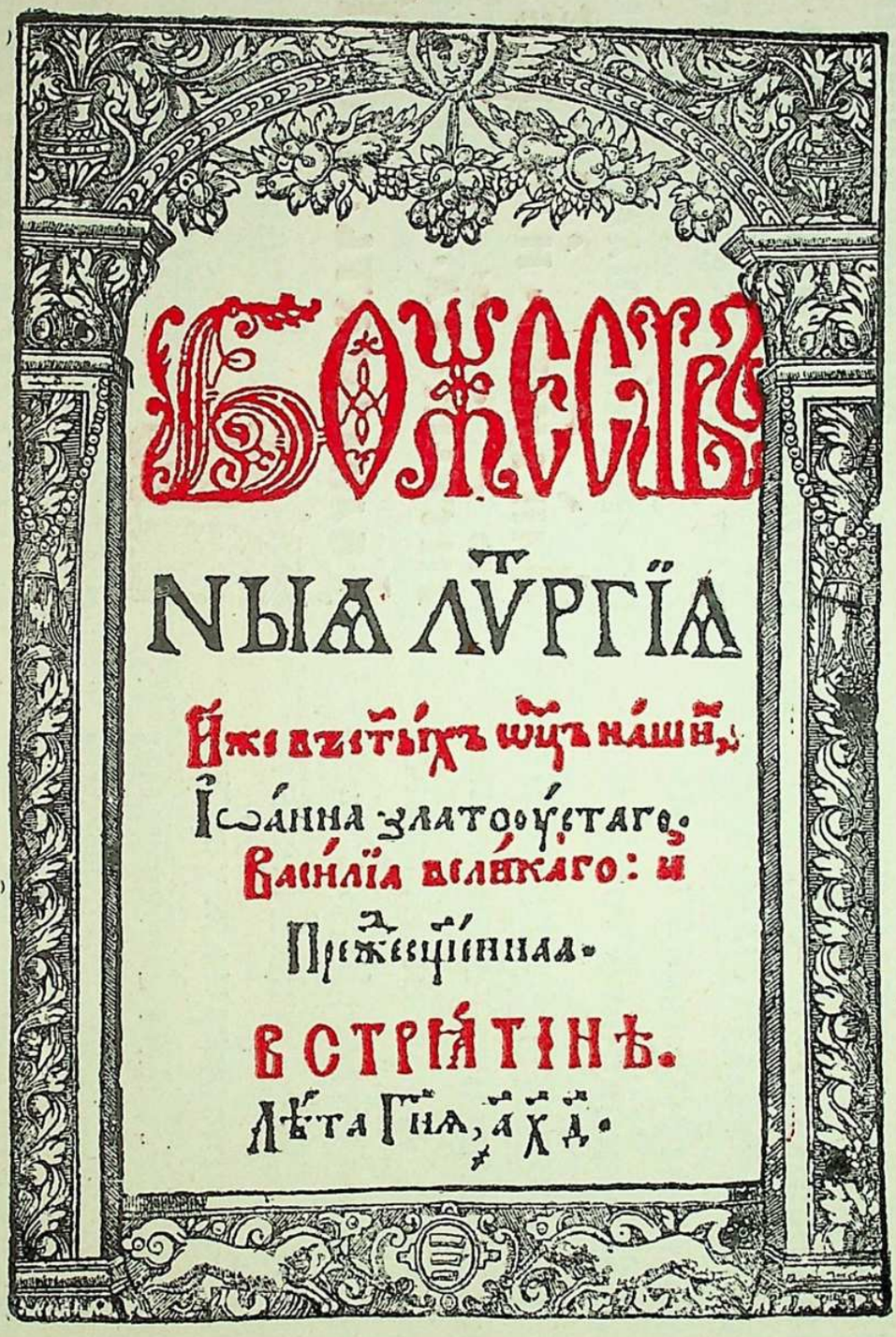

Ч. 41. Служебник Гедеона Балабана 1604. р.

TULA-online.org

Предословіе,

иже въсѣхъ ѿ бг҃а на бл҃гихъ пръвое
быти наказаніе исповѣдае ѿ въсѣхъ
оумъ имѣющихъ: сіеже изображеніе
книгъ множитсѧ. Сегоради и азъ
ѿ бл҃женныѧ и ст҃ыѧ памѧти меле
тіа папы алеѯандрійскаго, тогда пра
вѧщоу емоу пр҃тлъ въселенскый, по
движенъ сщ҃енными его писаніи.
прооусмотрившоу крайнее сіе благое
въ нихъже вѣща, видѧщоу емоу паде
ніе наше. подобааше оубо, и нинѣ по
добаетъ аще непослѣднѧѧ хощете
пострадати: гѵмнасіа и тѵпографіи
съставити. сіеже рече оумноженіа
ради книгъ въ преподаніе разоума.
его бл҃веніе на се ѿ времени болѣзнію

Ч. 42. Передмова до Служебника 1604. р.

с҃ Григоріа діалога:

Рѹдисѧ двери цр҃ѧ сла
вы: юже вышній еди
пройде: и пребывати запе
чатлѣнноу бл҃гоизволи,
въ сп҃сеніе дш҃амъ нашимъ.
Или дневи. или аще е наро
чи ст҃ый. та. Гн҃и помл҃оуи.
Дванадесѧть. Сла: Ини:
Чтнѣйшую херовімъ,
и славнѣйшую безра
сѧженіа серафімъ, безъ истлѣ
ніа бг҃а слова рождейшѧю.
ше

Ч. 43. Із Служебника 1604. р.

TULA-online.org

XIX. Стрятин.

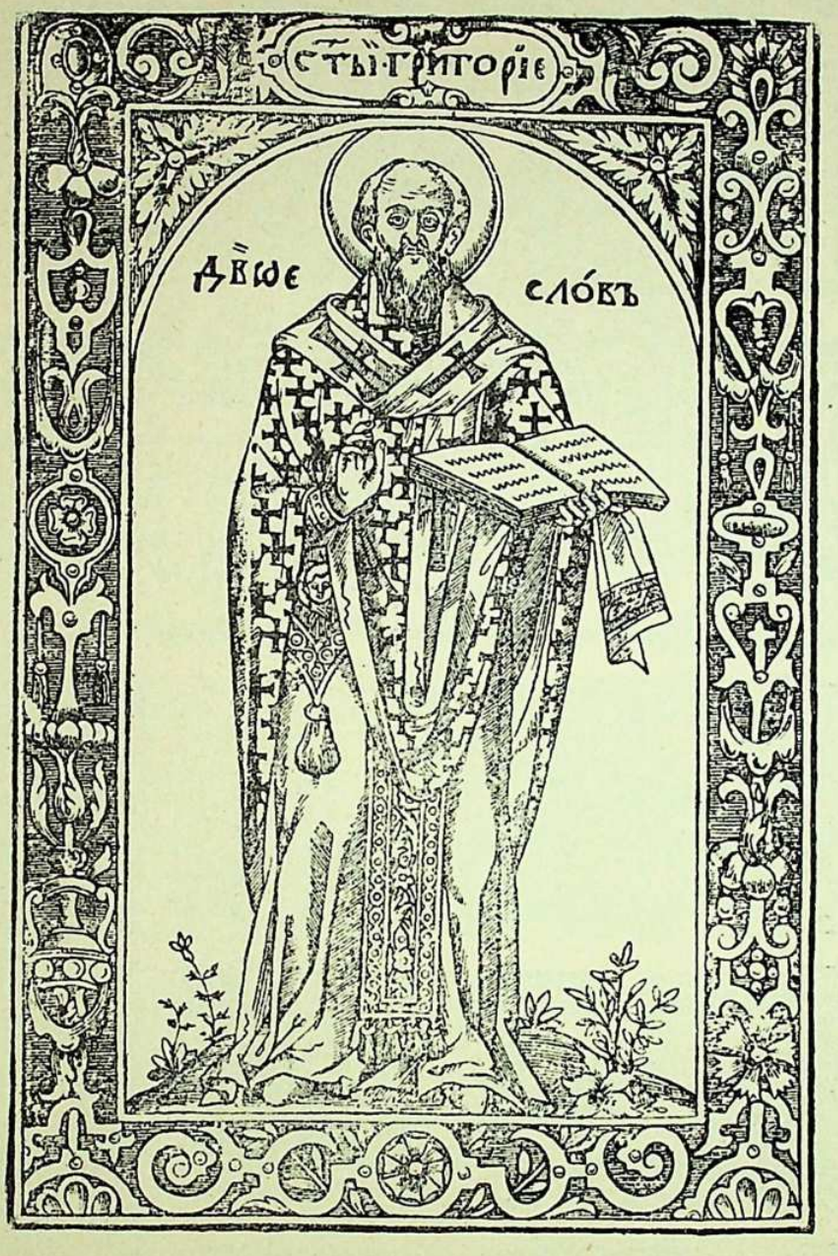

Ч. 44. Із Служебника 1604. р.

TULA-online.org

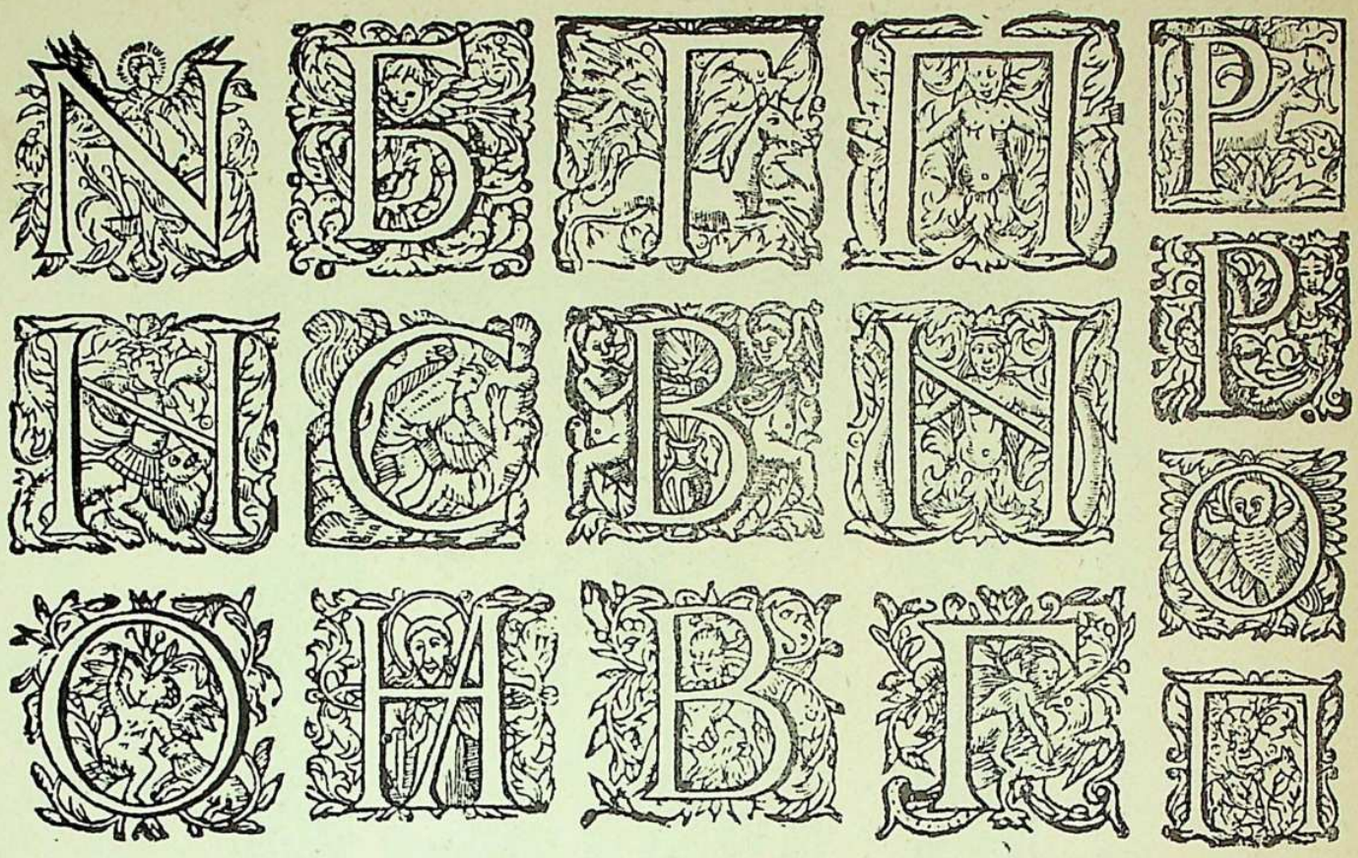

Ч. 45. Початкові букви Служебника 1604. р.

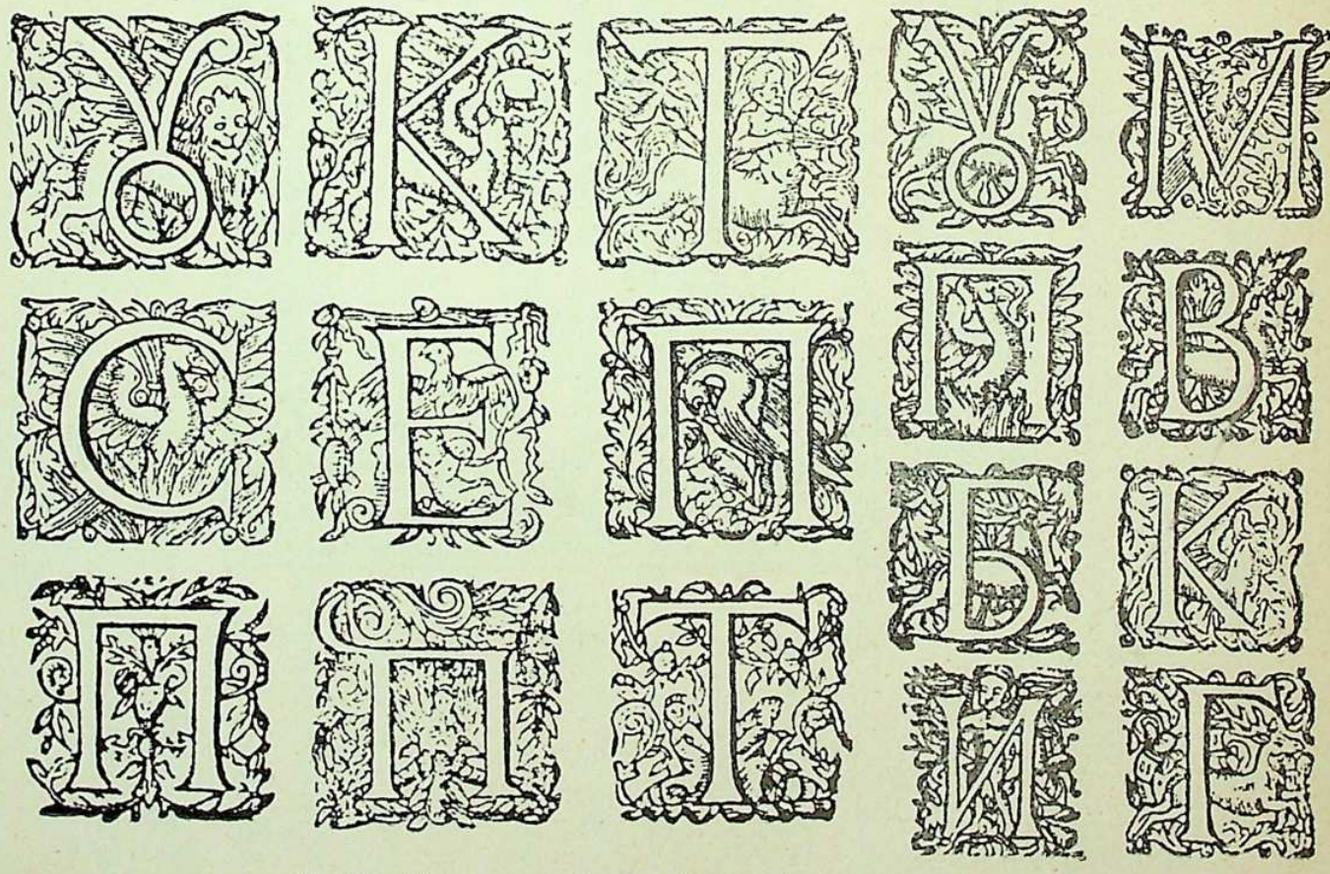

Ч. 46. Початкові букви Служебника 1604. р.

TULA-online.org

XX. Стрятин.

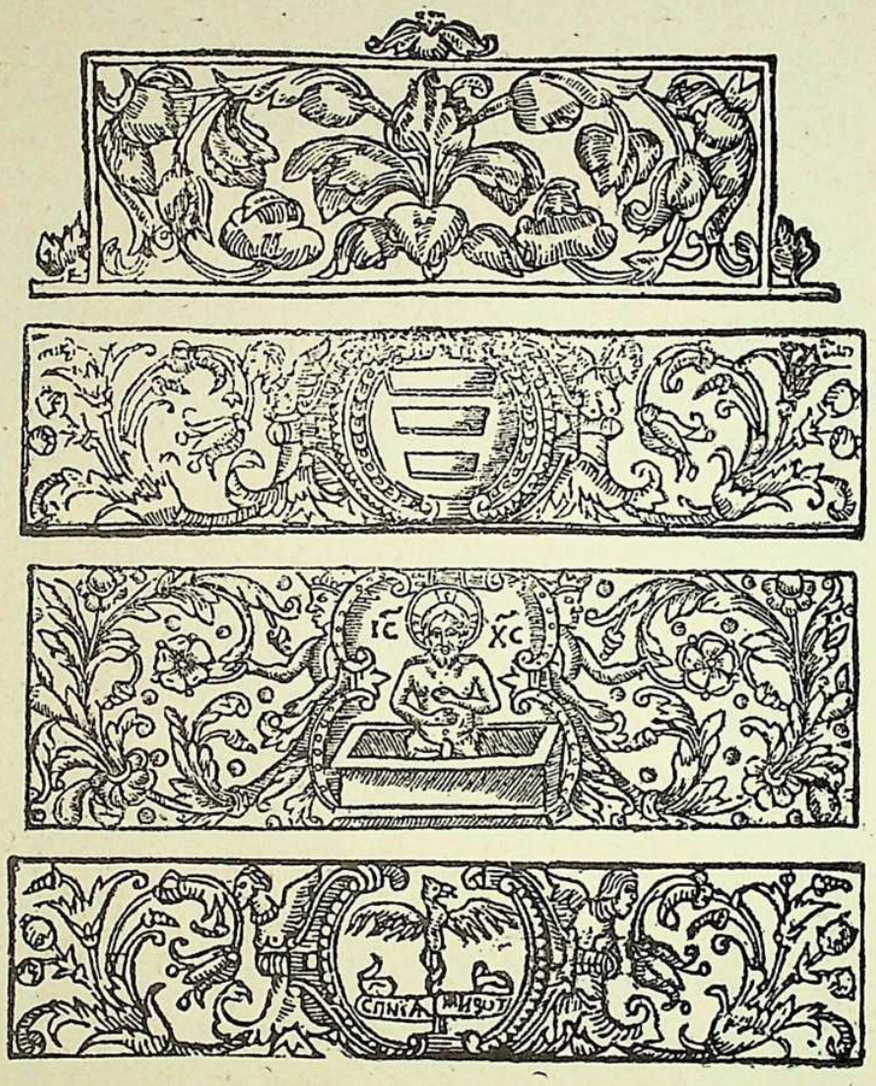

Ч. 47. Заставки із Служебника 1604. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

XXI. Стрятин.

Ч. 48. 1606. р.

TULA-online.org

ꙗвѣ ꙗко не всѧ писанїемъ апⷭ҇тѡли пре-
давахоу · но мнѡга и не писаннѣ · по-
добнѣ же и ѡна и сиѧ достовѣрна сꙋтъ ·
тѣмже и преданїе цр҃ковное достовѣрно
въмѣнѧемъ : преданїе єстъ, ничтоже
мнѡжае ищи · Єгда же азъ ѡ инѣхъ
ноужныхъ цр҃ковныхъ потребахъ оупра-
жнѧхсѧ, и попеченїе творѧхъ ѡ иныхъ
книгахъ, си рѣчь ѱалтырѧхъ, и єѵа-
нгелїахъ оучителныхъ издати з дроу-
карнѣ моее крилоское · оустремисѧ оу-
серднѣ на дѣло книги сеѧ прежде речен-
ный бл҃городный Ѳеодоръ Юрьевичъ
Болобанъ · мѫжъ иже мнѡгими испра-
вленми цвитый, бл҃гочестивыхъ дог-
матъ, и ѡтеческихъ преданїй ѕѣло

Ч. 49. З Передмови до Требника 1606. р.

Послѣдованїе

Вѣнчанїю.

Ащелиже въсхощꙋтъ абїе вѣнчати-
сѧ, вхѡдѧтъ въ цр҃ковь съ свѣща-
ми въжежеными · предъходѧщоу
свщ҃енникоу съ кадилницею · и
поющоу ѱаломъ ·

Блажени вси боѧщейсѧ Гд҃а, ходѧ-
щей въ поутехъ єго · троуды
плѡдъ своихъ снѣси · блаженъ
єси, и добро тебѣ бѫдетъ ·

Ч. 50. З Требника 1606. р.

TULA-online.org

XXII. Крилос.

Ч. 51. Учительне Євангеліє Гедеона Балабана 1606. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

XXIII.

Кирила Транквиліона Ставровецкого.

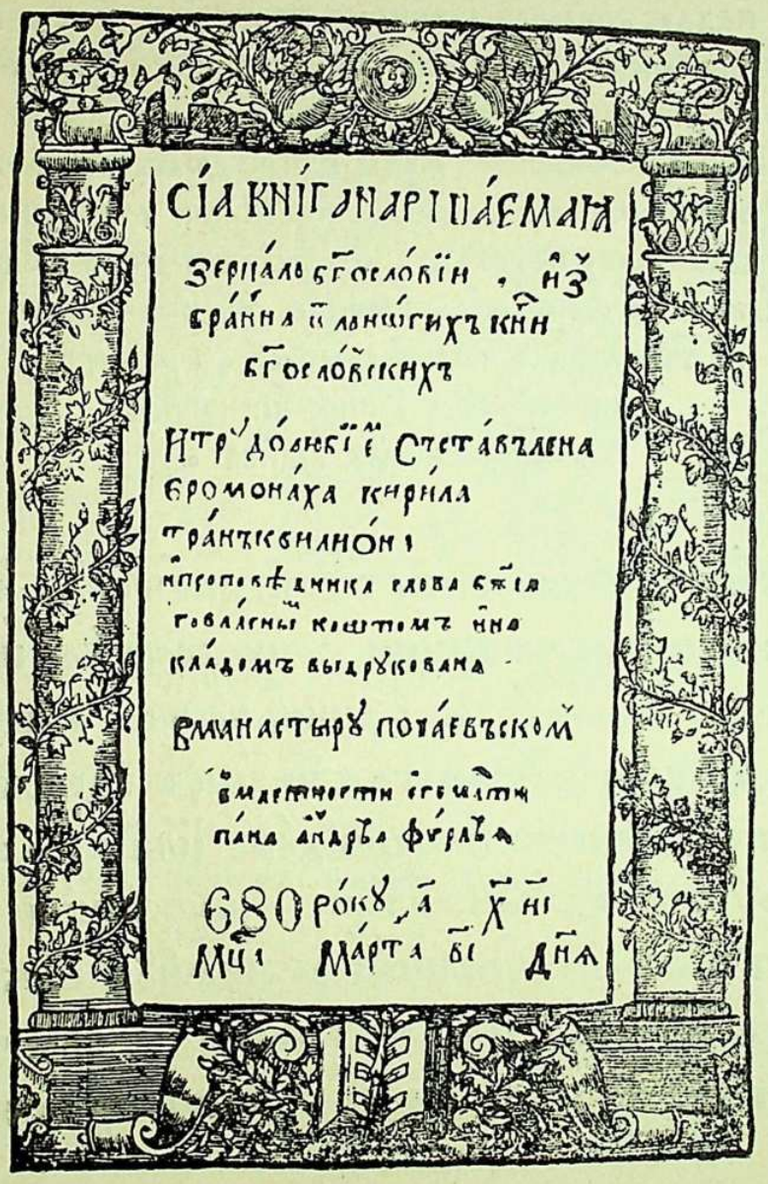

Ч. 52. Зерцало богословія, Пачаів 1618. р.

TULA-online.org

прочее здравствуйте о гдѣ. Азже благдру гда моего і҃с
ха, оукрѣпившаго мѧ оутерпенїи, иже оуслади ми вдши
мои дѣло сїе, и даде ми побѣду надїавола, азъ бо вышнего
помощїю оукрѣпленъ быхъ, и ревностїю раждегохсѧ на трудо
любїе, и въ дръзновенїи велицемъ стахъ ꙗко левъ, пред лицемъ
стужающаго ми сатаны, и посмѣахъсѧ того враждованїю и
навѣтомъ его, и сїа ѿразихъ и попрахъ подножѣ мои.
Самже азъ множайшїи троуды къ троудомъ моимъ прило
жихъ, и промысломъ вышнего и друкарню въ оубозей кущи
странствїа моего поставихъ, и зачатое дѣло коштомъ
и накладомъ моимъ с помощїю бж҃їею съвершихъ,
на чть и хвалу томоу самому, въ трци сла
вимому бгоу, нн҃ѣ и прно и въ
вѣки вѣкомъ аминь.

Подобаетъ вѣдати и сїа ѡ презвутеру, аще по
оученїе въ цркви твориши; то раздѣлѧй слово
на части, на каѳизме единоу часть, на шестой
пѣсни другѫю, и на литоргїи аще боуде слово в҃е
прочитай, аще же имаши даръ ѿ бг҃а родословїа
ты ѿ оустъ подавай оученїе, и оутѣшенїе ѡвцамъ
хв҃ымъ, и солїю оукрашай разоумную пажить,
даже сладостнѣ изѧдѧтъ ѡвца паствы твоеѧ
сїаже творѧще спсешисѧ сам, и прочихъ с тобою.

Ч. 53. З Учительного Євангелія, Рохманів 1619. р.

TULA-online.org

XXIV. Кирила Транквиліона Ставровецкого.

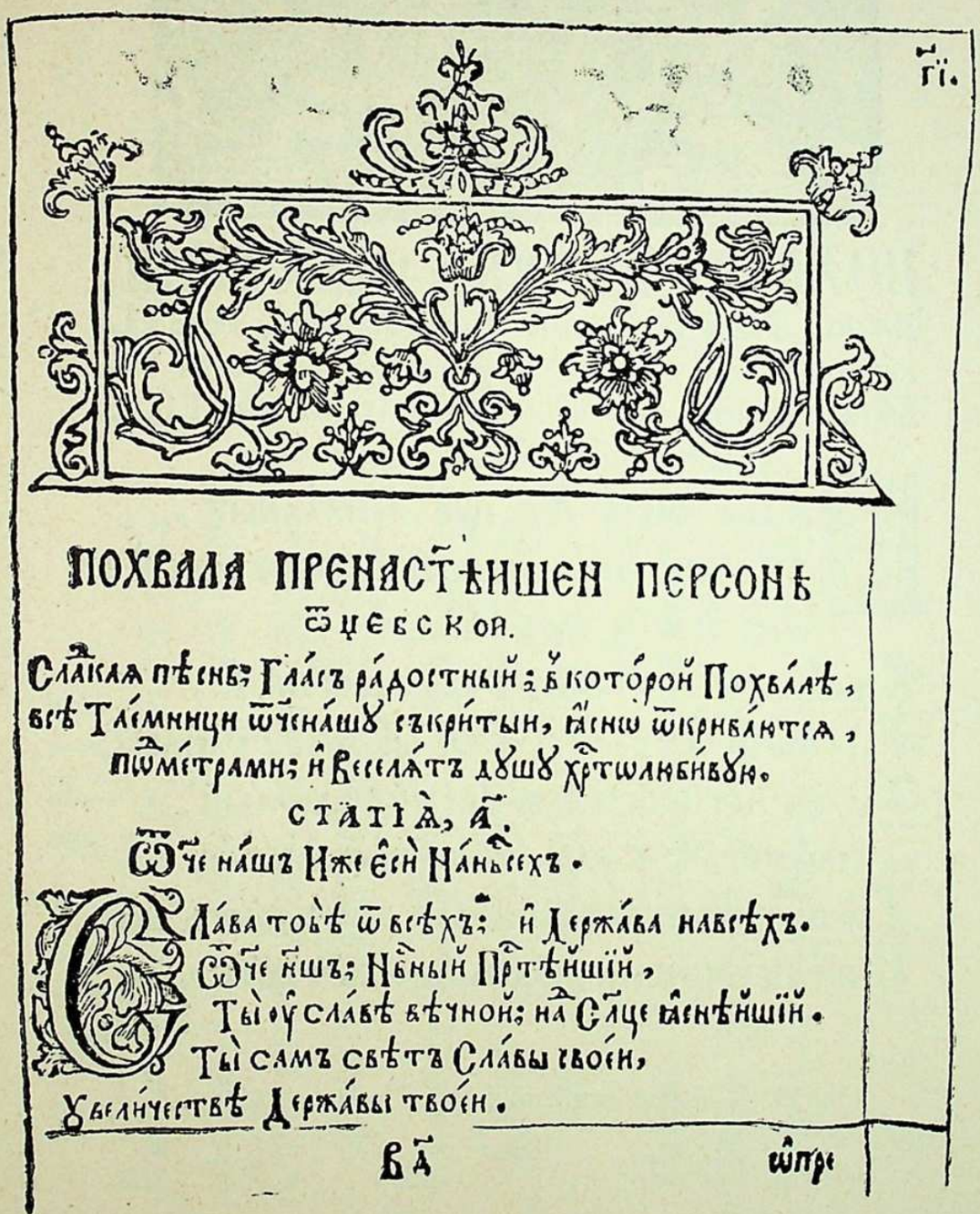

ПОХВАЛА ПРЕНАСТ҃ѢИШЕН ПЕРСОНѢ
ѿ ЦЕБСКОЙ.

Сладкаѧ пѣснь; Гласъ радостный; в которой Похвалѣ, всѣ Таемници ѿч҃е нашꙋ съкритыи, ꙗснѡ ѿкриваютсѧ, пѡдметрами; и веселѧтъ дꙋшꙋ хр҃тѡлюбивꙋю.

СТАТІѦ, А҃.

Ѿч҃е нашъ Иже еси на нб҃сехъ.

Слава тобѣ ѿ всѣхъ; и Держава на всѣхъ.
Ѿч҃е н҃шъ; Нб҃ный Пр҃тѣйшїй,
Ты оу славѣ вѣчной; на Сл҃це ꙗснѣйшїй.
Ты самъ свѣтъ Славы своеи,
Ꙋвеличествѣ Державы твоеи.

Ч. 54. З Перла мноногоцінного, Чернигів 1646 р.

TULA-online.org

ПОХВАЛА ПЕРСОНѢ СЫНОВКОЙ.

Пѣснь. Гласъ радостный. Прилична на Рождество Гда нашего Іс Ха: Атая Похвала ѡ превѣчности Сна Бжїя стоитъ занайлѣпшее Казанїе великїи Тайны збавеня Нашего в собѣ содержитъ,

Слава тебѣ Хе цру преславный,
Чудный Бже силный Вседержавный,
Сне Бжїй предвѣчный,
У хвалахъ Агглскихъ уставѣчный,
Ты съ ѡцемъ и дхомъ С: в бжвѣ нераздѣлимый,
Ты въ истности Бжтва невидимый.
И величествѣ славы непостижимый,
Ты предъ всѣми разумными свѣтлостями,
И предъ Агглскими чудными бытностями.

Упред

Ч. 55. З Перла многоцінного, Могилів 1699. р.

TULA-online.org

XXV. Угорці.

Іеромонах Павло Домжив Люткович.

СЪБРАНІЄ.
Въкраце Слове ѡБжтвенаго писа
нїл · нЗ Ѡбіасненїем Изложенїа
Сты Апл̃ъ, Двонадесати Аръты
кѹлшвъ · Прлвославнои Вѣры ·

Выдрѹковано Коштомъ и накладомъ
Бгочестиваго его м П Алеха
дра Шептицкого Зшептц ·

407

Працею Істараньем Іеромонаха
Павла Домжива Люткович̃а ·
Іеродїакона Селчвестра ·

ВѸГОРЦЯХЪ

Рокѹ а҃х҃ні, Мца Мата л҃д ·

Ч. 56. 1618. р.

ѳпл̃ы и Єѵл̃їа · нЄ

НлїѪ, КЄ · ПОСОШЕСТВІИ
Стгодха · Єѵл̃їє, Оу҃тр̃е, г̃ ·
ѳпл̃ъ, къ Єфесєѡ · Глава, д̃ ·
Зачало, сѯд ·

Бра́тїє, Молю́ вы́ а҆зъ ѹ҃зникъ
Го́дѣ, достоі́но ходи́ти зва́
нїю, и҆не́же зва́ни бы́сте, съ
всѣкимъ смирено́мѹдрїе́мъ и
кро́тостїю, съ дльготерпѣнїе́мъ,
тръпя́ще дрѹгъ дрѹга любо́вїю,
тща́ще ся блюсти Є҆дине́нїе дха,
въ съ́вязѣ ми́ра · Є҆ди́но тѣ́ло и
Є҆ди́нъ дхъ, я҆коже и҆зва́ни бы́сте въ
Є҆ди́но ѹ҃пова́нїи зва́нїа ва́шего · Є҆ди́н
Гдь, Є҆ди́на вѣ́ра, Є҆ди́но крще́нїе ·
Є҆ди́нъ Бгъ и ѻц̃ъ всѣмъ, и҆́же
надъвсѣми, и҆ ѻ҆́всѣхъ, и въвсѣ на·

Єѵл̃їє, ѿ Лѹки, Глава, і̃ ·
Зачало, нг̃ ·

Въ́кре́мя ѻ҃но: Зако́нни кнѧ́зїи
Вприступи́ къ Іс̃ѹ, и҆скѹша́я
S -е́го и҆

Ч. 57.
З Апостолів і Євангелій 1620.р.

TULA-online.org

TULA-online.org

XXVI.

Павло Домжив Люткович.

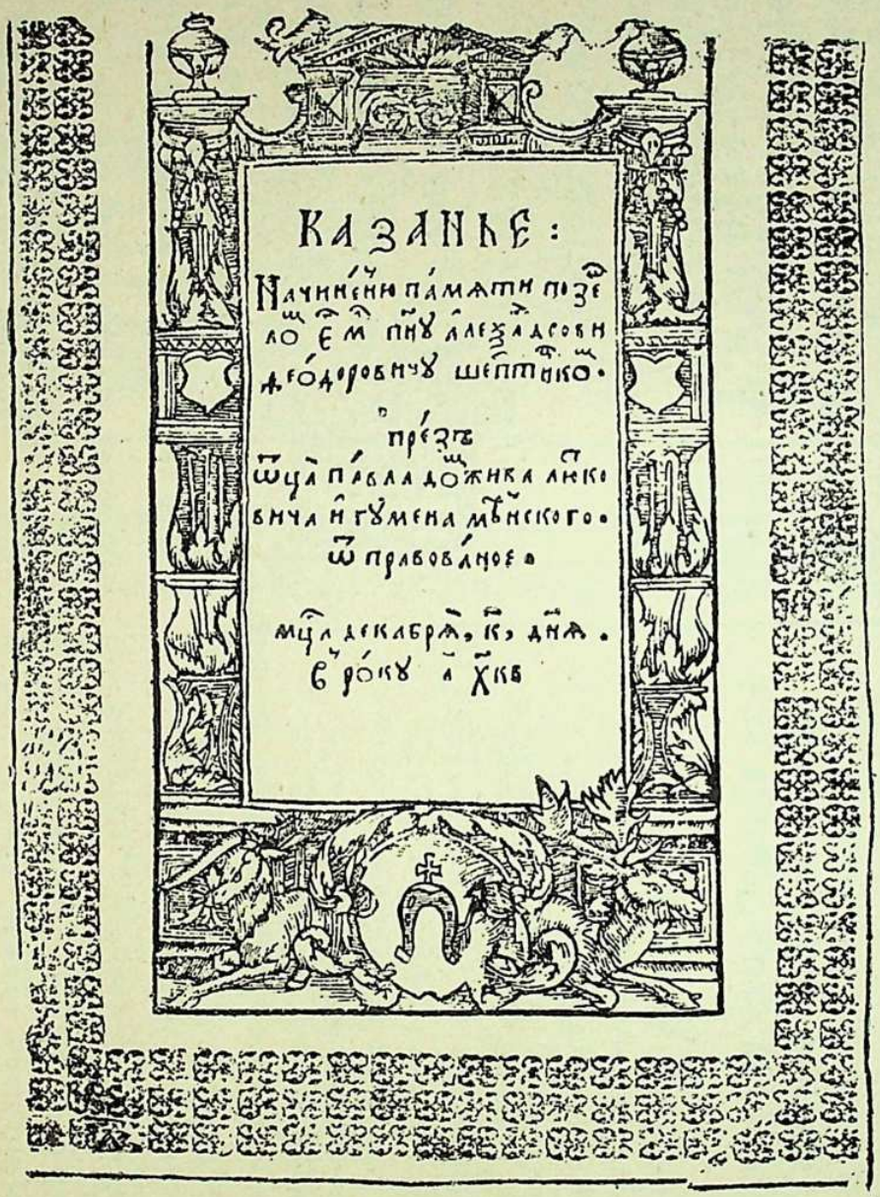
КАЗАНЬЕ:
НАЧИНЕНИ ПАМАТИ ПОЗЕ
ЛО ЄМ ПНУ АЛЕЗАДРОВИ
ДЕОДОРОВИЧУ ШЕПТИКО.
ПРЕЗ
ШЦА ПАВЛА ДОЖИКА ЛИКО
ВИЧА НГУМЕНА МЪНСКОГО.
Ш ПРАВОВАНОЕ.
МЦА ДЕКАБРА. К. ДНА.
В ЛЪТУ АХКВ

Ч. 58. 1622. р.

TULA-online.org

Благочестивой дочце цркви сгой апльской.
ей мти пней ѳеѡдоровой шептицкой пней
марїи гуранковинѣ и сыну ей пну петрови
ѳеѡдоровичу шептицкому. мнѣ милостивым
добродѣемъ.
Смиренный павелъ домжывъ люткобичъ игу
менъ мѣнскїй благословенства бжого зычитъ.

Дхъ стый въ апокалипсїи пнве и добродѣи нашѣ: апо 1
до їѡанна апла и евлисты мовитъ: Которыхъ
еслн я люблю; ѡбличаю карн. тоежъ и соломонъ въ прн 2
причахъ своихъ чинячы приkладъ ѡ сына которого ѡцъ
кгды л҃бн того ѣстъ и цвичитъ; а фплъ с: дождобъ
пише: еслн цвичене и карание пріймуете, тако сынѡ знахо евр 12
дитсѧ ва бгъ; еслн за безказаня и цвиченя, назы
вается быти нечистыми недоброго ложа; кгыжъ всѣ
стый былн оучестниками бѣдъ и фрасѣкокъ, тако и
до вм. и надто вм самъ; и сыкъ вм пнъ петръ. нж
то который по малжокъ пасемъ ѡпекуно въ лѣтехъ
твоихъ зешлыхъ сыти мѣлъ; за сынъ вм пнъ петръ
нжъ рожного не естъ порады и хтѣхи его, горкостн
ѡбнжатися муситъ. штожъ дѣтки, и жона; една т
всѣ всесильный хс бгъ. мѣдростю своею боскою справѣтъ,
чинева ѡнъ живо даетъ и береть. вм поклонъ ѡ да
нчи творцы. зѡвсѣ стый мовитн. гдѣ да, гдѣ кзжалъ
и за звдо стый кгды по сну седмъ днїи в плачу былъ
поки бы жыкъ. а кгды умерлъ тонъ далей не плакалъ. ѡ 10 в ца бл

Ч. 59.

ПАМАТИ ЧИНЕНЬЕ,

По славы гономъ ѣго м пану Але
дрови ѳеѡдоровичу Шептицкомъ
з Шептичъ - Накогоромъ и пропо
вѣдь слова Бжїа. ѡ ѡтцѣ Павла
чинена была.

Житїе моѣ лжа ѣстъ. Іо. Гла: ѳ.

Гды їакшву патрїарсе в зе
ли хананской нагумнѣ ата
довѣ, прѣ сынѡ потѡмство,
прїателей, и вступивъ ѣго ѣгупт
погребъ былъ ѡправованъ. которые
понем волугъ звычаю плачучи, и па
мѧчинячи (то ѣстъ мтвы ѡ пра
вючи и намужну даючи) плакали.

Ч. 60.

З Казаня Памяти Александра Шептицкого 1622. р.

TULA-online.org

XXVII. Луцк.

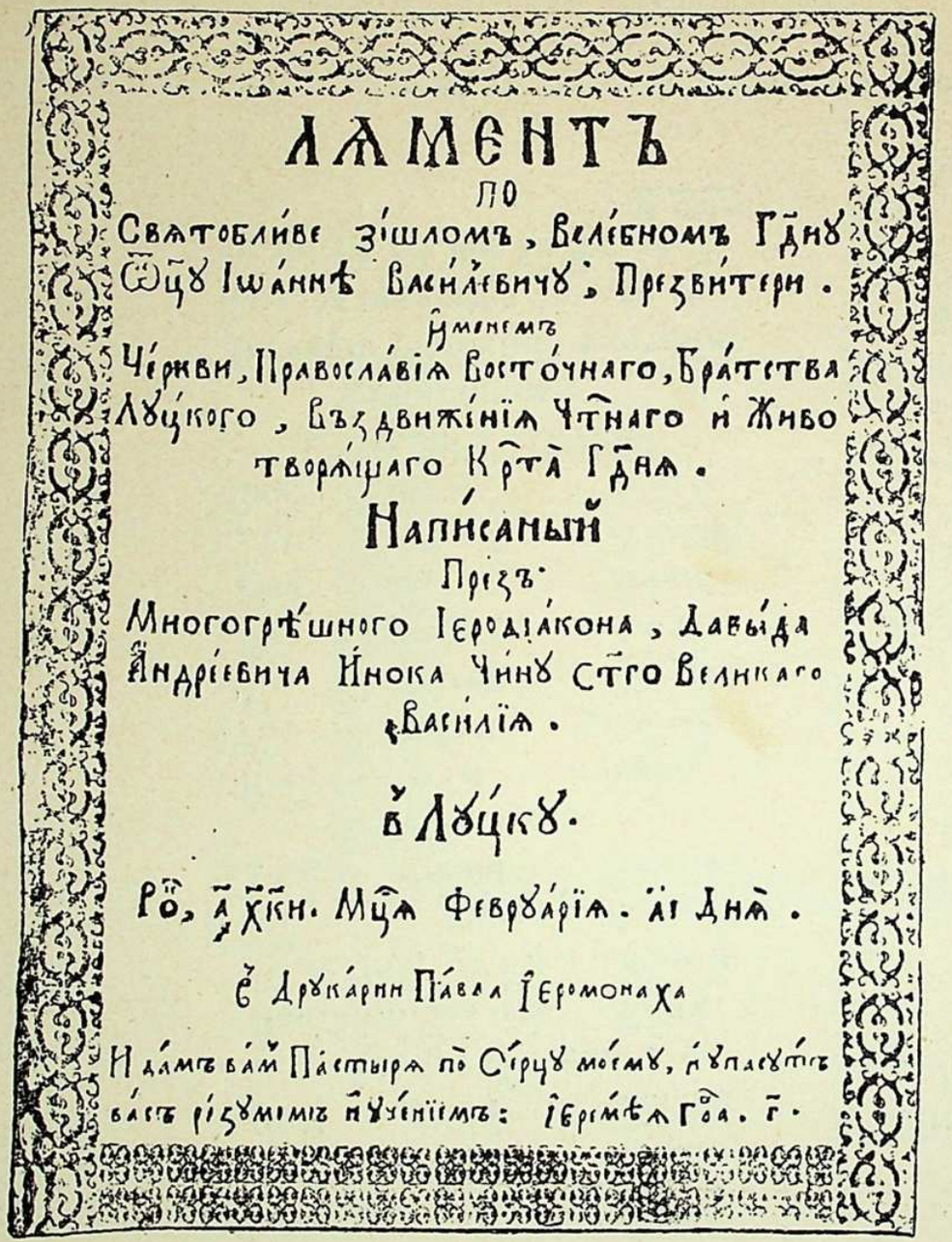

ЛѦМЕНТЪ
ПО
Свѧтобли́ве зі́шломъ, Веле́бномъ Гдну
Ѿцу Іѡа́ннѣ Васи́левичу, Презви́тери.
Именемъ
Че́ркви, Правосла́віѧ Восто́чнаго, Бра́тства
Лу́цкого, Въздвиже́ніѧ Чтнаго и Живо
творѧщаго Крта Гдня.
Напи́саный
Презъ
Многогрѣ́шного Іеродіа́кона, Давы́да
Андре́евича И́нока Чи́ну Стго Великаго
Васи́ліѧ.
в Лу́цку.
Ро, а хки. Мцѧ Февруа́ріѧ. аі Днѧ.
в Друка́рни Па́вла Іеромонаха
И да́мъ вамъ Па́стырѧ по Се́рцу мо́ему, и упасутъ
васъ ре́зумемъ и уче́ніемъ: Іереме́ѧ Гоа. г.

Ч. 61. З Друкарні Павла Людковича 1628. р.

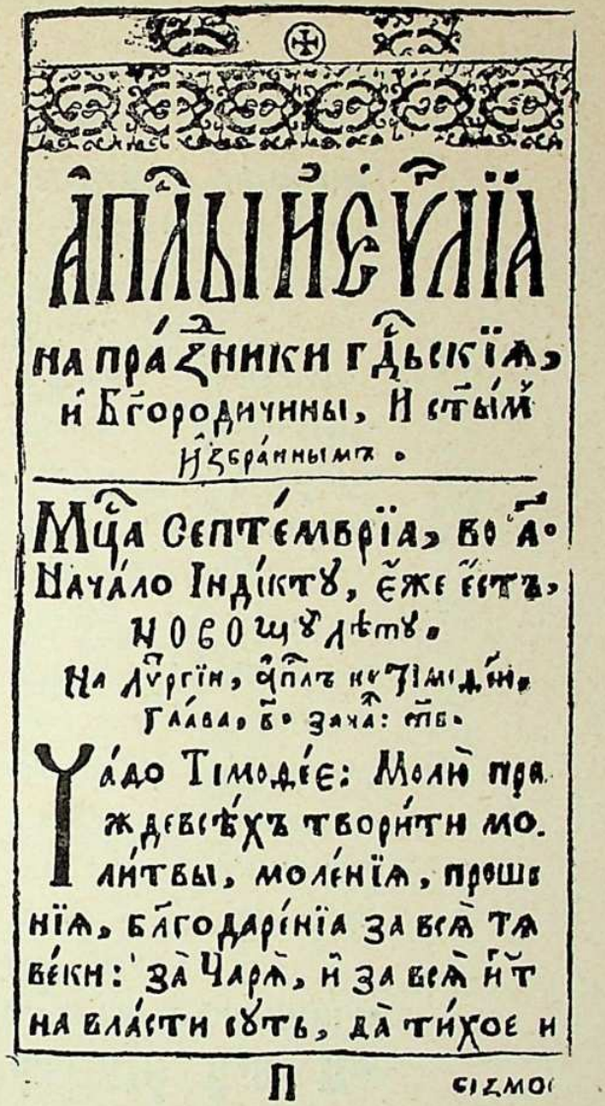

АПЛЫ И ЄУЛІА
на пра́здники гдьскіѧ,
и Бгородичины, И стымъ
Избра́ннымъ.
Мца Септе́мврїа, во а.
Нача́ло Інді́кту, єже є́стъ,
новощу лѣту.
На Лургїи, апл ко Тімоѳе́и.
Глава, в. зача: стб.
Чадо Тімоѳе́е: Молю пра
ждевсѣхъ твори́ти мо.
ли́твы, моле́ніѧ, прошє
ніѧ, блгодаре́ніа за всѧ тѧ
ве́ки: за Чарѧ, и за всѧ итт
на вла́сти суть, да ти́хое и
П сізмо

Ч. 62. З Апостолів і Євангелій 1640. р.

TULA-online.org

Тво, тоѝ Жи҃нїн,
Ска, ѡ҆то́й Жи҃нн.

Двойстве числа.

Име, Ви, и Зва, тѣ Жи҃нѣ.
Ро, и Ска, тѣ́н Жи҃нїн.
Да, ты́ма Жи҃нма.
Тво, тѣ́ма Жи҃нма.

Мнѡ, числа.

Име, тїѧ Жи҃нн.
Ро, тѣ́хъ Жи҃нїй.
Да, ты́мъ Жи҃немъ.
Ви, ты́ѧ Жи҃нн.
Зва, ѡ҆ Жи҃нн.
Тво, тѣ́ма Жи҃нма.
Ска, ѡ҆ты Жи҃не.

ѠЧЕТВЕРТѠМЪ

Склоненїи:

Четвертое склоненїе ѡ҆ко҃ченїй.
и҆ма, дванадсѧтъ. ь. а́й. еи
еѵ. ии. їй ой. ѡй. ѹй. ѣй. а́ѧ. їе.

И҆ЗѠ

И҆ЗѠБРА́ЖЕНІЕ, И҆ли, По
казанїе. Четвертагѡ склоненїѧ.

Єди числа.

Име, той Дреко́лѣ.
Ро, то́гѡ Дреко́лѧ.
Да, томꙋ Дреко́лѣ.
Ви, тогѡ Дреко́лѧ.
Зва, ѡ҆ Дреко́лн.
Тво, тѣ Дреко́лѣ.
Ска ѡ҆то Дреко́ли.

Двойстве числа,

Име, Ви, Зва, та Дреко́лѧ.
Ро, Ска. тоѝ Дреко́лїи.
Да, тыми Дреко́лелїе.
Тво, тѣ́ма Дреко́ма

Мнѡ. числа

Име, тїи Дреколїе, и҆ли дреко́і.
Ро, тѣхъ Дреко́лей, и҆ли дреко.
Да, ты́мъ Дреко́леѧ.
Ви, тыѧ Дреко́лѧ.

Бб Зва

Ч. 63. З Писмениці Словенскоі, Кремянець 1638. р.

TULA-online.org

XXVIII. Кутеін.

Бꙋкварь
Сирѣчь,
Начало ꙋченїѧ
Дѣтемъ начинающимъ чтенїи
извыкати.
в Кꙋтейнѣ
Изωбразисѧ.
в Тѵпографїи
Спиридона
Соболѧ
Рокꙋ, ахла.

Ч. 64.
З Букваря Спиридона Соболя 1631. р.

TULA-online.org

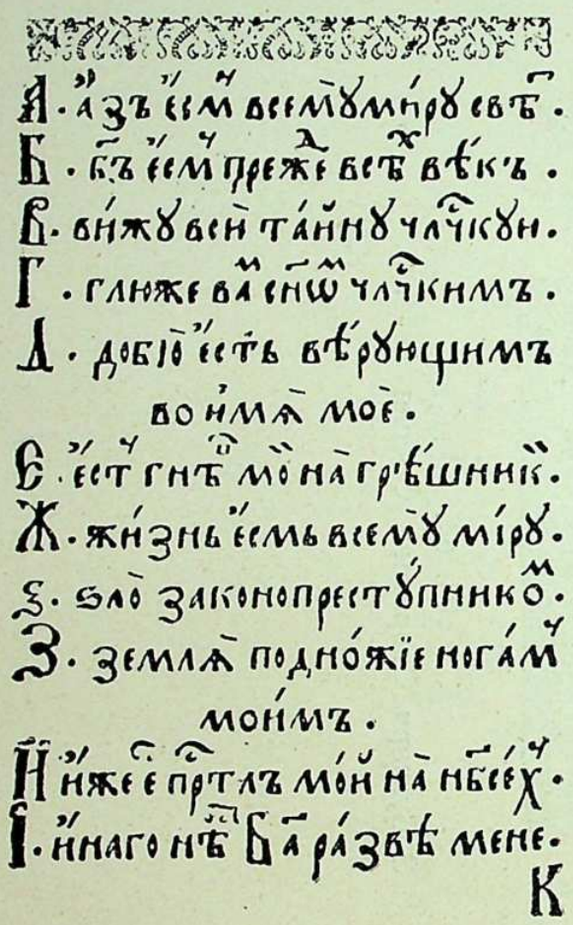

Ч. 65.

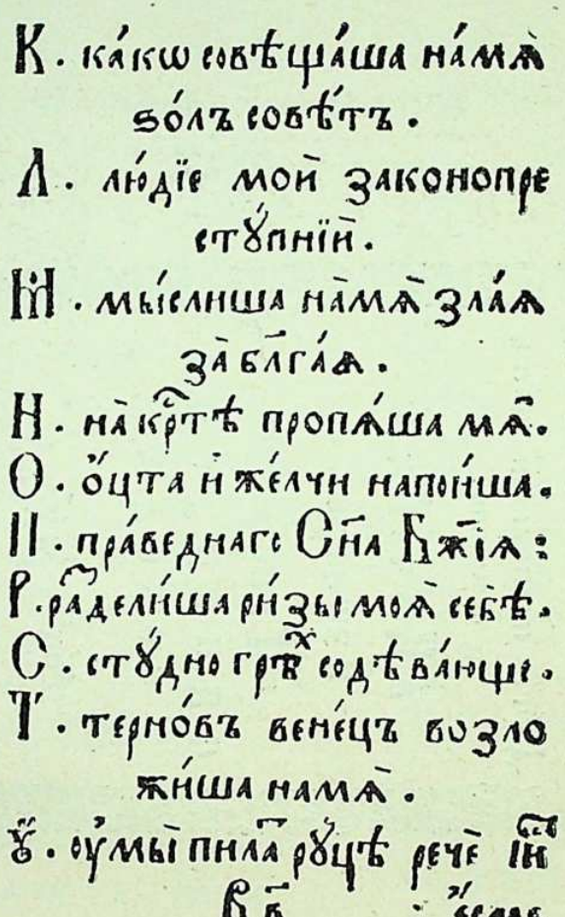

Ч. 66.

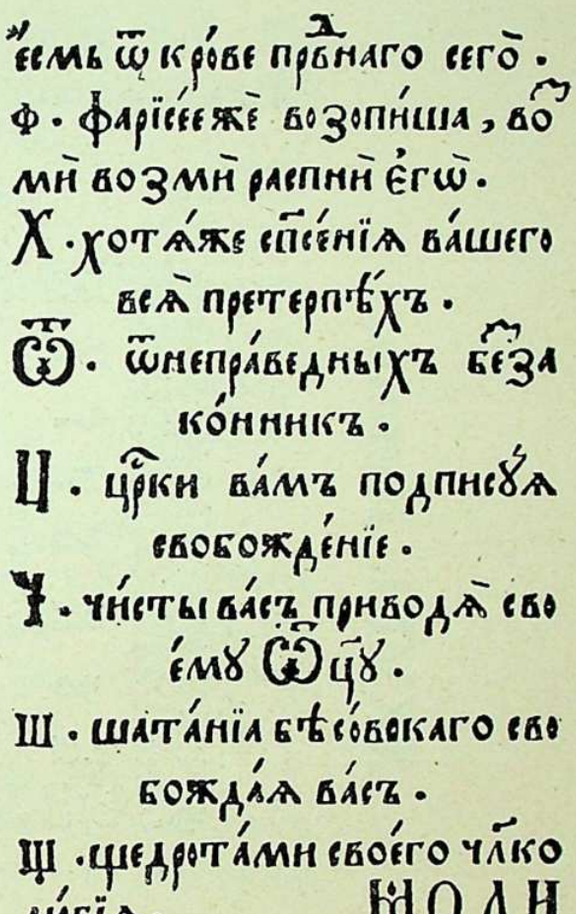

Ч. 67.

З Букваря Спиридона Соболя 1631. р.

TULA-online.org

XXIX. Кутеін.

Ч. 68. З Гисторіі Варлаама і Іоасафа 1637. р.

TULA-online.org

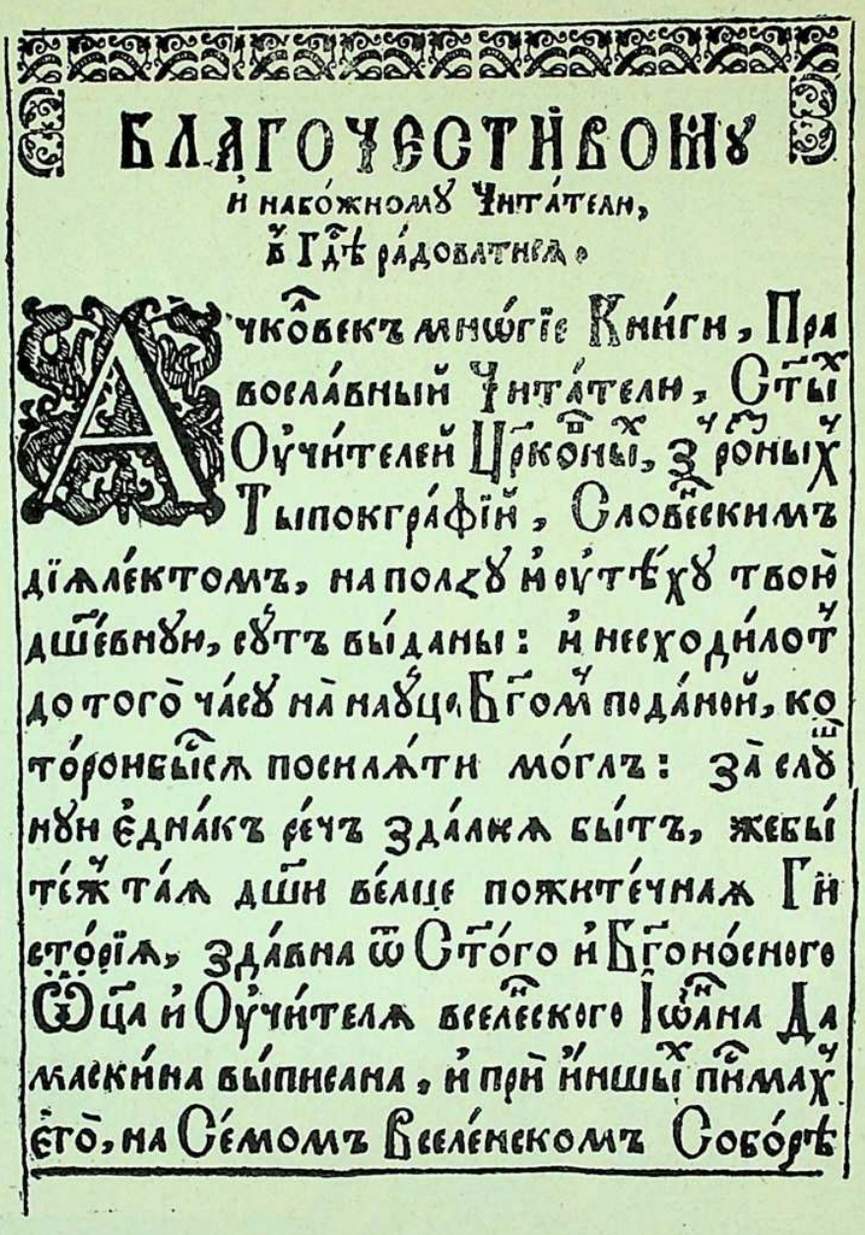

БЛАГОЧЕСТИВОМУ
и набожному Читателю,
в Гдѣ радоватися.

Ачковекъ многіе Книги, Православный Читателю, Стыхъ Оучителей Церковныхъ, з розныхъ Тыпокграфій, Словенскимъ діялектомъ, на ползу и оутѣху твою душевную, сутъ выданы: и несходилотъ до того часу на науце Богомъ поданой, которою бысся посилати моглъ: за слушную еднакъ речъ здалися бытъ, жебы тежъ тая душ велце пожитечная Гисторія, здавна ѿ Стого и Богоносного Ѻца и Оучителя вселенского Іѡанна Дамаскина выписана, и при иншыхъ писмахъ его, на Семомъ Вселенскомъ Соборѣ

Ч. 69. З Гисторіі Варлаама і Іоасафа 1637. р.

TULA-online.org

XXX. Новгород-Сіверский.

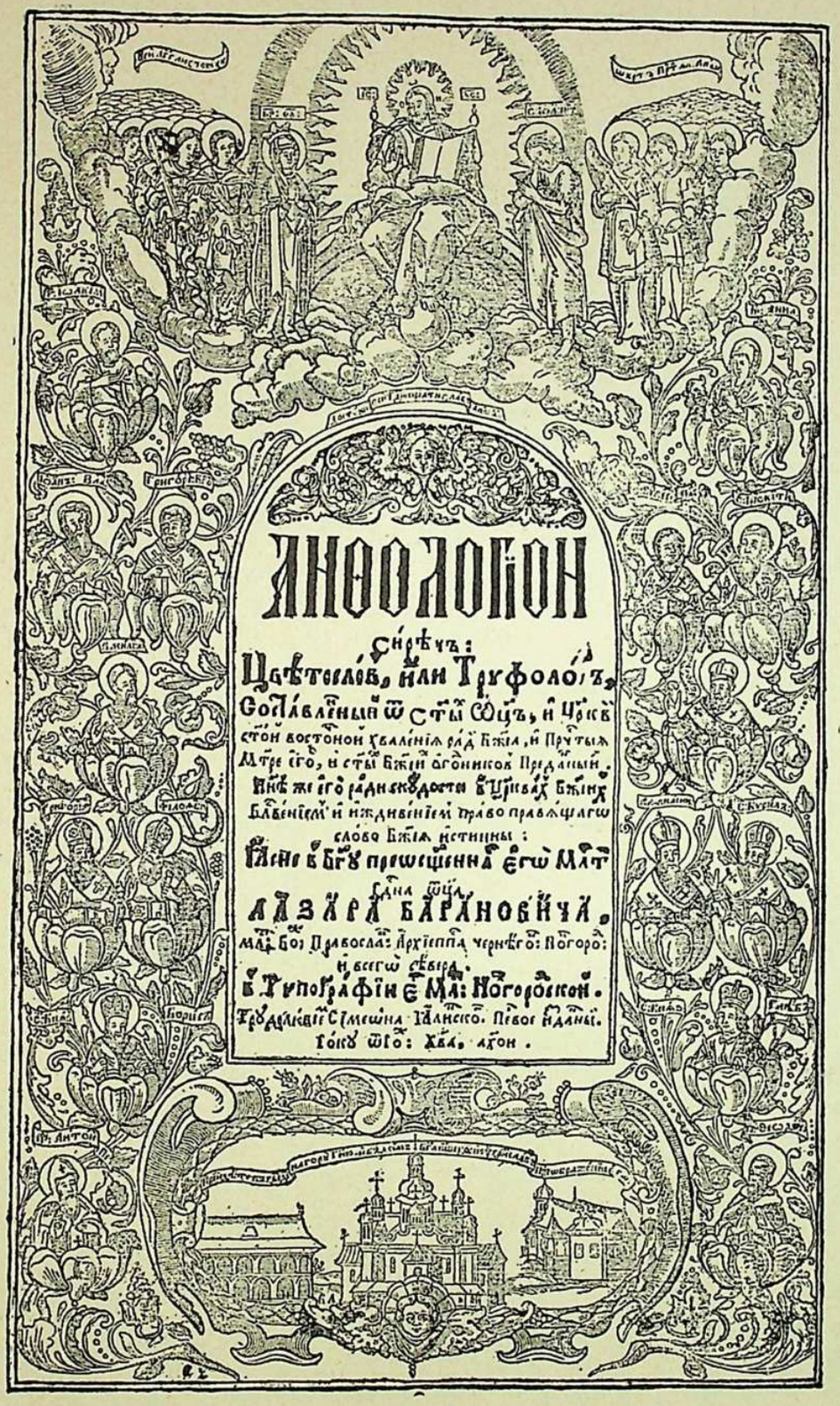

Ч. 70. 1678. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

XXXI.

Долго Поле.

Предословіе.

чáтию вмáлэю рсéсію послáхомъ. имэ́ще съ сосóю прн тупографнóй плъ́ной цэ́нэ, и пнеúнїа y᷑бо wбнаа w самáго лица ншегó, и w вщáа w вéщи wбщеа. донастоя́щаго Митрополúта кїéвскаго, сщенне́йшаго Петра могúлы. и до сэдїáже и прочїихъ старе́йшúнствэ́ нщыхъ главне́йшему гра́дэ сно́ю. wбразъ имэ́щаа мїгвънне́йшїи. прїúмъже и дарэ́въ не неподобúхw томэ́ прнлáти выше именова́номэ велúкомэ мэ́жэ. є᷑гэ́же ходотáйство́ и y᷑строéнїемъ подобúхоа хр᷑тóвою бл᷑гтїю, и тогw пр᷑ты́ Мр᷑е бл᷑гопрїáтнымч мáтвмн. є᷑́же дха́ и́же въ тре́вэ прїáли выхомъ желáнїа. и рождéнїе y᷑́же бл᷑гополэ́тнаго и́сплънéнїа не помнóзэмъ вúдэти. Печáтьмн глю цэ́ло въ връщéнных патовúныхъ пнеме́. такóже и нúскэ́на тупографа съне́ю въкэ́пэ, тумодéа и́мене́ съпрочїимн. и́мъже мэ́сто насе́ wлэ́тено по казáхоиъ дльгое по́ле нарицáемый градъ, и повелэ́хомъ тáмо жúти, и граскон данїю пнтáгнжеа и wдэ́вáти, и wмсздúтнеа: и въ

прóтев

Ч. 71. З Передмови до Требника 1635. р.

Тернава.

КРáТКОЄ

Припáдковъ Моáльныхъ, и́ли Нрáвныхъ

СОБРáНІЄ

Дх᷑овнымъ Óсóбамъ потрéбное.

Имэ́щіе къ себѣ Наýкy w Сакрáмéнтахъ, w Дéсятн Бжíйхъ Прикáзáнúя, w Прикáзáнúя Цр᷑кóвны, и со Наýци Хр᷑тїáнской, съ Выкладомъ Сумволá, и́ли Испокидáнїя Вéры Православныя Кaѳолúчúскїя, съ Выкладомъ Мáтвы: Óчe нашъ: и Бц᷑е Дво рáдýйсн.

Такóже: и Наýкy, съ крáткымъ, и прнправнымъ Пóсобїéмъ: кáко подобáйтъ Юнóша, и́ли Нéвннáткоѣ, къ Вéрн Православной наставлáтн,

СОДЄРЖáЩЄЄ.

За Бл᷑гослокéнїемъ Прсвлúщéйшаго Гдна

ГЄѠРГÍЇ ГЄННáДÍЇ КИЗАНТÍЇ

Є᷑ппа Сѵвас: Моукáчѡ: и Прѡ: На Лю́мн Костóчнаго Накжúнсва, въ Кролéвскѣ Оу᷑горскомъ, и́ его Прндѣлах,

НáМѢСНИКА áПОСТОЛСКОГО.

Въ Тернáвѣ Тупо́ Áкáдн: по́зы ра́ди Прсвлúнаго, и Всúчнаго Клнрy Óгрорýскаго, и́дáнное і Áѳта Хва ᾱѱкѯ. Мца Юнїа днн к.

Ч. 72. 1727. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

XXXII. Унів.

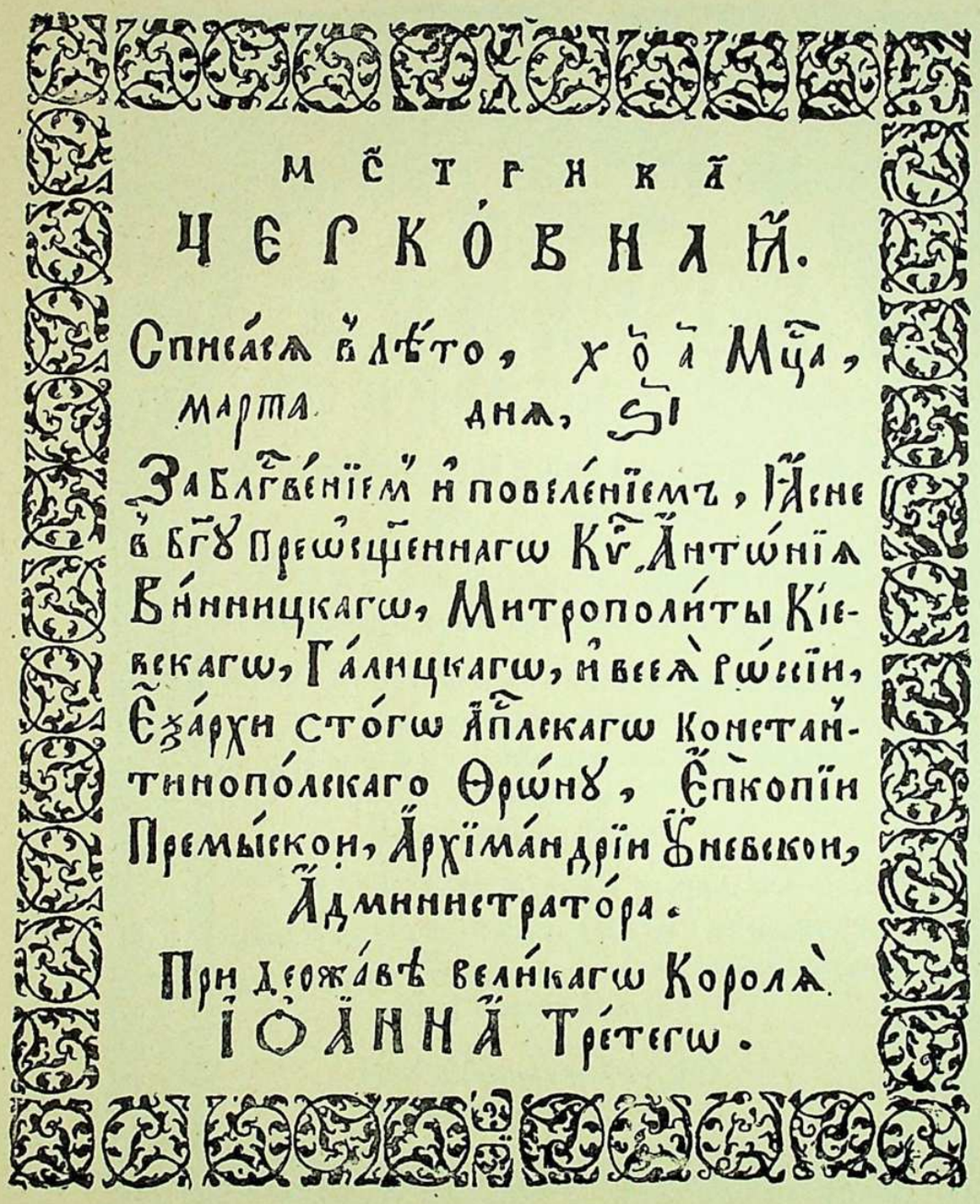

МЕ҃ТРИКА҃
ЧЕРКО́ВНАЯ.

Списа́сѧ в лѣ́то, х҃о а҃ Мц҃а,
марта дня, ѕі

За блг҃вені́емъ и҆ повеле́ніемъ, Ꙗ҆́сне
в бг҃ꙋ Преѡ҆сщ҃еннагѡ Кѵ҃р Антѡ́нїѧ
Ви́нницкагѡ, Митрополи́ты Кі́е-
вскагѡ, Га́лицкагѡ, и҆ всеѧ̀ Рѡ́ссїи,
Е҆ѯа́рхи сто́гѡ А҆пл҃скагѡ Констан-
тинопо́лскаго Ѳрѡ́нꙋ, Е҆пкопїи
Премы́скои, А҆рхїма́ндрїи Ꙋ҆невскои,
А҆дминистрато́ра.

При деожа́вѣ вели́кагѡ Королѧ̀
І҆ѡ҆а́ннѧ Тре́тегѡ.

Ч. 73. 1670. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

XXXIII. Унів.

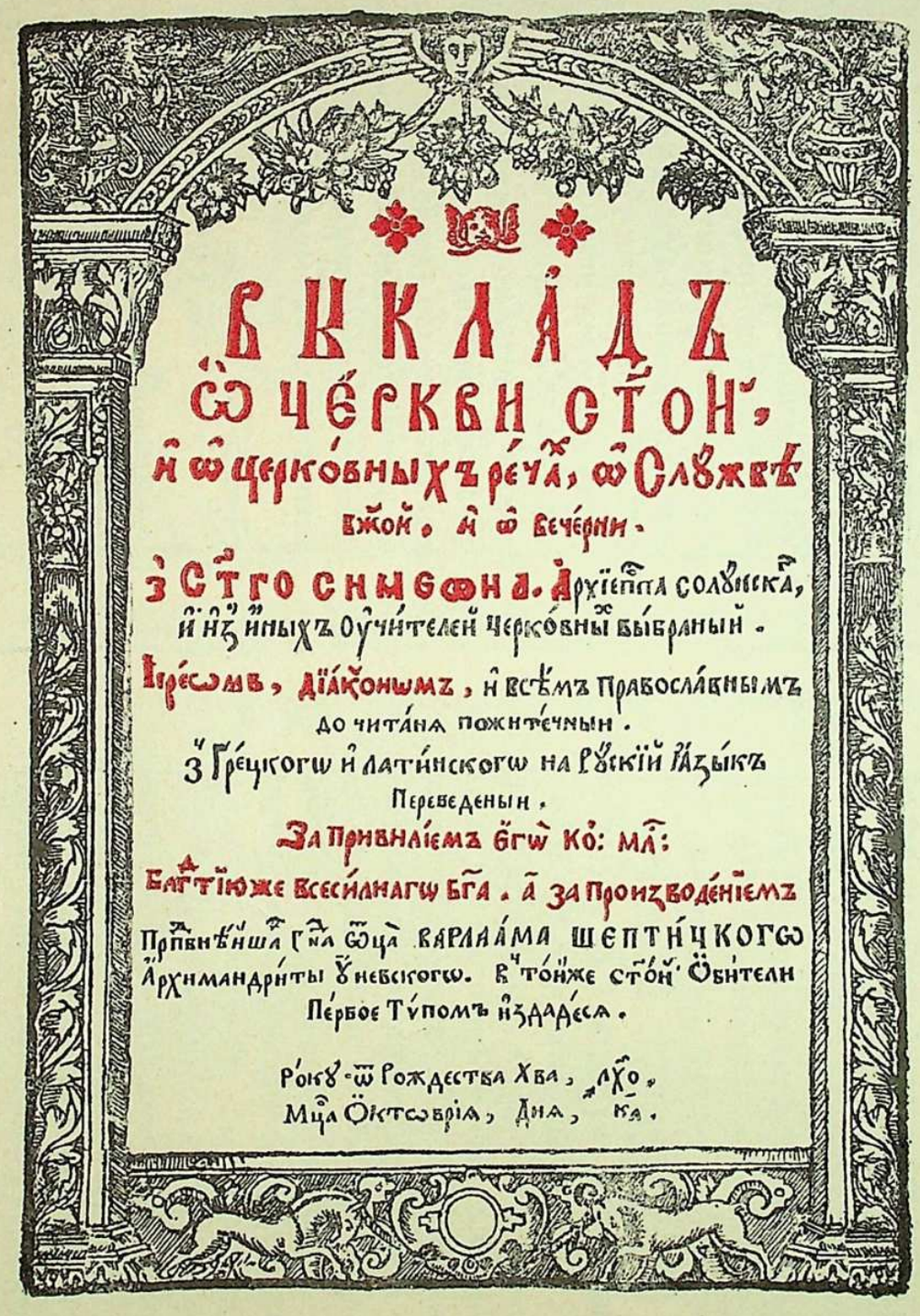

ВЫКЛАДЪ
ѿ ЦЕРКВИ СТОЙ,
и ѿ церковныхъ речахъ, ѿ Службѣ
Божой, и ѿ вечерни.
З Стго Симеона. Архіепспа Солунскаго,
и изъ иныхъ Оучителей Церковныхъ выбраный.
Іереомъ, Діакономъ, и всѣмъ Православнымъ
до читаня пожитечныи.
З Грецкогѡ и Латинскогѡ на Рускій Языкъ
Переведеныи.
За Привиліемъ Егѡ Ко: Мл:
Благодатіюже всесилнагѡ Бга. а за Произведеніемъ
Прпдбнѣйшаго Гна Ѡтца Варлаама Шептицкогѡ
Архимандриты Уневскогѡ. В тойже Стой Обители
Первое Тупомъ издадеся.
Року ѿ Рождества Хва, лхо.
Мца Октоврія, Дня, ка.

Ч. 74. 1670. р.

TULA-online.org

ЖИТІЄ СТ: И РАВНОАПЛНАГО ВЕЛИКА: КНАЗА КІЕВСКАГѠ ВЛАДИМЕРА.

Іюня 15 дня.

ВСЕЯ РѠССІИ САМОДЕРЖЦА, НАРЕЧЕННАГѠ ВЪ СТЫМЪ КРЕЩЕНІИ ВАСІЛІЯ; КОТОРЫЙ ѠБРАТИЛЪ ВСЮ ЗЕМЛЮ РУСКУЮ.

ВЫБРАНО З ЛѢТОПІЕЦА РУСКОГѠ, ПРЕПОДОБНАГѠ ОТЦА НЕСТОРА ПЕЧЕРСКОГѠ.

СКИТА: ВЕЛИКАГО

БЛГВЕНЪ БГЪ И ѺЦЪ І ДА НШЕГѠ І: ХА: Ѻ. Р. Х.

І: ХА, ѺЦЪ ЩЕДРОТАМЪ, КОТОРЫЙ ВСѢМЪ ЧЛВКОМЪ ХОЧЕТЪ СПСТИСЯ, И В РАЗУМЪ ИСТИННЫЙ ПРІЙТИ; ИЖЪ НЕ ПОПУСТИЛЪ ДО КОНЦА РУСКОЙ НАШЕЙ ЗЕМЛИ В ТЕМНОСТИ НЕСТЕРІИ И СОЛОВОХВАЛСТВА ВЫЙТИ: АЛ, ЯКШ ѺЦЪ ЩЕДРОТЪ, БЛГОИЗВОРИ СВѢТОМЪ ЛАСКИ КРЩЕНІЯ СТОГѠ ЕЙ ПРОСВѢТИТИ, И В РАЗУМЪ ИСТИННЫЙ ДОПОЗНАНІЯ СЕБЕ ПРАВДИВОГѠ ВЪ ѠТЦѢ И СНЪ И СТЫМЪ ДХѢ ТРОЙЦѢ СЛАВИМАГѠ БГА, ПРЕЗ БЛГОВѢРНАГѠ И РАВНО АПТЛА НАГѠ ВЕЛИКАГѠ КНЗА ВЛАДИМЕРА, ОБРѢСТИ. ПРЕСТОЖЕ, ПРИЙДЕТЪ РУСКАГѠ НАРОДУ, ВШЕДШІЙСЯ БОЖЕСТВ. И ПТАНО ПРАВОСЛАВНЫМ ПОКЛОНЯТЕМСЯ БГУ ВЪ СТОЙ ТРОЙЦѢ ЄДИНОМУ. ДВАЛЧИ ЄГѠ ПРЕСТОЄ ИМА. И ВЕЛИКУЮ ЄГѠ НА НАСЪ МАТЬ. ПРИЙДЕТУ ПОХВАЛИМЪ И СТОГО РАВНОАПЛНАГО ВЕЛИКАГО КНЗА ВЛАДИМЕРА, ѺЦА, НАСТАВНИКА. И КОДО

ЧИТЄЛНИКЪ ЛАСКАВЫЙ.

ЧЄ БЕЗЪ ТАЄМНИЦИ И ПРИЧИНЫ, ПРАВОСЛАВНАЯ ЦЄРКОВЪ МТКА НАША, ЦРКОВНІИ ЧЕРЕМОНІИ, ЗВОНЫ ГУМНЫ, И ЧТЕНІЯ ЄПОРАДИВШИ ДОБРЕ. НА СЫНѠВ СВОИ ПРЕДАЛА: АЛИ НА ПОЖИТОК НА ДХОВНЫЙ И НА ВОСПОМИНАНІЄ БЖІИХЪ ДОБРОДѢТЕЛЕЙ; КОТОРЫИ РОЗМЫШЛАЮЧИ, ЯБЫСМО ДХОВНЄ СЯ ВЕСЕЛИЛИ, И ПОДЯКОВАНЄ ГДУ БГУ ЧИНИЛИ: САМИ ТЕЖЪ ѠХОТНѢЙШИМИ, И ТЕПЛѢЙШИМИ ДО МОЛИТВЫ СТАВАЛИ; А НА МОЛИТВУ НЕ ѠЗЕМНЫ РЫЧАХЪ, АЛЄ Ѡ ТОЙ ТАЄМНИЦИ, КОТОРАЯ В ЦРКВИ СТОЙ И ПРАВОВѢР РОЗМЫШЛАЛИ. А КЯ НЕ ВСѢМЪ ТАЄМНИЦ НАБОЖЕСТВА ЦРКОВНОГѠ ЄСТЬ ВѢДОМЫ: ПРЕТО ВЫКЛАД Ѡ СЛУЖБѢ БЖІЙ, ГДЄ НАЙБОЛШІЙ ЄСТЬ ТАЄМНИЦИ, И Ѡ ВЕЧЕРНИ, ТУПО НШИМ БЫ ДАТИ ПОЗНАВАЛНЕМОСЯ; НТЕБЄ ЧИТЕЛНИКУ ЛАСКАВЫЙ НА ПОЖИТОК ДХОВНЫЙ ПРЕДЛАГАЕМ. ТЫ ЗАСЬ ЛАСКАВЄ ѠНЫЙ ПРИНЯВШИ, НАЧЪ ВЪ МОЛИТВА СВОИ, НЕПРЕПОМИНАЙ.

СТЫХЪ СТЫХЪ ѠТЦЪ ЦРКОВНЫХЪ ІМНА, З КОТОРЫХЪ СЕЙ ВЫКЛАДЪ ВЫБРАНО.

СТЫЙ СѠМЕѠ МТРОПОЛІТ СОЛУНСКІЙ С: ІѠА ЗЛАТОУСТ. СТЫЙ ГЕРМАНЪ, ПАТРІАРХА ЦРГРДСКІЙ: С: ІѠА ДАМАСКІНЪ. СТЫЙ НІЛЪ КАВАСІЛА: СТЫЙ АМВРѠСІЙ.

Ч. 75. З Викладу о церкві 1670. р. Ч. 76.

TULA-online.org

XXXIV. Унів.

Ч. 77. Із Псалтири 1673. р.

Ч. 78. Із Пречестного Акафіста 1673. р.

TULA-online.org

ПРЕЧЕСТНЫЙ
АКАѲЇСТЪ
И МОЛЕБЕНЪ
Престѣй Бцы.
КАНОНЪ ВОСКРСЕНЪ,
И прочїѧ Спⷭ҇телныѧ Молбы,
къ Гдⷭ҇у нш҃му Іс҃ Хрⷭ҇ту.
Тълмѫчит де пре лимбъ словенѧскъ, пе
лимбъ Румънѧскъ.
Трудолюбїемъ и тщлнїемъ,
Прѡсщ҃еннагѡ кѵ гн҃а ѿца Досоѳеѧ, Ми
трополиты Сучавскагѡ, и всеѧ Молдавскїа
Землѧ.
В Монастиру Оуневскомъ,
Тѵпомъ изѡбразисѧ.
Ро: ахог.

Ч. 79. Дософея митрополита Сучавского 1673. р.

TULA-online.org

XXXV. Унів.

ЧАСОСЛОВ
И МѢСЯЦЫ
ПОСЕДНИЕВНІЇК.
По преданію
цркóвномꙋ въ
крáтцѣ изъ
брáнный.
В МОНАСТЫ:
ЎНЄВСКОМ.
ВЛѢТОѠ РО:
ХВА, АХѠА.

Ч. 80. 1674. р.

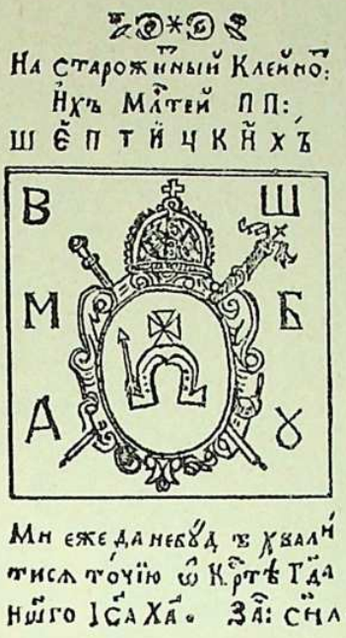
На старожѝный Клѣнно:
Нхъ Мѣтей ПП:
ШЄПТЙЦКЙХЪ
В Ш
М Б
А ѯ
Мн еже да небꙋдꙋ с хвалѝ
тисѧ точїю ѡ Крѣтѣ Да
нйго І҃са Хр̃а. За: сйл-

Ч. 81.
З Часослова 1674. р.

ВЪ БЛГОЧЎТІЙ СІЯЮЩЄМꙋ,
ѐго мѣти пáнꙋ Захарїáшовѣ Алѣѯáндровй з Шіптúнцъ
Шѣптáцкомꙋ Вонскімꙋ Стрíйскомꙋ Ѡцéвн и Довгодѣвн
моíмꙋ, въ блгочтн бжíн. мíра здрáвїа. и спѣíшн ѡ бѣ вѣ по
лꙋчúти сúновскѡ жілáю.

Пр̃ра, пр̃ка з бг̃омъ и ст̃ымн вжímы забы вꙋ, в тупо
грáфіи С: Ѻц̃и кіевскїа нас ъ̃ выдáнїй ѱлтúр,
за хрúмнокъ вдúвнетн мóй сúновской вм: м: ла:
пúꙋ ѡцꙋ и дозгодѣвн моéмꙋ посколект пúньшв.
шокыла з тогѡ вúрасити и вúкотерфектовáти могло, рá
тво зúйги лѣвѣм быстри шéнгрéшнем нагúшлúн въ
кúкóком, úко дост знáлостн єдú другомꙋ за довгодѣй
ктвашѣвлуáл, дóст гúнлостн показовáл, дóст доброчн
лостн чúнил в чúнѣ дóнал ꙗгдúнь ѡ пѣтвнъ мрт
лмꙋ, йсаéт рꙋ пожúтнá чрпúмúкн ѡфéровáти Гдꙋ

Ч. 82. З Передмови до Псалтирі 1678. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

Ч. 83. Передрук Євангелія Учительного Кирила Ставровецкого 1696. р.

TULA-online.org

* *

Зове́тъ т҃ѧ цр҃це, цр҃ь всѣхъ сн҃ъ твой и бг҃ъ на́шъ, гл҃ѧ лю
безно: прїйди до́браѧ моѧ̀, бли́жнѧа моѧ̀, голꙋбице моѧ̀,
добрѣйшаѧ моѧ̀, и҆збра́ннаѧ моѧ̀, невѣсто моѧ̀: вꙋзыди
ѿ мѧте́жа земны́хъ къ нб҃ны́мъ, да вѣнча́ю т҃ѧ вѣнцемъ неизреченъ
ныа красоты, и҆ да цр҃твꙋеши со мно́ю въ вѣки. Пѣсни пѣсней.

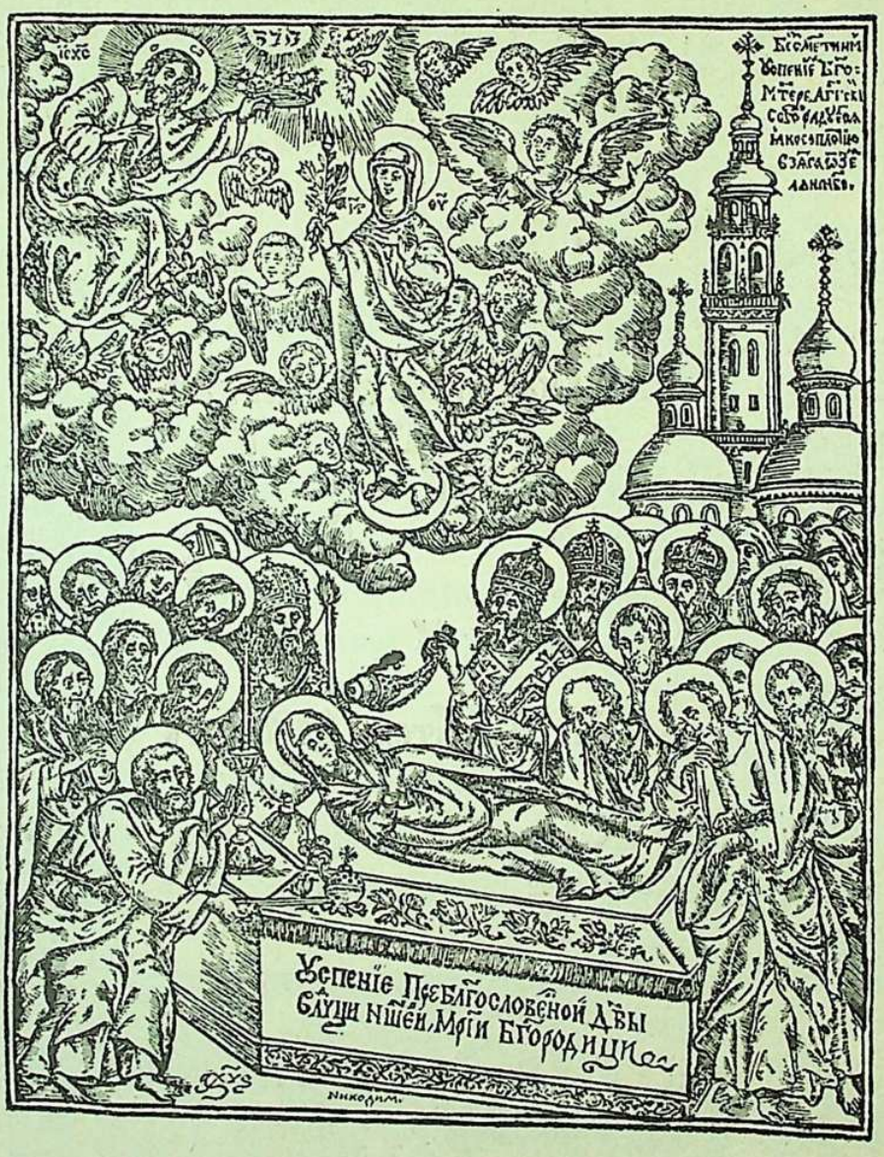

А҆гг҃ли Оу҆спе́нїе пречⷭ҇тыѧ ви́дѣвше оу҆диви́шасѧ: ка́ко дв҃аѧ
восхо́дитъ ѿ землѧ̀ на нб҃о.

Ч. 84. З Учительного Євангелія 1696. р.

TULA-online.org

XXXVII. Унів.

СОБРАНІЕ
ПРИПАДКОВЪ
Краткое, и Дх҃овнымъ Ѡсобомъ
ПОТРЕБНОЕ.
Имущее в себѣ Науку о Сакраментахъ, о десяти Бж҃іихъ Приказаняхъ. о Приказаняхъ Черковнихъ, и о Науцѣ Христіанской, съ Выкладомъ Сѵмвола, или Исповѣданія Вѣры Православныя Кадолическія, съ выкладомъ Мл҃твы: Ѻ҃ч҃е нш҃ъ: и Бц҃е Дв҃о:
Такожде Науку, како подобаетъ наставляти малы, или невѣжов, въ Вѣры Православной,
СОДЕРЖАЩЕЕ
Тѵпомже Ѻбщежителнаго Монастыря Ѹневскаго, Чину Ст҃го Василія Великаго.
Року ѿ Рождества Хв҃а. ҂аѱл҃в.
ИЗДАННОЕ

Ex Libris

Ч. 85. 1732. р.

TULA-online.org

би́сть, є҆́же би́сть.

В҆ то́мъ живо́тъ бѣ̀, и҆ живо́тъ бѣ̀ свѣ́тъ чл҃вѣ́комъ: и҆ свѣ́тъ въ тмѣ̀ свѣ́титъ сѧ, и҆ тма̀ є҆гѡ̀ не ѡ҆бѧ́ть.

Би́сть чл҃вѣ́къ посла́нъ ѿ Бг҃а, и҆мѧ̀ є҆мꙋ̀ І҆ѡа́ннъ: се́й прі́йде въ свѣди́тел-ство, да свѣдителствꙋ́етъ ѡ҆ свѣ́тѣ, да всѝ вѣ́рꙋ и҆мꙋ́тъ є҆мꙋ̀.

Нѐ бѣ̀ то́й свѣ́тъ, но да свѣди-телствꙋ́етъ ѡ҆ свѣ́тѣ, бѣ̀ свѣ́тъ и҆-стїнный, и҆́же просвѣща́етъ всѧ́кагѡ

Ч. 86. Із Служебника 1747. р.

TULA-online.org

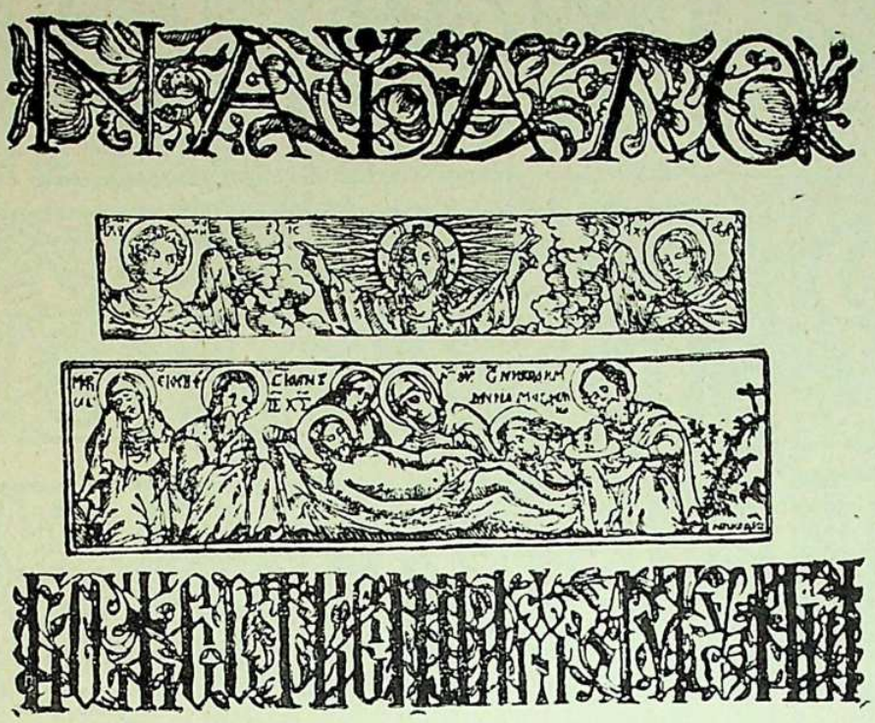

Ч. 87.

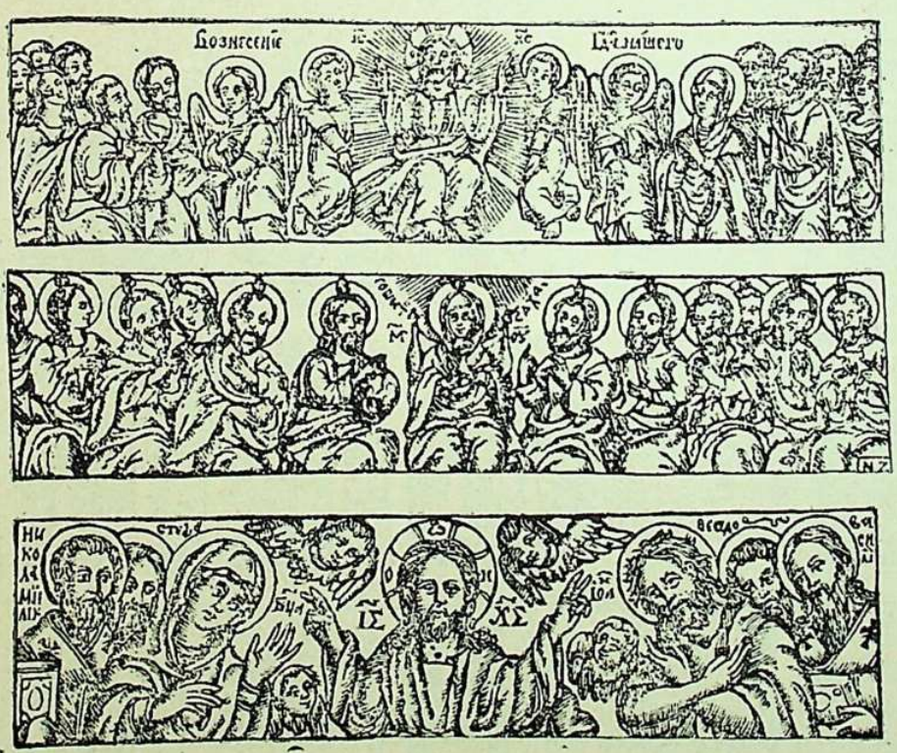

Ч. 88.

Заставки Никодима Зубрицкого із Служебника 1733. р.

TULA-online.org

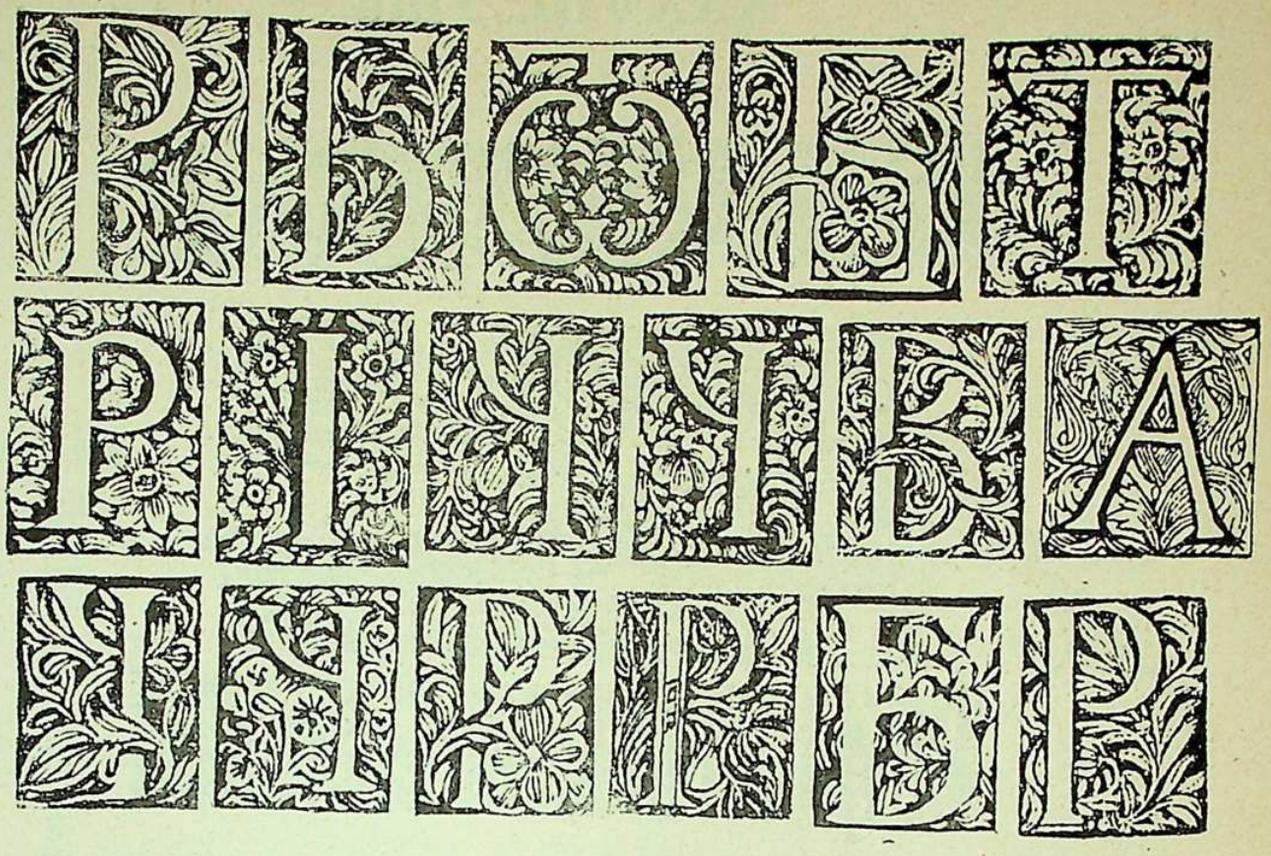

Ч. 89. Початкові букви Служебника 1733. р.

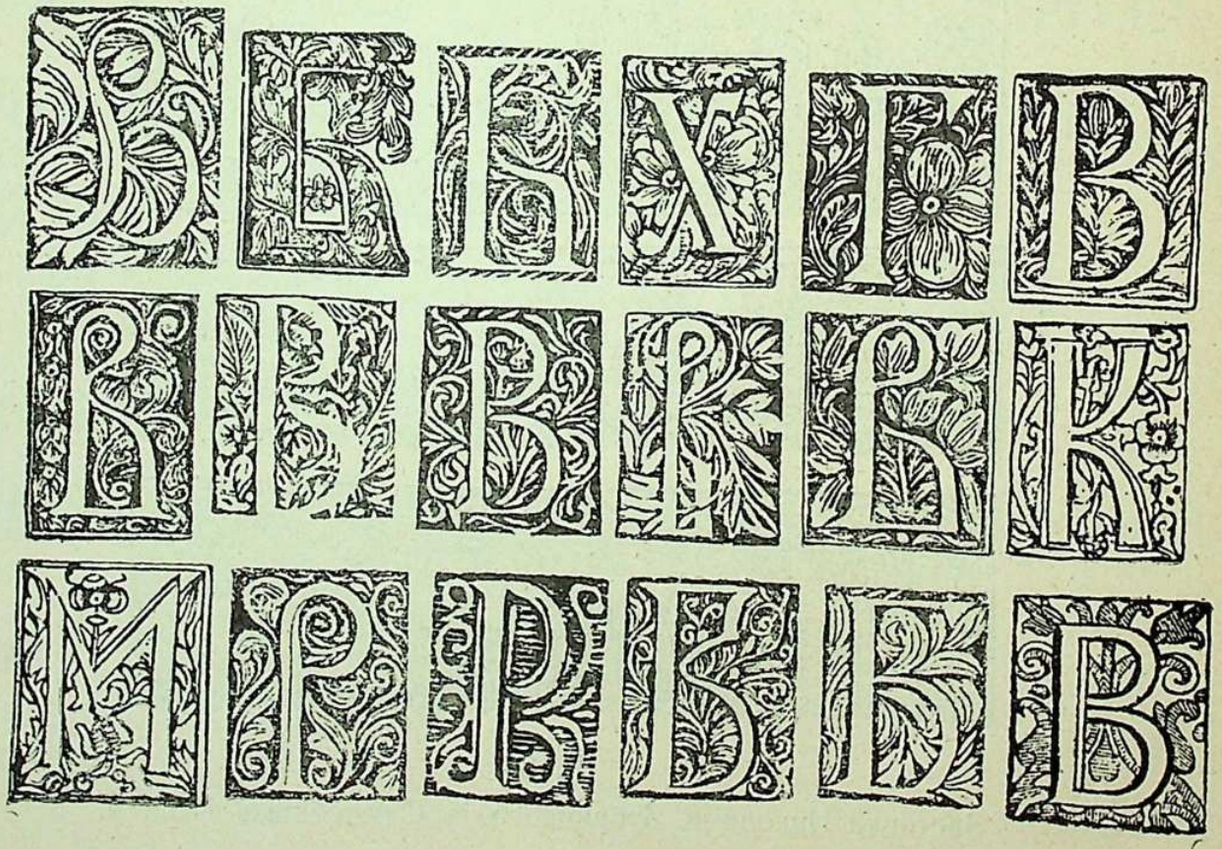

Ч. 90. Початкові букви Служебника 1733. р.

TULA-online.org

XXXIX. Унів.

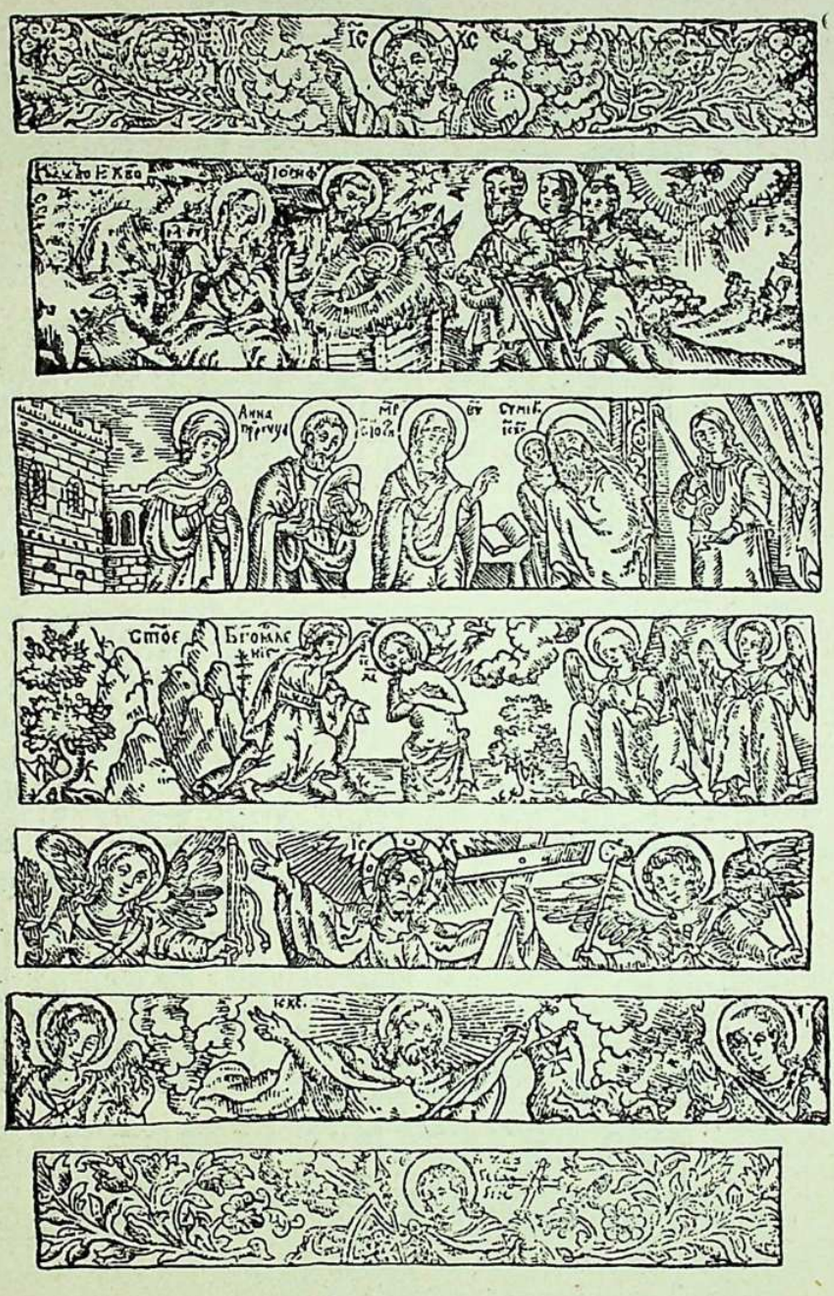

Ч. 91.

Заставки Никодима Зубрицкого із Служебника 1733. р.

TULA-online.org

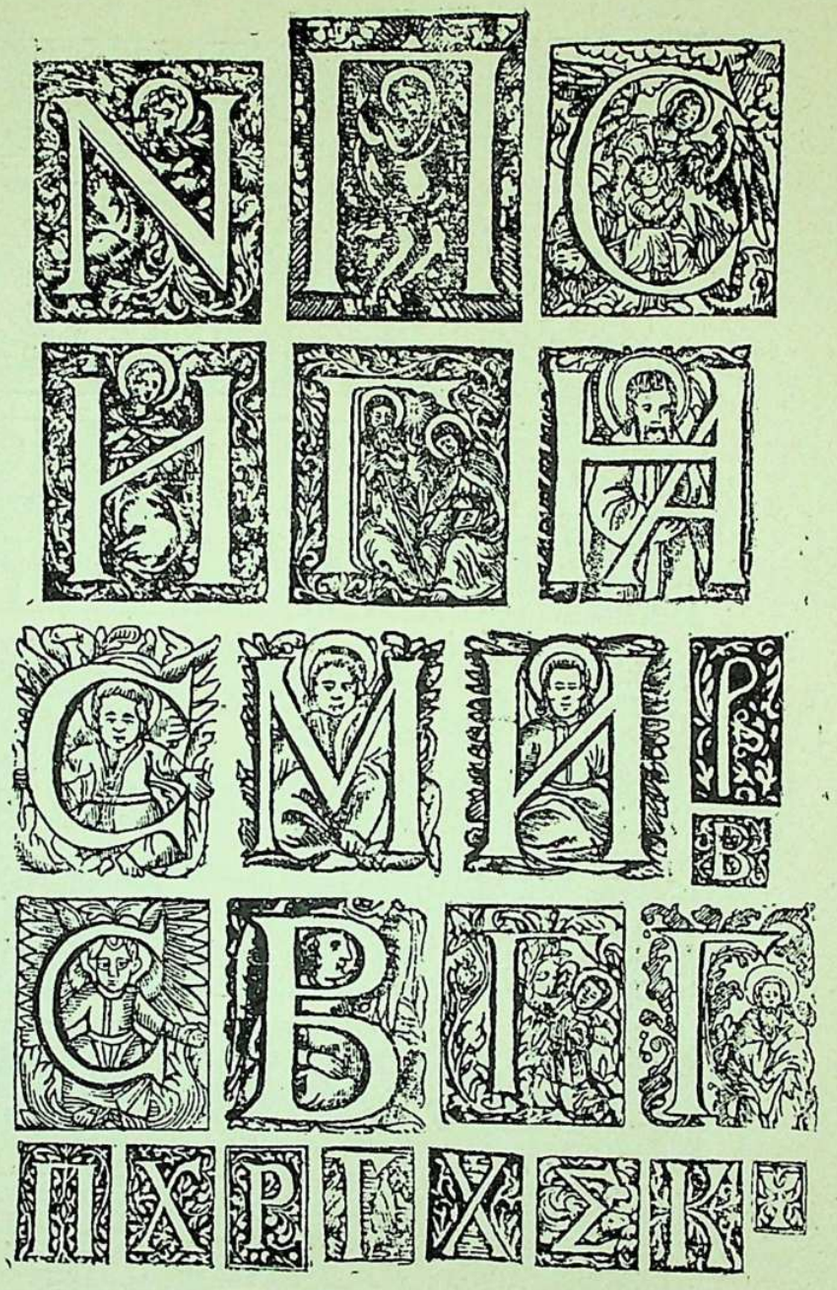

Ч. 92. Початкові букви Служебника 1733. р.

TULA-online.org

XL. Унів.

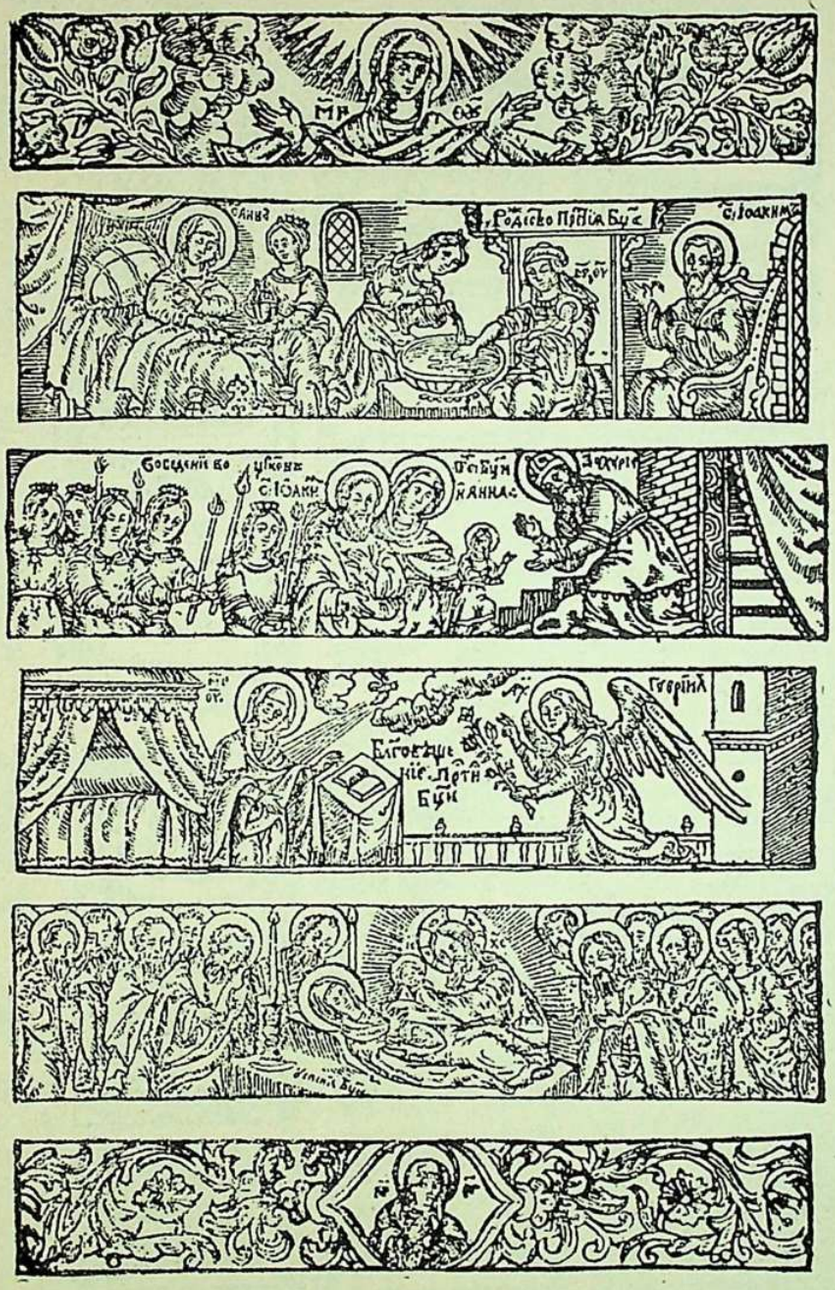

Ч. 93.

Заставкн Н. Зубрицкого із Служебника 1733. р.

TULA-online.org

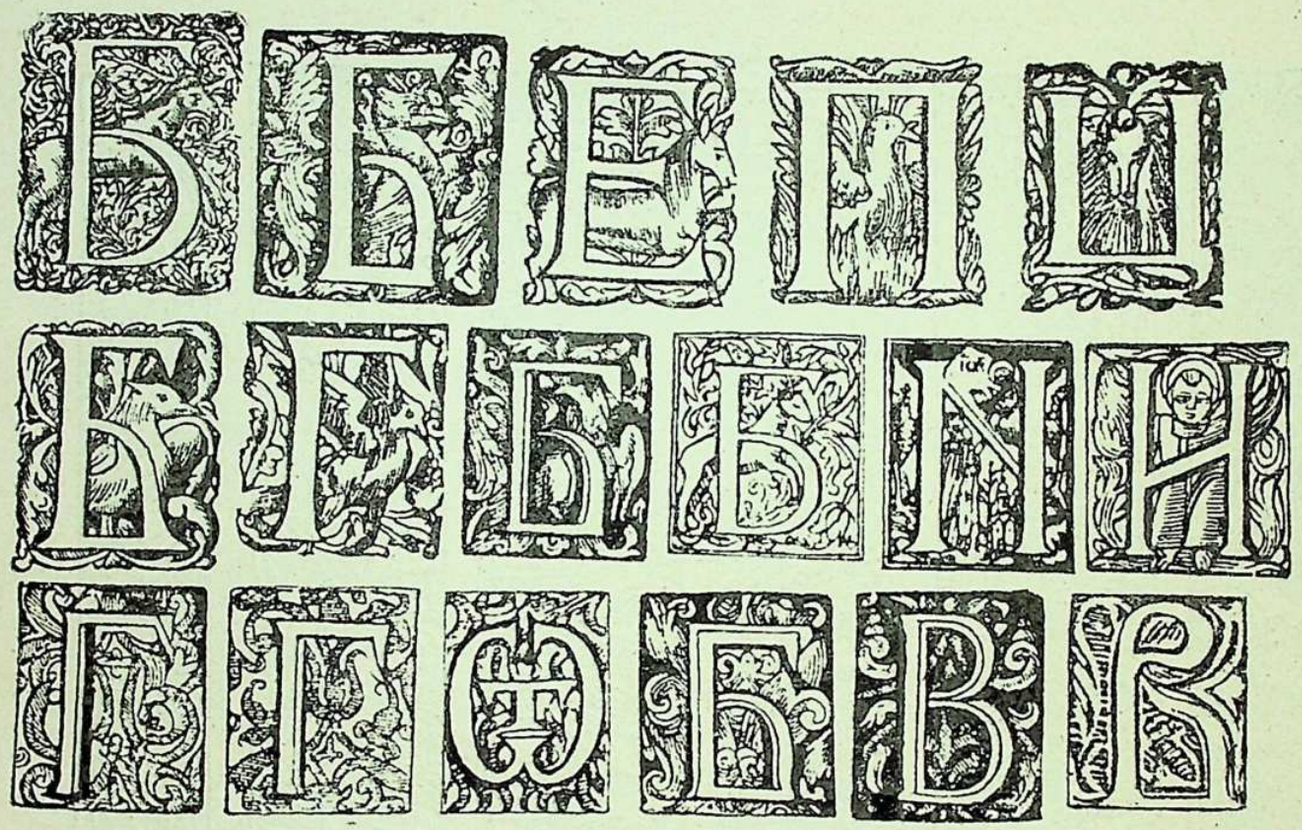

Ч. 94. Початкові букви Служебника 1733. р.

TULA-online.org

XLI. Унів.

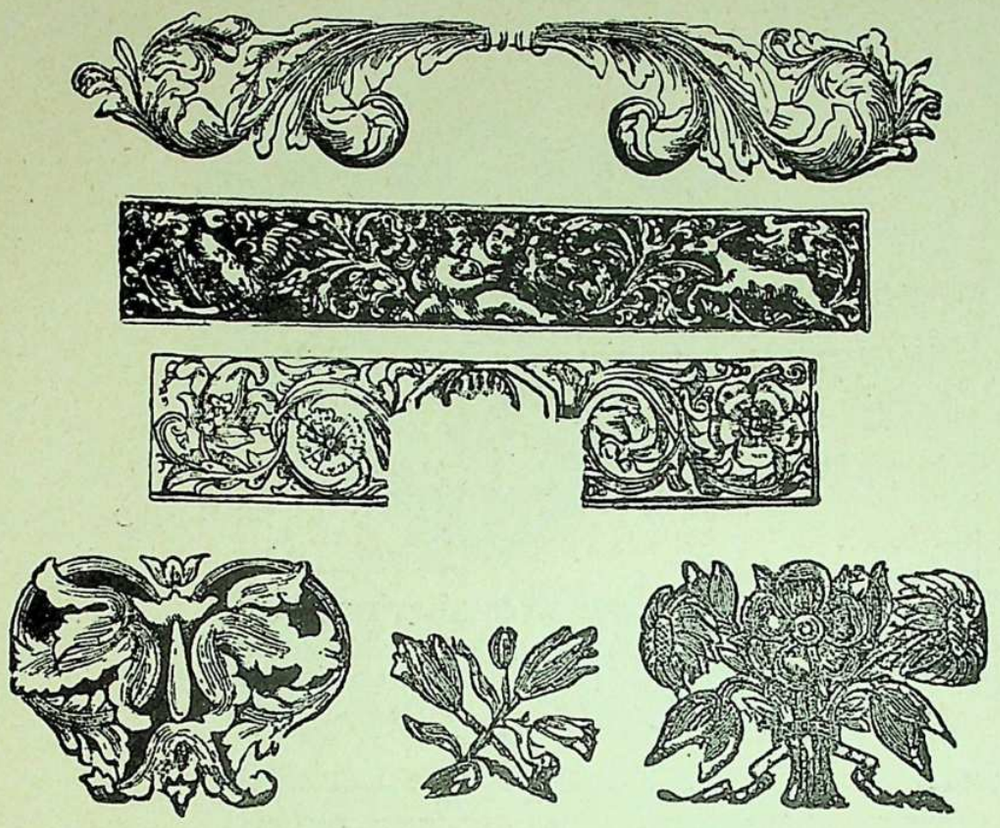

Ч. 95. Заставки і кінцівки Служебника 1740. р.

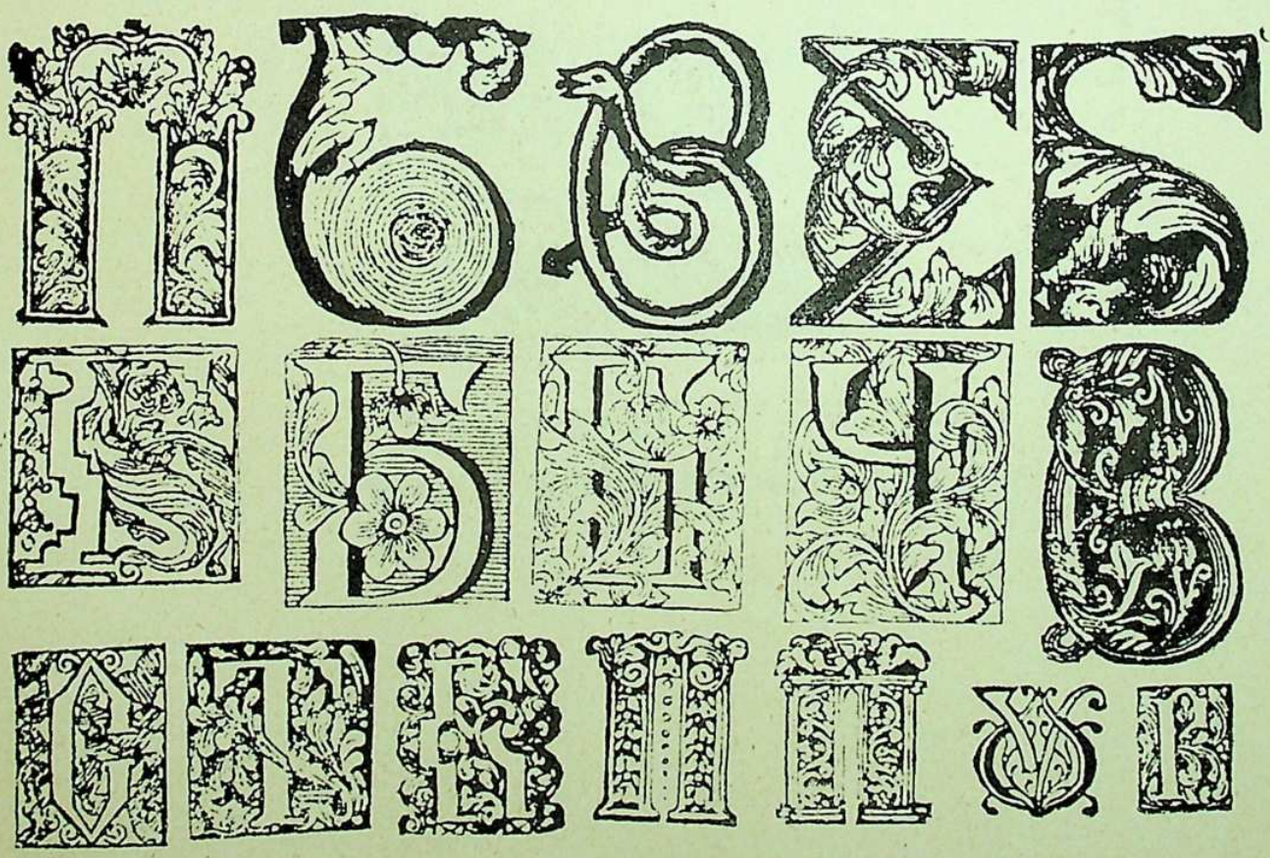

Ч. 96. Початкові букви Служебника 1747. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

XLII. Унів.

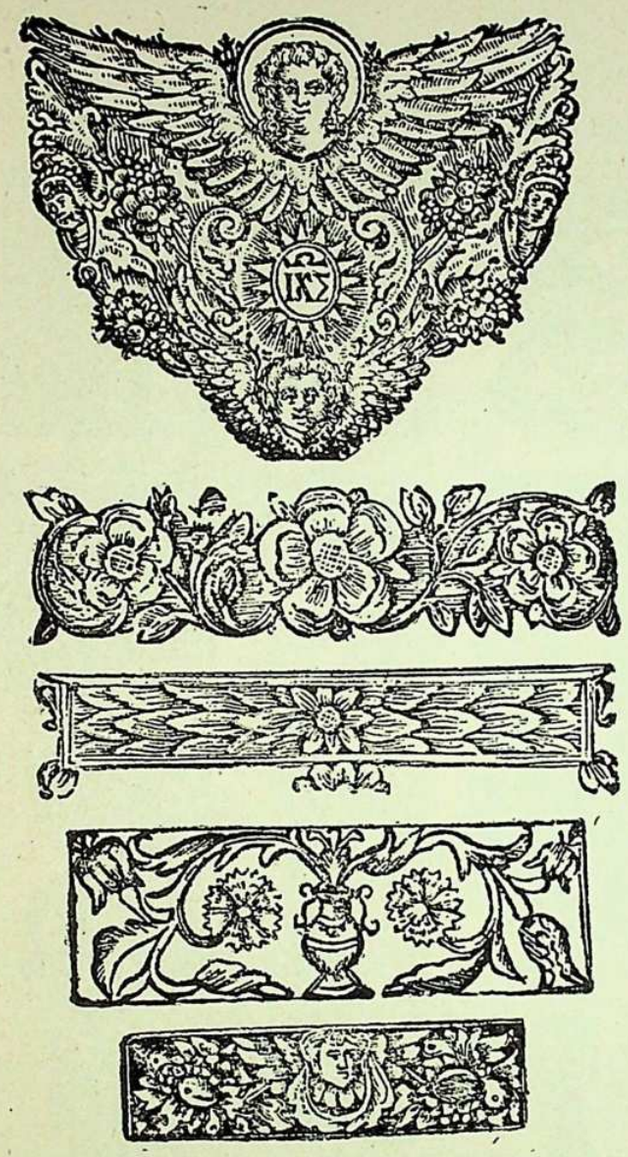

Ч. 97.
Кінцівки і заставки Служебника 1747. р.

TULA-online.org

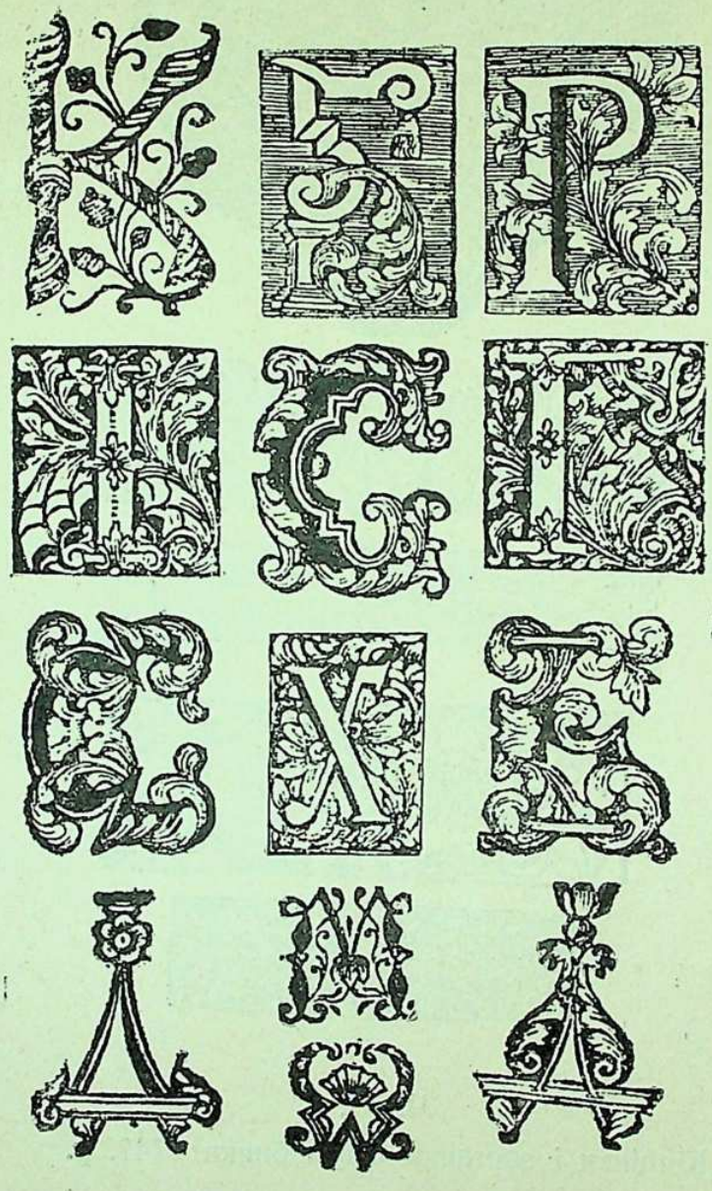

Ч. 98. Початкові букви Служебника 1747. р.

TULA-online.org

XLIII. Унів.

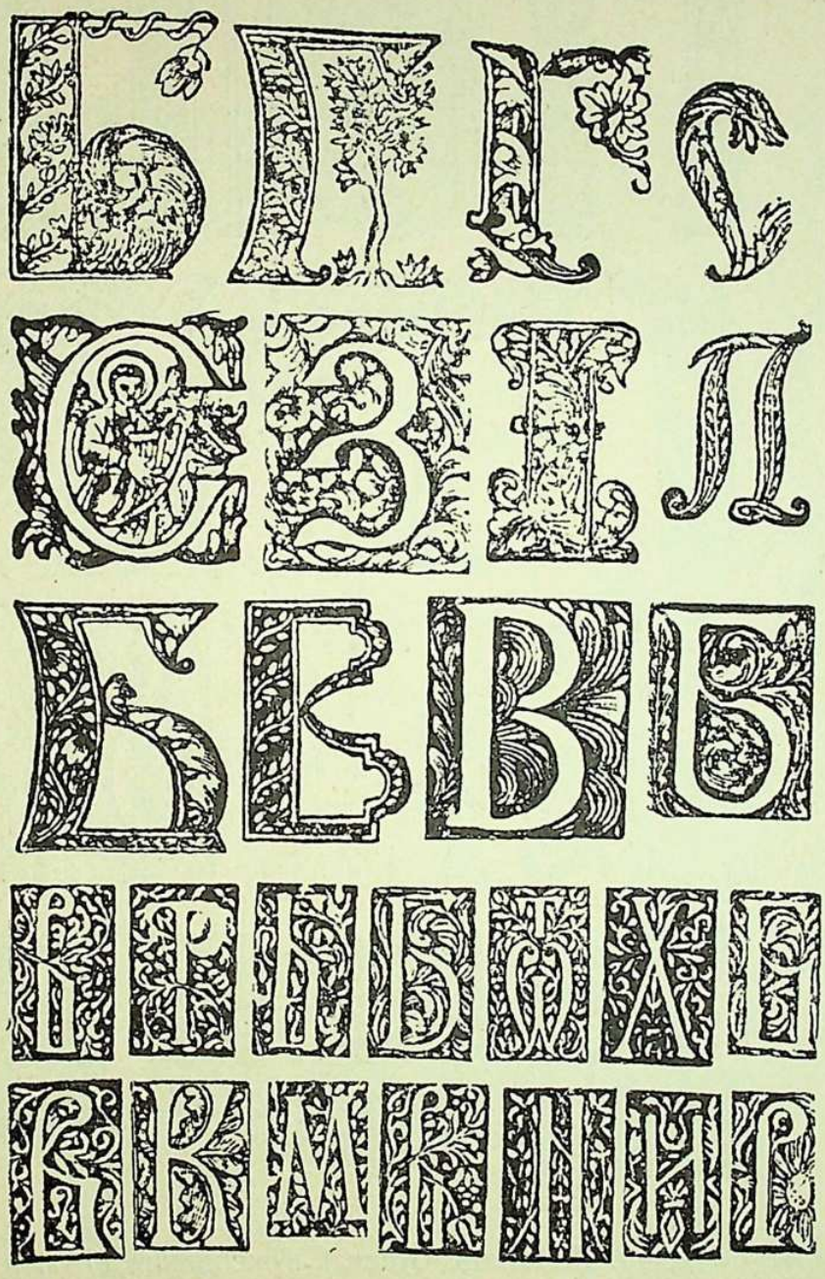

Ч. 99. Початкові букви Служебників 1740. р.

TULA-online.org

Ч. 100. Початкові букви Служебників 1747. р.

TULA-online.org

XLIV. Почаів.

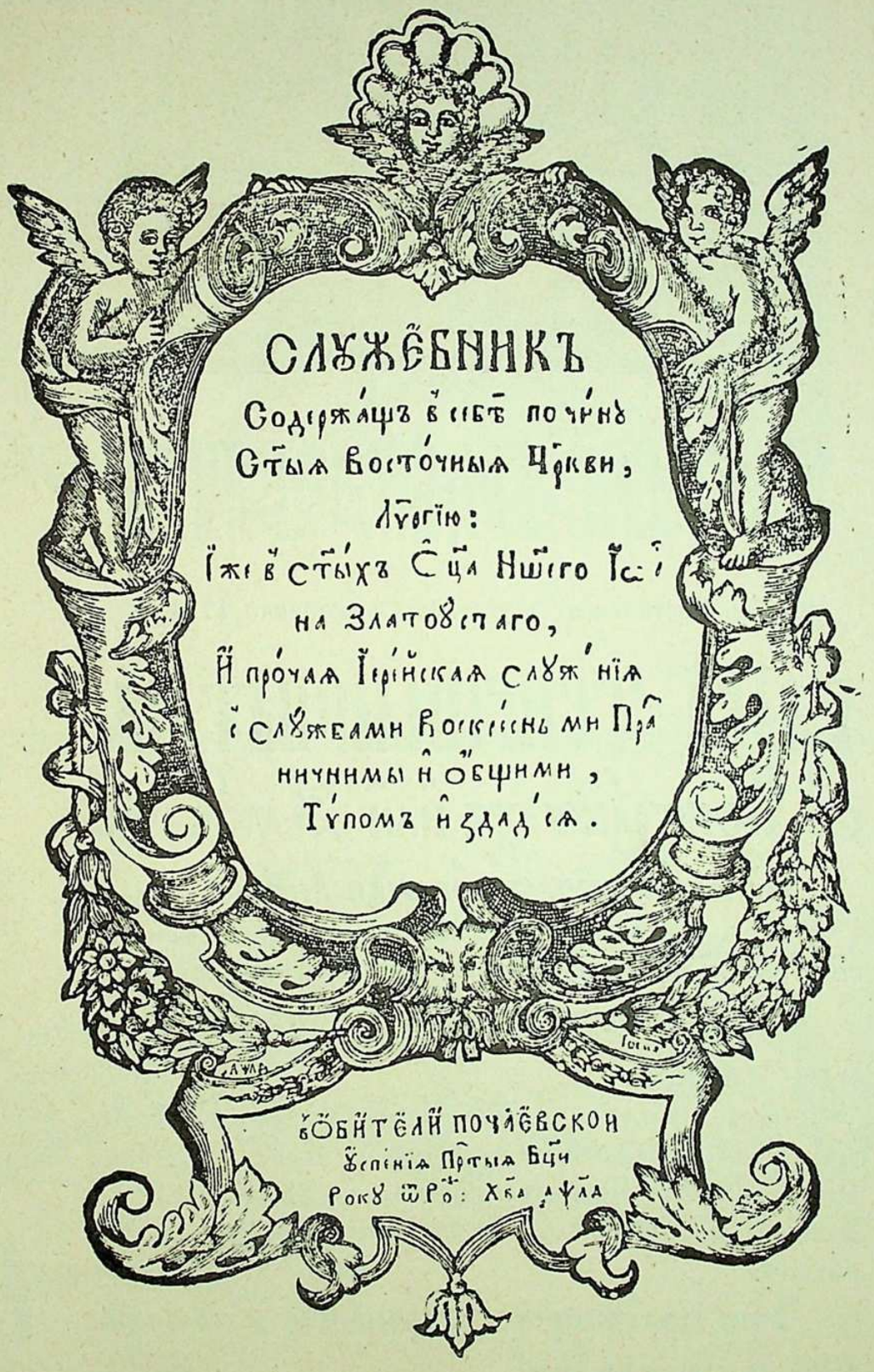

Ч. 101. 1734. р.

TULA-online.org

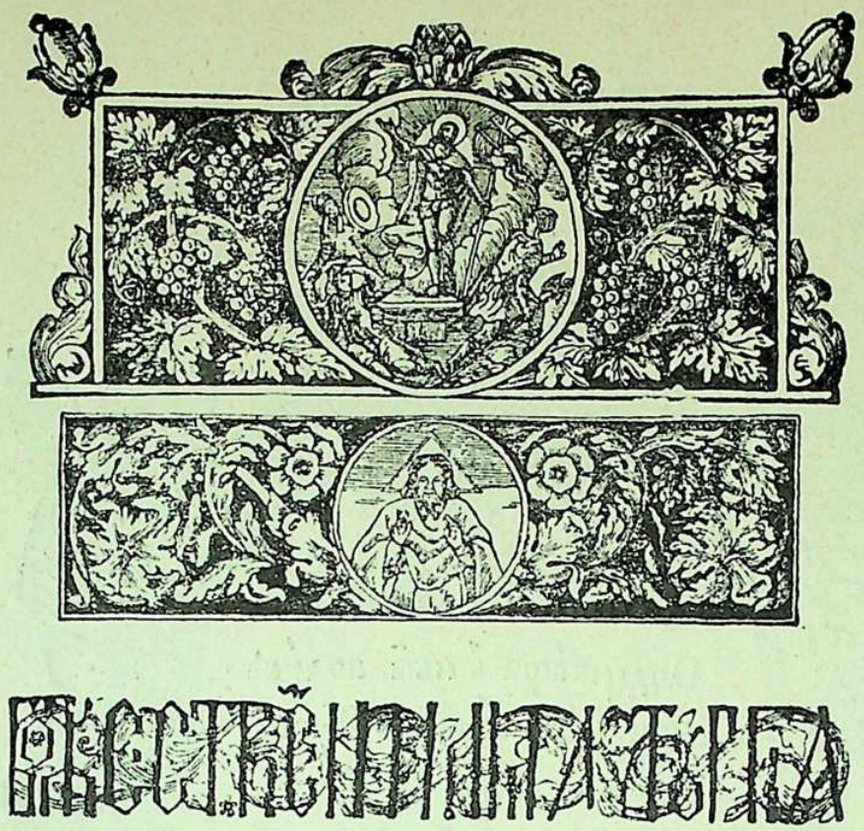

Ч. 102. Заставки з Титулом із Служебника 1734. р.

ГЛА́ВА́ ЧТИ́РИНА́НЦЯТАЯ́.

О́ Контра́ктахъ и҆ли̑ Змо́вахъ.

Чи̑ нале́жатъ змо́вы до Любви̑?

Ѿвѣ́тъ. Нале́жатъ, бо змо́вы не дотримыва́ти, и҆ того̀ что̀ комꙋ̀ тре́ба, не ѿдава́ти, є҆́стъ проти̑въ Любви̑.

Мно́го мо́жетъ быти Контра́ктовъ и҆ли̑ змо́въ.

Ѿвѣ́тъ. Де́сѧтъ а҃. Кꙋпова́не и҆ продава́не. в҃. Пожича́не гро́шей. г҃. О҆дбѣра́не чи́ншовъ. д҃. А҆ре́нда. є҃. Тома́не Мае́тности Пра́вомъ Ле́ннымъ. ѕ҃. Рꙋкои́мство. з҃. Заста́ва. и҃. Поса́гъ. ѳ҃. О҆бѣ́тницы, и҆ дарови́зны. і҃. Депо́зытъ.

Что̀ нале́житъ сохрани́ти в кꙋпова́ню, и҆ продава́ню?

Ѿвѣ́тъ.

Ч. 103. З Богословія нравоучительного 1756. р.

TULA-online.org

XLV. Почаів.

Ч. 104. Із Служебника 1734. р.

Ч. 105. Із Псалтирі 1740. р.

TULA-online.org

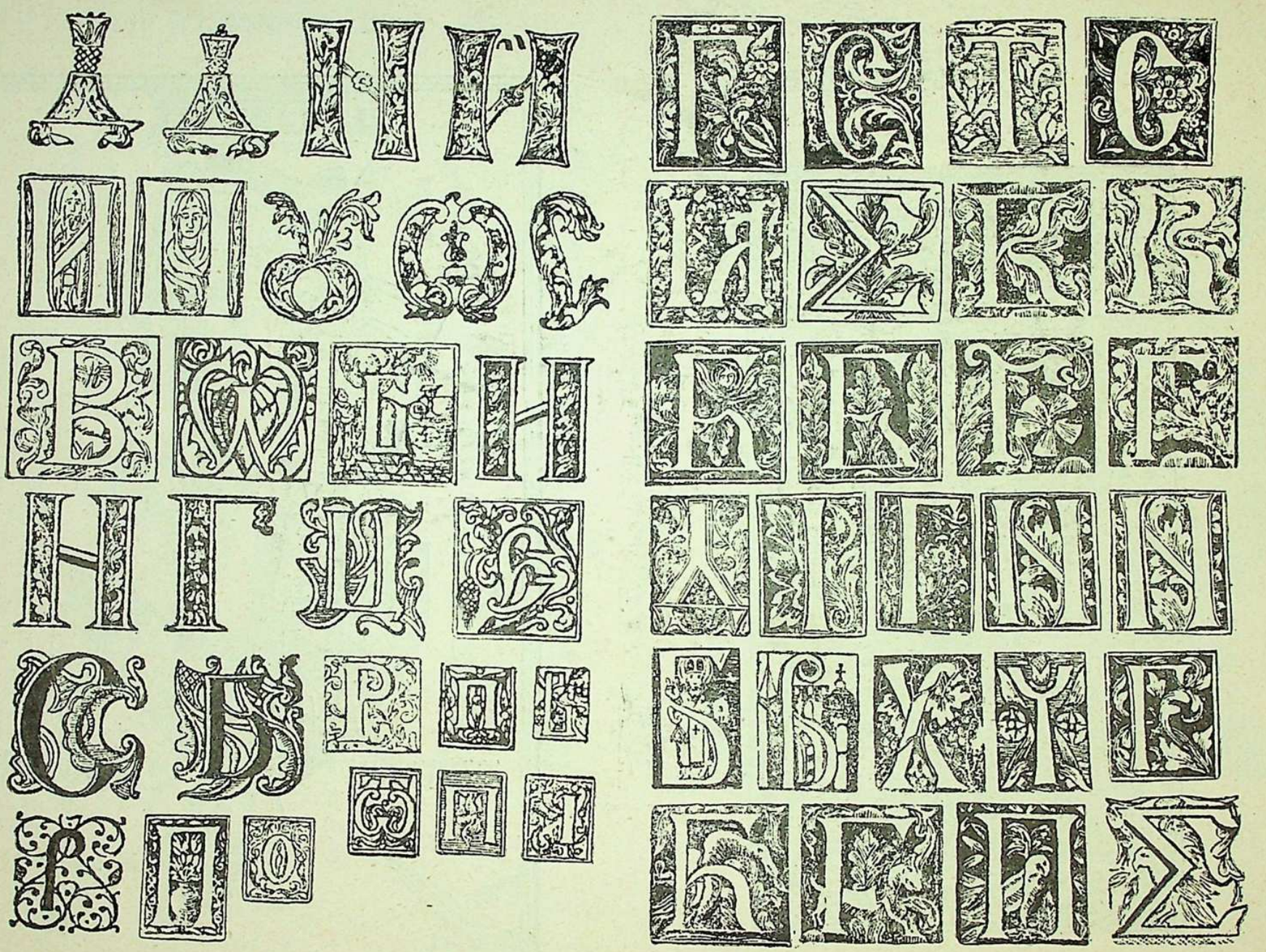

Ч. 106. Початкові букви Служебника 1734. р. Ч. 107.

TULA-online.org

XLVI. Почаів.

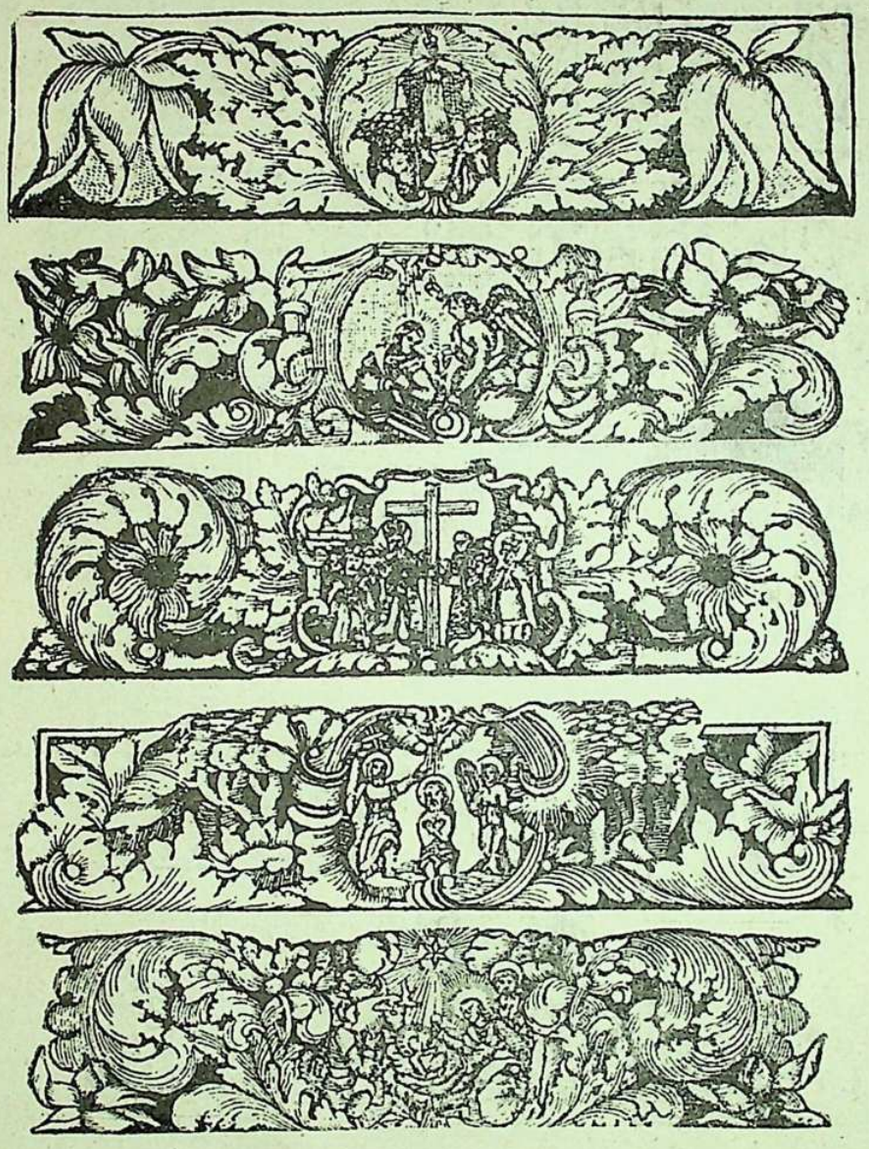

Ч. 108. Заставки із Акафистів 1740. р.

TULA-online.org

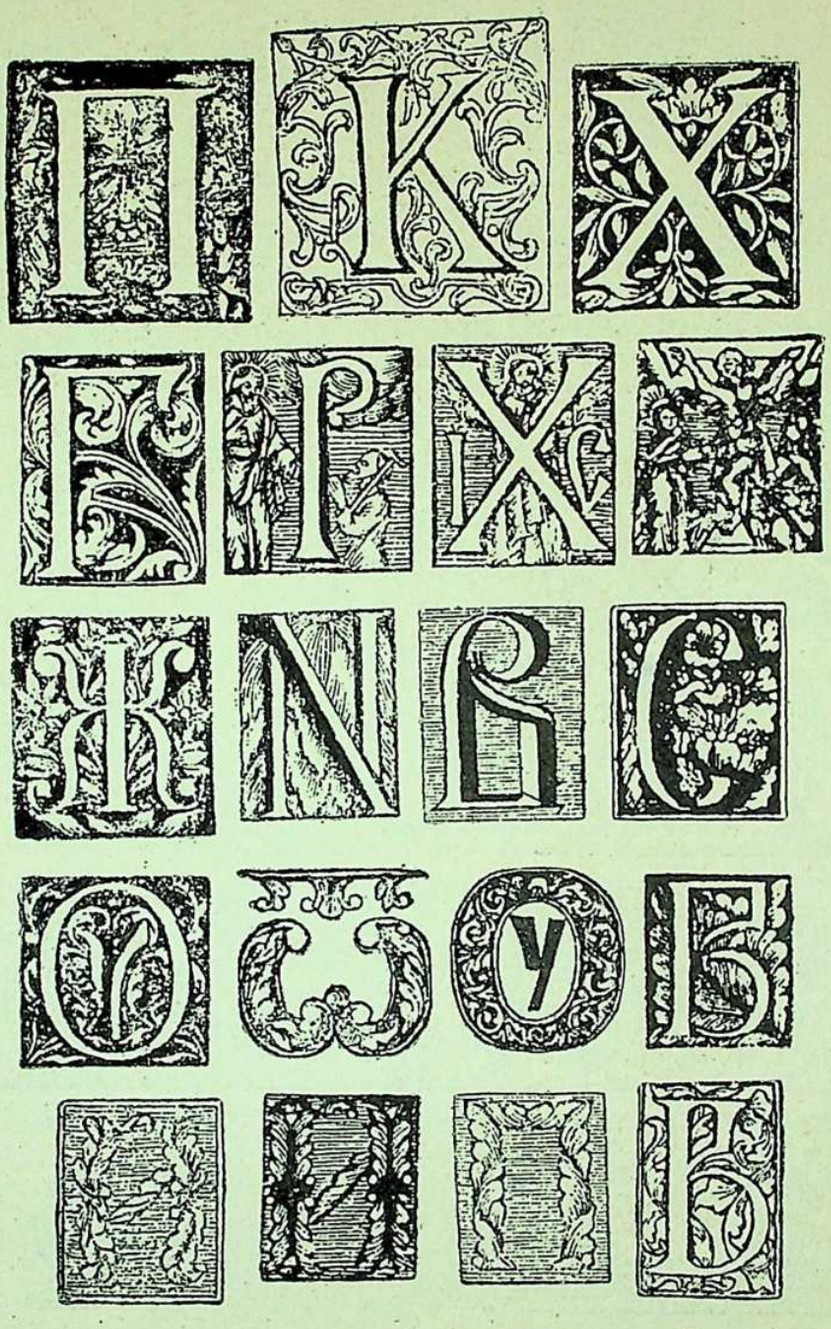

Ч. 109. Початкові букви Псалтирі 1750. р.

TULA-online.org

XLVII. Почаів.

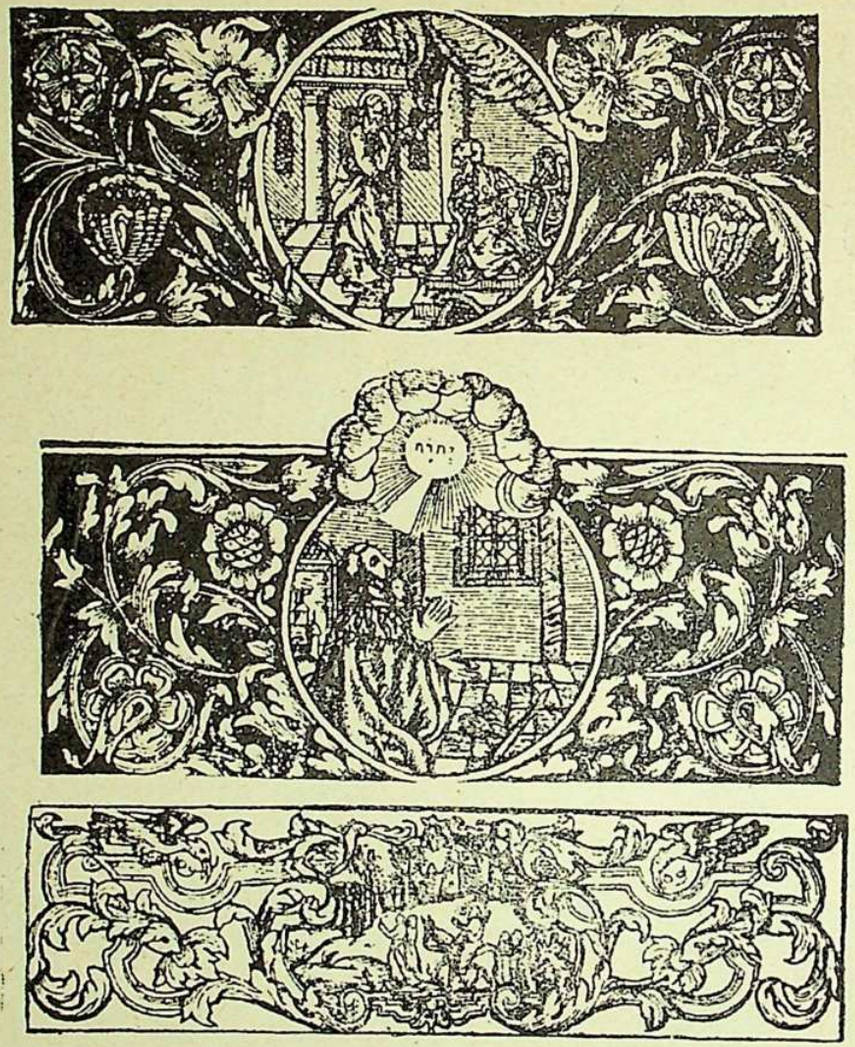

Ч. 110. Заставки Псалтирі 1750. р.

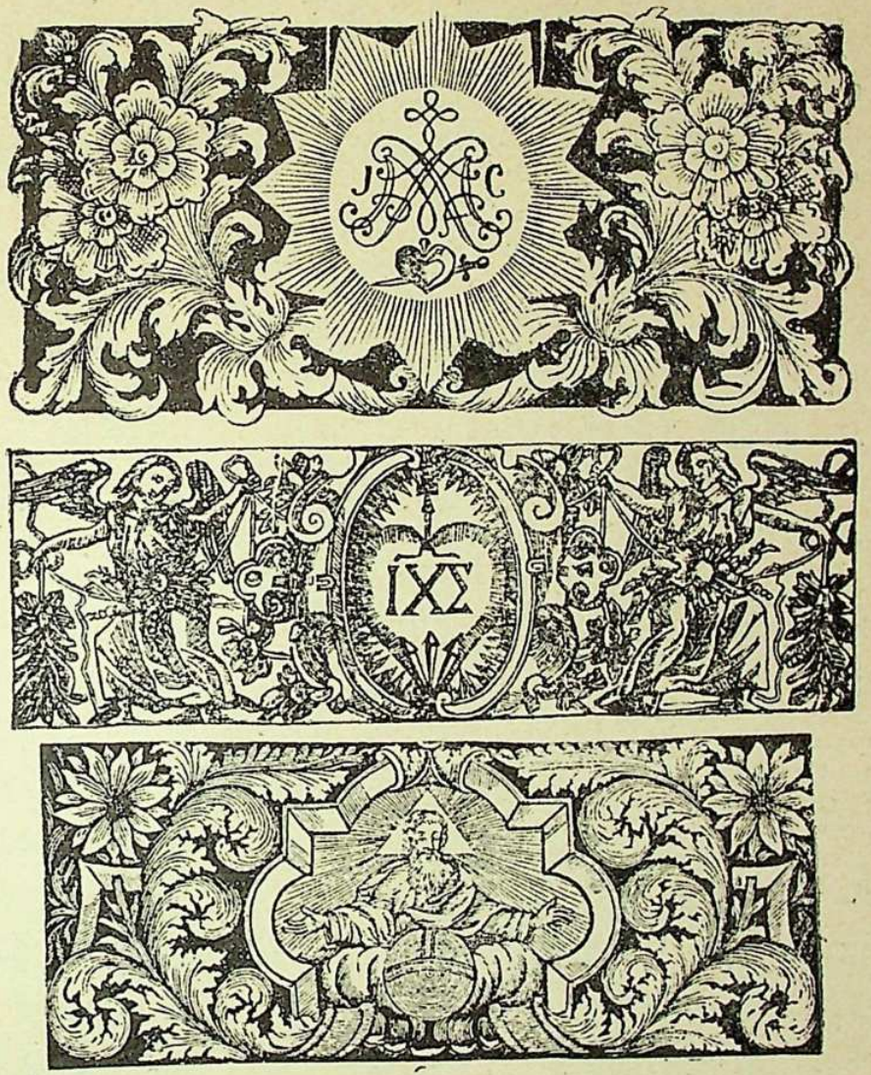

Ч. 111. Заставки Часослова 1760. р.

TULA-online.org

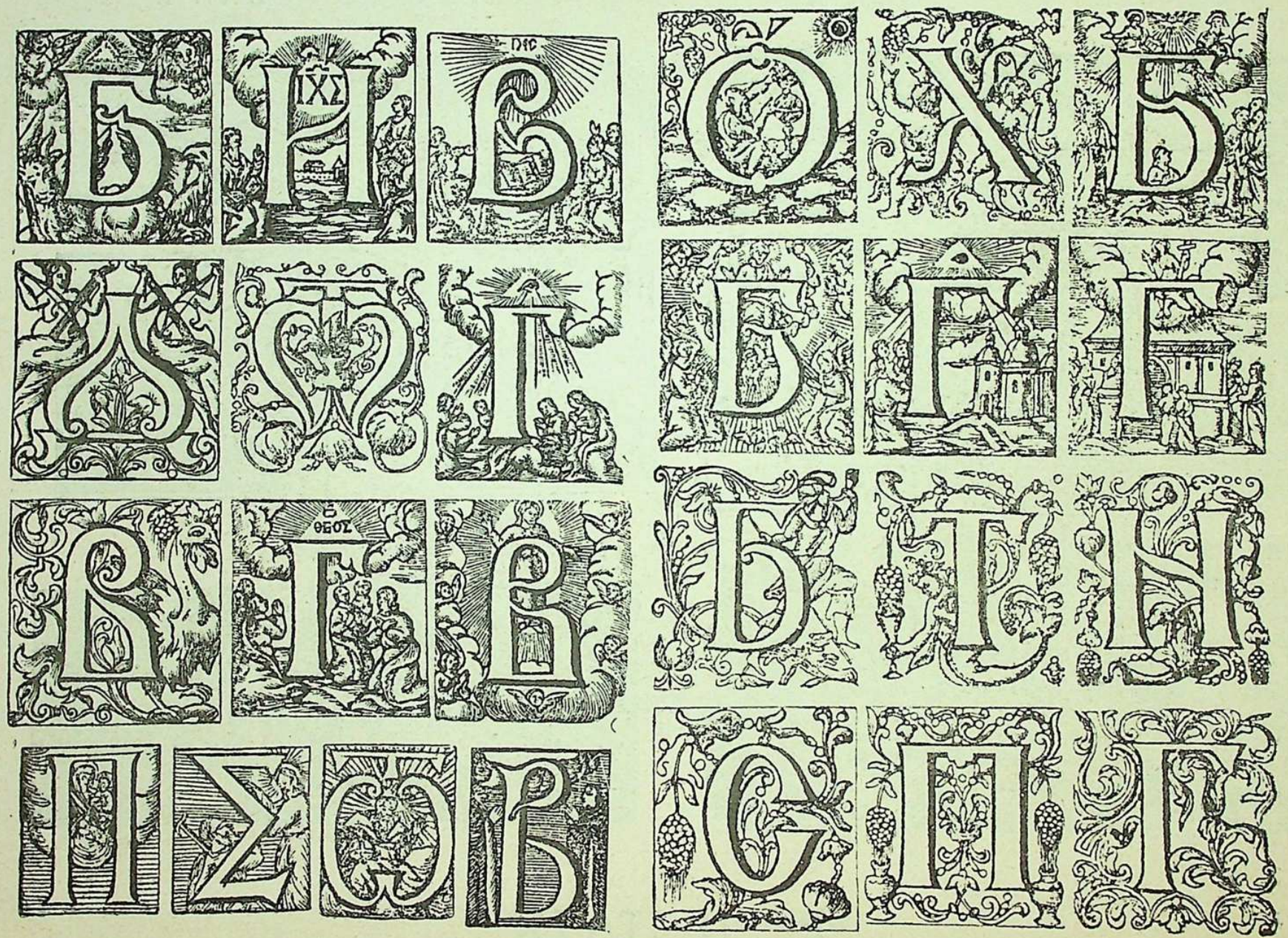

Ч. 112. Початкові букви Служебника 1755. р. Ч. 113.

TULA-online.org

XLVIII. Почаів.

Ч. 114. Мідерит Адама Ґочемского із Служебника 1791. р.

TULA-online.org

Супрасль.

ЛЕѮИКОНЪ

Сирѣчъ

СЛОВЕСНИКЪ СЛАВЕНСКІЙ

Имѣющъ в себѣ,

Словеса первѣе Славенскія, Азбучныя, посемже Польскія.

Блгопотребный къ выразумѣнію Словесъ СЛАВЕНСКИХЪ,

Обрѣтающихся въ Книгахъ Црковныхъ

ИЗОБРАЖЕНЪ.

Въ Тѵпографіи Монастыря Общежителнаго Оупраслскаго.

Року Бжія ѧѱкв. Мца Генваря дня ні.

Ч. 115. 1722. р.

TULA-online.org

XLIX. Київ, Анфологіон 1618. р.

Ч. 116. Євг. Матвій

Ч. 117. Євг. Марко

Ч. 118. Св. Антоній Печер.

Ч. 119. Св. Єлисей

TULA-online.org

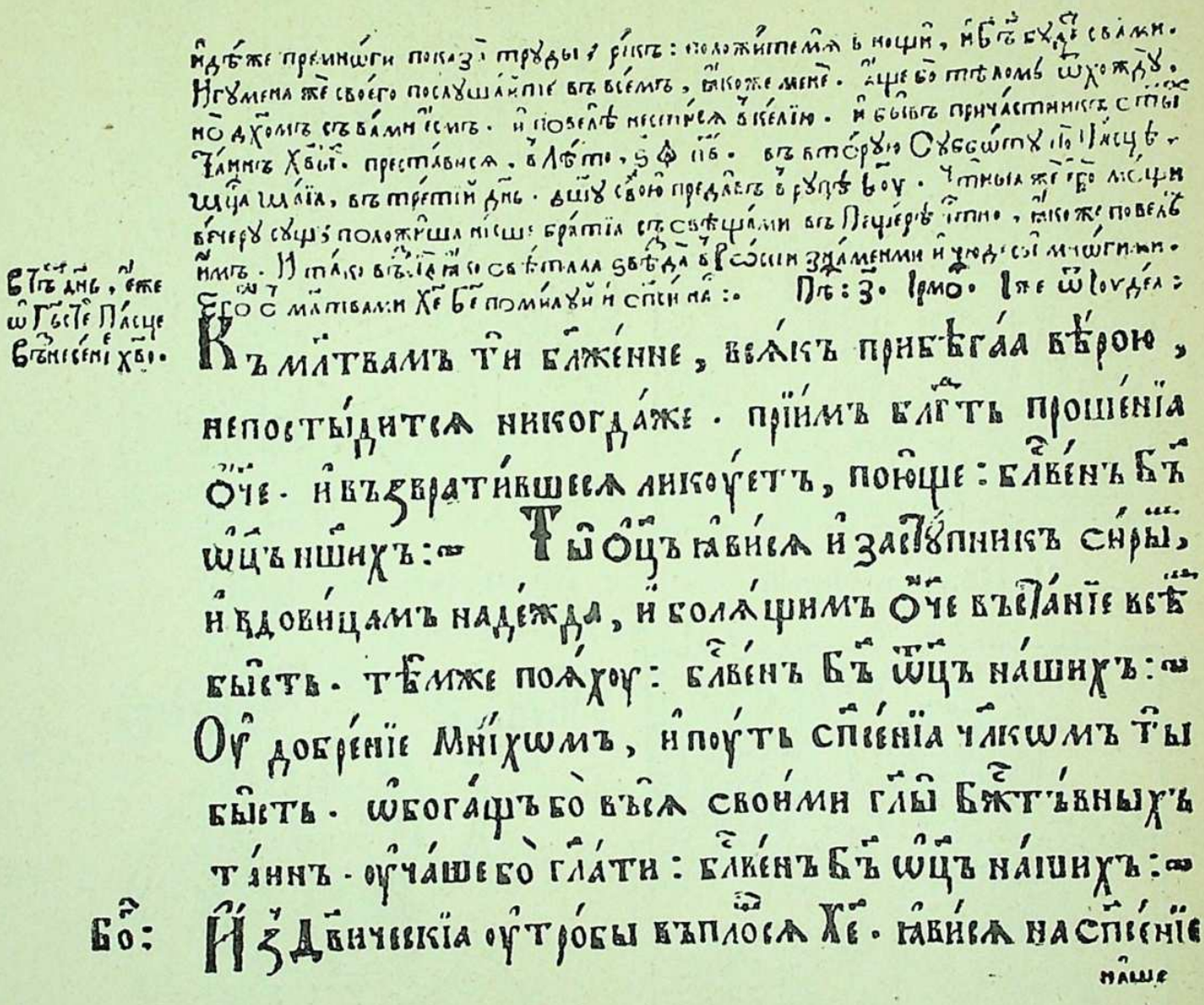

Ч. 120. Із Служби св. Феодосію Печерскому

TULA-online.org

L. Київ, Анфологіон 1618. р.

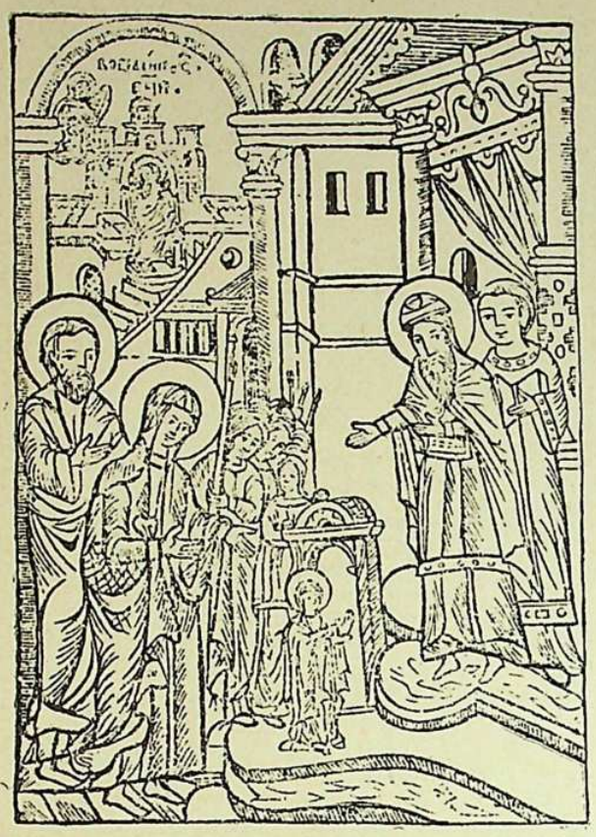

Ч. 121. Введеня в Храм.

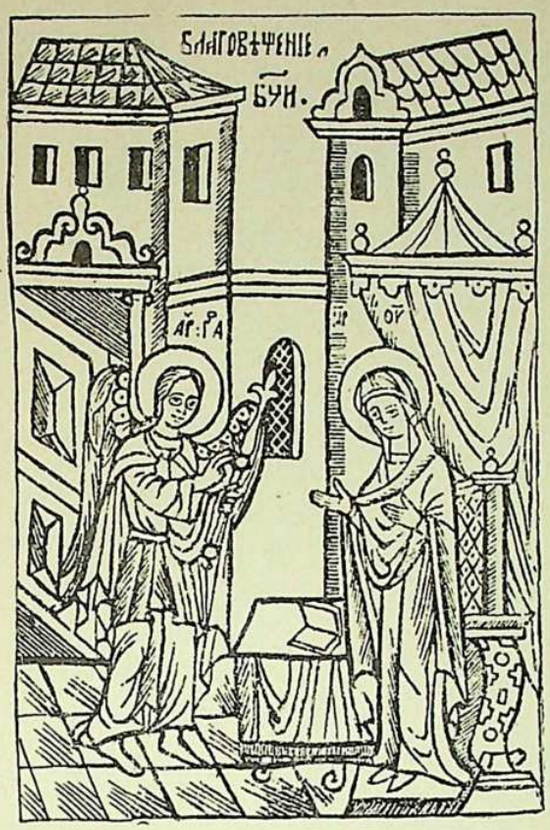

Ч. 122. Благовіщеня.

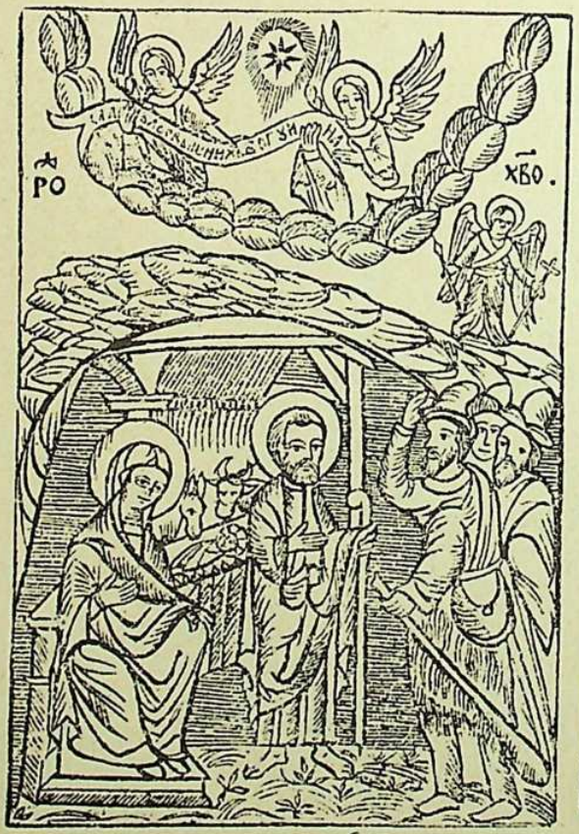

Ч. 123. Рождество Господне.

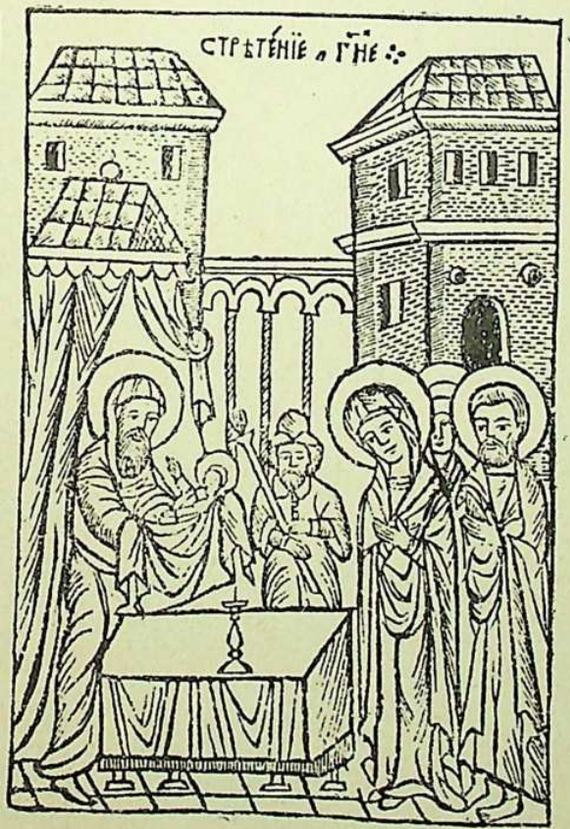

Ч. 124 Стрітеня

TULA-online.org

TULA-online.org

LI. Київ, Анфологіон 1618. р.

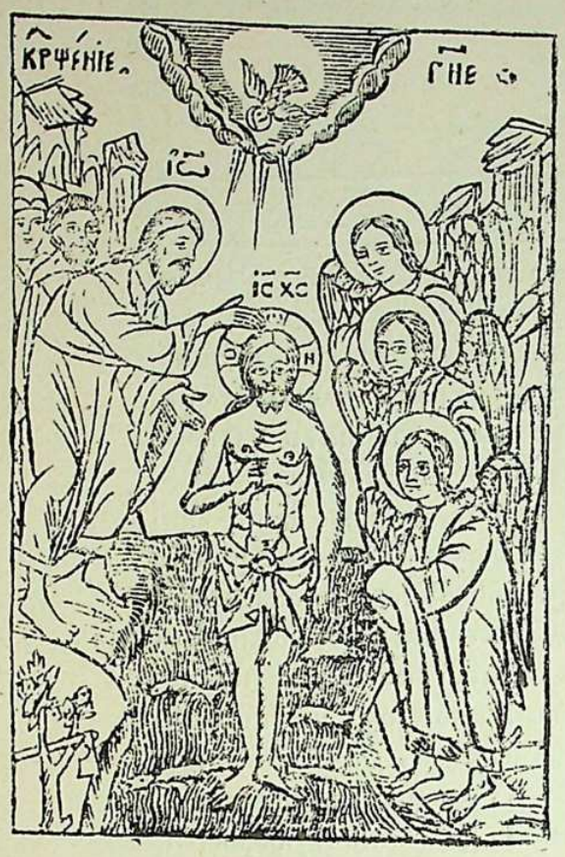

Ч. 125. Хрещеня Господне.

Ч. 126. Преображеня Господне.

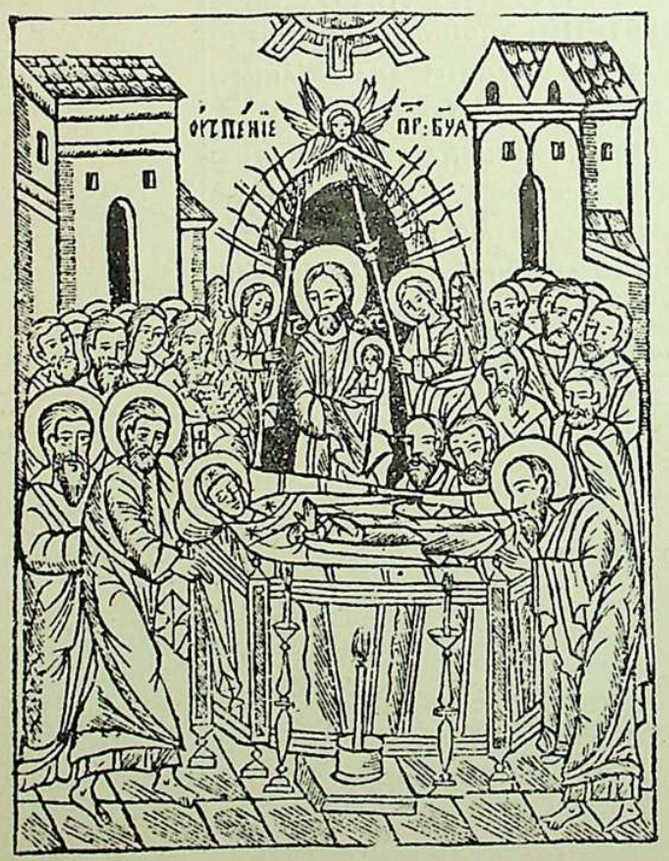

Ч. 127. Успеня М. Б.

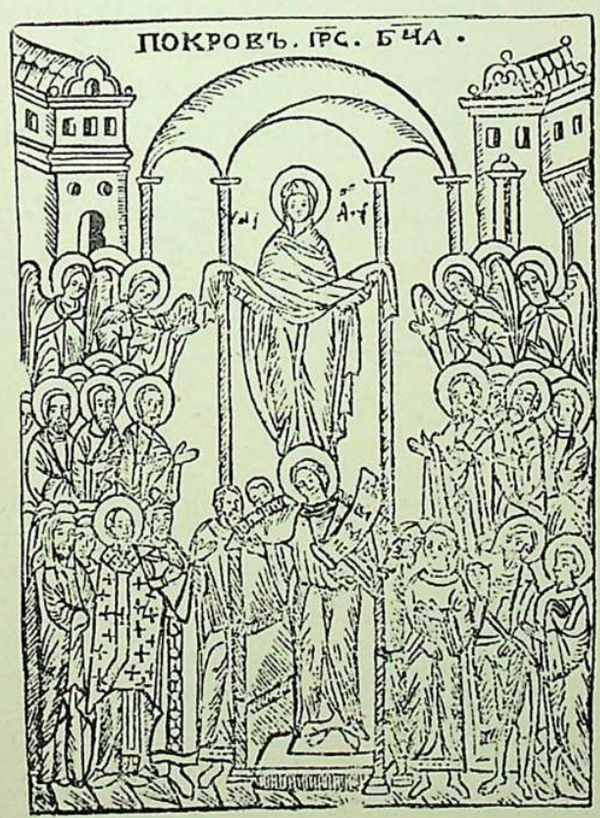

Ч. 128. Покрова.

TULA-online.org

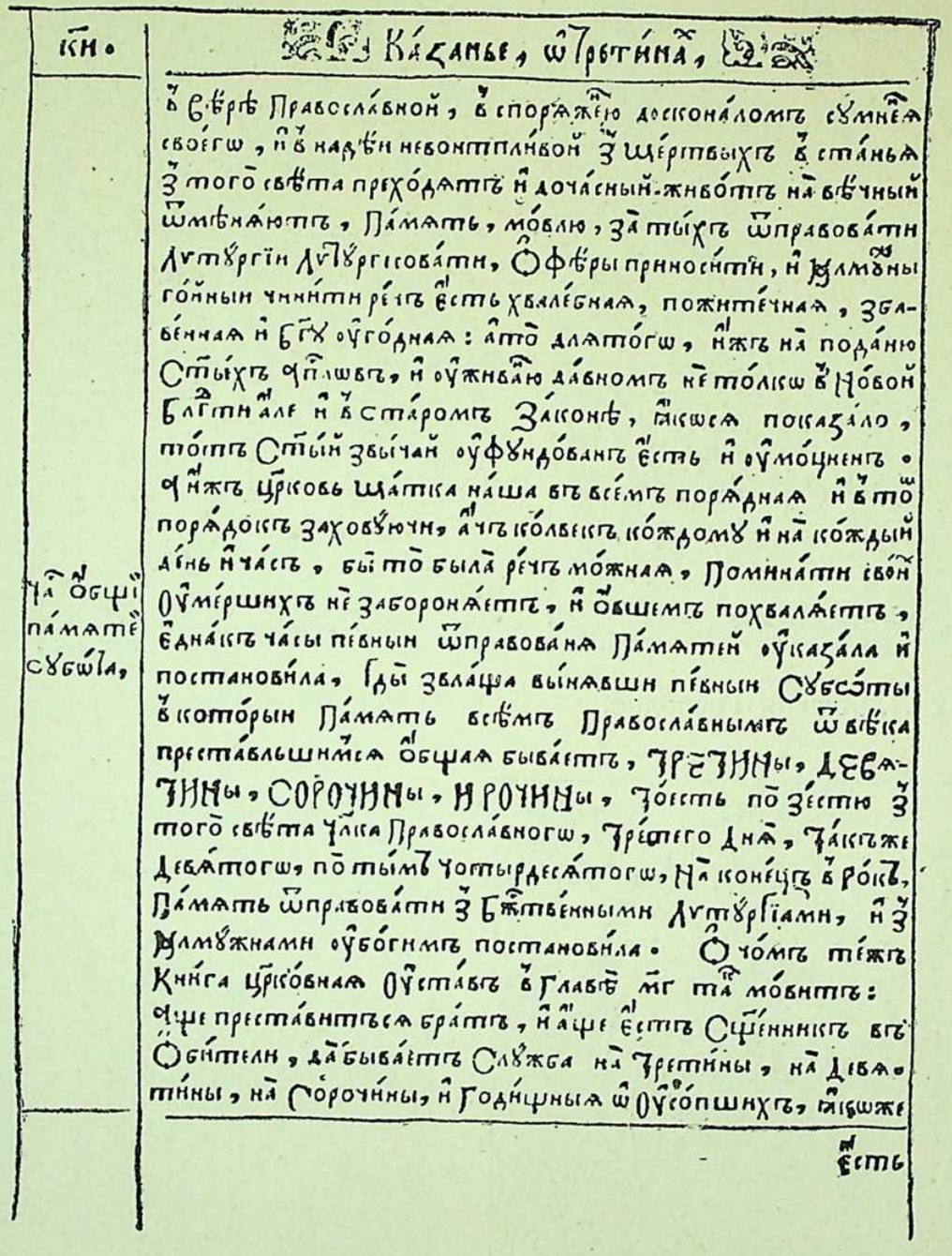

Ч. 129. З Казаня о третинах 1625 р.

TULA-online.org

LII. Київ, Тріодь постна 1627. р.

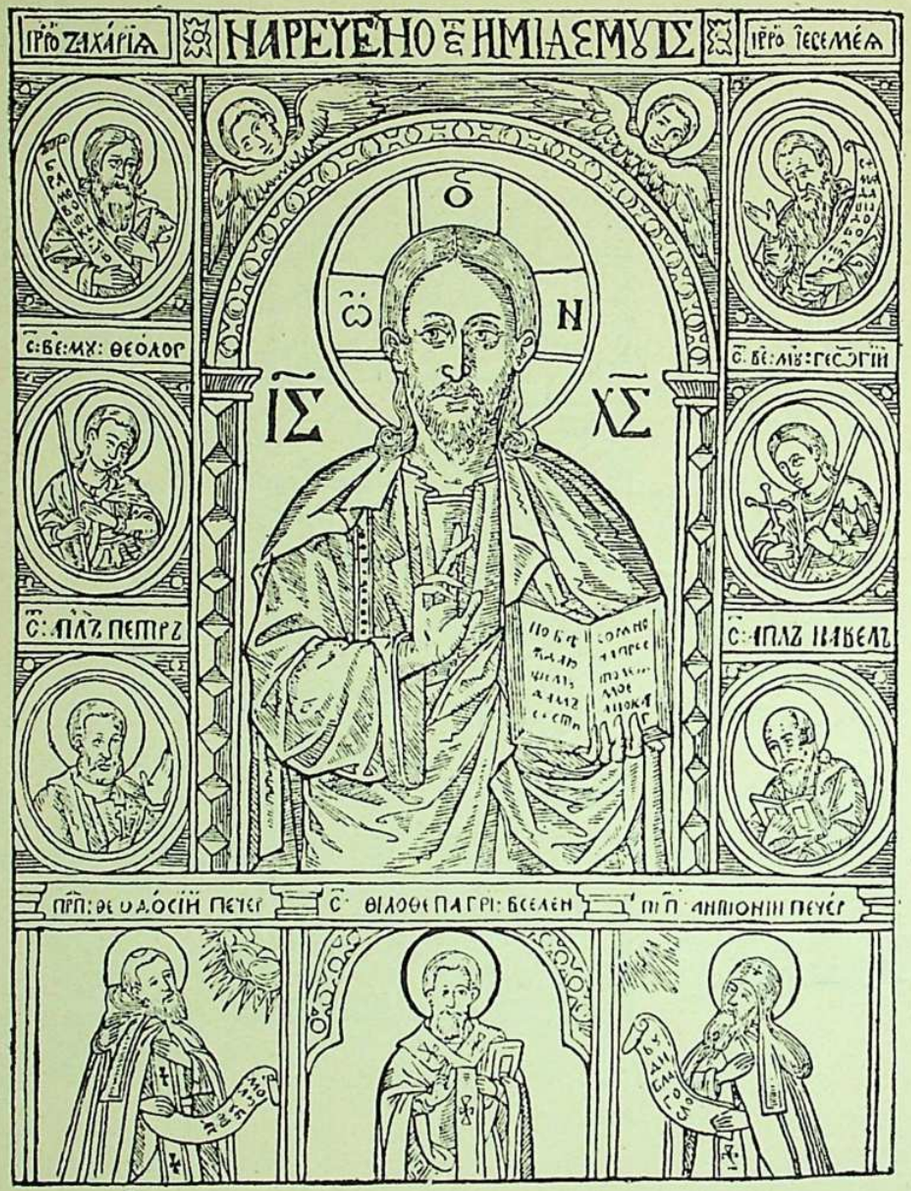

Ч. 130. Ісус Христос, намісний образ.

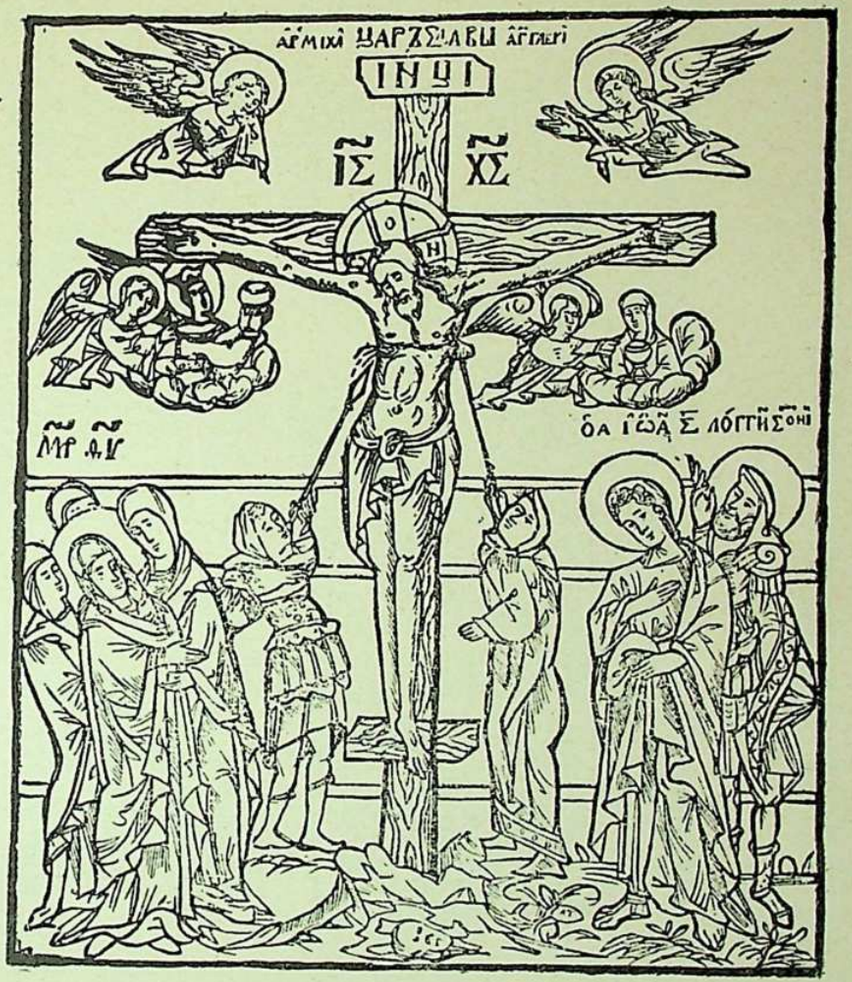

Ч. 131 Розпятє.

TULA-online.org

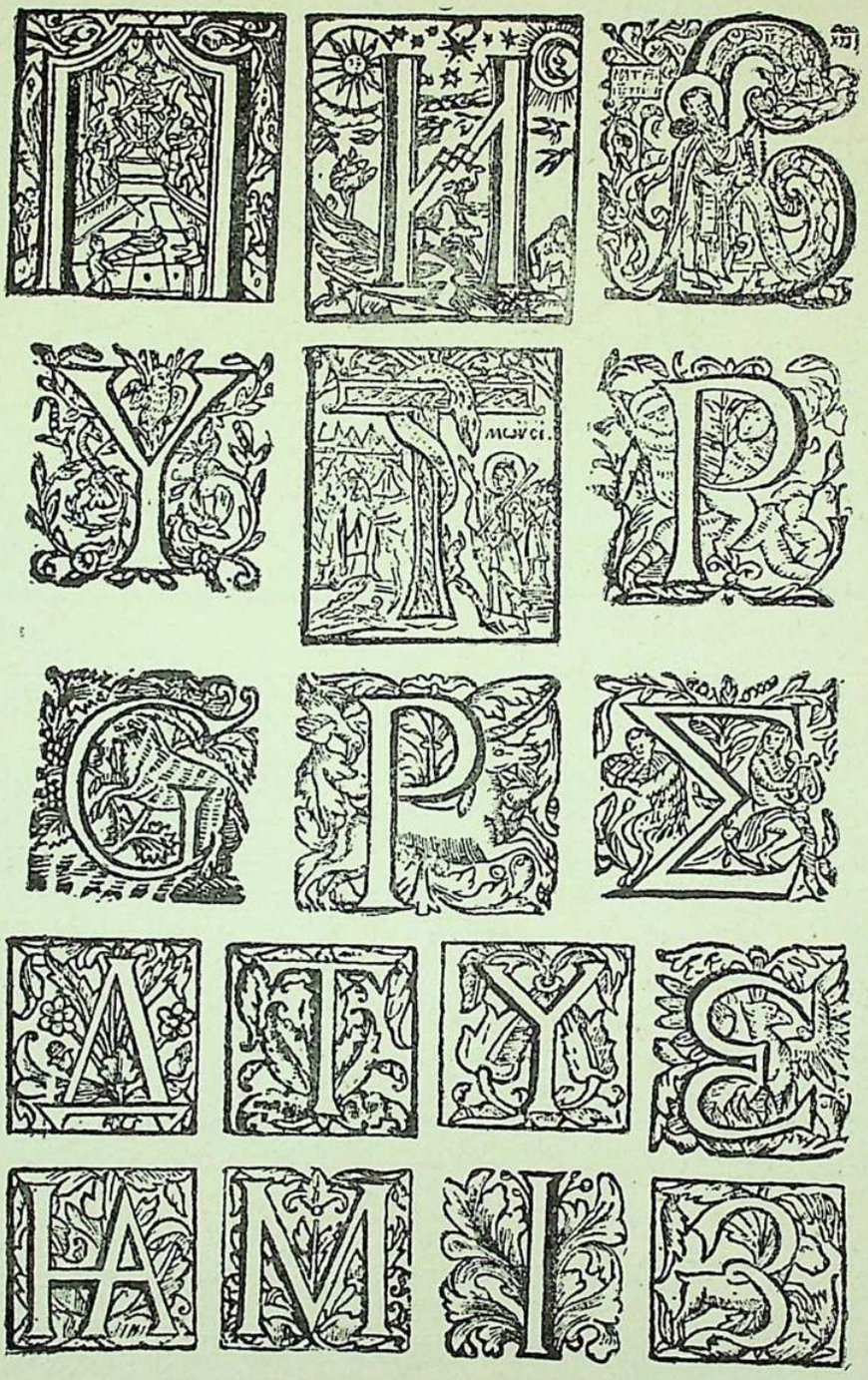

Ч. 132. Початкові букви з Тріоди постної 1627. р.

TULA-online.org

LIII. Київ, Тріодь постна 1627. р.

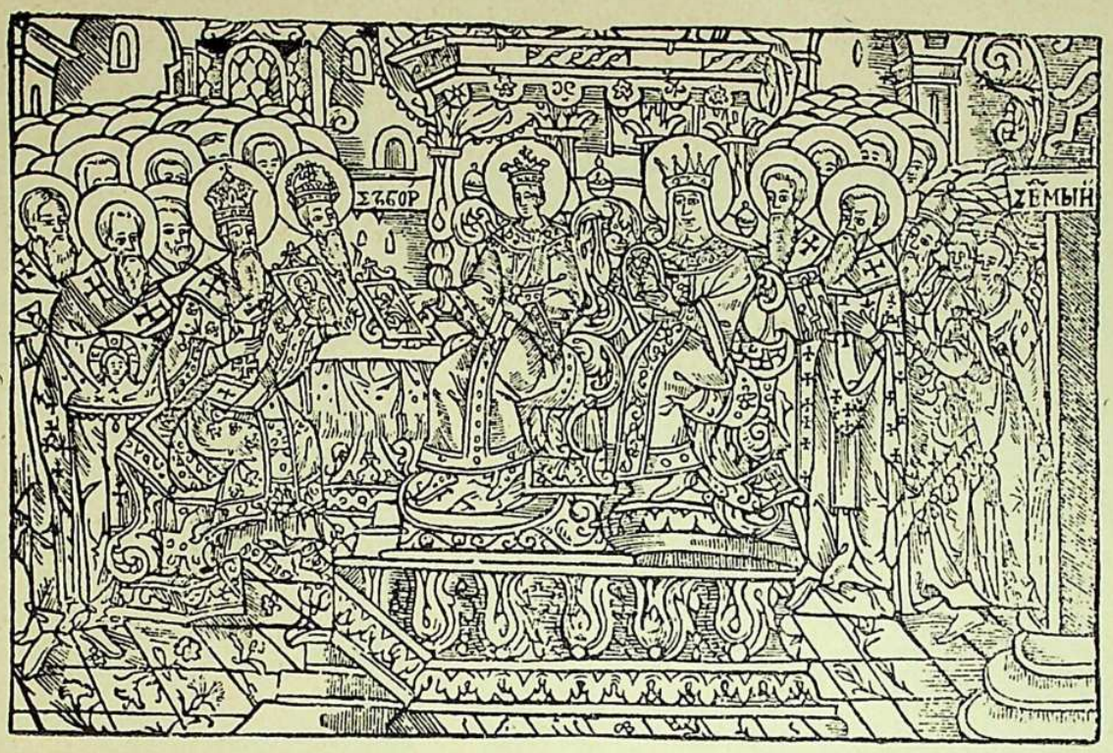

Ч. 133. Св. Отці Никейского собору.

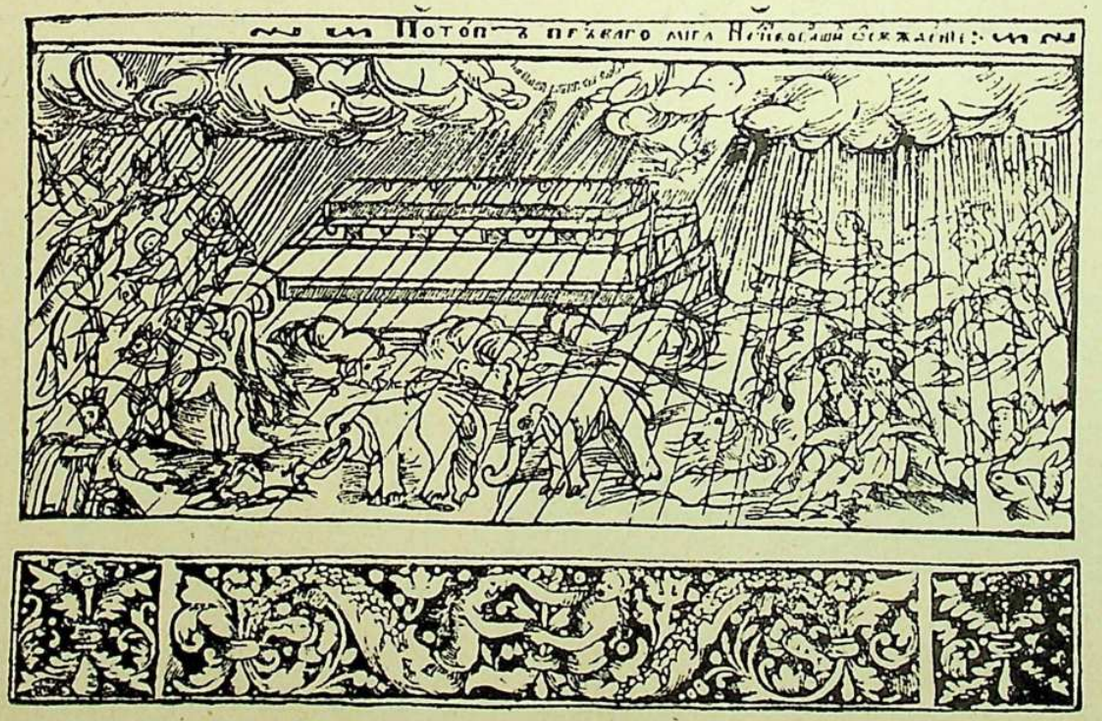

Ч. 134. Потопа і листівка.

TULA-online.org

TULA-online.org

LIV. Київ Тріодь постна 1627. р.

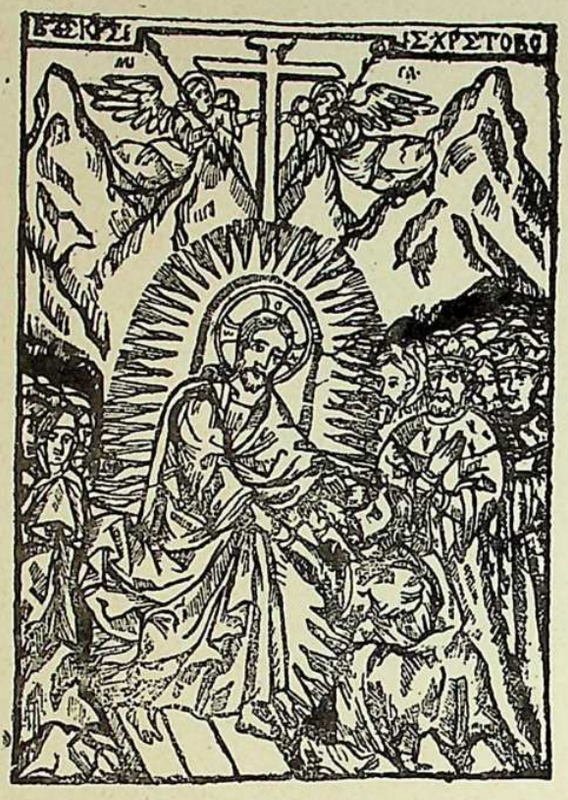

Ч. 135. Воскресенє Господне.

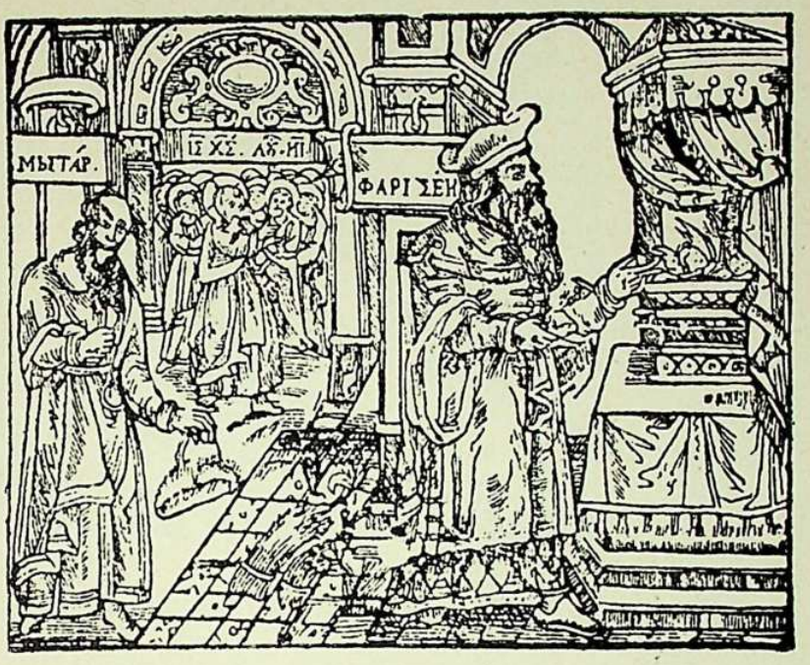

Ч. 137. Митар і Фарисей.

Ч. 136. Св. Симеон Стовпник.

Ч. 138 Каін убив Авеля

TULA-online.org

TULA-online.org

LV. Київ, Тріодь постна 1627. р.

Ч. 139. Лістиця св. Івана Лістичника.

Ч. 140. Видіня св. Антонія вел. в дорозі до св. Павла Фивейского.

TULA-online.org

TULA-online.org

LVI. Київ, Тріодь постна 1627. р.

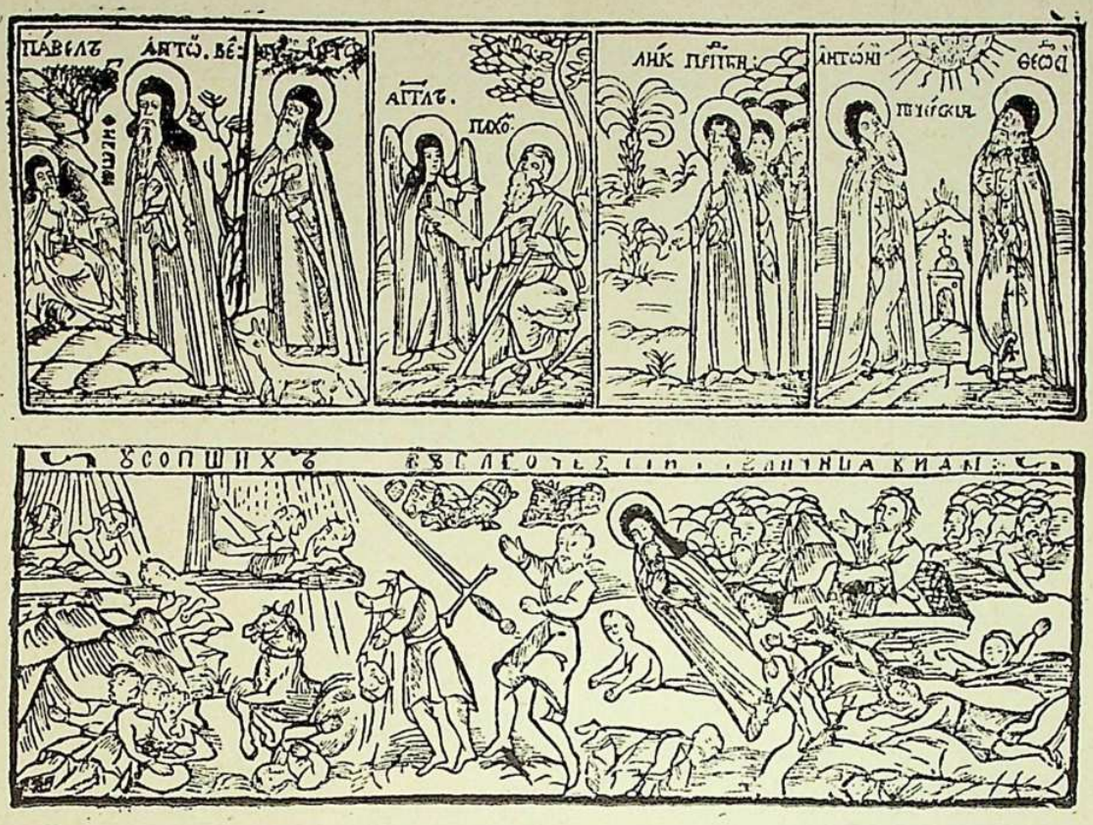

Ч. 141. і 142. Лик Преподобних і благочестивих.

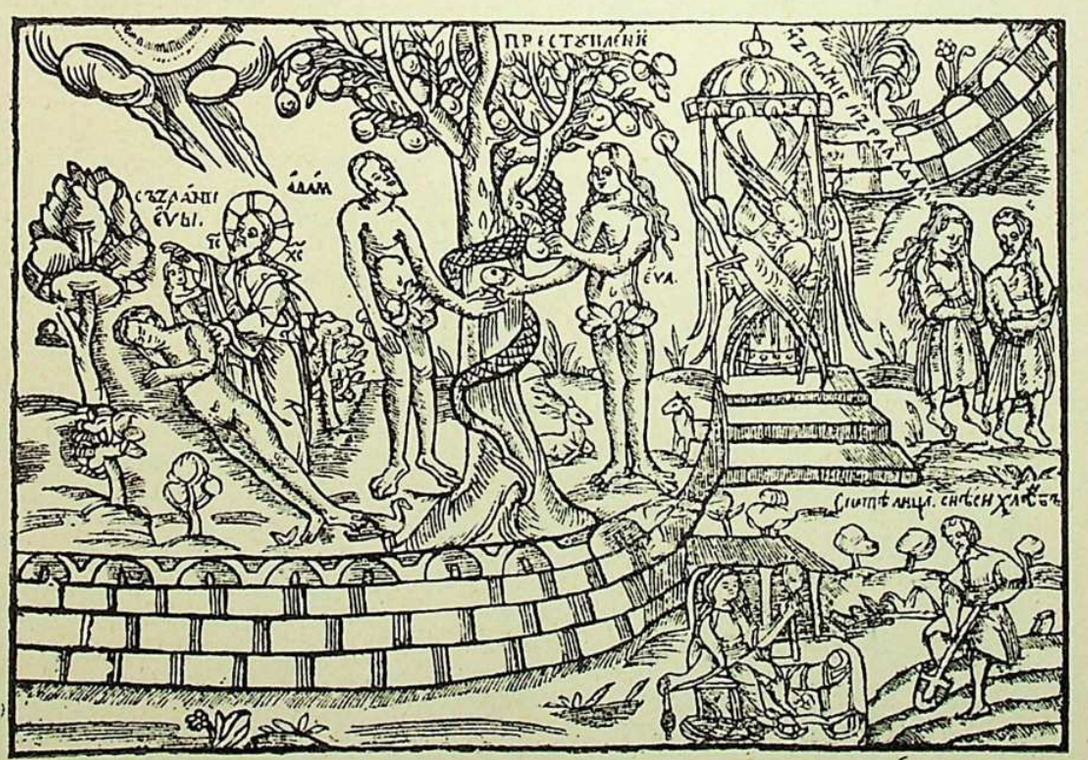

Ч. 143. Гріхопаденя прародителів.

TULA-online.org

TULA-online.org

LVII. Київ, Тріодь постна 1627. р.

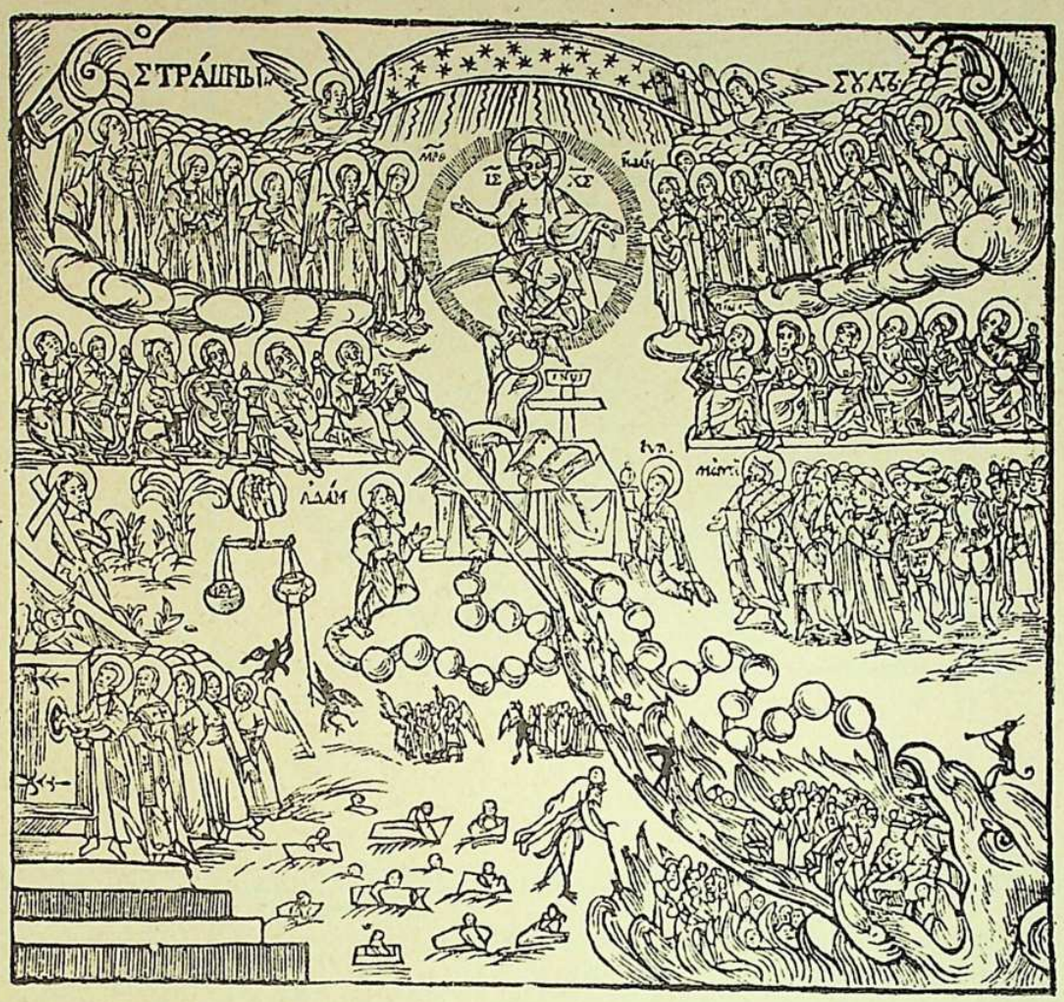

Ч. 144. Страшний суд.

Ч. 145. Притча про блудного Сина.

TULA-online.org

TULA-online.org

LVIII. Київ.

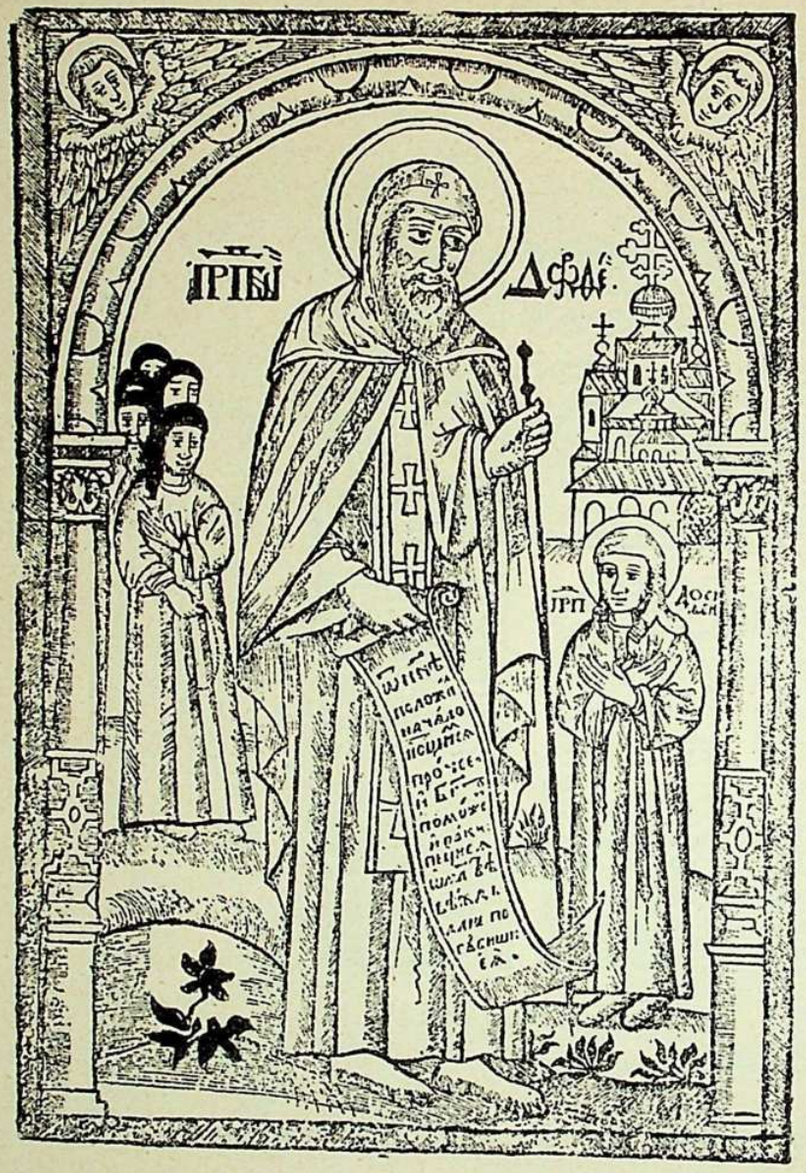

Ч. 146. Прп. Дорофей з Поученій 1628. р.

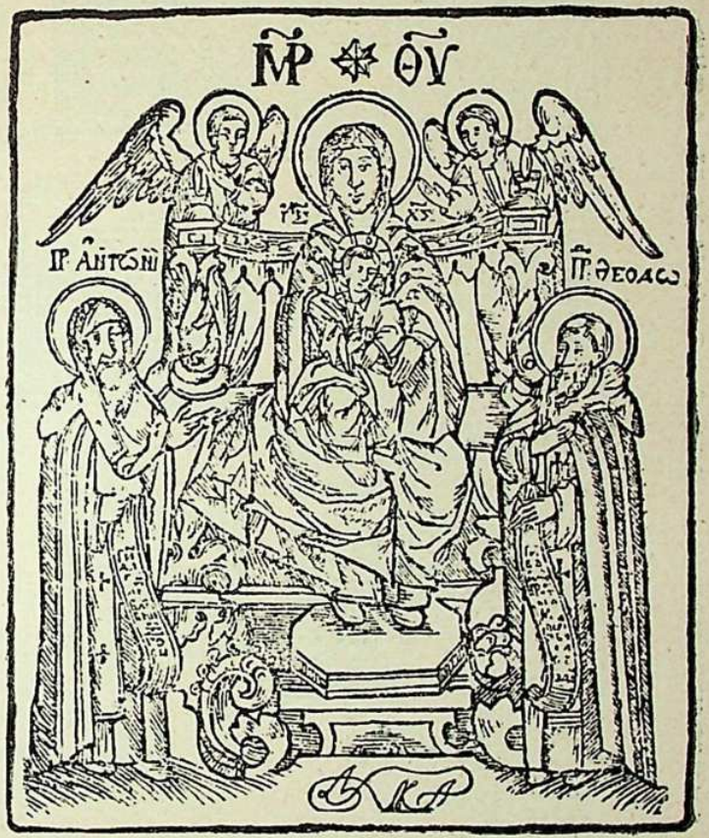

Ч. 147. Мр ѳу із Служебника 1629. р.

TULA-online.org

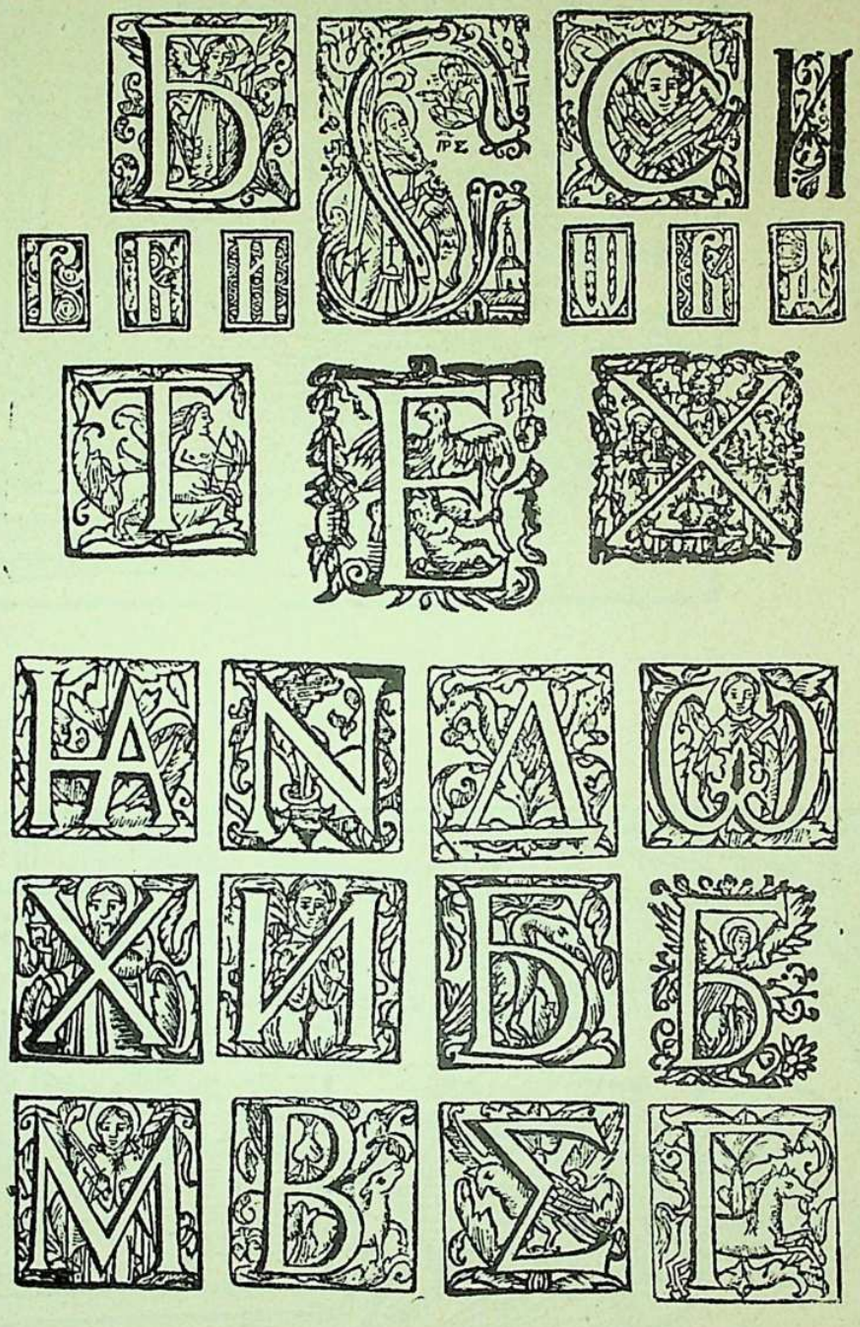

Ч. 148. Початкові букви Служебника 1629. р.

TULA-online.org

LIX. Київ, Служебинк 1629. р.

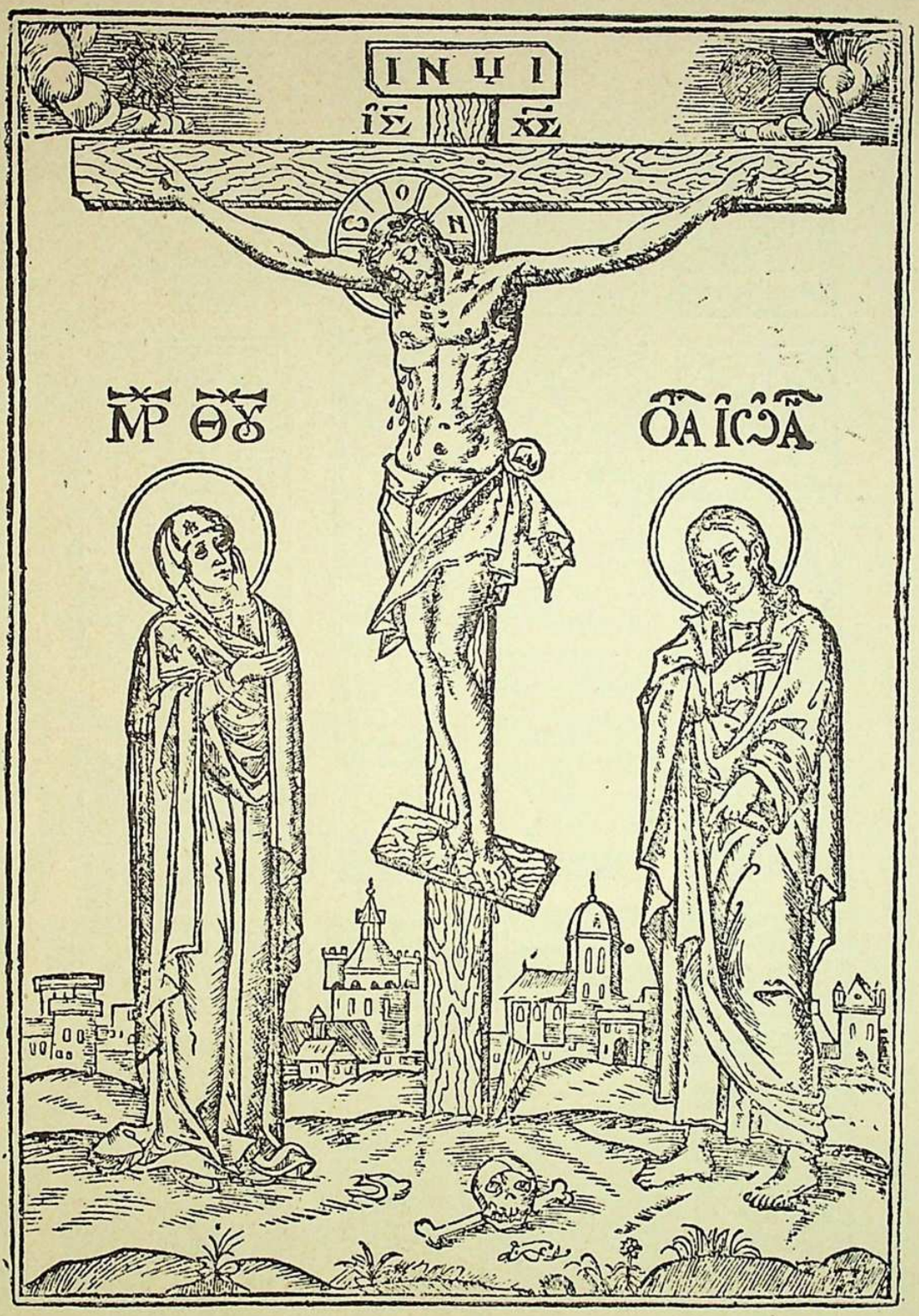

Ч. 149. Розпятє з Пристоячими.

TULA-online.org

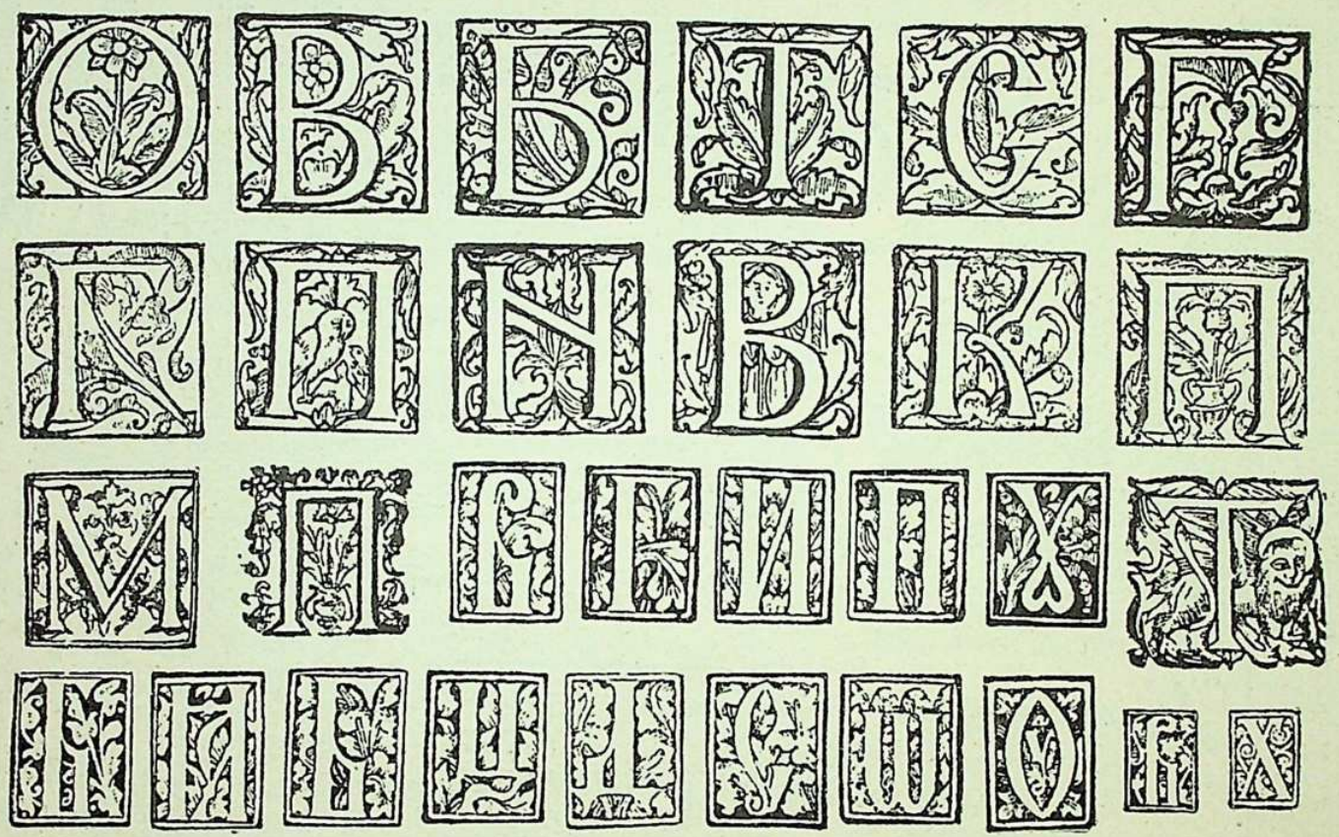

Ч. 150. Початкові букви Служебника 1629. р.

TULA-online.org

LIX. Київ, Євангеліє учительне Патр. Калиста 1637. р.

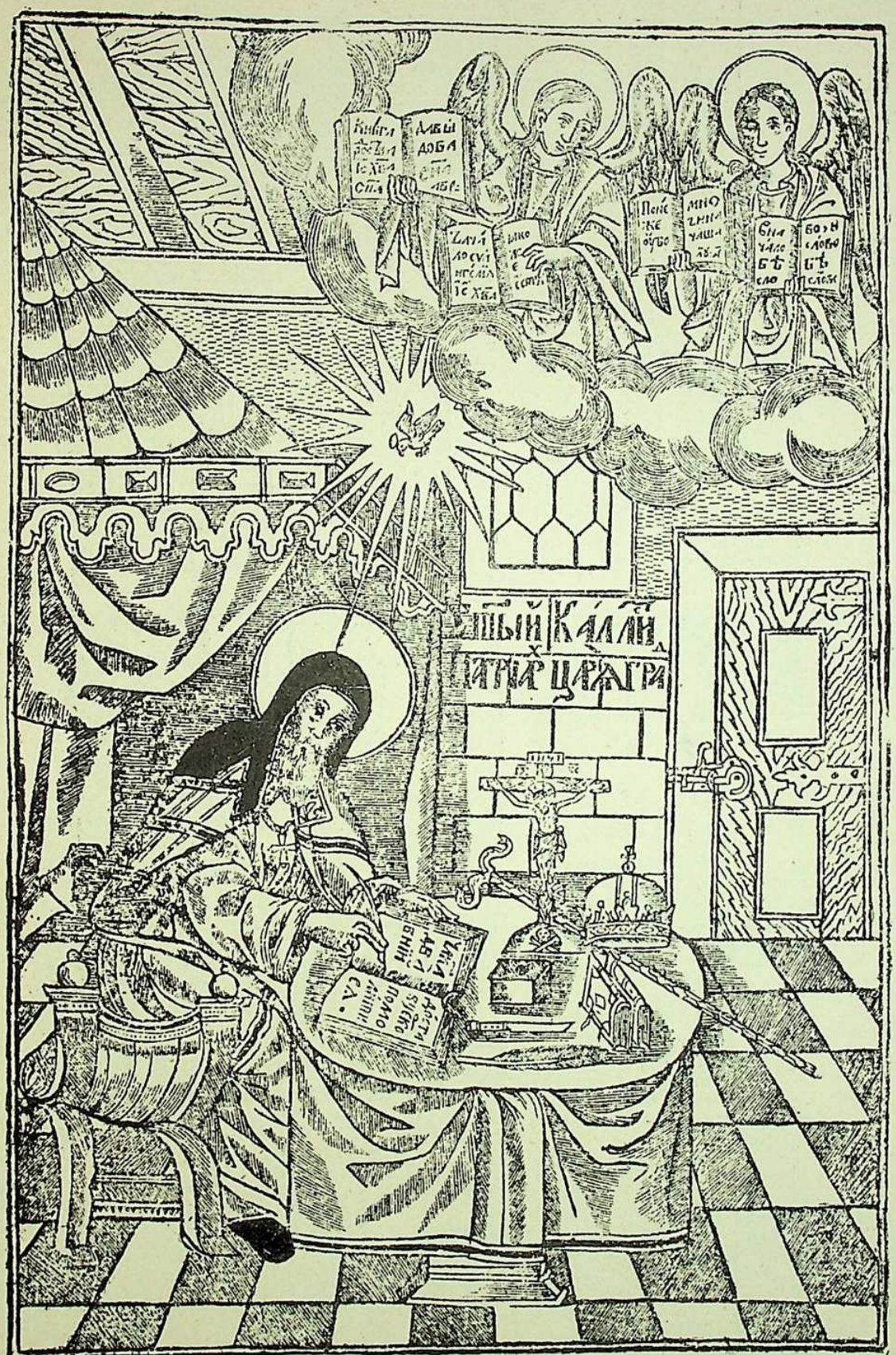

Ч. 151. Св. Калист патріярх.

TULA-online.org

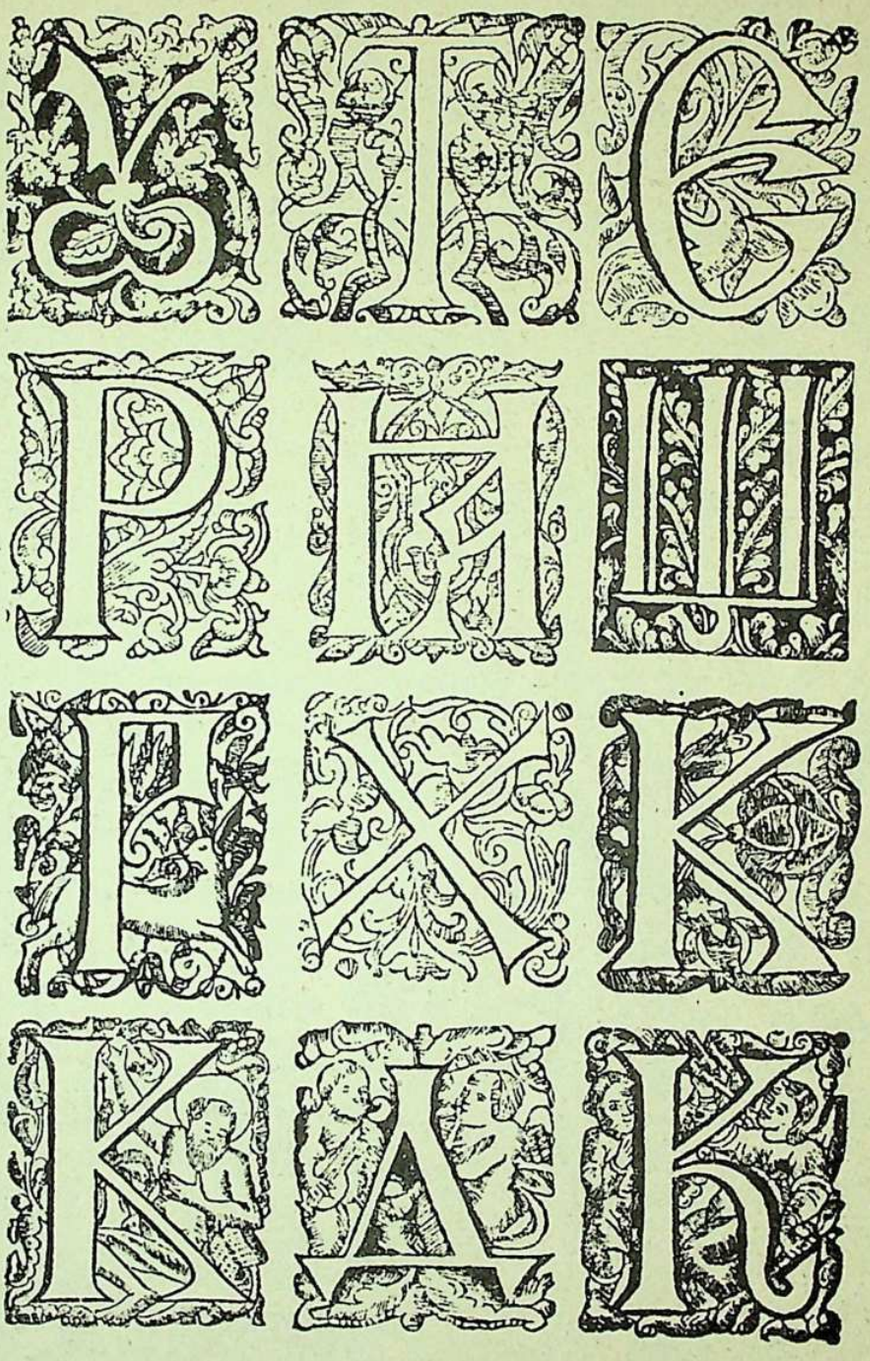

Ч. 152. Початкові букви Єв. учит. 1637 р.

TULA-online.org

LXI. Київ, Учительне Євангеліє

1637. р.

Ч. 153. Немилосердний віритель — довжник.

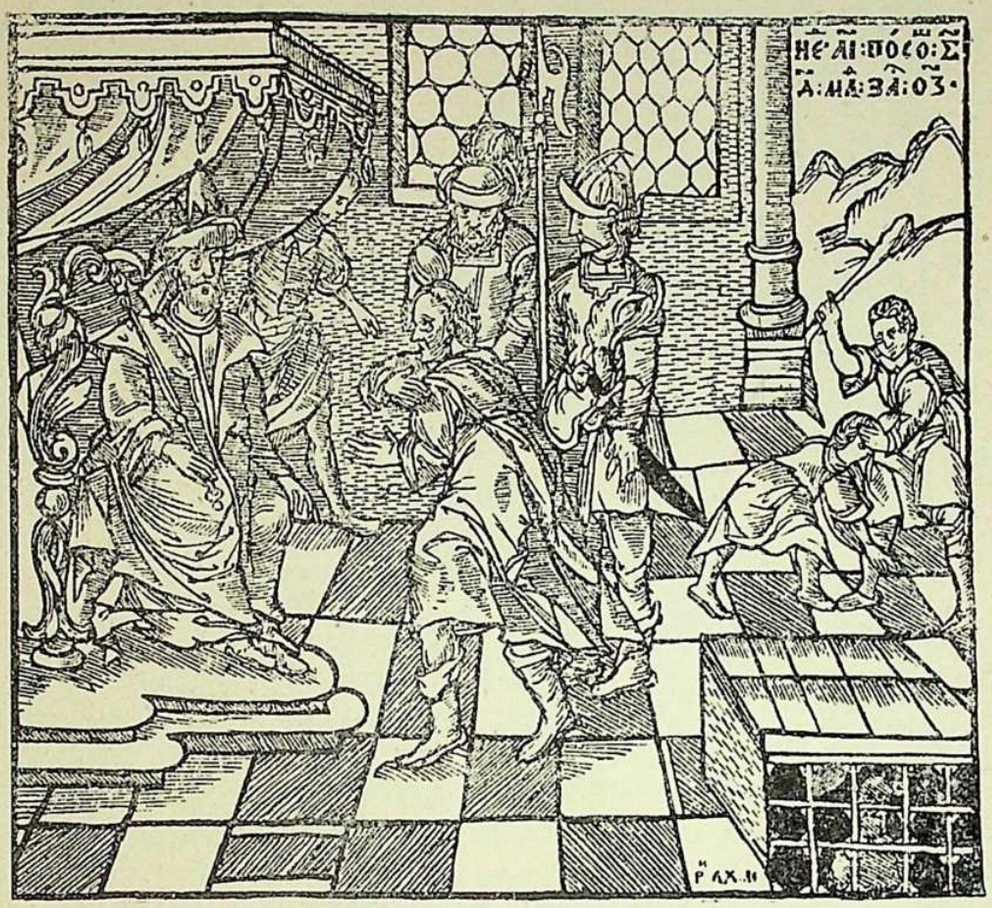

Ч. 154. Весільні гості у царя.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXII. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 155. Ап. Петро потапає.

Ч. 156. Малодоступність царства небесного бачачу.

TULA-online.org

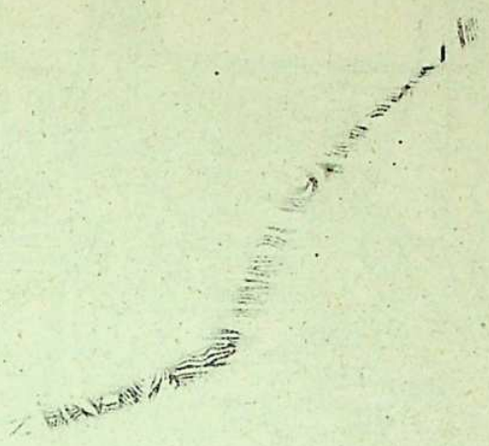

TULA-online.org

LXIII. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 157. Воскрешеня молодця в Наін.

Ч. 158. Чудо з біснуватим.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXIV. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 159. Чудо з пяти хлібами і двома рибами.

Ч. 160. Притча про таланти слугам.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXV. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 161. Притча про богача і смерть.

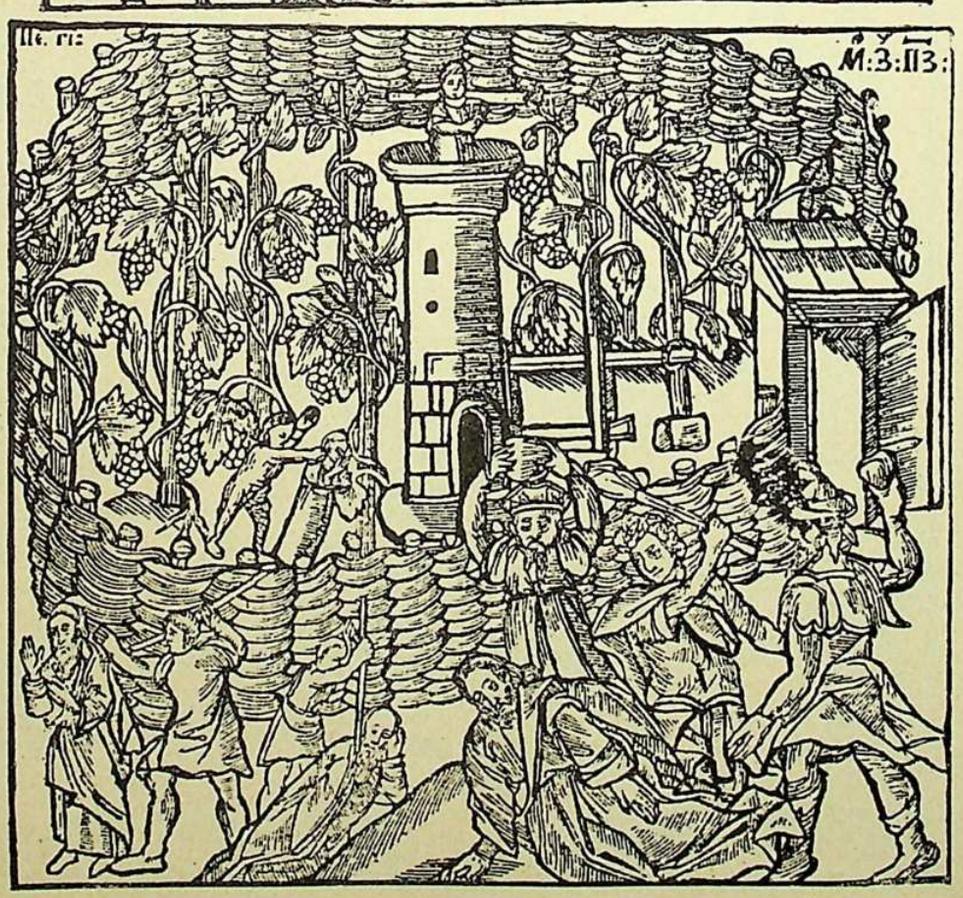

Ч. 162. Притча про виноградаря і невірних слуг.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXVI. Київ, Учительне Євангеліє

1637. р.

Ч. 163. Уздоровленє двох сліпців.

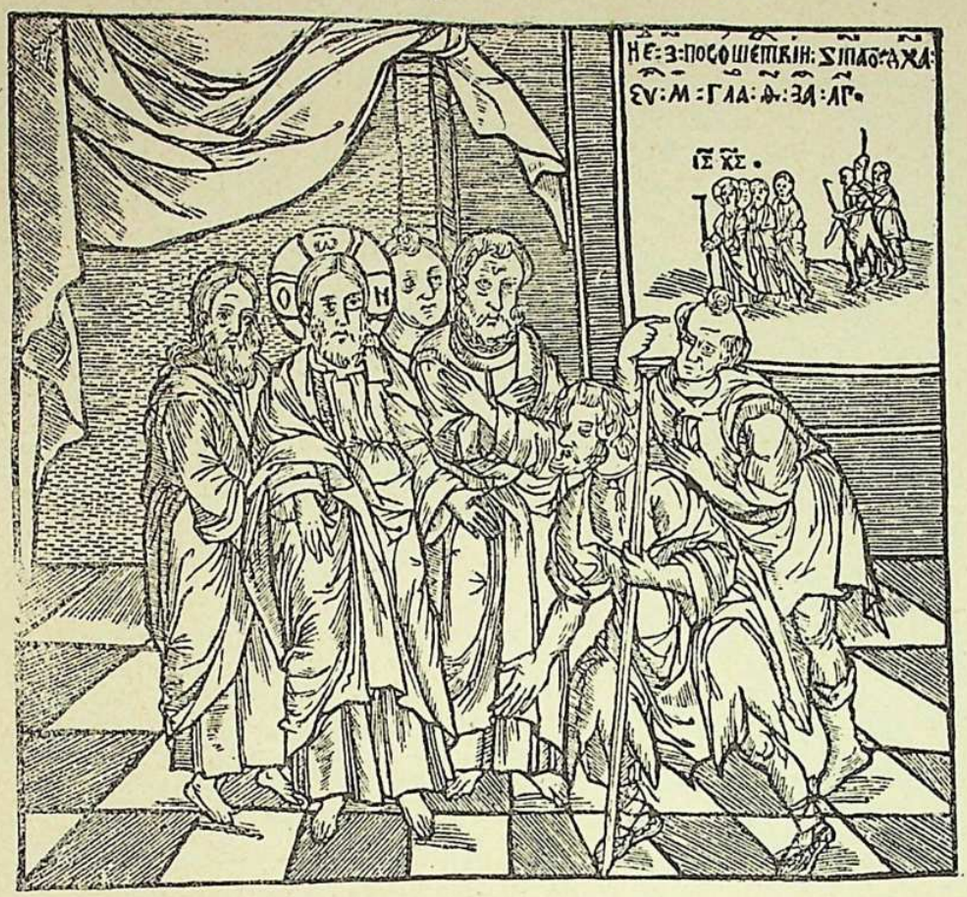

Ч. 164. Кровоточива жінка з Ханаан.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXVII. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 165. Світильник тілу є око.

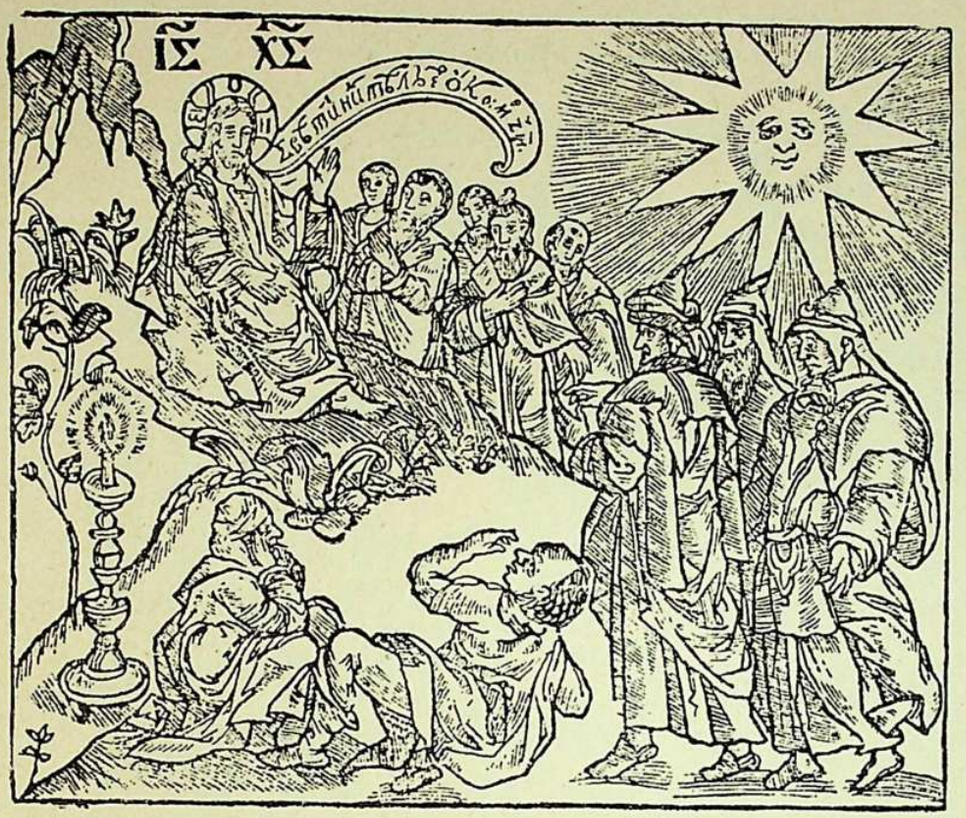

Ч. 166. Продовженя нагорної проповіди.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXVIII. Київ, Учительне Єванге-ліє 1637. р.

Ч. 167. В'їзд у Єрусалим.

Ч. 168. Воскрешеня Лазаря.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXIX. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 169. Воскрешенє Господне.

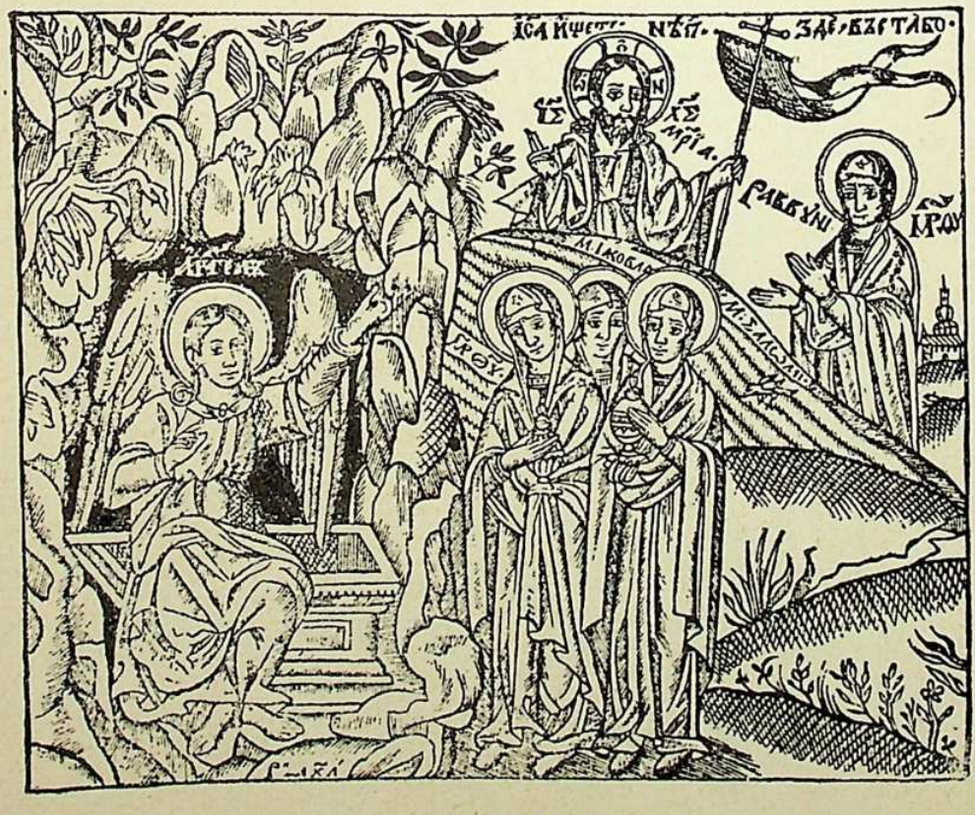

Ч. 170. Жінки Мироносиці.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXX. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 171. Уздоровленя розслабленого.

Ч. 172. Уздоровленя сліпородженого.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXXI. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 173. Христос і Самарянка.

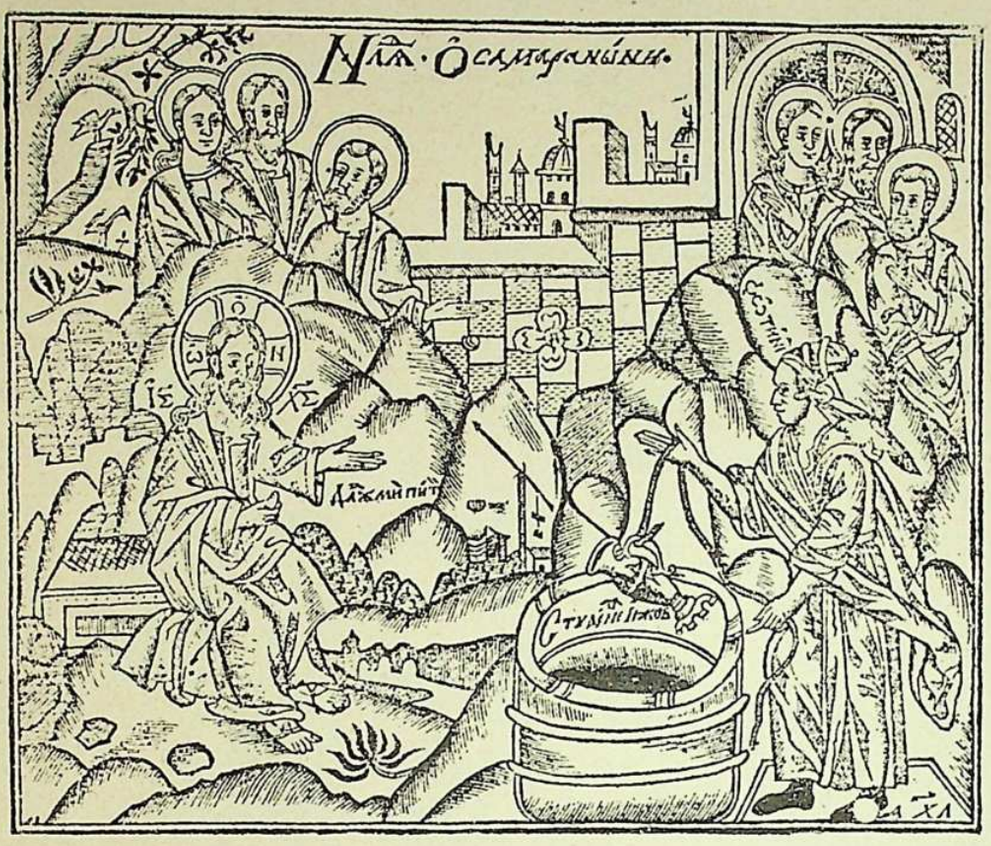

Ч. 174. Вознесеня Господне.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXXII. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 175. Христос закликає на апостолів-рибарів братів Симона Петра і Андрія.

Ч. 176. Сотник із Капернаум.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXXIII. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 177. Чудо з біснуватим.

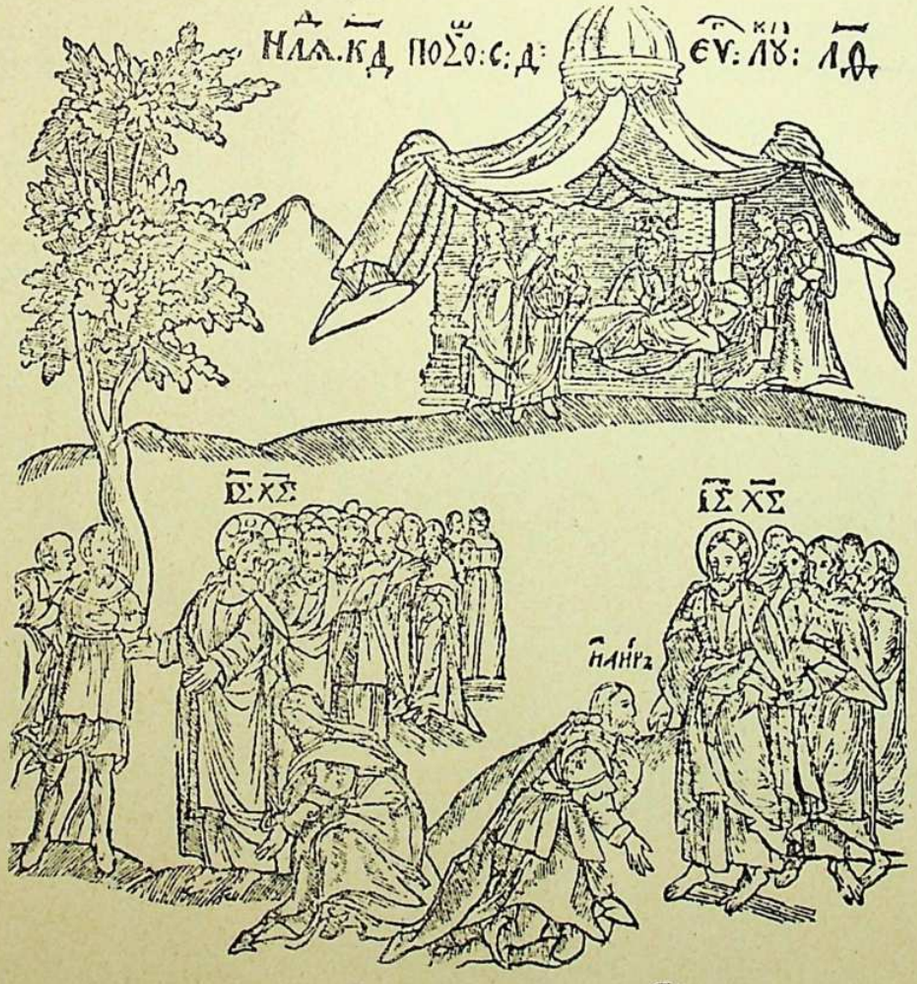

Ч. 178. Воскрешеня дочки Яіра.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXXIV. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 179. Відпущеня гріхів розслабленому і його уздоровленя.

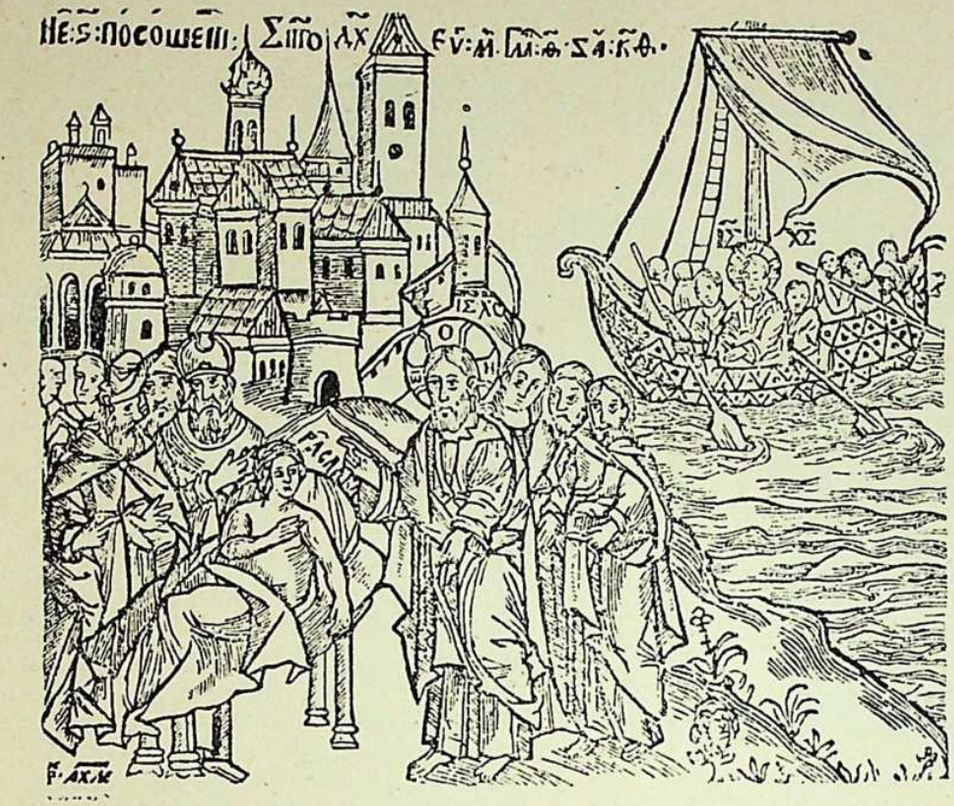

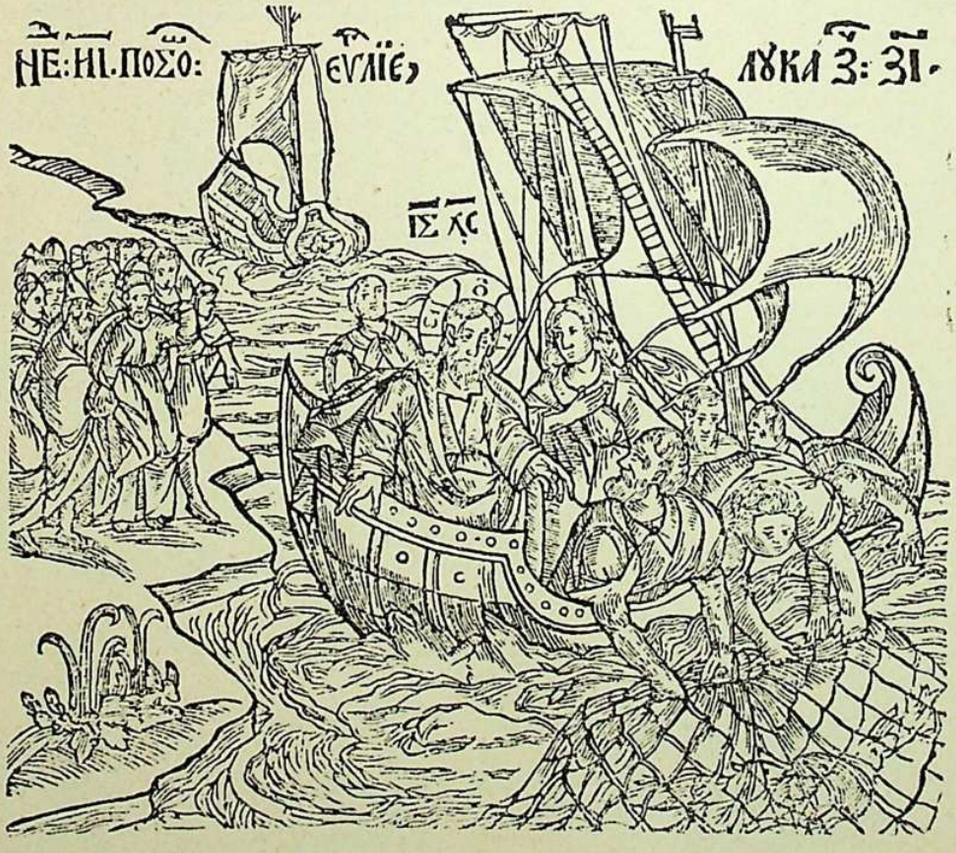

Ч. 180. Ловитва риб.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXXV. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 181. Притча про сівача.

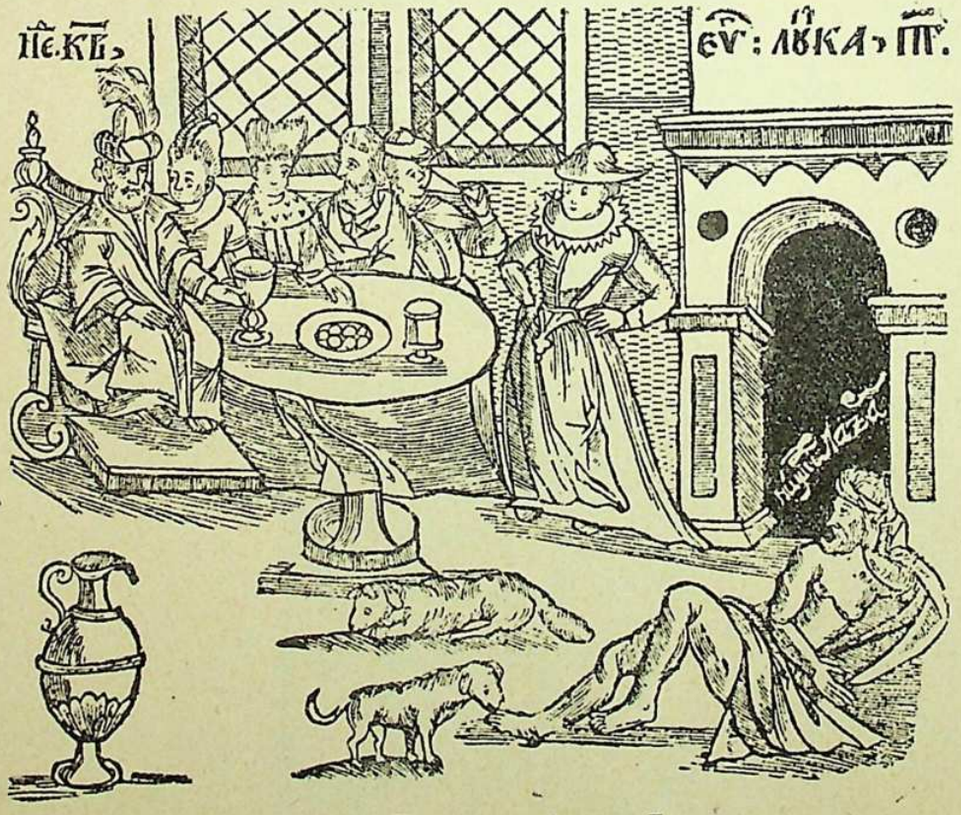

Ч. 182. Багач і убогий Лазар.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXXVI. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 183. Христос і фарисеі.

Ч. 184. — 185. Кінцівки.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXXVII. Київ.

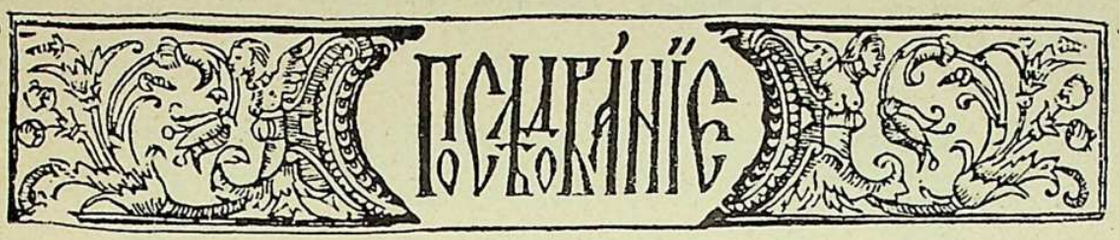

Ч. 186. Заставиця з Тріоди постноі 1627. р.

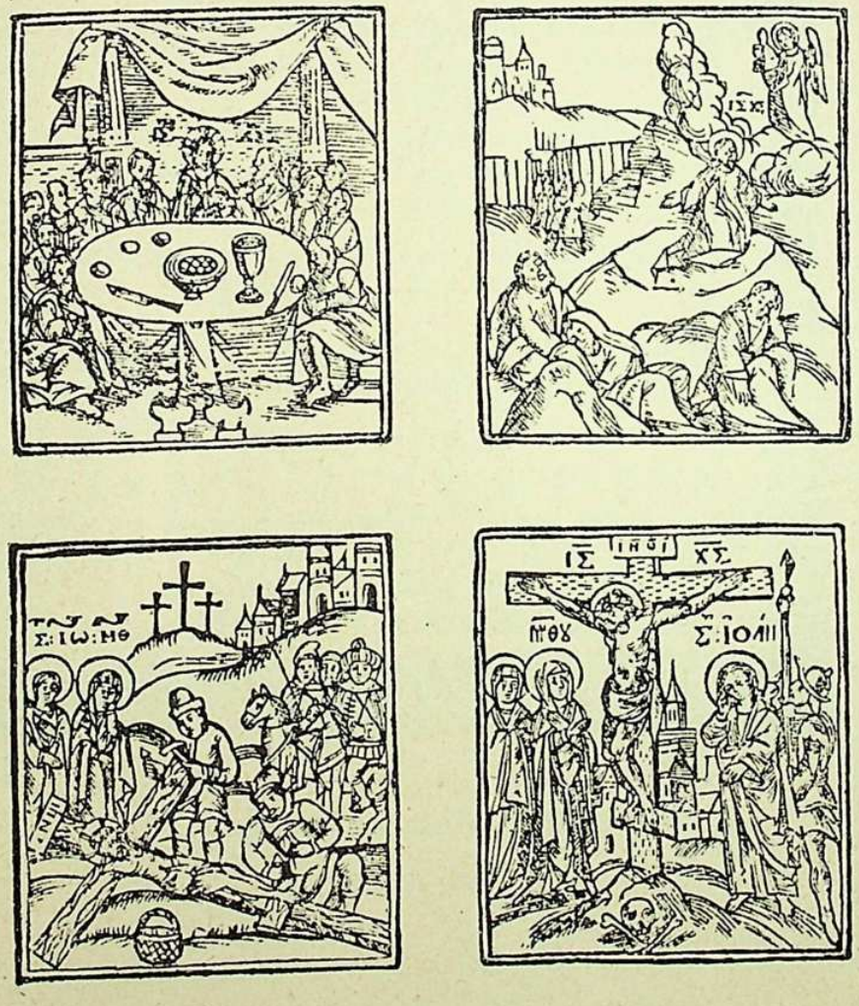

Ч. 187. Чотири образки із Служебника Тризни 1653. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXXVIII. Київ.

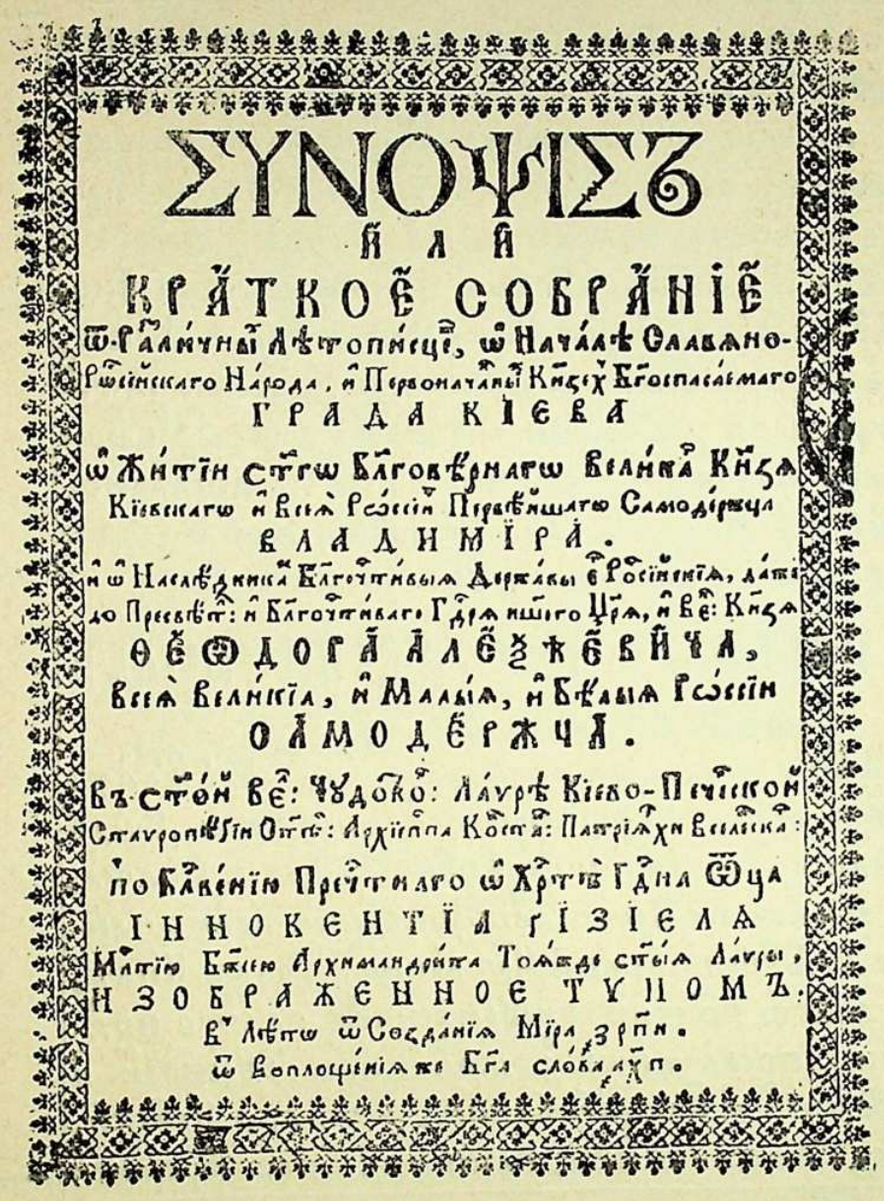

ΣΥΝΟΨΙΣЪ
ИЛИ
КРАТКОЕ СОБРАНІЕ
ѿ Различныхъ Лѣтописцевъ, ѡ Началѣ Славяно-
Россійскаго Народа, и Первоначальныхъ Князехъ Бгоспасаемаго
ГРАДА КІЕВА
ѡ Житіи Стгѡ Блговѣрнагѡ Великаго Князя
Кіевскагѡ и всея Россіи Первѣйшагѡ Самодержца
ВЛАДИМІРА.
и ѡ Наслѣдникахъ Блгочестивыя Державы Россійскія, даже
до Пресвѣтл: и Блгочестиваго Гдря нашего Цря, и Вел: Князя
ѲЕѠДОРА АЛЕѮѢЕВИЧА,
всея Великія, и Малыя, и Бѣлыя Россіи
САМОДЕРЖЦА.
Въ Стой Вел: Чудотво: Лаврѣ Кіево-Печерской
Ставропигіи Отц: Архіепа Костан: Патріархи Вселенскаго:
по Блвенію Пречстнаго ѡ Хртѣ Гдна Ѿца
ІННОКЕНТІА ГІЗІЕЛА
Млтію Бжіею Архимандрита Тоя жде стыя Лавры,
И ЗОБРАЖЕННОЕ ТУПОМЪ.
Въ Лѣтѡ ѿ Созданія Міра зрпи.
ѿ воплощенія же Бга слова ахп.

Ч. 188. Синопсіс Інокентія Ґизієля 1680. р.

TULA-online.org

Бгоспасаемаго Града Кіева. рчз.

Прпбныхъ заступниковъ нашихъ Россійскихъ и всѣхъ стыхъ, по мл҃твамъ вл҃женныя памяти присно памятныхъ Родителей своихъ Гдрскихъ, абіе на Прстолѣ Чртвія своего, преспѣвая возрастомъ, премудростію, силою, славою и Доброполучнымъ щастемъ, конечное на Бгоспасаемый Чртвенный свой Градъ Кіевъ, поганыхъ Агарянъ и нечестивыхъ Измаилтянъ устремленіе раздруши, Кіевъже Добрыя выше чаянія надежди исполни, и весь Православно-Россійскій Народъ, веселіемъ и желаемою ѿрадою прохлади, сицевымъ дѣйствіемъ.

Ѡ ПЕРВОМЪ БѢСУРМАНСКОМЪ Приходѣ подъ Чигиринъ.

Въ лѣто ѿ созданія міра зрпѕ. ѿ Ржтва же Хва, ахоз. поущеніемъ ненавистника Роду хртіанскаго, лжи ѿца Внукъ, Турскій Солтанъ, устремился на Православнороссійскій Край, наипаче на Бгоспасаемый Чртвенный Градъ Кіевъ, хотя его подъ свою бисурманскую власть подбити, посла многіи свои силы Турецкіи и Татарскіи з Имбраим Башею, и з Хано Крымскимъ, прежде подъ славный старинный Городъ Козацкій

Ц г начальнѣ-

Ч, 189. Сторінка Синопсіса 1680. р.

TULA-online.org

LXXIX. Київ.

ЕПІТАФІОНЪ

СИ ЕСТЪ

НАГРОБОКЪ

Бл҃женныя, безсмертныя, и вѣчнодостойныя Памяти

Преосвященному в Бгу

Кр҃

ВАРЛААМУ ІАОИНСКОМУ,

Бж҃іею Мл҃стію Православному Архіеп҃пу Митрополитѣ Кіевскому Галицкому и всея Россіи,

Бодрому и доброму Архипастыреви

Дх҃омъ в Нб҃ѣ на лонѣ Авраамлѣ,

Тѣломже в Црк҃ви Нб҃сноподобной, Успенія Пс҃тыя Бц҃и Печерской Кіевской

Опочивающему

Преставшемуся з жалостію многою всею своего Словесного Стада.

В лѣто ѿ Рождества Пастыря Начальника.

Безсмертного Бга Радости нашея виновника.

҂ѱз. Мц҃я Августа дня кі.

Ч. 190.

Епитафіон Пилипа Орлика Митрп. Варлааму Єсинскому 1707. р.

TULA-online.org

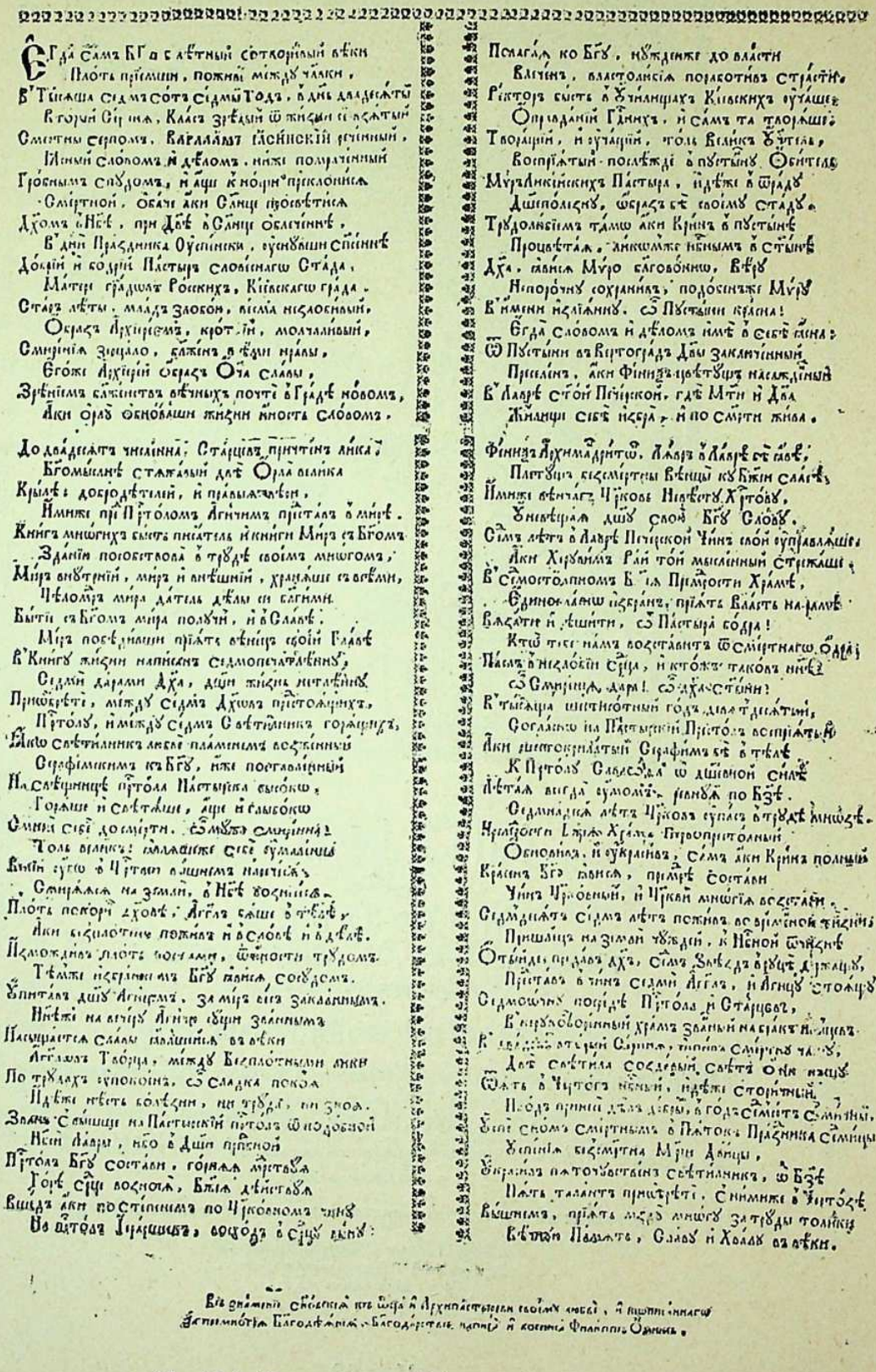

Ч. 191. Епитафіон Пилипа Орлика 1707. р.

TULA-online.org

LXXX. Київ.

Ч. 192. Початкові букви Акафистів 1732. р. Ч. 193.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXXXI. Київ.

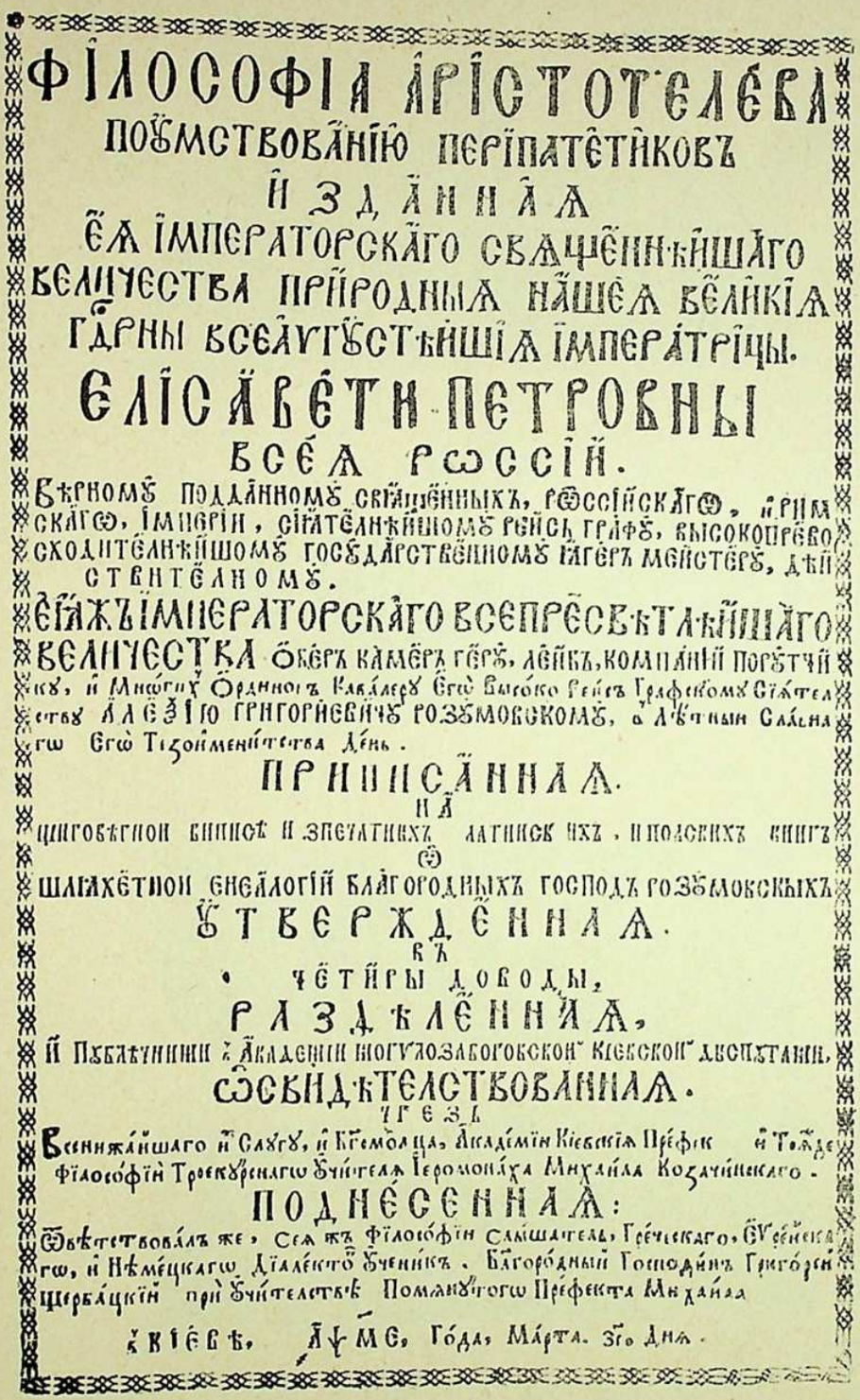

ФІЛОСОФІА АРІСТОТЕЛЕВА
ПОУМСТВОВАНІЮ ПЕРІПАТЕТИКОВЪ
ИЗДАННАЯ
ЕЯ ІМПЕРАТОРСКАГО СВЯЩЕННѢЙШАГО
ВЕЛИЧЕСТВА ПРИРОДНЫЯ НАШЕЯ ВЕЛИКІЯ
ГДРНЫ ВСЕАУГУСТѢЙШІЯ ІМПЕРАТРІЦЫ.
ЕЛІСАВЕТИ ПЕТРОВНЫ
ВСЕЯ РѠССІИ.
ВѢРНОМУ ПОДДАННОМУ СВЯЩЕННЫХЪ, РѠССІЙСКАГѠ, И РИМ
СКАГѠ, ІМПЕРІИ, СІЯТЕЛНѢЙШОМУ РЕЙСЪ ГРАФУ, ВЫСОКОПРЕВО
СХОДИТЕЛНѢЙШОМУ ГОСУДАРСТВЕННОМУ ЯГЕРЪ МЕЙСТЕРУ, ДѢЙ
СТВИТЕЛНОМУ.
ЕЯЖЪ ІМПЕРАТОРСКАГО ВСЕПРЕСВѢТЛѢЙШАГО
ВЕЛИЧЕСТВА ОБЕРЪ КАМЕРЪ ГЕРУ, ЛЕЙБЪ, КОМПАНІИ ПОРУТЧИ
КУ, И МНѠГИХЪ ОРДИНОВЪ КАВАЛЕРУ ЕГѠ ВЫСОКО РЕЙСЪ ГРАФСКОМУ СІЯТЕЛ
СТВУ АЛЕѮІЮ ГРИГОРІЕВИЧУ РОЗУМОВСКОМУ, В ЛѢТНЫИ СЛАВНА
ГѠ ЕГѠ ТІЗОИМЕНИТСТВА ДЕНЬ.
ПРИПИСАННАЯ.
НА
ЩИГОВѢГНОИ ВИПИСѢ И ЗПЕЧАТНИХЪ ЛАТИНСКИХЪ, И ПОЛСКИХЪ КНИГЪ
Ѡ
ШЛЯХЕТНОИ ЕНЕАЛОГІИ БЛАГОРОДНЫХЪ ГОСПОДЪ РОЗУМОВСКЫХЪ
УТВЕРЖДЕННАЯ.
ВЪ
ЧЕТИРЫ ДОВОДЫ,
РАЗДѢЛЕННАЯ,
И ПУБЛѢЧНИЩИ В АКАДЕМІИ МОГУЛОЗАБОРОВСКОИ КІЕВСКОИ ДИСПУТАЩИ,
ѠСВИДѢТЕЛСТВОВАННАЯ.
ЧРЕЗЪ
ВСЕНИЖАЙШАГО И СЛУГУ, И БГОМОЛЦА, АКАДЕМІИ КІЕВСКІЯ ПРЕФЕК И ТОЯЖДЕ
ФІЛОСОФІИ ТРОЕКУРСНАГѠ УЧИТЕЛЯ ІЕРОМОНАХА МИХАИЛА КОЗАЧИНСКАГО.
ПОДНЕСЕННАЯ:
ѠТВѢТСТВОВАЛЪ ЖЕ, СЕЯ ЖЪ ФІЛОСОФІИ СЛЫШАТЕЛЬ, ГРЕЧЕСКАГО, ЕВРЕЙСКА
ГѠ, И НѢМЕЦКАГѠ ДІАЛЕКТОВЪ УЧЕНИКЪ. БЛАГОРОДНЫЙ ГОСПОДИНЪ ГРИГОРІЙ
ЩЕРБАЦКІЙ ПРИ УЧИТЕЛСТВѢ ПОМЯНУТОГѠ ПРЕФЕКТА МИХАИЛА
В КІЕВѢ, АѰМЕ, ГОДА, МАРТА. ЗГО ДНЯ.

Ч. 194. Философія Аристотелева Михайла Козачинского 1745. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXXXII. Львів, 1574. р.

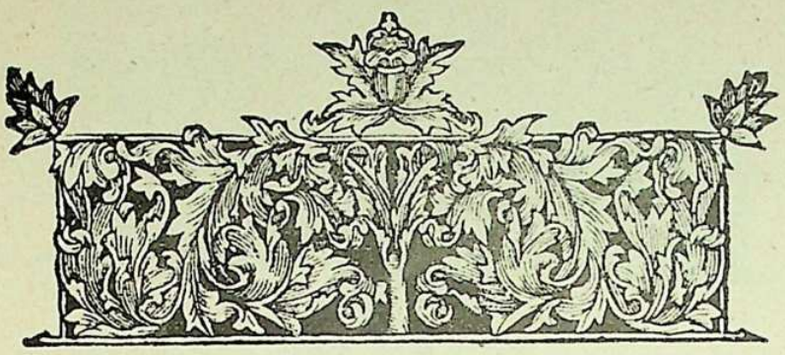

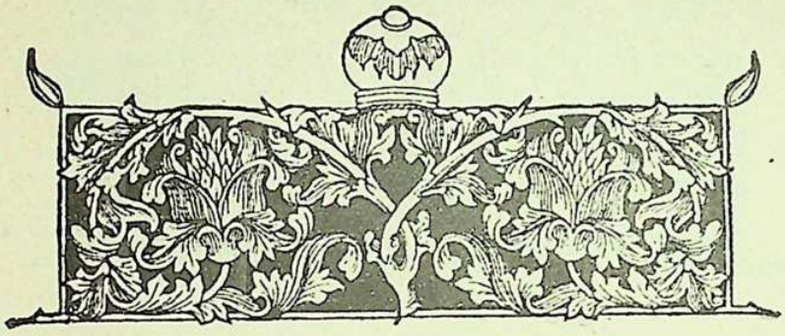

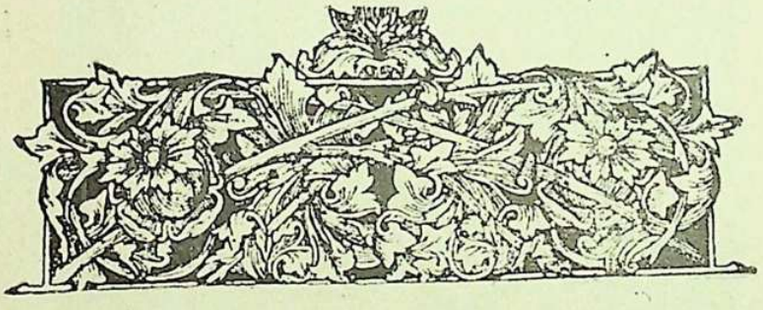

Ч. 195, 196, 197, 198.
Заставки з Апостола Івана Федоровича.

TULA-online.org

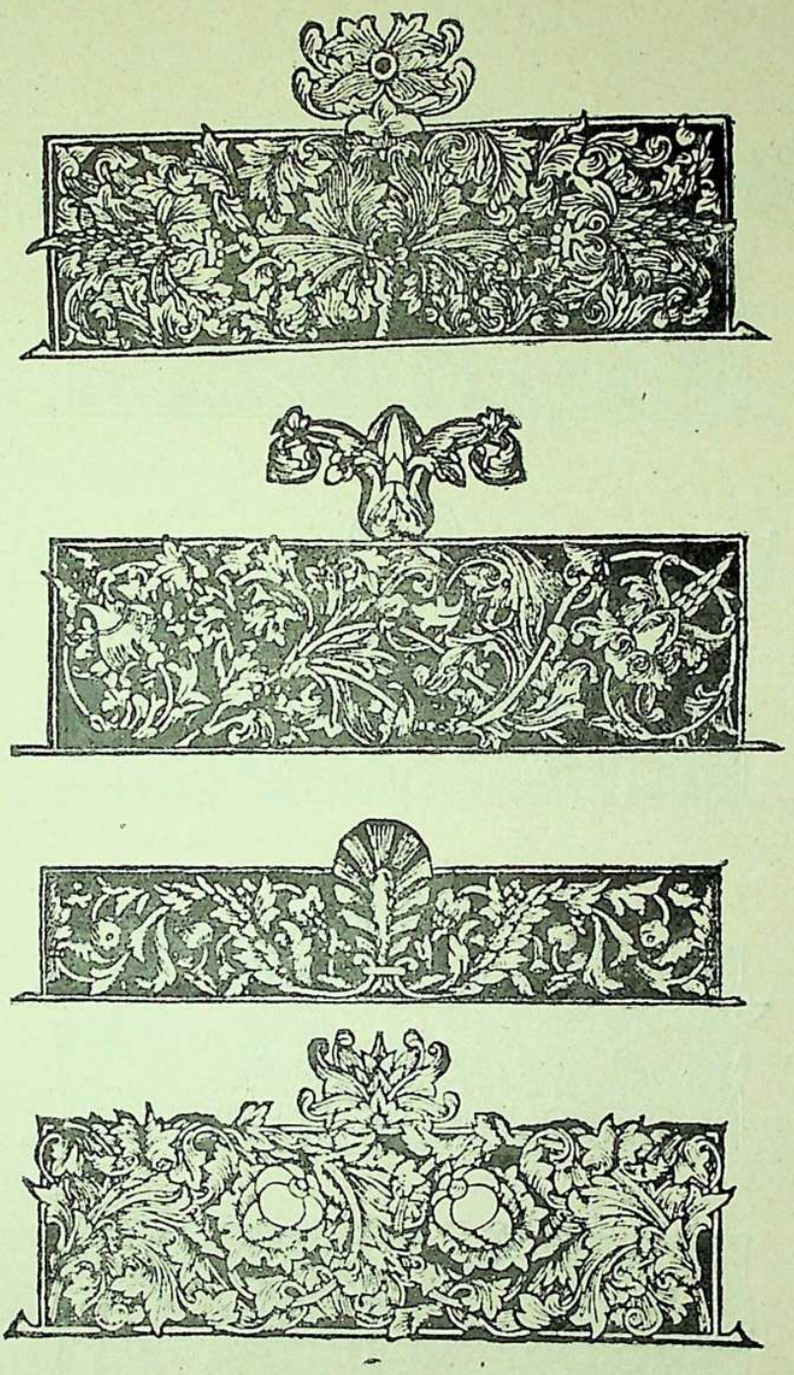

Ч. 199, 200, 201, 202,
Заставки з Апостола Івана Федоровича.

TULA-online.org

LXXXIII. Львів, 1574. р.

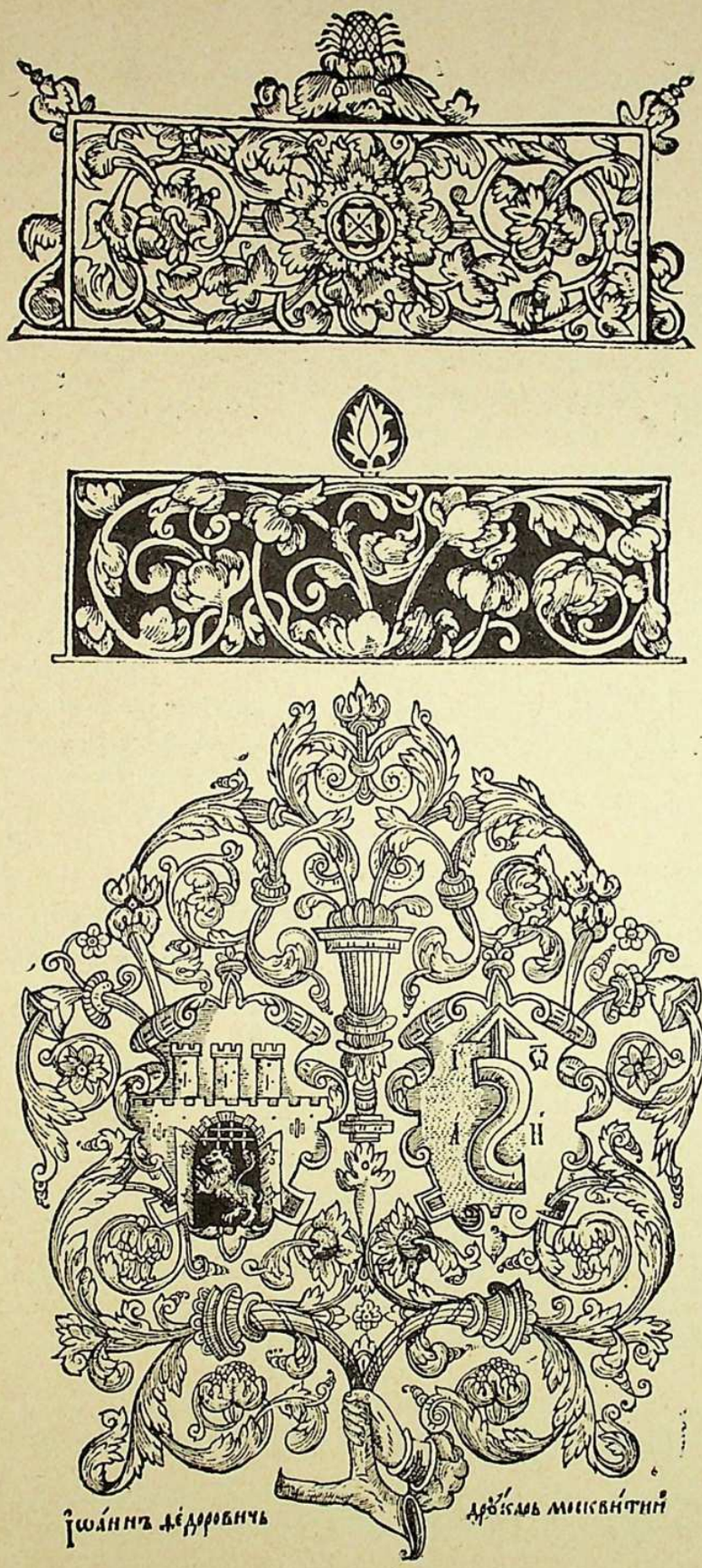

Ч. 203, 204, 205.
Заставки і Кінцівка Апостола Івана Федоровича.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXXXIV. Львів.

ВОлею бо́жїею Михаи́лъ а҃рхїепископъ Митрополи́тъ Кіе́вскій и҃ Га́лицкій и҃ всея̀ росси́и.

Бу́дучи на̀ собо́рѣ на́шемъ нн҃ѣшнемъ берестѣ́йскомъ, довѣ́дахомсѧ пре́мно́гимъ свѣ́доцствомъ дх҃о́внымъ, и҃ свѣ́цкихъ люді́й правосла́вныхъ хрістїа́нъ вѣ́ры на́шеѧ. Ѥ҆же въ є҆пи́скопіѝ мітропо́лїи на́шеи҃, най́дуютсѧ помѣ́шкахъ и҃ се́лахъ мно́гіи҃ о҆бы́чаи и҃ безаконі́ѝ противны́ѧ вѣ́рѣ, кафолическіѧ, є҆ю́жъ соборныѧ велікіѧ цр҃кве на́шеѧ. Што̀ и҃ є҆го̀ мт҃ь стѣ́йшій Кѵ́ръ Іереме́а Архіепископъ конста́нтинопо́ла но́ваго рі́ма и҃ вселе́нскій Патрі́архъ, є҆ркхнѣ́йшій пастырь на́шъ, бытностію своє́ю дѣ҆ вземлѝ гд҃а Ко́ролѧ є҆го̀ мт҃и. многіе безчи́нїѧ брусколи́т народ҃ на́шіе оу҆вѣ́дѣвъ. а҆ межнимно́гими ны́нѣ съ собла́знами, о҆брѣ́тесѧ нѣкіѧ собла́зна вымышле́нныѧ па́пежа, глаго́лемаго е҆ре́тическій нарі́цаѥмый, ꙗ҆коже въ дн҃ь воскрснїѧ хва́носнтъ до цр҃кви хлѣбы и҃мѣ́ѧ посщѧ́тн. и҃ вз҃ѧвши кдомы своѧ съ набоже́ствомъ велі́кимъ оу҆тира́ю, ꙗ҆коже нѣкую стость ꙗ҆коѧ́нную, руга́ючисѧ гд҃у на́шему і҃с х҃у нестинной па́сцѣ на́шей, который дабы̀ хвѣ́рныхъ себе́ да́лъ пожира́ти тѣ́ло и҃ кро́въ свою̀. а҆ не тѣ́мъ ꙗ҆ко сі́и оу҆подобѣ́вшесѧ нев҃ѣ́рнымъ жидо́, па́сху себѣ́ ѿ хлѣ́ба и҃ ма́сла стра́ваю́тъ. Ны҃, маѯаві́ѣ рождества хв҃а но́сѧ пирогѝ, мнѧ́ бу́дучи ѿц҃ь пологъ набы́ваючи, е҆́же е҆́стъ велі́кое не ѣ́стїе и҃ наоу́ка нечестивы е҆ре́тическ҃. Да́лѣе же ѿц҃а па́че сло́ва и҃ ра́зума неплѣ́нно и҃ не ѡ҆сказа́нно роди́. Та́кожде́же, и҃ па́ннцъ нѣцѣи҃ празну́ютъ безъ робо́ты. но̀ подобаетъ хр҃тїа́но̃ па́тоиснъ по́стити, и҃ дѣла́ти вѣ́сь дн҃ь. а҆ нѣ́ю празну́ючи стити, и҃ вс҃н празни́ни господ҃скіѧ, и҃ оу҆го́дниковъ бо́жіи҃, и҃ все по оу҆ста́вѣ цр҃ко́вномъ посты а҆пл҃. и҃ стыхъ ѿц҃ъ преда́нію творити. Сего̀ ра́ди ꙗ҆коже вселе́нскій Патрі́архъ ѡ҆ сн҃ ере҃се пнса́нїемъ свои҃м запрѣти́лъ, вездѣ небы́ти семѹ̀ брусско̀ наро́дѣ на́шемъ хрістїа́нскомъ. Того̀ ра́ди и҃ мы̀ нн҃ѣ сѣ҆вѣ́мъ собо́ро̀ на́шемъ вѣ́дле де́крету вселе́нскаго патрі́архи, таковую̀ ере́сь ѿ цр҃кве́и҃ на́шеи҃ и҃ стан҃ѣ́мъ, и҃ кла́мъ предаѥ́. А҆істо́бы смѣ́лъ семѹ̀ противитнсѧ, и҃лѝ свѧщенникъ, и҃лѝ мнр҃скій, таковы́й да бу́детъ ѿлучє́нъ ѿ ѻ҆ц҃а и҃ сна и҃ стаго дх҃а. и҃ проклѧ́т и҃ посмѣ́ѧнъ нерази҃шнъ, ꙗ҆ко престу́пникъ зако́на.

И҃ мы̀ на собо́рѣ на́шемъ нн҃ѣшнемъ бу́дучи. Мле́нтій є҆пи́скопъ володи́мерскій и҃ берестѣ́йскій и҃ е҆зархъ а҆рхимандрі́тъ кіе́вскій пече́рскій. Кири́лъ є҆пи́скопъ лу́цкій и҃ о҆стро́зскій протодро́нге и҃ е҆зархъ. Леѡ́нтіе є҆пи́скопъ пи́нскій и҃ тѵ́ровскій. Дніні́сіе є҆пи́скопъ хо́лмскій и҃ белзскій. Гедео́нъ волоба́нъ є҆пи́скопъ Мітропо́лїи га́лицкои҃ лво́вскои҃ и҃ ка́менца подо́лскаго. Не съ всѣ́ми дх҃о́вными, і҃ере́и҃ свѧщенными. Его̀ мт҃ь па́нъ а҆да́мъ патє́й кла́шталанъ берестє́йскій. и҃ мно́гими свѣцкими ста́ны.

Нашто̀ мы̀ сей ли́стъ на́шъ на собо́рѣ є҆дномы́слено бу́дучи списа́вши и҃ печа́ти поприти́скавши рускі́ми мы́слми власными по́писали. и҃ поєпископіѝ свои҃х розосла́ли и҃ перепи́сповати всѣ́мъ каза́ли. писа́нъ вберестю̀ на соборѣ на́шемъ дх҃о́вномъ. рождⷭ҃ва хр҃ва. Мца і҃юня і҃ѕ. дн҃а. Анно̀ рождⷭ҃ва хр҃ва. ѕ҃ѱ҃ѳ҃го. генва́рїа ѕ҃і. дн҃а. Мы̀ смиренный Михаи́лъ а҆рхіепископъ мітрополитъ кіе́вскій и҃ га́лицкій и҃ всеа҆ росси́и, волово́ть ка́лъ а҆ сей часъ бу́дучи, сѣ҆ ли́стъ на́шъ друкова́тисмы роскази́ли, и҃ всѣ́мъ довѣ́домо́ви повели́ли, абы̀ ни ѥ҆дни҃ачей недерзно оу҆чинили по́слѹшною кы́шше ре́ченною непрощенно.

Михаи́лъ а҆рхіепископъ Мітрополи́тъ кіе́вскій и҃ галицкій всеи҃ россіи, рукà власнàа.

Мелє́нтій хрестѣ́вичъ є҆пископъ володы́мерскій а҆рхимандрі́тъ кіе́вскій рукою власною.

Кирі́лъ тирлицкій-бо́жіи҃ мт҃и҃ е҆зархъ, є҆пископъ лу́цкій и҃ о҆стро́зскій власною рукою.

Леѡ́нтіе полѣ́цкій бо́жіею мт҃и҃ є҆пископъ тѵ́ровскій и҃ пи́нскій а҆рхимандрі́тъ лещи́нскій рукою власною.

Дѳоні́сій земрскій є҆пископъ хо́лмскій и҃ белзскій власною рукою.

Гедео́нъ волоба́нъ є҆пископъ лво́вскій и҃ ка́менца подо́лскаго власною рукою.

ВОЛВОВѢ.
Вдруска́рни Бра́тскои҃, рождⷭ҃ва хр҃ва.
генва́рїа і҃ѕ.

Ч. 206. Половина Соборної Грамоти Українского Єпископату 1590. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXXXV. Львів, 1591. р.

Τὰ δὲ διαιρετικὰ. ἀνθ. χωρὶς. δίχα. πλὴν.
Τὰ δὲ ἀναιρετικὰ. ἠρέμα. ἡσυχῆ. μόλις. μόγις.
Τὰ δὲ ἐμφατικὰ. διαῤῥήδην. ἀναφανδὸν.
Τὰ δὲ ἐπικρυπτικὰ. λάθρᾳ. κρύβδην.
Τὰ δὲ δεικτικὰ. ἰδοὺ. ἠνί, αὖτου. ἴδε.
Τὰ δὲ ἀποστατικὰ. ὦσε.
Τὰ δὲ διακωλυτικὰ. ἐκ. πολλοῦ.
Παρέπεται δὲ αὐτῶ. εἶδος. Σχῆμα.
Τὸ μὲν πρωτότυπον. οἷον, ῥυτὸν.
Τὸ δὲ παράγωγον. οἷον, ῥυτὸς.
Καὶ τὸ μὲν ἁπλοῦν. οἷον, πάλαι.
Τὸ δὲ σύνθετον. οἷον, προπάλαι.

ΠΕΡΙΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

Σύνδεσμός ἐστι μέρος λόγου ἄκλιτον, σημαῖνον τὰ ἄλλα μέρη τοῦ λόγου. εἰς διάνοιαν μετὰ τάξεως.

Διαιρεῖται δὲ εἰς ἐννέα εἴδη. εἰς συμπλεκτικοὺς εἰς διαζευκτικοὺς. εἰς συναπτικοὺς εἰς παρασυναπτικοὺς. εἰς αἰτιολογικοὺς εἰς ἀπορηματικοὺς. εἰς συλλογιστικοὺς. εἰς παραπληρωματικοὺς καὶ εἰς ἐναντιωματικους.

Συμπλεκτικοί μέν εἰσιν, ὅσοι τὴν ἑρμηνείαν ἐπάπαφρον ἀναφερομένων σημαίνουσιν. οἷον, μὲν δέ. τε. καὶ. ἀλλὰ. ἠμὲν. ἠδὲ. ἰδὲ.

Ч. 207.

Разделительныйже. вѣсть, хрѣмъ, разнь, отлучь.
Тѣже отдѣлительныя: крыя. тихо, едва. едва.
Незримительнаяже. явь, очестевенно.
Прикровенныяже. тай, покровенно.
Оуказателныяже. се, отонь. онъ, овъ.
Вопросительныяже. тѣмже.
Безпремѣнительныяже. безпремѣнно.
Предѣдѣтельныя семъ. видѣ, и начертанїе.
Первообразный оубо, яко, нѣнь.
Производныйже. яко, новѣйша.
Неоубопристоя, яко, древле.
Сложныяже. яко, прежде древле.

СОЮЗЪ:

Союзъ есть часть слова несклоняемая. сказующимъ иныя части слова. вопрошающимъ сочиняемыя.

Раздѣлительныя надесять видовъ. на сплетательныя. на отпрашенныя. на совокупительныя напресовокупительныя на винословныя. на ѡ глаголныя. на смыслены. на преисполнительныя. инапротивныя.

Сплетательныя оубо сѫ единителныя ненарочитое иносимое сказуемо. якоже, оубо. же. же, и. но. и. и. и. ибо.

Ч. 208.

Із Адельфотиса.

АДЕЛФОТНС.

ГРАММА-

ТІКА ДОБРОГЛАГОЛНВАГО ЕЛЛНЕНОСЛОВЕНСКАГО ІАЗЫКА. Совершеннаго ѥскѹства ѻсмѝ частей слова.

Коиликазанїю многоименитому Россійскому роду.

ВОЛВОВѢ.

Вдрѹкарни братскоѩ. Рожд.

Ч. 209.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXXXVI. Львів, 1609. р.

Иже въ Свѧтыхъ
Оца нашего Іоанна
Златоустаго.
Бесѣда избраннаѧ, ѡ
въспитаніи чадъ.
Въ Львовѣ.
Въ Дроукарни Брат-
ской.
Лѣта, ѿ Рж҃тва Хв҃а.
а҃ х҃ д҃.
Індіктіѡна, з҃.
Іоулиа, к҃д.

Ч. 210.

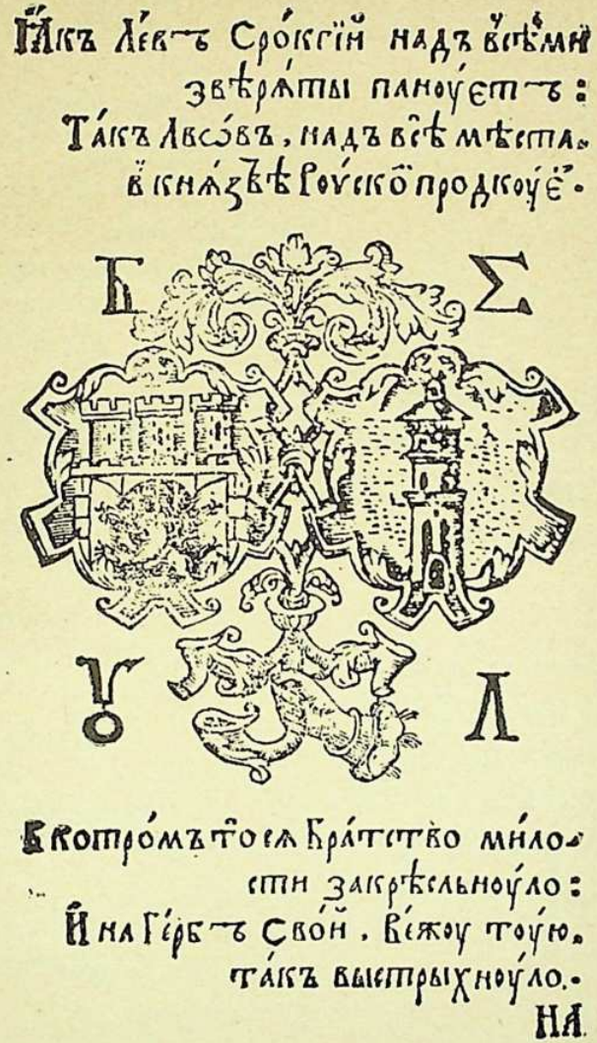
Якъ Левъ Срокгій надъ всѣми
звѣрѧты паноуетъ:
Такъ Львовъ, надъ всѣ мѣста.
в кнѧзѣ Роуско продкоуе.
Б Σ
У Л
В котромъ то сѧ Братство мило-
сти закрѣсльноуло:
И на Гербъ свой, вежоу тоую.
такъ выстрыхноуло.
На

Ч. 211.

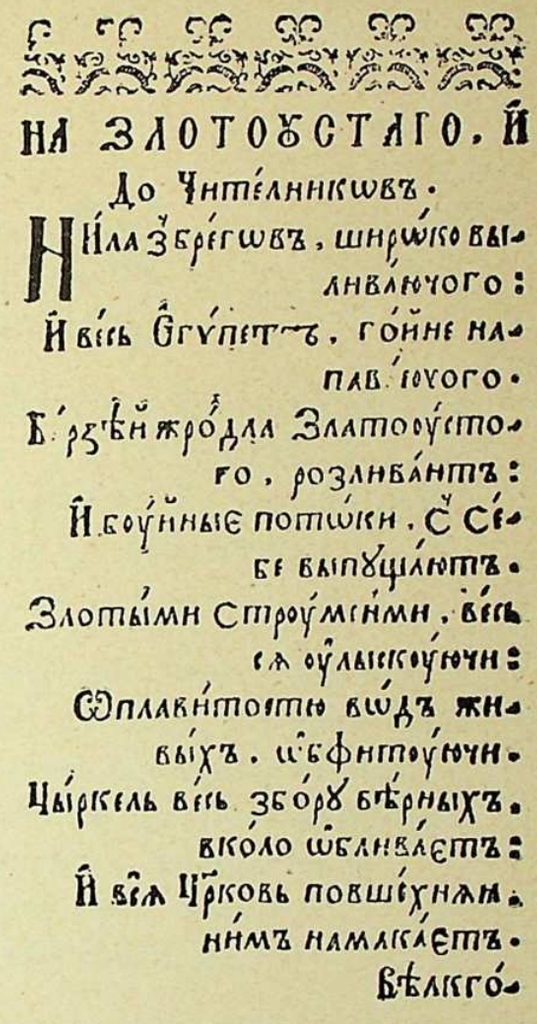
На Злотоустаго. И
До Чителниковъ.
Нила з брегѡвъ, широко вы-
ливаючого:
И весь Єгупетъ, гойне на-
паваючого.
Берзѣй жродла Златоусто-
го, розливантъ:
И боуйные потоки, с се-
бе выпущаютъ.
Злотыми Строумсими, весь
сѧ оулыскоуючи:
Ѡплавитостю водъ жи-
выхъ, ѡбфитоуючи.
Цыркель весь збору вѣрныхъ.
вколо ѡбливаетъ:
И всѧ Црковь повшехнѧѧ.
нимъ намакаетъ.
Вѣлкго-

Ч. 212.

З Книжечки : О воспитанію чадъ.

TULA-online.org

TULA-online.org

LXXXVII. Львів, 1614. р.

КЪ ЄVСТАФІЮ.

Іωа́ннъ злат. Господы всѣ повелѣнныѣ цр҃ковнѣй о҃ко є҃сть нєпрадное.

Неповрѣ҃нъ то проходи́ти нaоучи҃. Нєнзрѣ́ченныхъ бо Бж҃їихъ премоу́дрыи Сїкзáтель Іѡа́ннъ, и҃же вїзáнтїйсїа цр҃кве, и҃ всѣхъ просто цр҃квей о҃ко, сице Книгу сію гѣ́нїко мждрѣ́ же и҃ сѣ о҃пасе́нїемъ нєпра́вникъ, ꙗ҃ко всѣ́мъ и҃же по Бзѣ Сщ҃єнъствоу́ющимъ, и҃ и҃же оу҃мы́ло їерéйсїй Сáнов оу҃правоу́ющимъ, кгнемѣ́ своѧ҃ о҃брѣсти҃ є҃сть, нєпрáвлєнїа же и҃ подъсмѣ́ѧнїа.

КЪ ЧЄ́СТНЫМЪ ПРЄЗВУТЕРѠМЪ.

Ѡ҃ которы́є Бг҃оу о҃фѣ́рꙋ прїи҃мѣ́те,
И҃ о҃пѣ́сꙋ дш҃ъ людскихъ насо́бѣ и҃мѣ́нте.
Бг҃а на́йвышшого съ людьмѝ въ є҃дно зво́дячи,
И҃ ѡ҃ збáвєнье и҃хъ домѣ́госа молячи.
Ѡ҃ которы́нєте свѣ́тломъ всѣ́мъ и҃ землѝ со́лю,
Недопꙋщáючи робáцтвꙋ а҃нѣ́ мо́лю,
Пре́зъ нєдбáлыство ѣ҃ дꙋшáхъса людскихъ заплоди́ти,
И҃ за нєлюбꙋ́ю допꙋсти́ти гнити.
Ѡ҃ которы́є ѡ҃ згинє́нїа людъ збавлáѣте,
И҃ жнвотѣ́ вѣ́чного и҃хъ набавлáѣте.
Нєвспáлымъ о҃ко́мъ, дш҃ъ людскихъ стерегꙋ́чи,
Тѣ́ло Хр҃во збавє́нное и҃мъ даючи,
И҃ кро́вь ч҃тнꙋю трѣхшы́мъ и҃хъ на о҃чище́нье,
Що ѡ҃нѝ бервчи о҃дéржꙋютъ збавє́нье.
Хо́чєтелн оу҃ра́дъ свои҃ до́бре справовати,
И҃ Пастырáмисѧ бдѧ́чымн найдовáти.

Въ Кнѝзѣ

Съвръшнша́сѧ сїа Бж҃твънаꙗ Кнїги ѡ҃ Сщ҃є́нствѣ, въ лѣ́то, ҂з҃ р҃ кв҃. а҃ ѡ҃ рж҃тва Хв҃а, а҃ х҃ дї. Кржгъ сл҃нцꙋ, і҃. а҃ лꙋнѣ, бі. Индíкта, бі. є҃пáкта лѣ́тꙋ, е҃. Мц҃а їꙋлїа, а҃.

ВЪ ЛВО́ВѢ.

В҃ Дроукáнн Брáтъскоѝ Ставропíгїю. Въ Обнтелн Прп҃бнаго О҃ц҃а нáшего Онóуфрїа. Є҃гоже Сщ҃ы́мн мл҃твамн, и҃зрáднѣе же Пр҃тыѧ҃ Вл҃ца и҃ Зактѧ́пнцы нашеѧ҃ Бц҃а, Прнш҃двы Мр҃їл. Помощїю о҃убо Гнею, трꙋ́ды же и҃ тщанїе́мъ и҃же тáмо Кіновіáтѡвъ :.

TULA-online.org

TULA-online.org

ВѢРШѢ
ЗЪ Трагѡ́дїи, ХС̃ па́схшнъ, ГРИГО́РІА БГ̃ОСЛО́ВА

Пе́ршїи въ сѣ́тый Велѝкїй Пѧ́токъ при Положе́нїю Плащени́цѣ до гро́бу:

Дрꙋ́гїе. На̀ преквѣ́тлый дн҃ь Воскр҃нїа Гд҃а на́шегѡ ІС̃ Хр̃та̀.

ВЪ ЛВОВѢ
Въ Типогра́фїи Бра́цкой. при Цр҃кви Ѹспе́нїа Пр̃тыѧ́ Бц̃ы.

Ро́кꙋ. ѿ Рж̃тва̀ Гд҃а на́шего ІС̃ Хр̃а. ⁂ѧ́л. Мц̃а Ма́рта. кг.

Смéрть, котрꙋ́нем збавѝтель на́ш рáчи ѿдáть:
И для нáсъ вѣ́рныѧ дáтнем оукрижовáти.
Ѹчтивостю́м на́шею вѣ́рныхъ находѝтъ:
И по жáлю мꙋ́кѝ Хр̃ы. рáдость ро́дитъ.

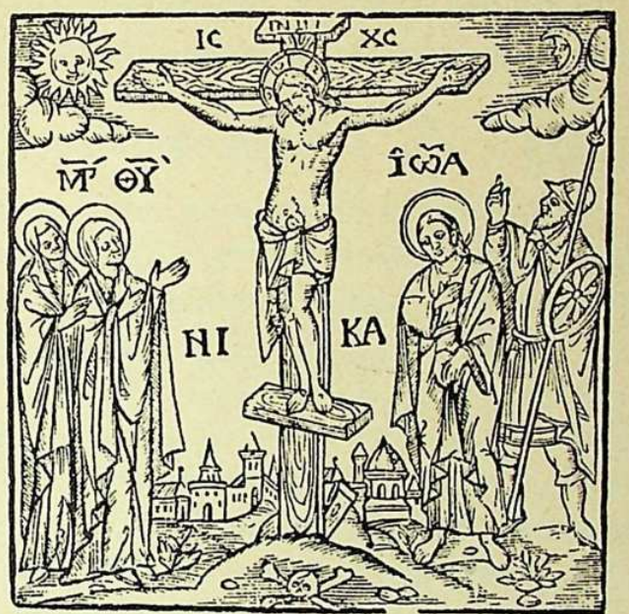

Крт̃ъ ч̃тный. Гéрбѡ̃м всѣ́хъ вѣ́рныѧ найдꙋ́є:
Котрїй прѝкрыѧ̃ є̃ дьáвлꙋ. и нр̃ъ збы̃ тꙋ́рбꙋє̃.
Нас тро́м̃ ХС̃. кро́вь свою̀ рáчилъ проллáти:
И прѣ́зень. непрїѧ́телевѣ нáсъ ѿня́ти.
То́тже котрїѧ̃м найвы́шшїй Гéрбѡ̃ найдꙋ́ет̃:
И хр̃тїáнство нáше. нѝмем тѝтꙋлꙋ́ет̃ъ.
Ѡ Крт̃е ч̃тный. дáйже нáмъ дочекáти:
Хр̃та̀ распѧ́таго. зъ гро́бу ѻглядáти.

TULA-online.org

TULA-online.org

ВѢРШѢ

На радостный днь воскрнїа Хрта Спсителя нашегѡ.

Ангелъ.

Воста нтѣ здѣ. Радуйтеся.

Новину оутѣшную, звѣкѡ жаданую,
Ѿ Ба Творца здавных лѣтъ обецаную.
Которои всѣ Прроци горливе жадали,
Бы єи з оутѣхою миле ѡглядали.
Ото з небесныхъ тмахѡ всѣм ѡповѣдаю,
Ку радости зевнутрней и внутрнеи взбужаю.
Хс снъ Ба жива сродзе оумерщвленны,
Якѡ мертвец в каменно гробѣ положенны.
Дня нынѣшнего з мертвых всесилно повстаєт,
Всѣх сроги непрїатель славно побѣждаєт.
Радуйся, веселися, христїанскїй роде
Же южъ на вѣки вѣкѡ будеш жит в свободе
Радуйся, же суть твои враги побѣжденны
Зовсеи своеи потуги южъ сут ѡбнажшнь

Є в

Стрсти Хвы.

Я годенъ бы пащеки земля ѡтворила,
Мене ѡбтяженного грѣхами прикрила.
Лечъ ты Творче мою злость на себе прїймаєш,
Окрутною мукою оныи зглажаєшъ.
Защо тя непрестану на вѣки велбити,
Тобѣ приотойную честь миле приносити.

Душа побожная, г. Буневскїй.

О душе моя, душе моя, оумилися,
Стяжкогорки стогнанє тяжко вперси бїися.
Рыдай горко, ляментуй, выпущай слезъ токи,
Скаменѣлого срца покруши опоки.
Бїися вперси, а обачъ щосто ты зробила,
На смерть прикрогоркую вѣчнесь заслужила.
Скотрои хотячи тебе Панъ ѡсвободити,
Отося праве рабско зезволилъ знижити:
Ото єго власныи сынове крепуютъ,
Іса невинного моцно поличкуютъ.

Душа побожная, в. Лангиш.

О душе моя, душе моя, ѡтрезвися.
Душе моя грѣшная, горко оумилися.
Ото твой Творец сродзе (ѡ жалю) страдаєт.
Ото чистая панна жалостне рыдаєтъ:

Йжъ

Ч. 217. Із Розмишляня о муці Христовій. Ч. 218.

TULA-online.org

TULA-online.org

ХС. Львів, Апостол 1639. р.

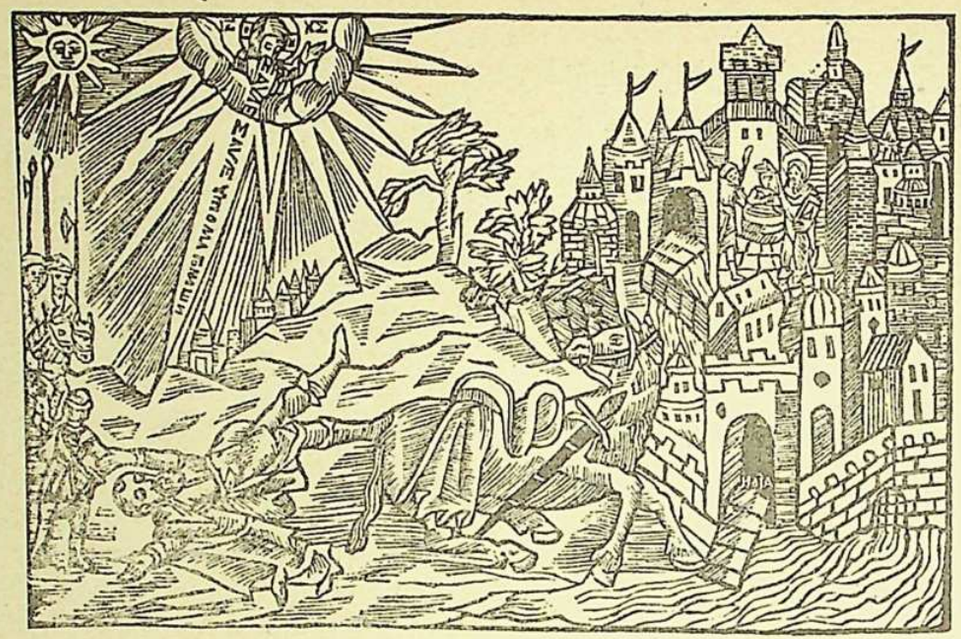

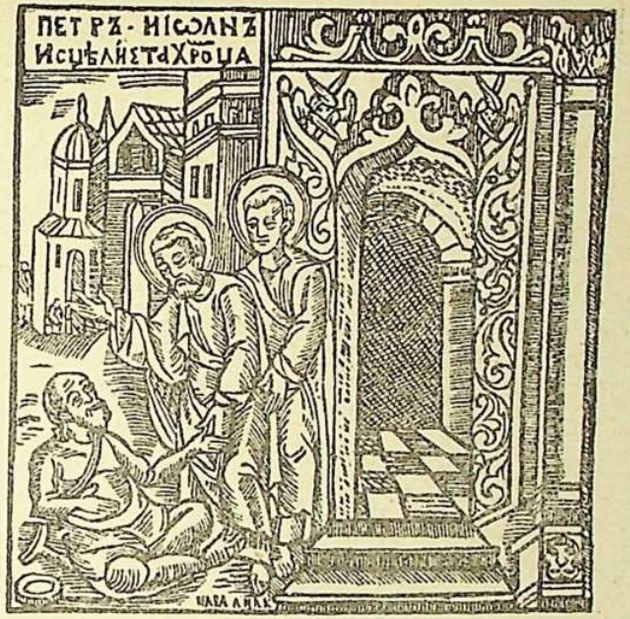

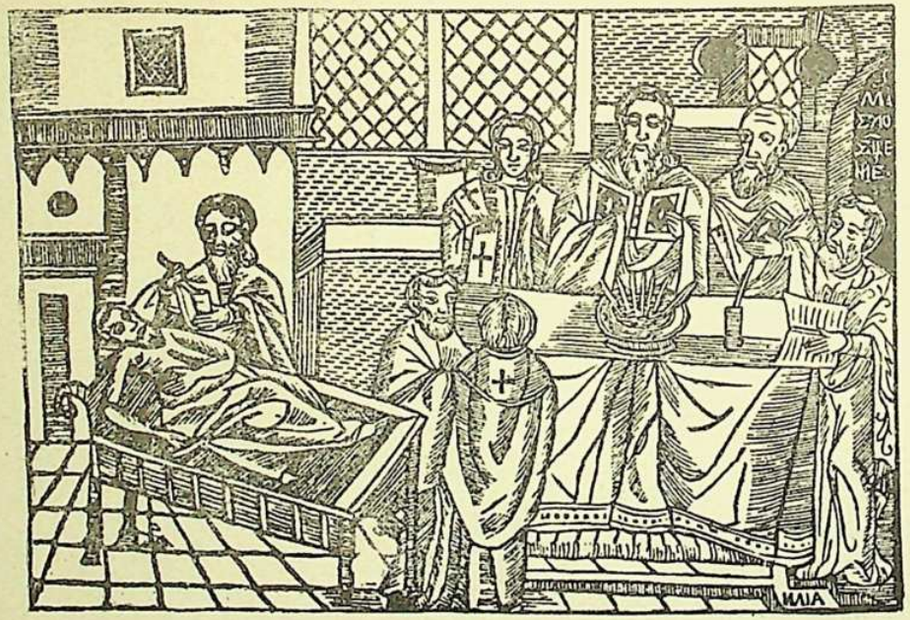

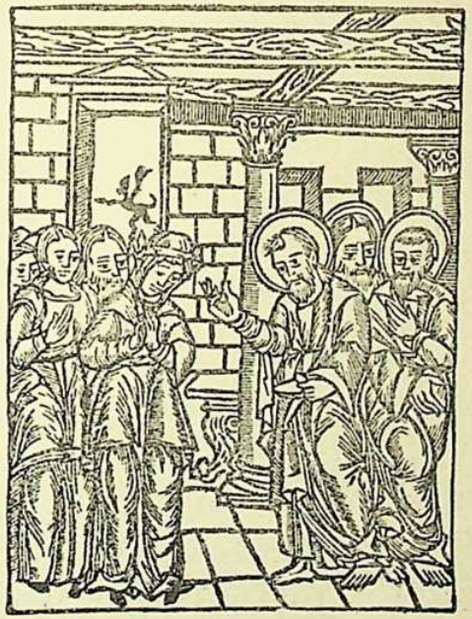

Ч. 219, 220, 221, 222.

TULA-online.org

TULA-online.org

XCI. Львів, Апостол 1636. р.

Ч. 223, 224, 225, 226.

TULA-online.org

TULA-online.org

XCII. Львів, Апостол 1639. р.

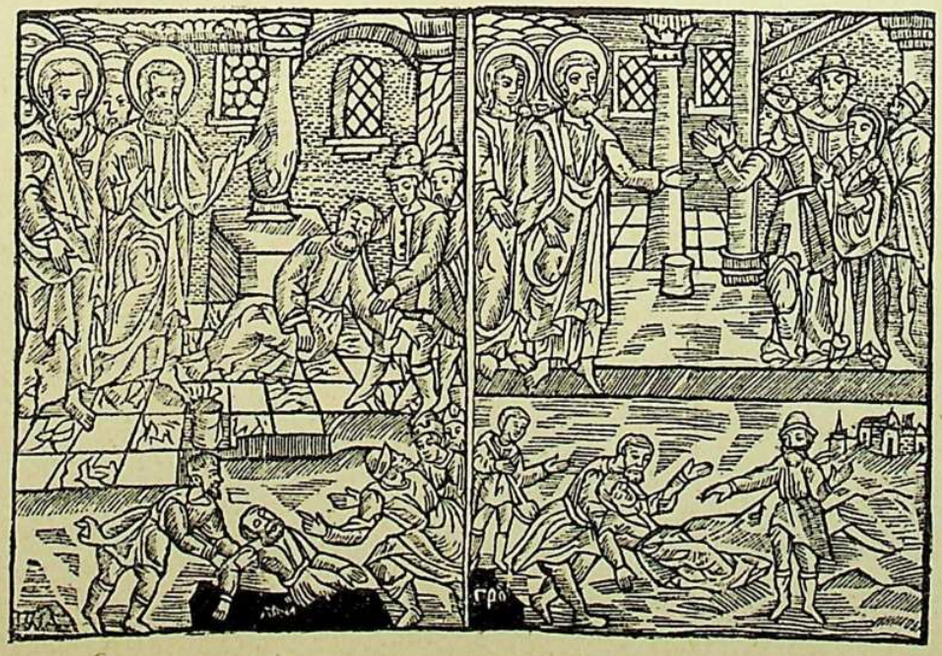

Ч. 227, 228, 229.

TULA-online.org

TULA-online.org

XCIII. Львів, Апостол 1639. р.

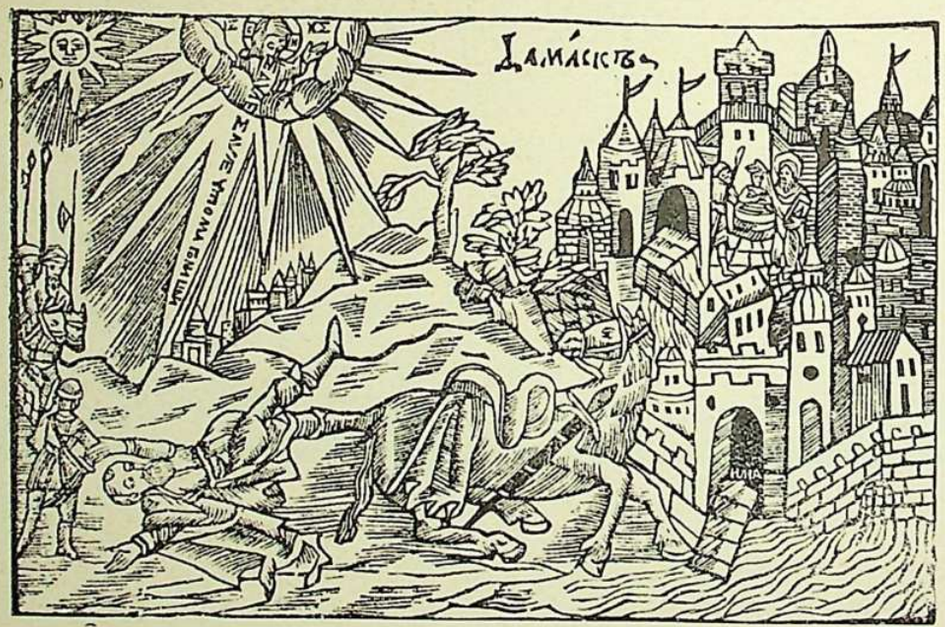

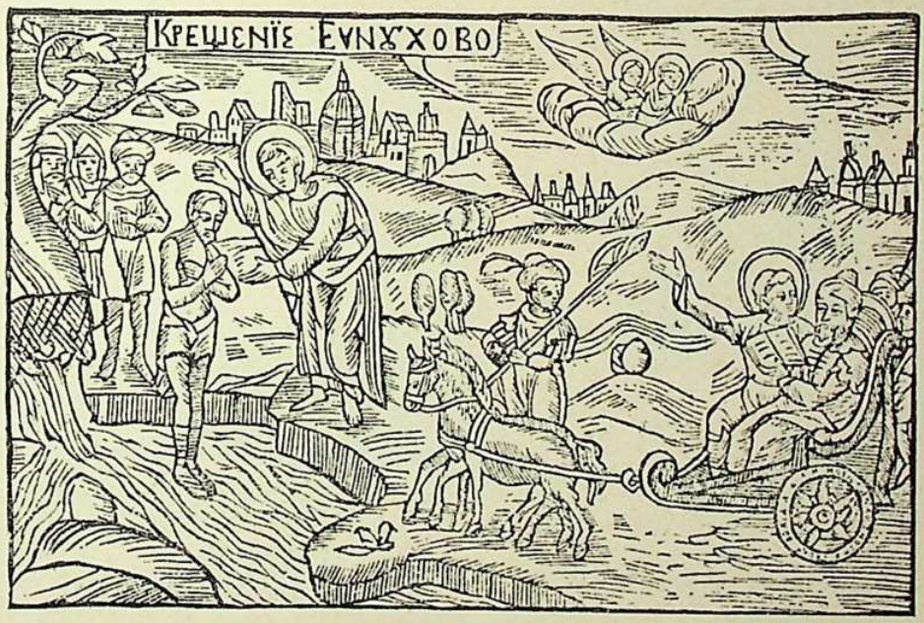

Ч. 230, 231, 232, 233.

TULA-online.org

TULA-online.org

XCIV. Львів, Апостол 1639. р.

Ч. 234.

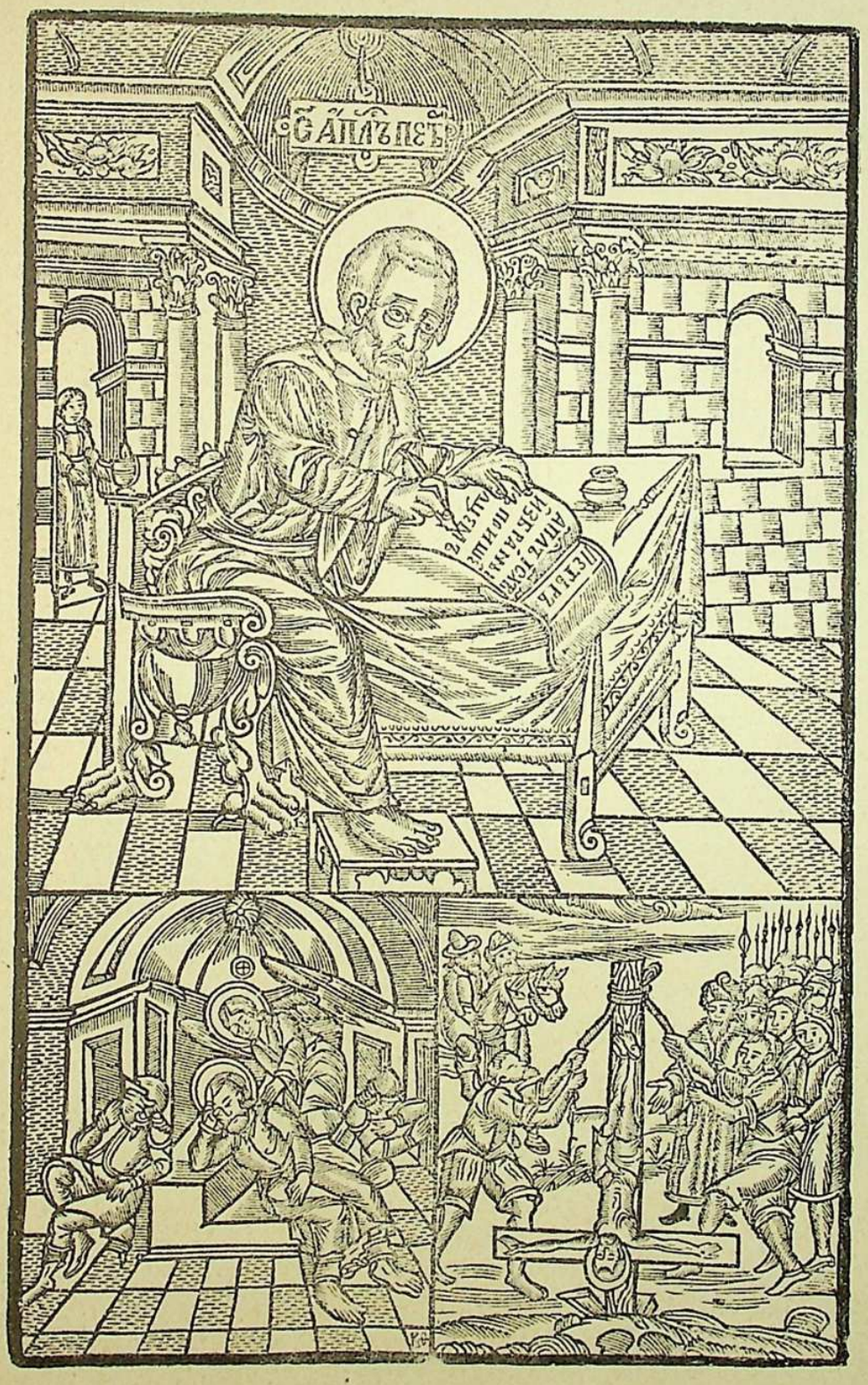

Ч. 235.

TULA-online.org

TULA-online.org

XCV. Львів. Апостол.

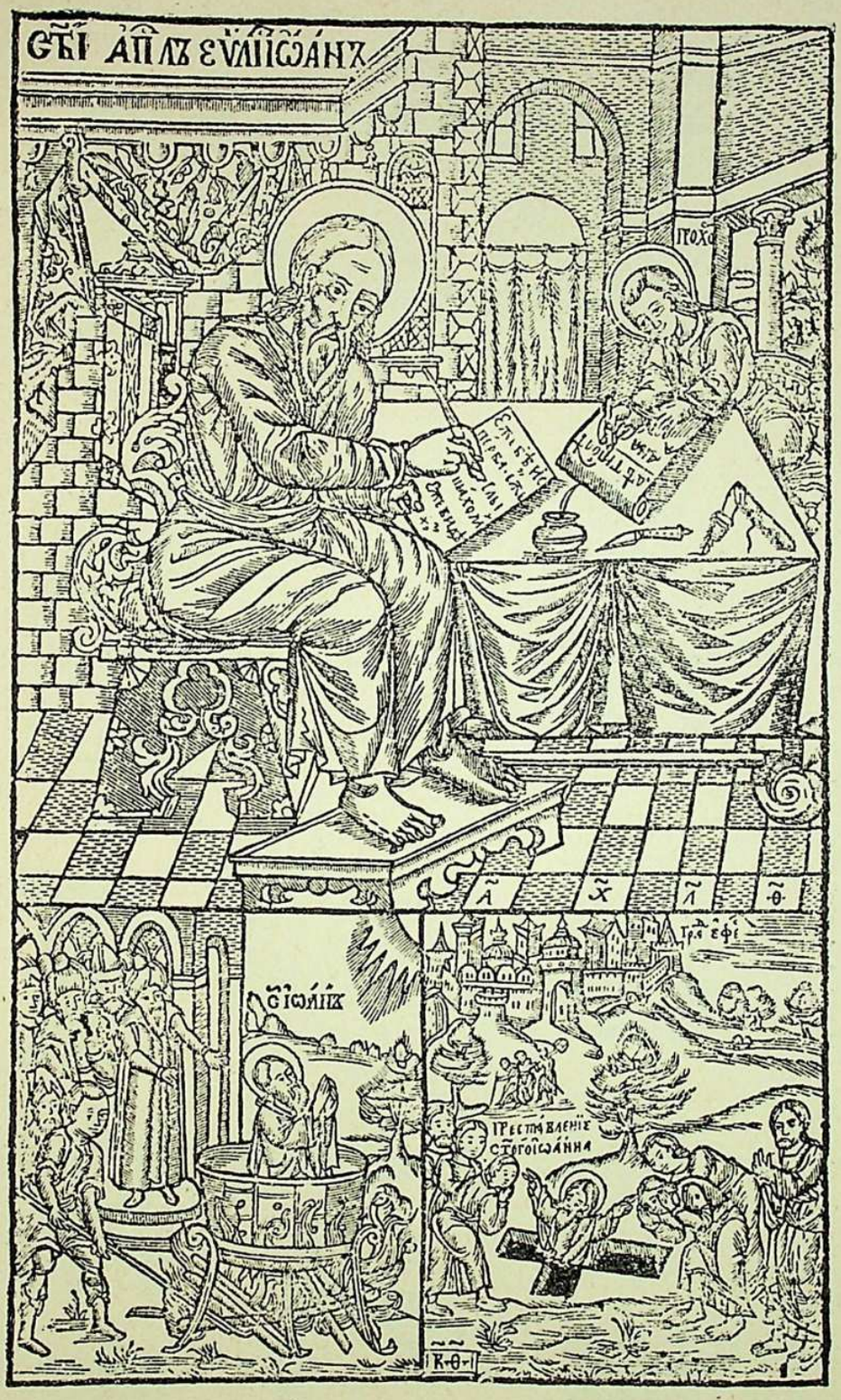

Ч. 236.

TULA-online.org

TULA-online.org

XCVI.
Львів, Апостол 1639. р.

Ч. 237. Заставка.

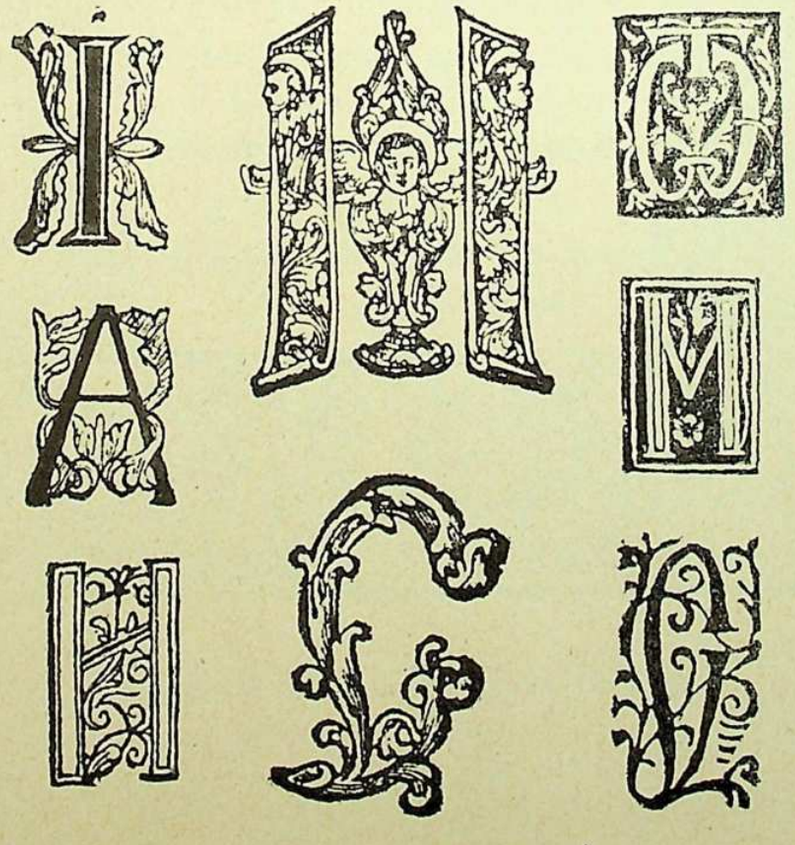

Ч. 238. Початкові букви.

TULA-online.org

TULA-online.org

XCVII. Львів.

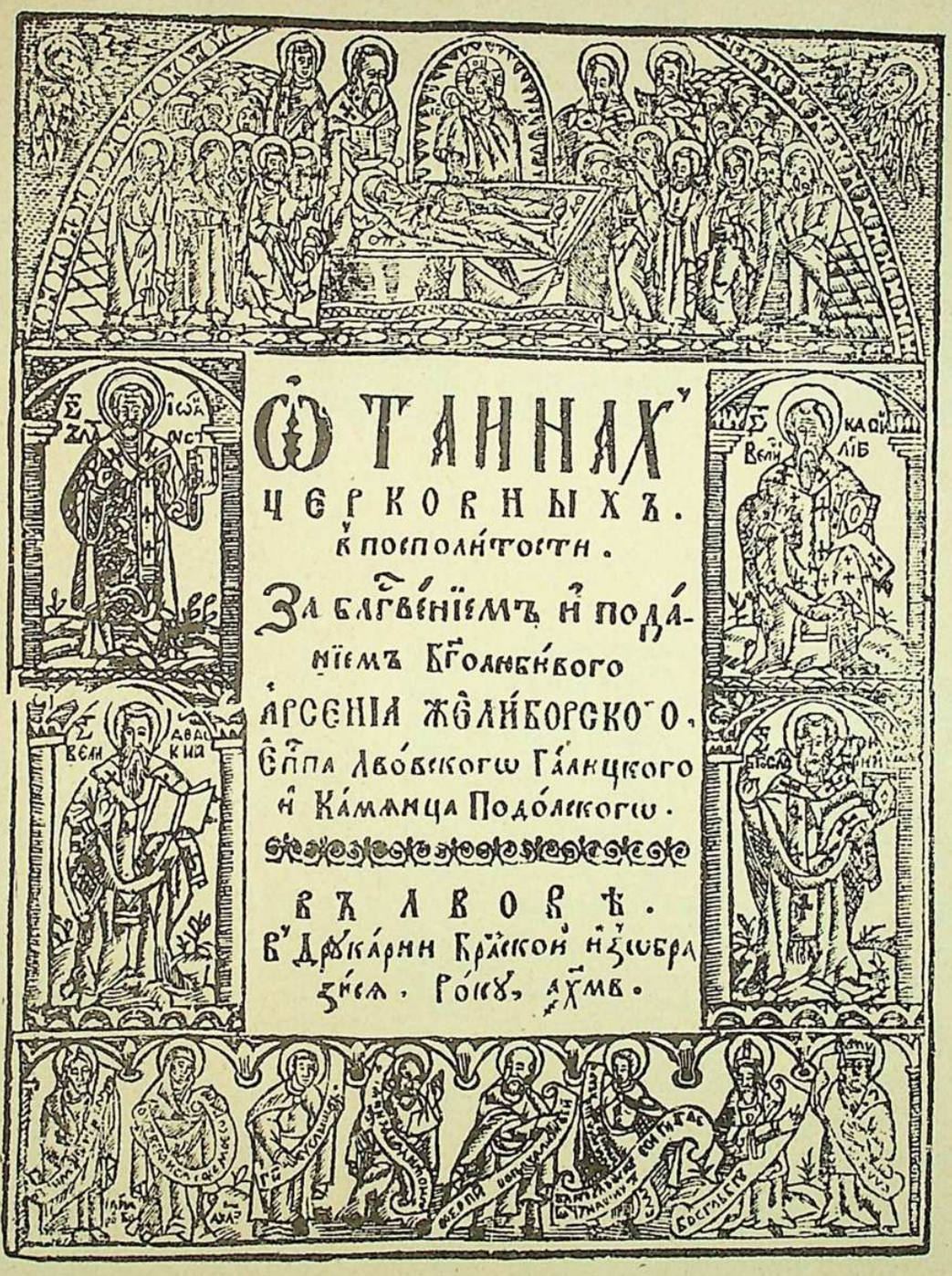

Ч. 239. О Тайнах церковних 1642. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

XCVIII. Львів.

Ч. 240. Заставочка з Апостола 1639. р.

Ч. 241.
Мудрі і нерозумні діви — з Тріоди цвітної 1642. р.

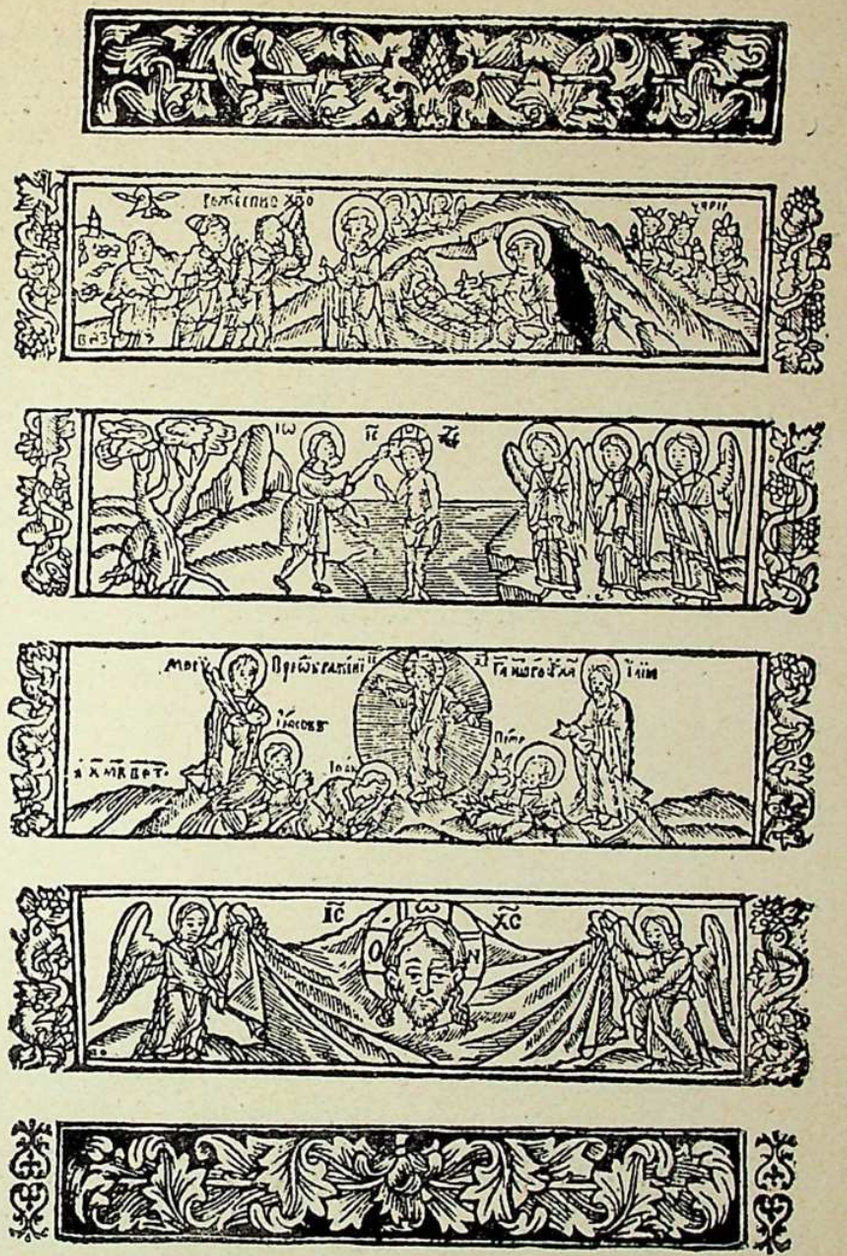

Ч. 242 — 247. Фигурні заставки з Часослова 1642. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

XCIX. Львів, 1642. р.

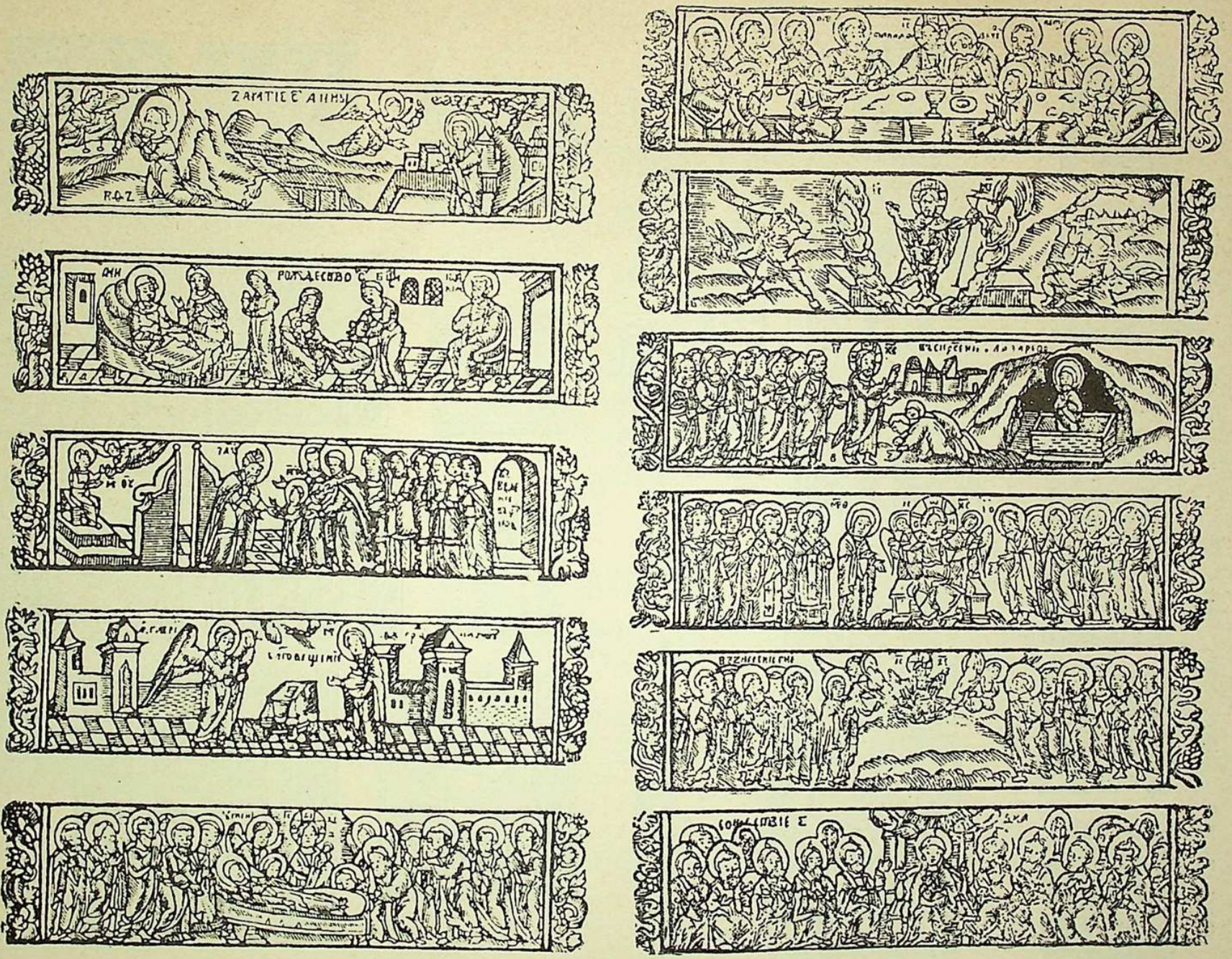

Ч. 248 — 252. Фугурні заставки з Часослова. Ч. 253 — 258.

TULA-online.org

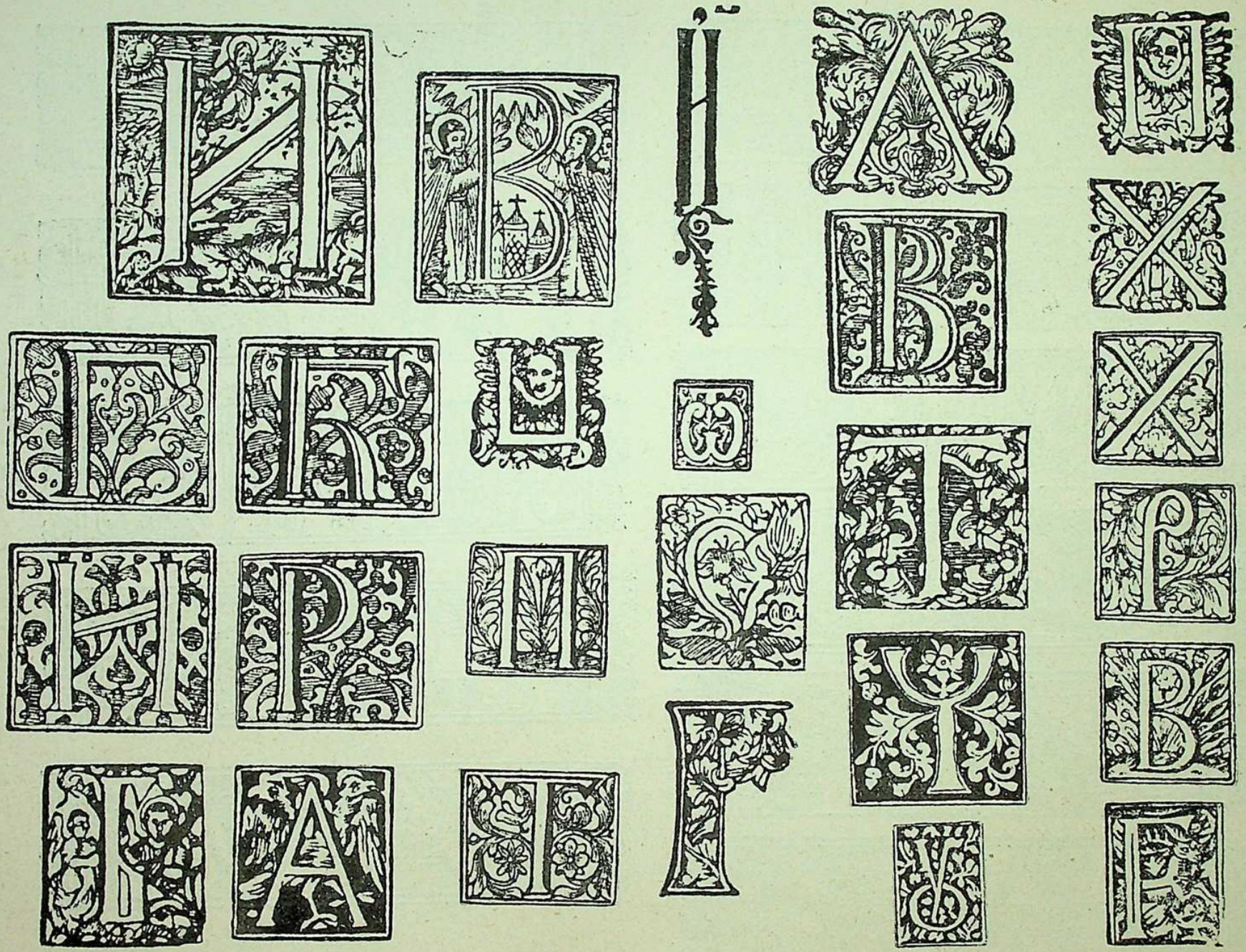

Ч. 259. Початкові букви Тріоди цвітної. Ч. 260.

TULA-online.org

Ч. 261. Іван Дамасин з Октоіха 1644. і 1715. р.

Ч. 262. Дереворит Илії з Учительного Євангелія в Яссах 1643. р.

TULA-online.org

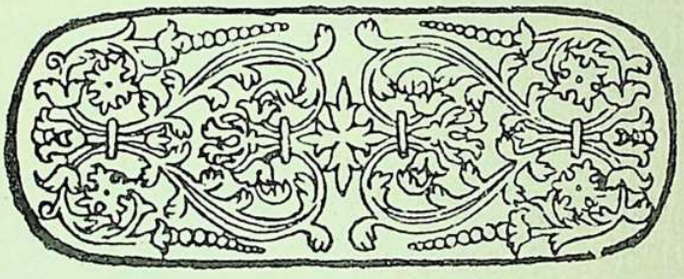

Ч. 263 — 265. Заставки з Октоіха, Львів, 1644. р.

TULA-online.org

Сl. Львів, Євангеліє 1644. р.

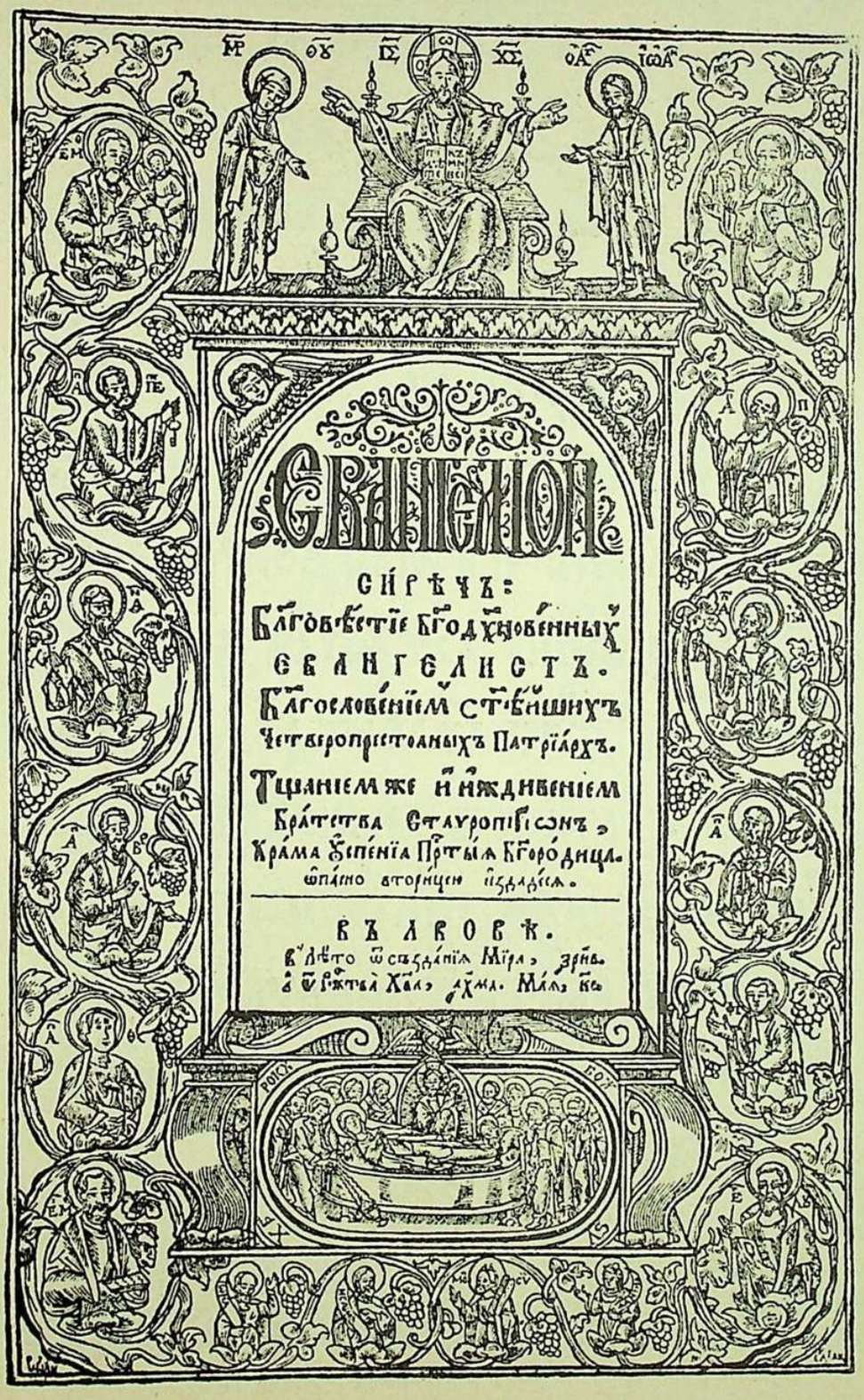

Ч. 265.

TULA-online.org

и ст҃аго дх҃а: оучаще их блюсти
вся елика заповѣдахъ вамъ:
и се азъ свами есмъ вся дни,
до скончанія вѣка.
Аминь.
Конецъ, Суббѡтѣ, Великой,
на Лѵтургіи. и а҃ му, Воскр҃ному,
и Крщенію отрочатъ.
Конецъ, еже ѿ Матѳея Ст҃го
Еѵ҃лія. иматъ в себѣ Главъ,
к҃и. а. Зачалъ цр҃ковныхъ, рѕі.
Написано бысть самѣмъ тѣмъ
Еѵ҃лістомъ. полѣтехъ осмихъ
Хр҃това Вознесенія.

Ч. 266. Конець Євангелія Матвія 1644 .р.

TULA-online.org

СП. Львів, Євангеліє 1644. р.

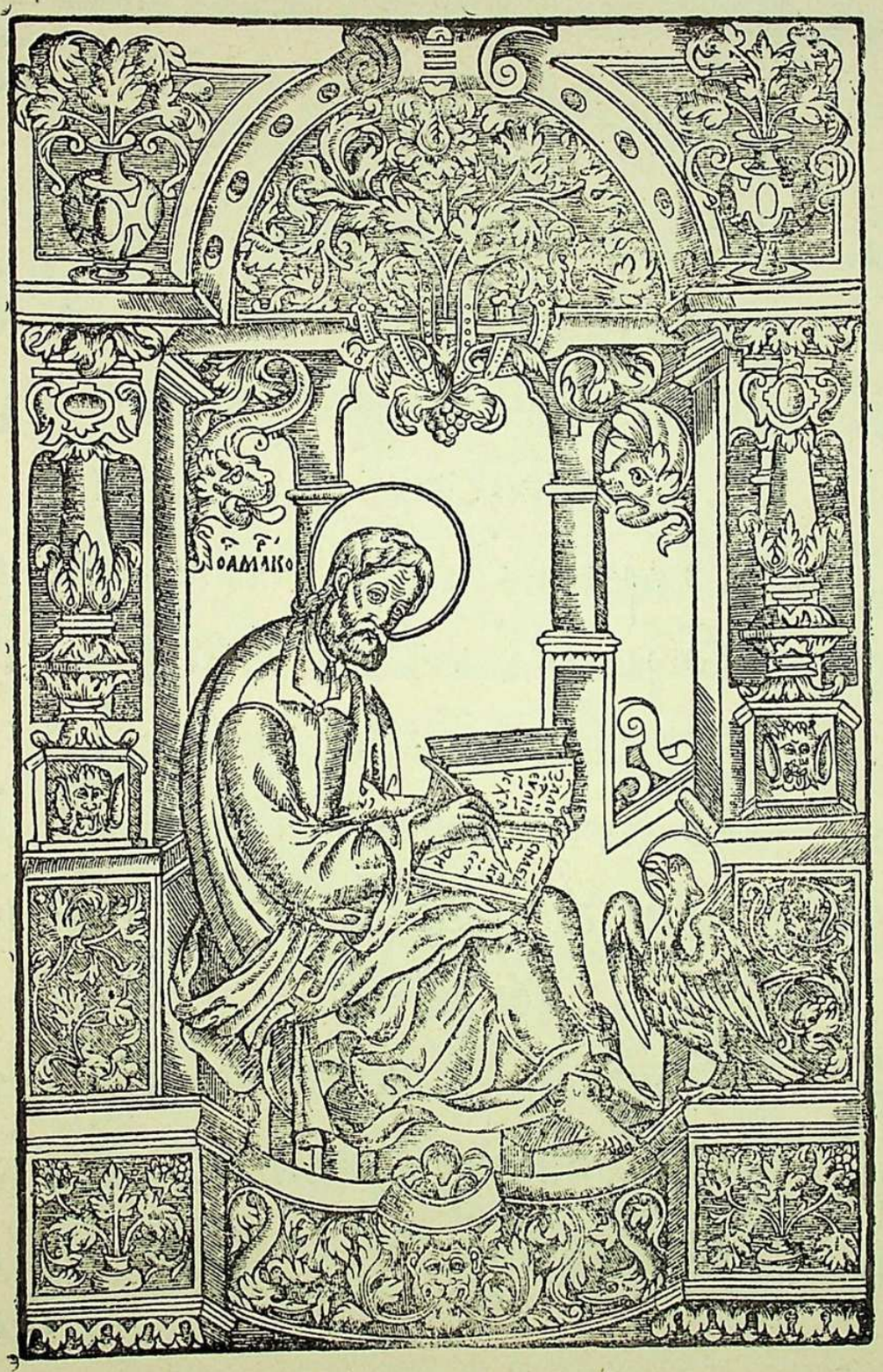

Ч. 267.

TULA-online.org

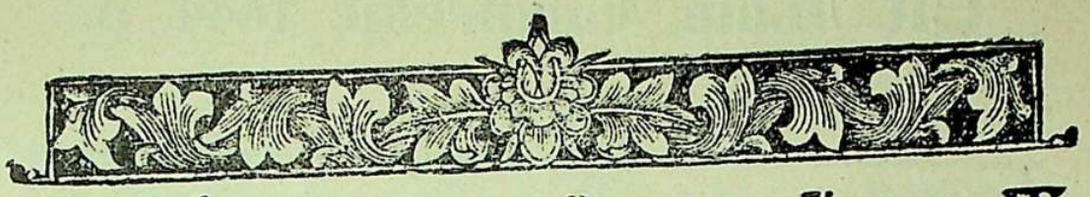

Оглавленіе еже ѿ Марка Стаго Еѵлїа.

а҃. О бѣснующемъся.

в҃. О тещи Петровой. ма҃: и҃. лу҃: д҃.

г҃. О исцѣлѣвшыхъ ѿ различныхъ недугѡ. ма҃: д҃. Лука, і҃.

д҃. О прокаженнѣмъ. ма҃: ѕ҃. лу҃: ві҃.

е҃. О раслабленнѣмъ Матѳей, гі҃. Лука, гі҃. Іѡаннъ, з҃.

ѕ҃. О левїи Мытари. м҃: ді҃ лу҃: ді҃.

з҃. О имущем суху руку. ма҃: ка҃. Лука, еі҃.

и҃. О избранїи, ві҃. Ап҃: м҃: ді҃. лу҃: ѕі҃.

ѳ҃. О сѣмени притча. м҃: кд҃. лу҃: кв҃.

і҃. О запрѣщен: водам. м҃: лі҃. лу҃: кг҃

О леге

Ч. 268. Оглав Євангелія Марка 1644. р.

TULA-online.org

CIII. Львів, Євангеліє 1644. р.

Ч. 269 — 270. Притча про блудного сина.

TULA-online.org

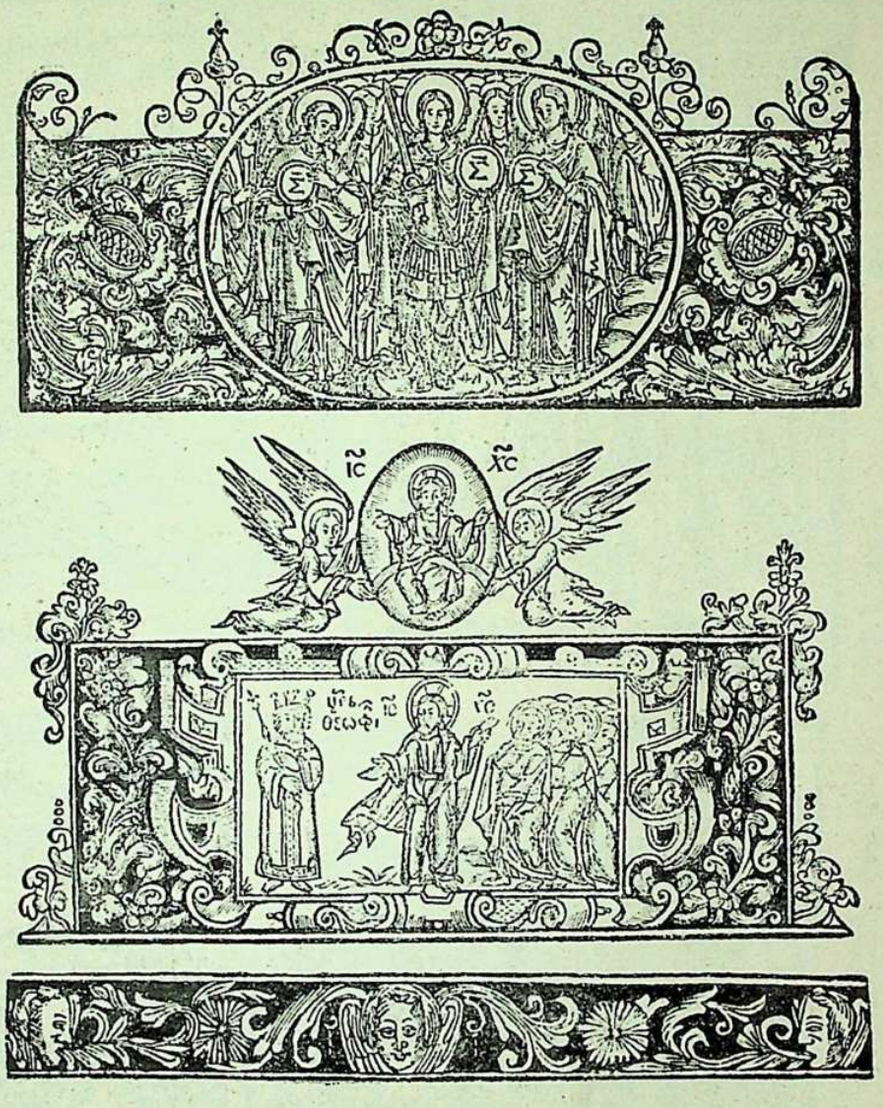

Ч. 271 — 273. Фигурні заставиці Євангелія 1644. р.

TULA-online.org

CIV. Львів, Євангеліє 1644. р.

Ч. 274 — 280.

TULA-online.org

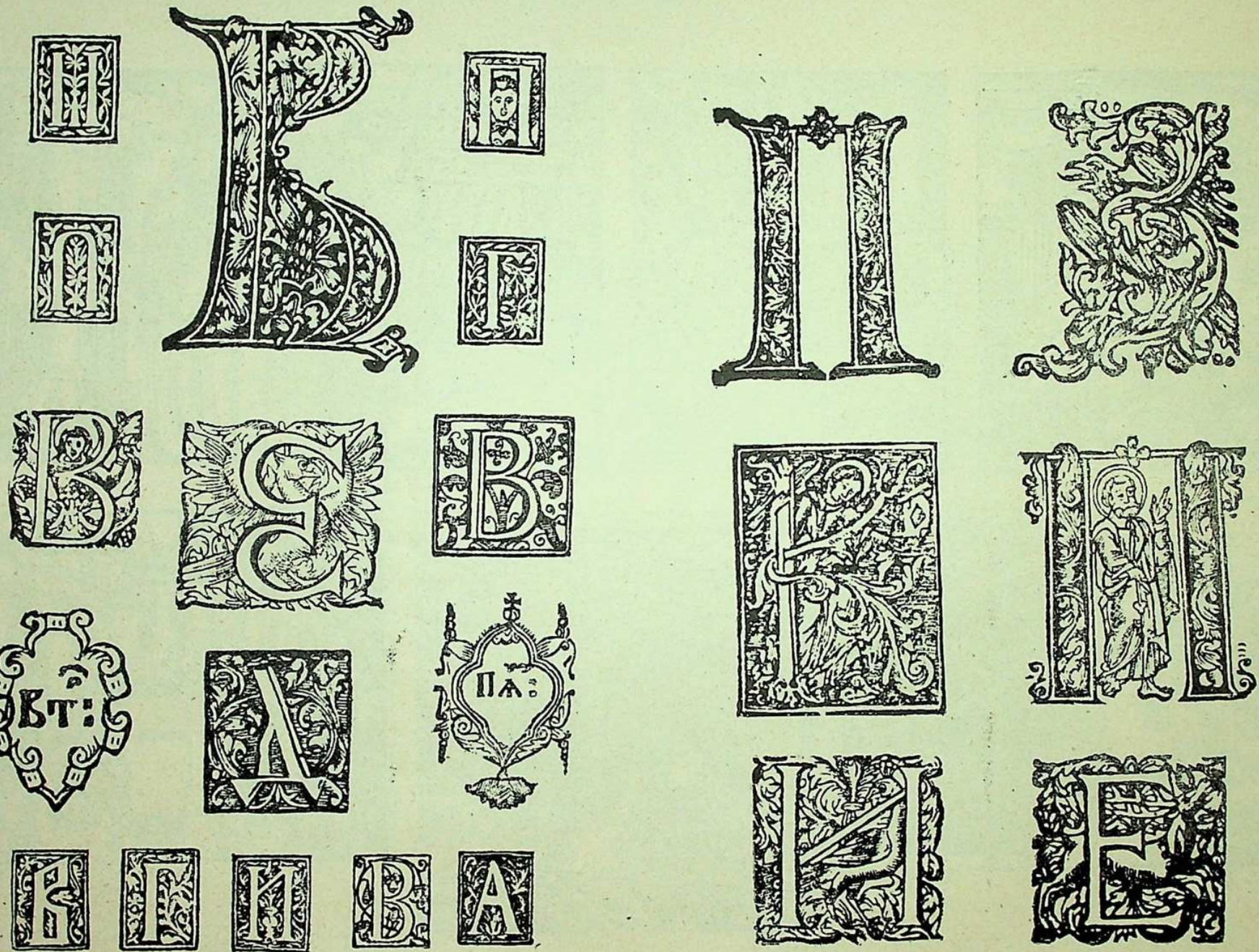

Ч. 281. Початкові букви Євангелія 1644. р. Ч. 282.

TULA-online.org

CV. Львів, Євангеліє 1644. р.

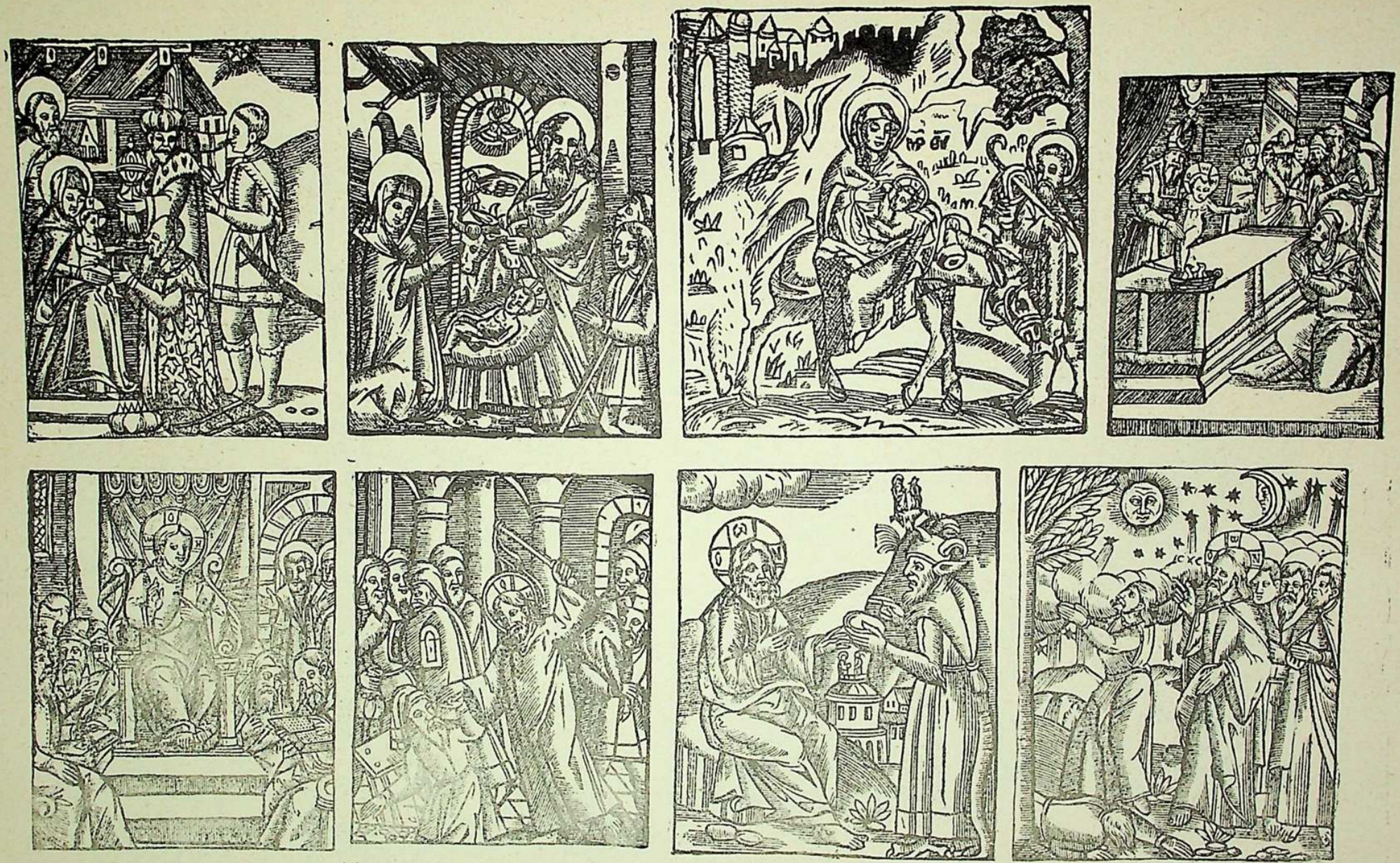

Ч. 283 — 290.

TULA-online.org

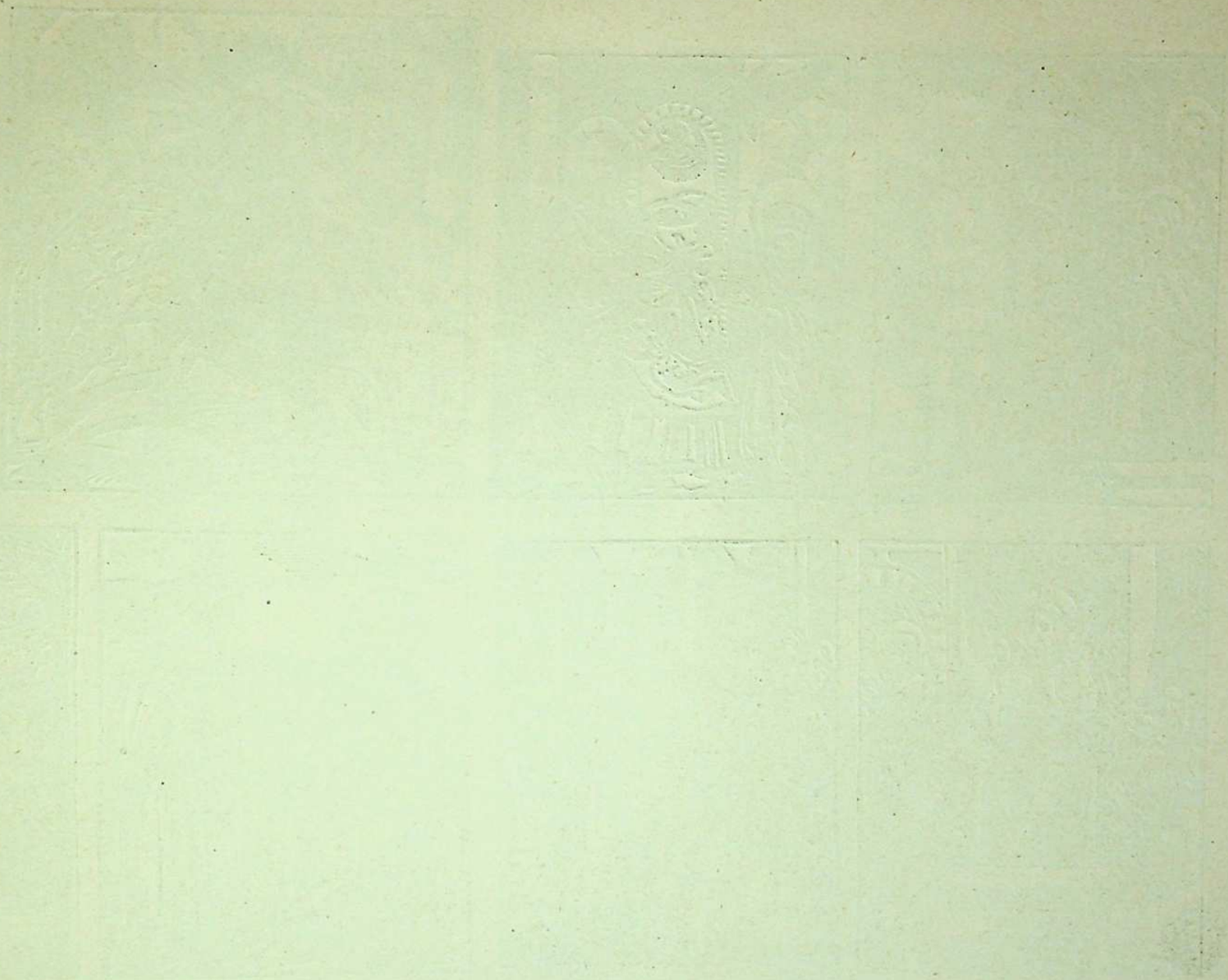

TULA-online.org

CVI. Львів, Євангеліє 1644. р.

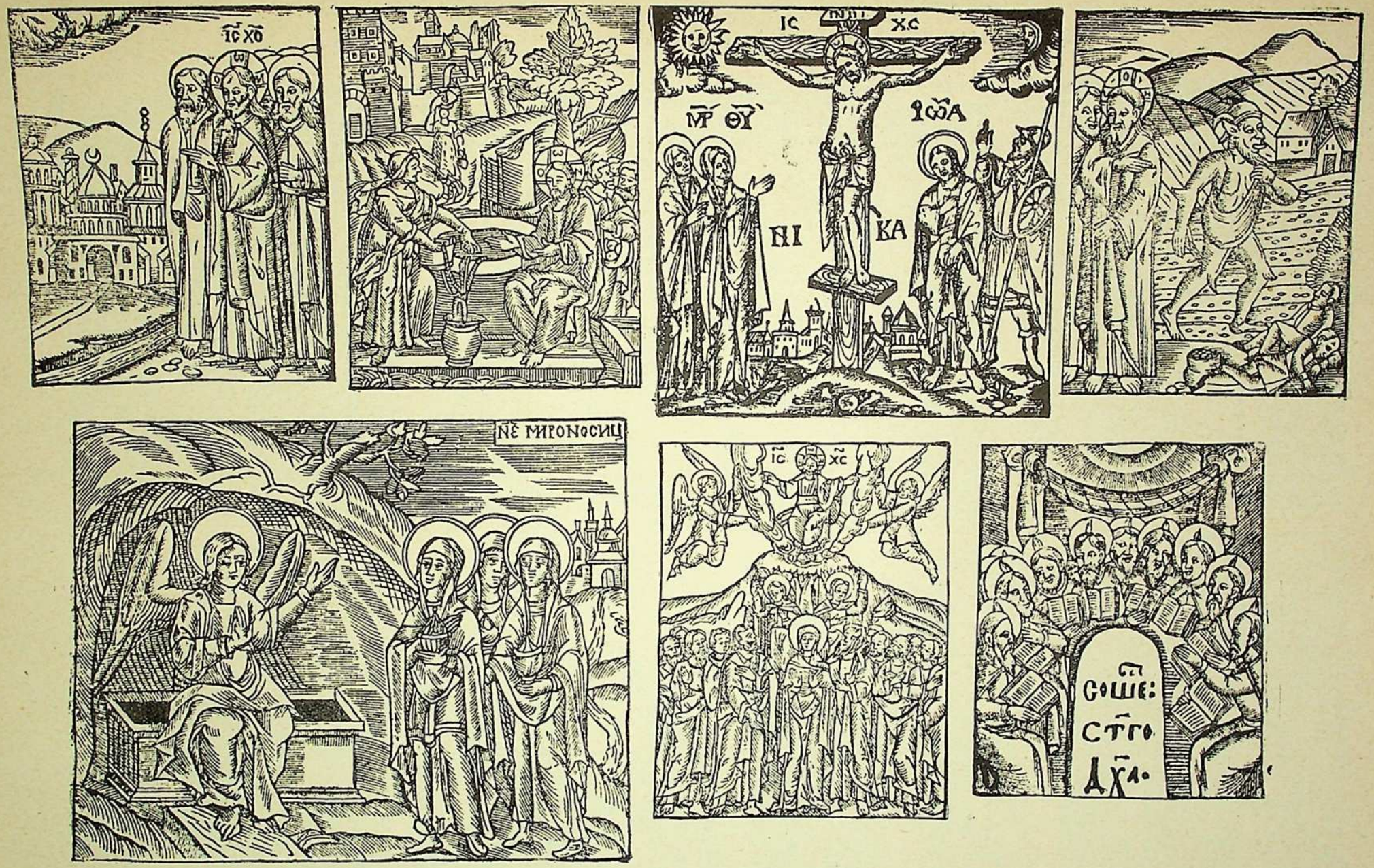

Ч. 291 — 297.

TULA-online.org

TULA-online.org

CVII. Львів, Євангеліє 1644. р.

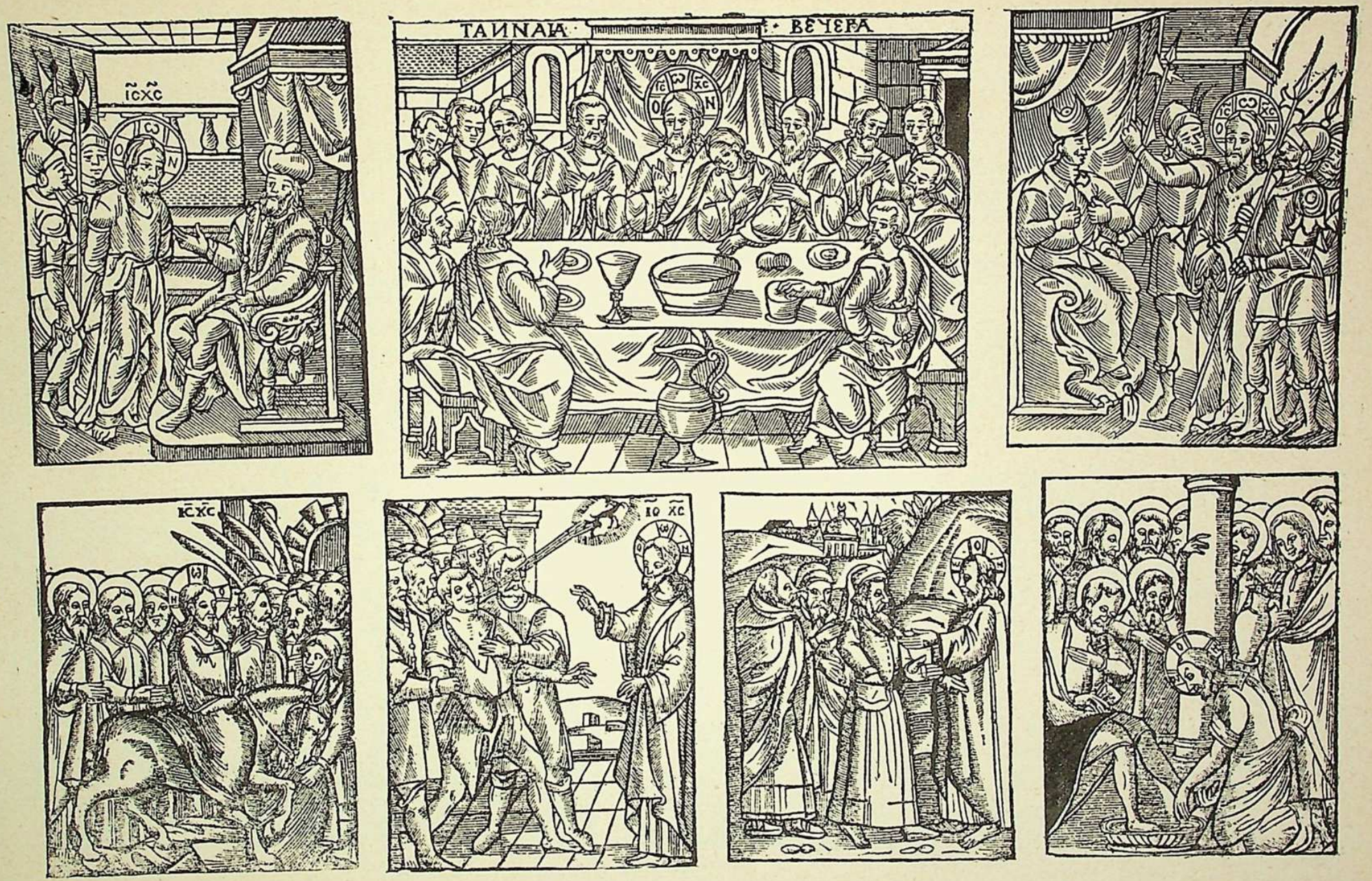

Ч. 298 — 304.

TULA-online.org

TULA-online.org

CVIII. Львів, Євангеліє 1644. р.

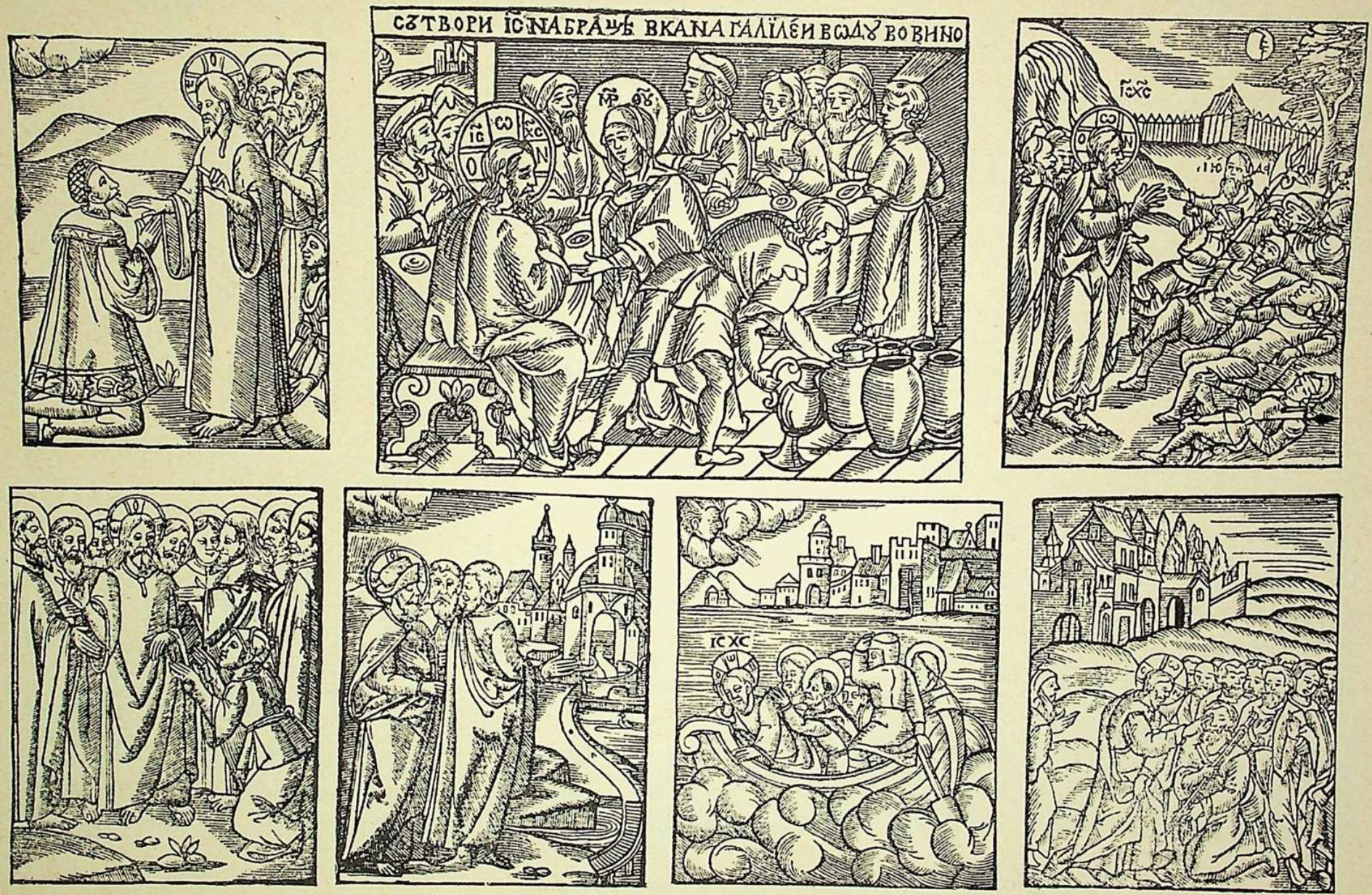

Ч. 305 — 311.

TULA-online.org

TULA-online.org

CIX. Львів, Євангеліє 1644. р.

Ч. 312 — 319.

TULA-online.org

TULA-online.org

СХ. Львів, Євангеліє 1644. р.

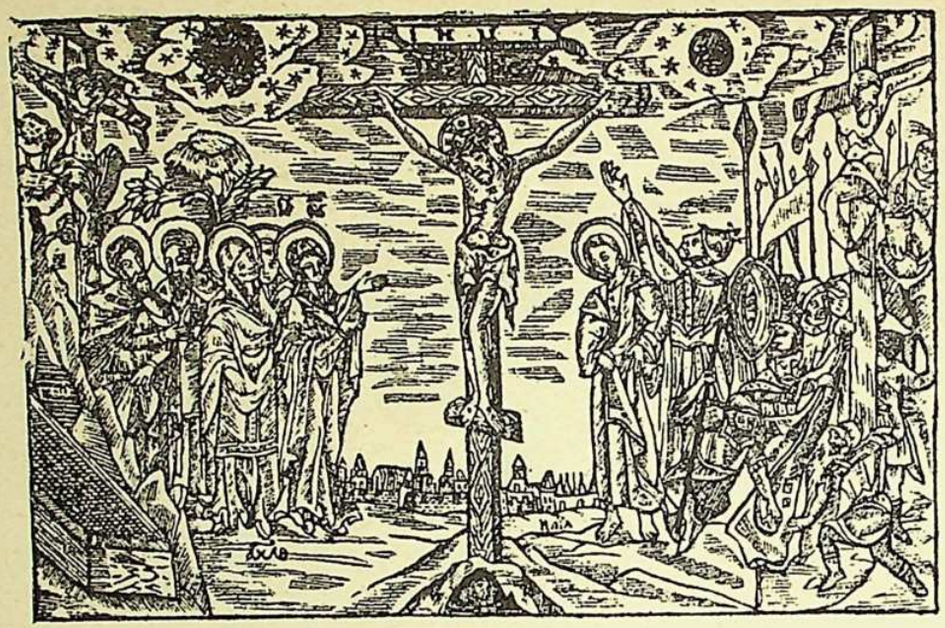

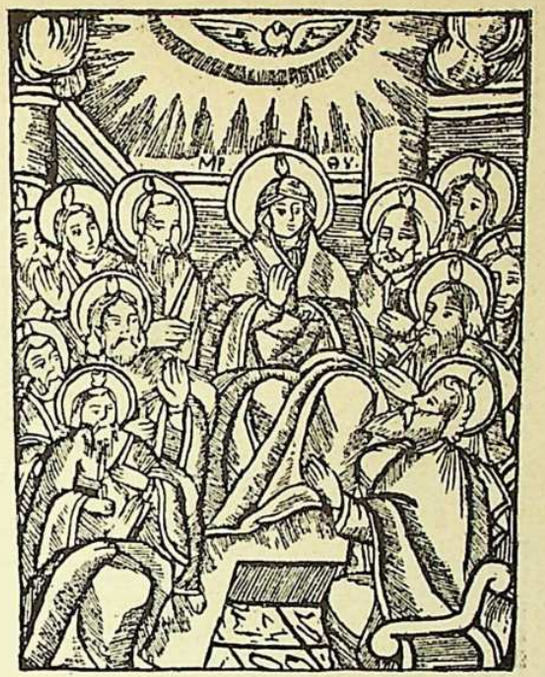

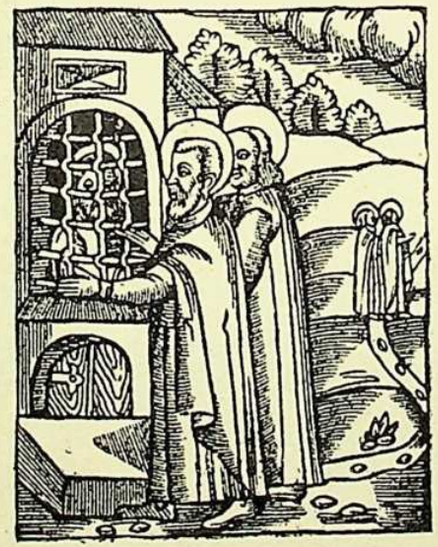

Ч. 320 — 324.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXI.

Львів, друкарня Михайла Слезки, 1646. р.

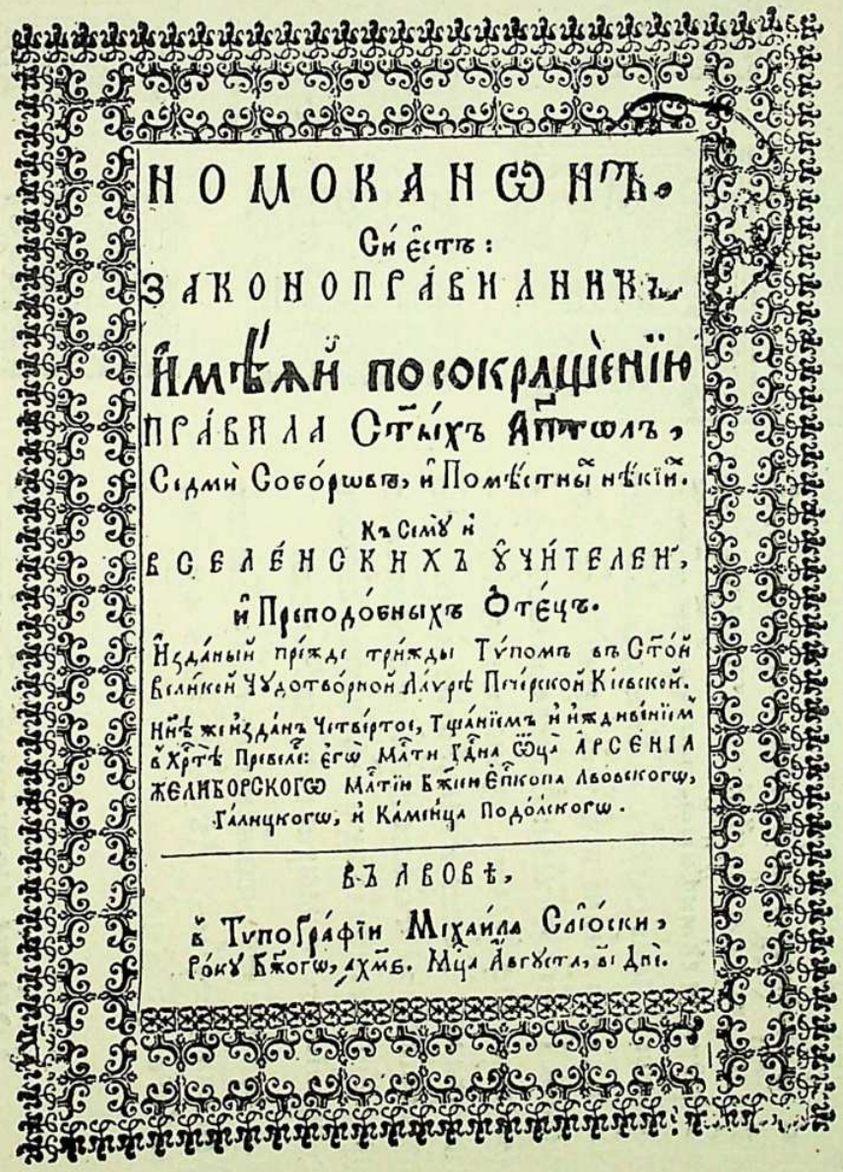

НОМОКАНѠНЪ.

Си́ є́стъ:

ЗАКОНОПРА́ВИЛНИКЪ,

И́МѢ́ЯЙ ПОСОКРАЩЕ́НІЮ

ПРА́ВИЛА СТ҃ЫХЪ АП҃ТѠЛЪ,

Седми̑ Собо́рѡвъ, и̑ Помѣ́стны̑ нѣ́кіи̑.

Къ Семꙋ̀ и̑

ВСЕЛЕ́НСКИХЪ ꙊЧИ́ТЕЛЕЙ,

и̑ Преподо́бныхъ Ѻ҆те́цъ.

И̑зда́ный пре́жде три́жды Тѵ́помъ въ Ст҃о́й Вели́кой Чꙋдотво́рной Ла́ѵрѣ Пече́рской Кі́евской.

Нн҃ѣ же и̑зда́нъ Четве́ртое, Тща́ніемъ и̑ и̑ждивеніемъ въ Хр҃тѣ Превел҃е: є҆гѡ̀ Мл҃ти Гд҃на Ѻ҆ц҃а АРСЕНІА ЖЕЛИБОРСКОГѠ Мл҃тію Бж҃іею Є҆п҃копа Лвовскогѡ, Га́лицкогѡ, и̑ Ка́менца Подо́лскогѡ.

ВЪ ЛВОВѢ,

въ Тѵпогра́фіи Міхаи́ла Сліо́ски,

Ро́кꙋ Бж҃огѡ, ахмб. Мц҃а А҆вгꙋста, ві Дн҃е.

Ч. 325.

TULA-online.org

и нераздѣлимой. (Лис. сеі.) А того ѿ них та зуполне спѣваного нѣгды нѣкто не послыши. Збываетъ на ѡстатокъ, абысте поволаню своему, в которомъ постановлены естесте, досытъ чинячи, тоеѣ Дха стгѡ наполненоѣ Книги, ведлуг своеѣ потребы, набывати незанехивали. А набывши, абысте яко начастѣй стую безкровную Тѣла и Крве Гнѧ ѡфѣру, чистыми руками, и не змазаны грѣхами сумнѣніемъ, при горячих млтвах, ѡфѣровали за себе и за вес свѣтъ. Тутъ тежъ ѡ Имени Га нашегѡ Іис Ха, и ѧ пилне всѣхъ васъ, прошу, абысте и за мое смиреніе Га Бга стыми Млтвами своѣми и Бгоблагателными Ѡфѣрами, умилостивляти и благати не занехали. Также и працуючіѣ в презацномъ дѣлѣ Тупографскомъ, тымже стымъ молитвамъ вашимъ, при душеспасителныхъ ѡфѣрахъ, весполѣ з моимъ смиреніемъ, самыхъ себе вручаютъ.

Во Львовѣ, при Храмѣ столечномъ стгѡ Великѡ мученика Хртова Геѡргіа, Лѣта Гдня, а хмѕ. Мѣсяца Августа, кг Дня.

Той же который и высшей
Арсеній Желиборскій
Епископъ.

Ч. 326. З Передмови Арсенія Желиборского до Служебника 1646. р.

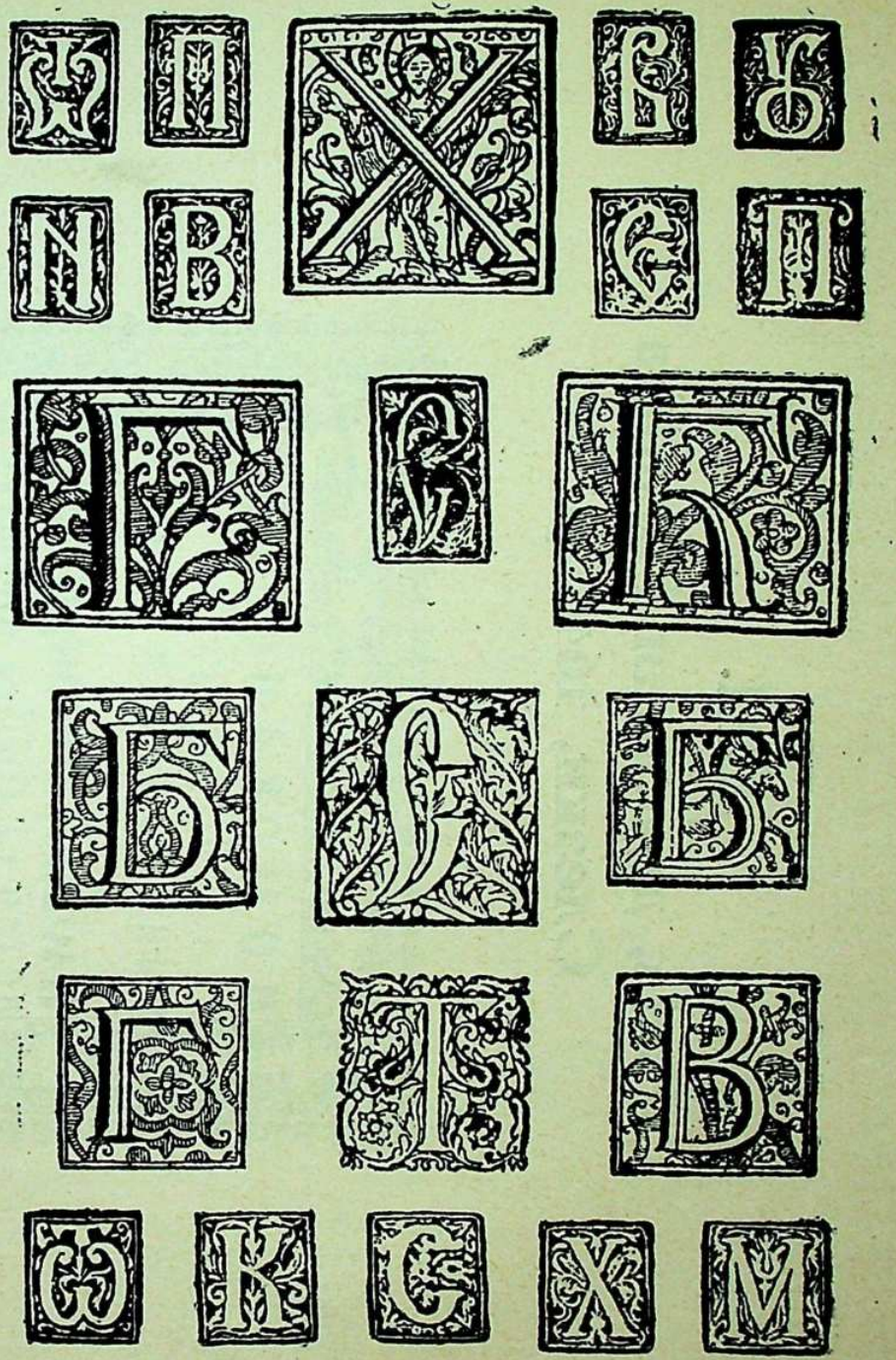

Ч. 327. Початкові букви,

TULA-online.org

CXII. Львів, друкарня М. Слезки.

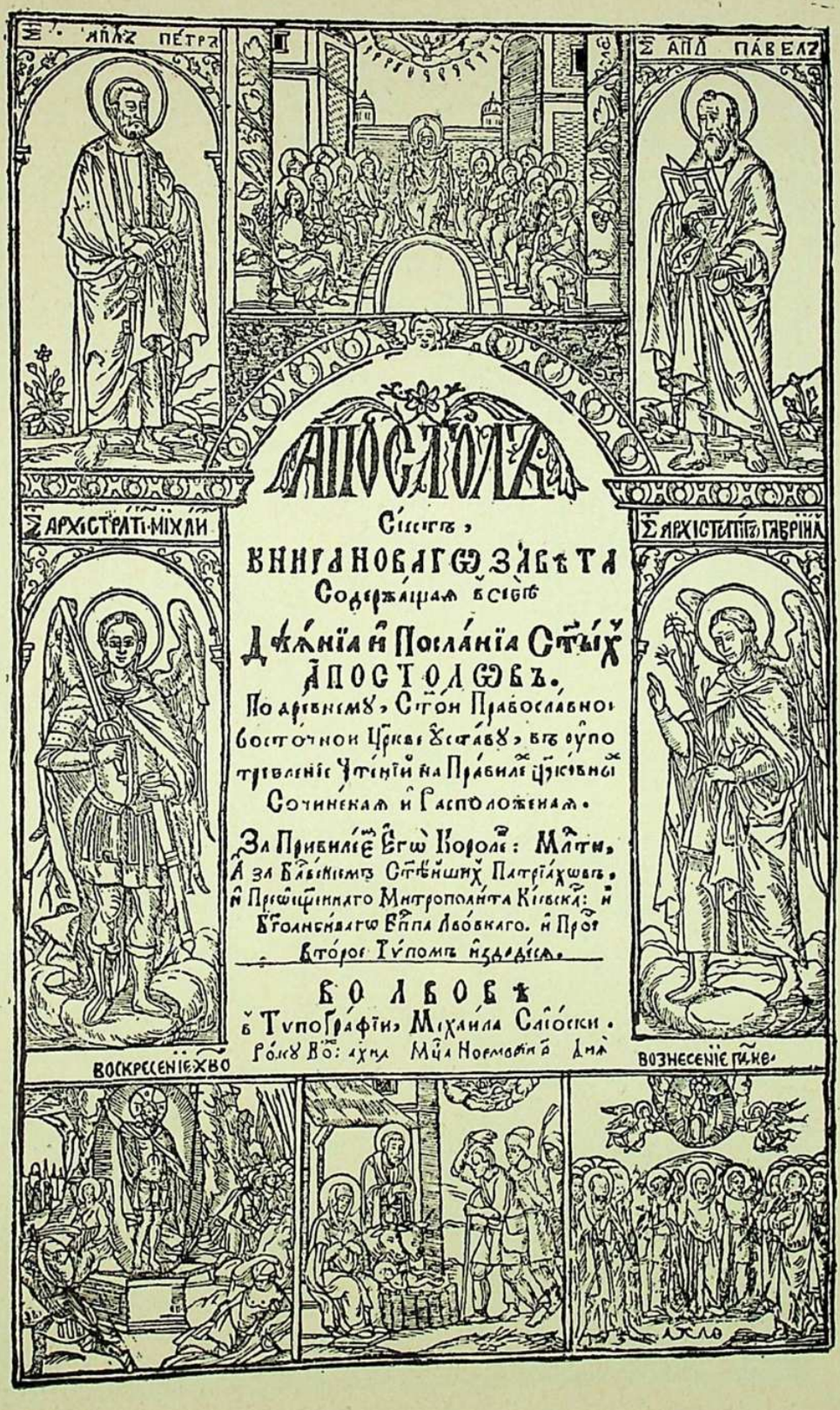

Ч. 328. Апостол 1654. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXIII. Львів, друкарня М. Слезки.

Ч. 329. З Апостола 1654. р. Дереворит Илії.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXIV. Львів, друкарня М. Слезки.

Ч. 330 — 332. Заставки 1642. р.

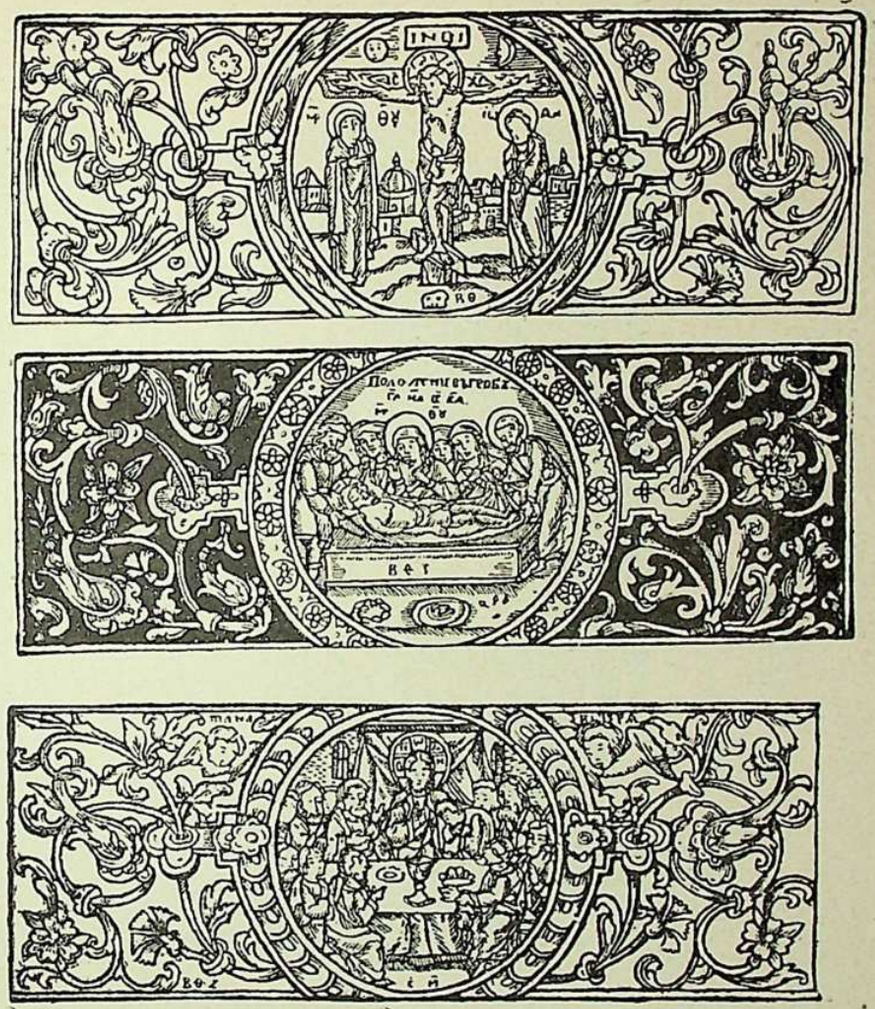

Ч. 333 — 335. З Апостола 1654. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXV. Львів.

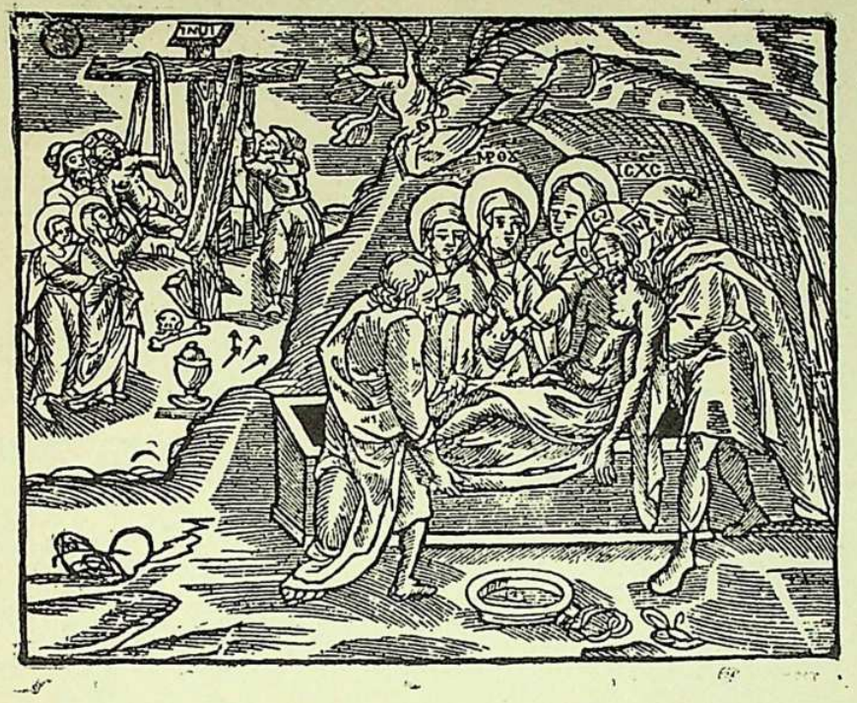

Ч. 336. Положеня в гріб — з Тріоди цвітноі 1663. р.

Ч. 337. Кінцівка з Октоіха 1639. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXVI. Львів, Тріодь цвітна 1663 р.

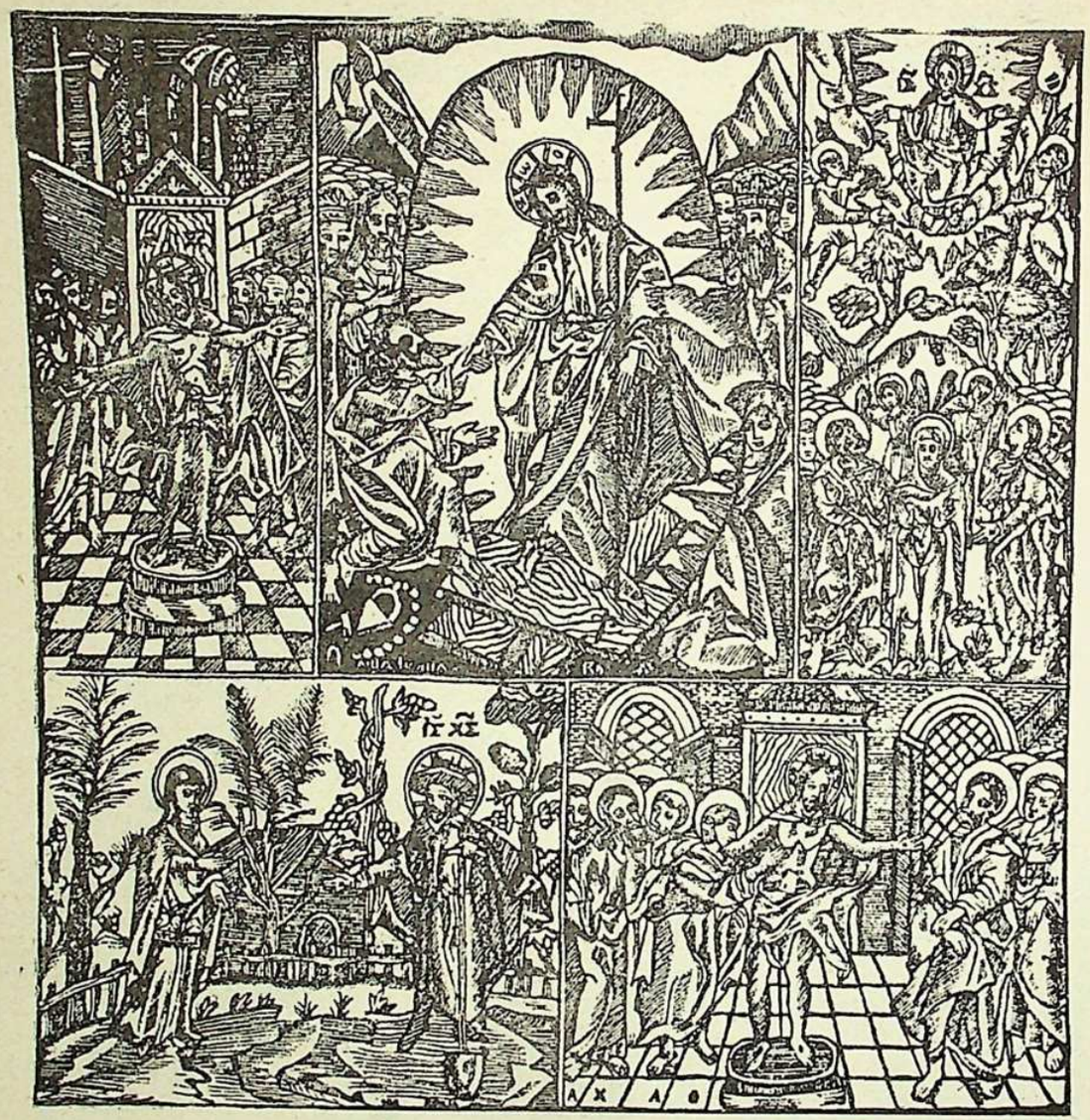

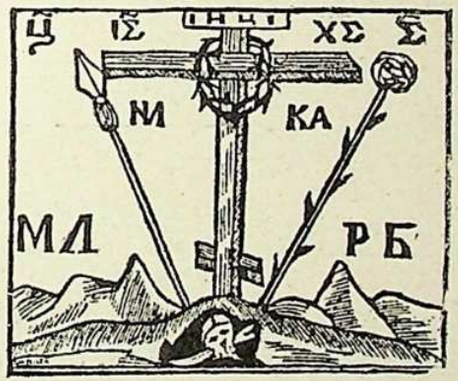

Ч. 338 — 340.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXVII. Львів, Тріодь цвітна 1663. р.

Ч. 341. — 344.

TULA-online.org

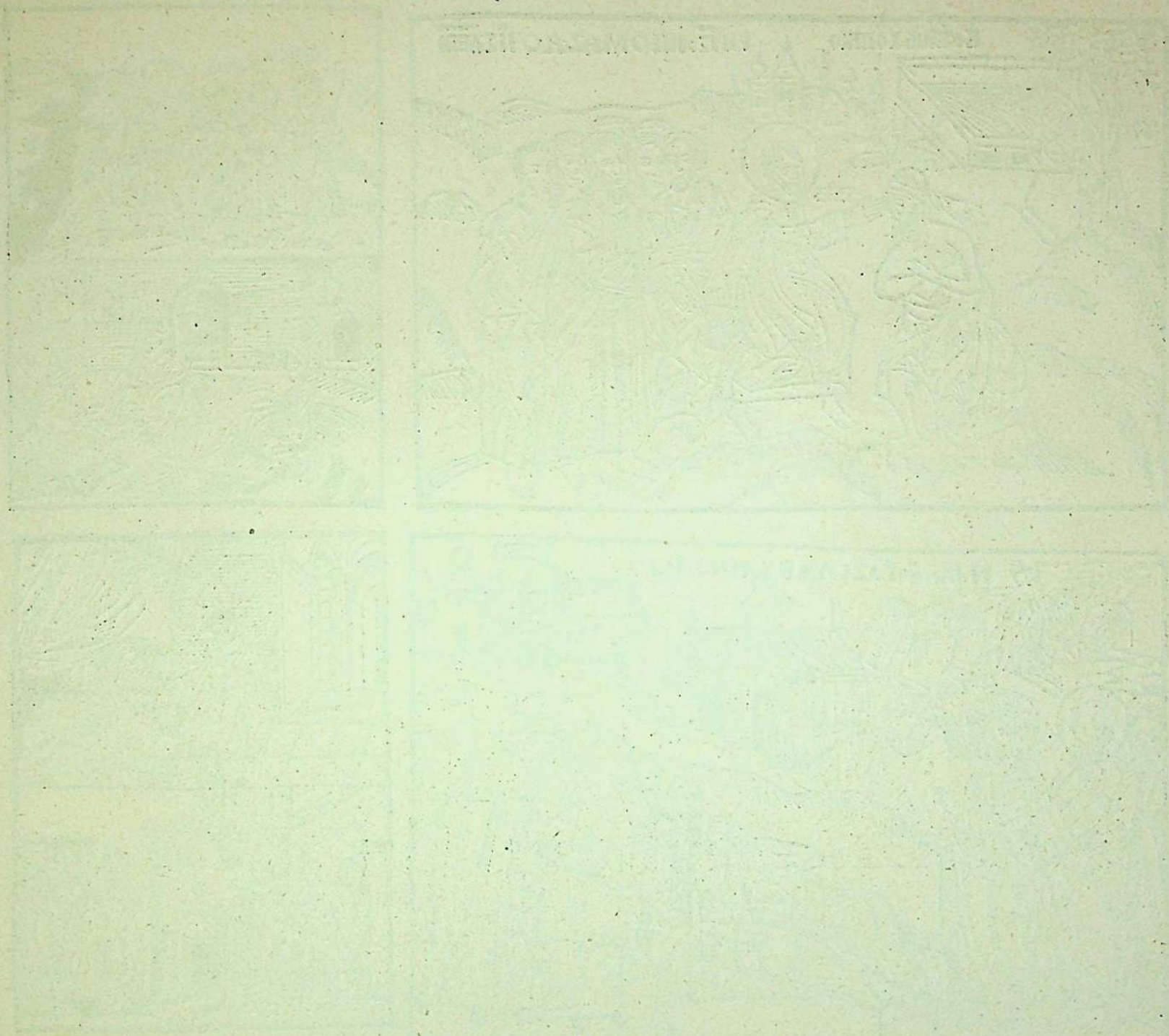

TULA-online.org

CXVIII. Львів, Тріодь цвітна 1663. р.

Ч. 345. — 346.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXIX. Львів, Тріодь цвітна 1663. р.

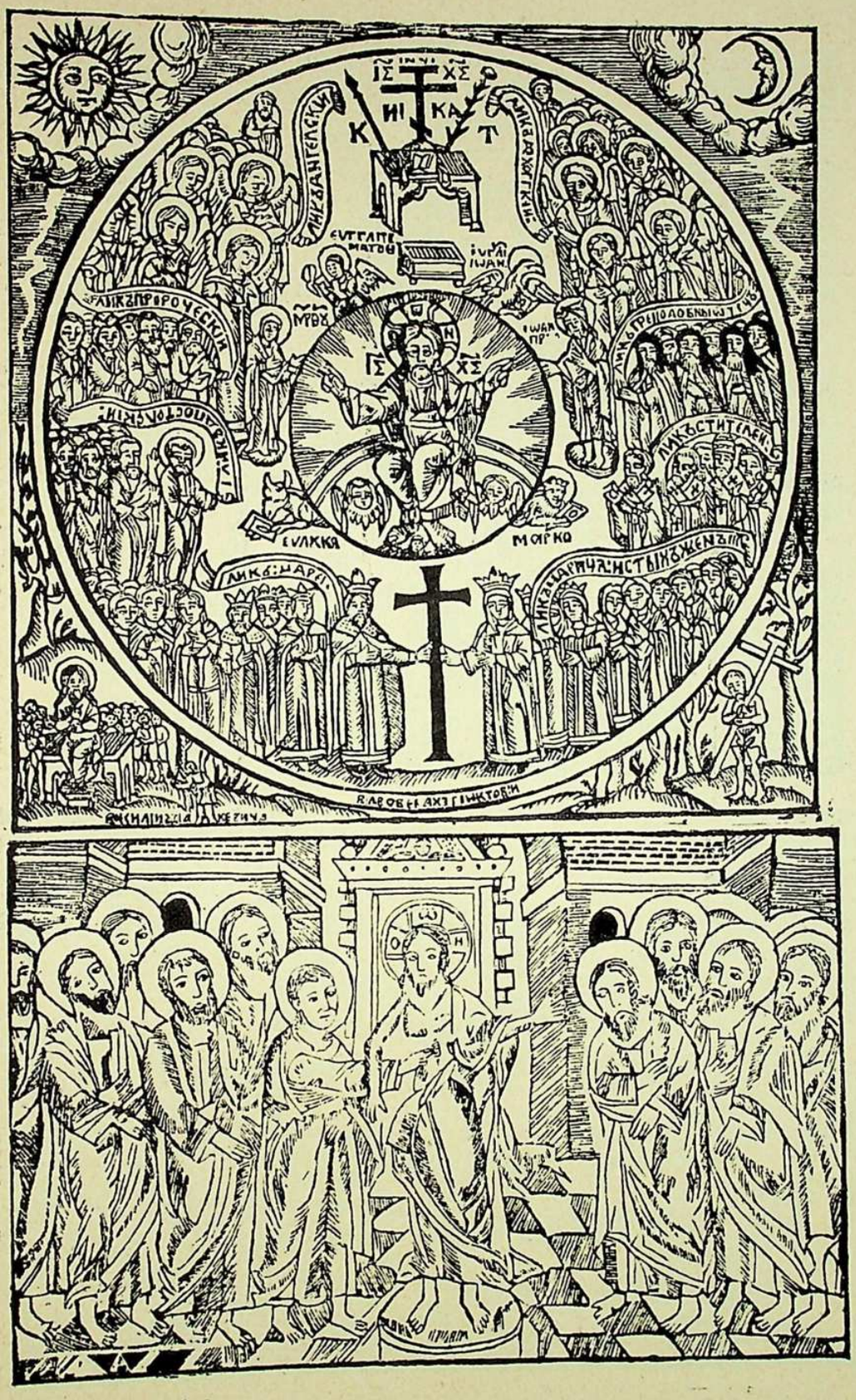

Ч. 347. — 348.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXX. Львів, Тріодь цвітна 1663. р.

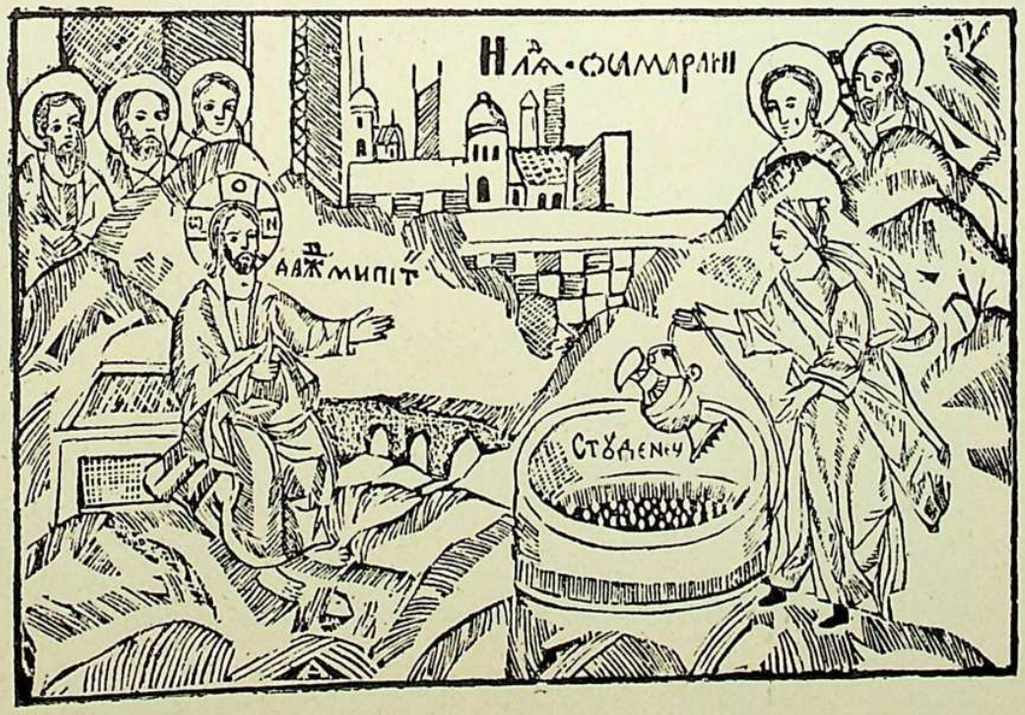

Ч. 349. — 350. Дереворит Василя Ушакевича.

TULA-online.org

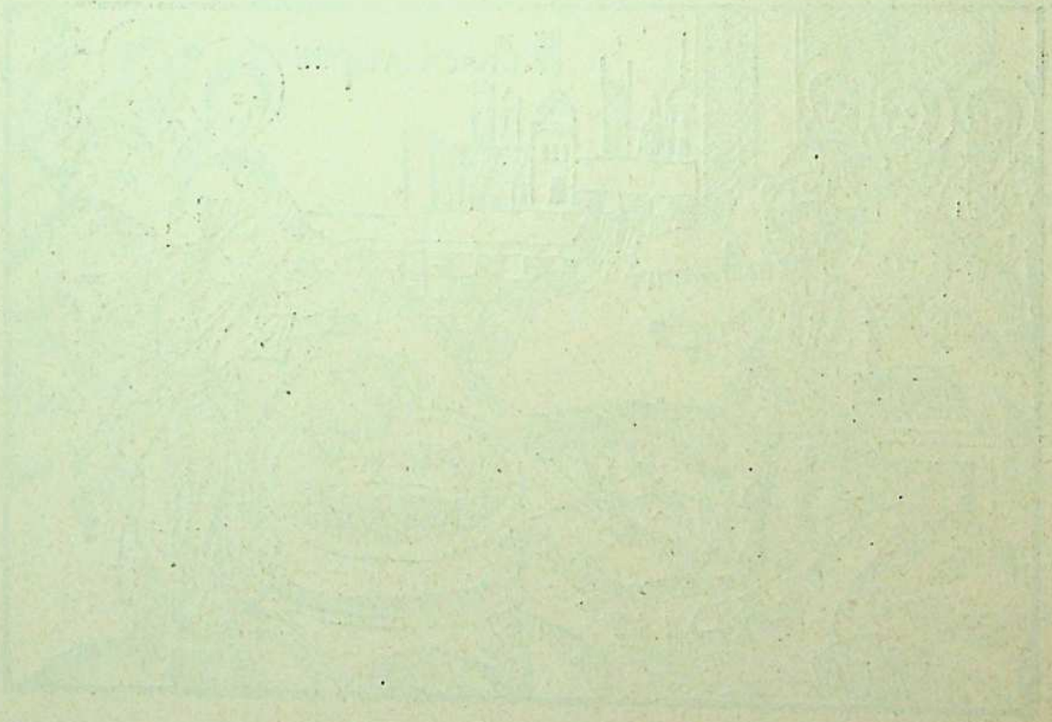

TULA-online.org

CXXI. Львів, Требник 1719. р.

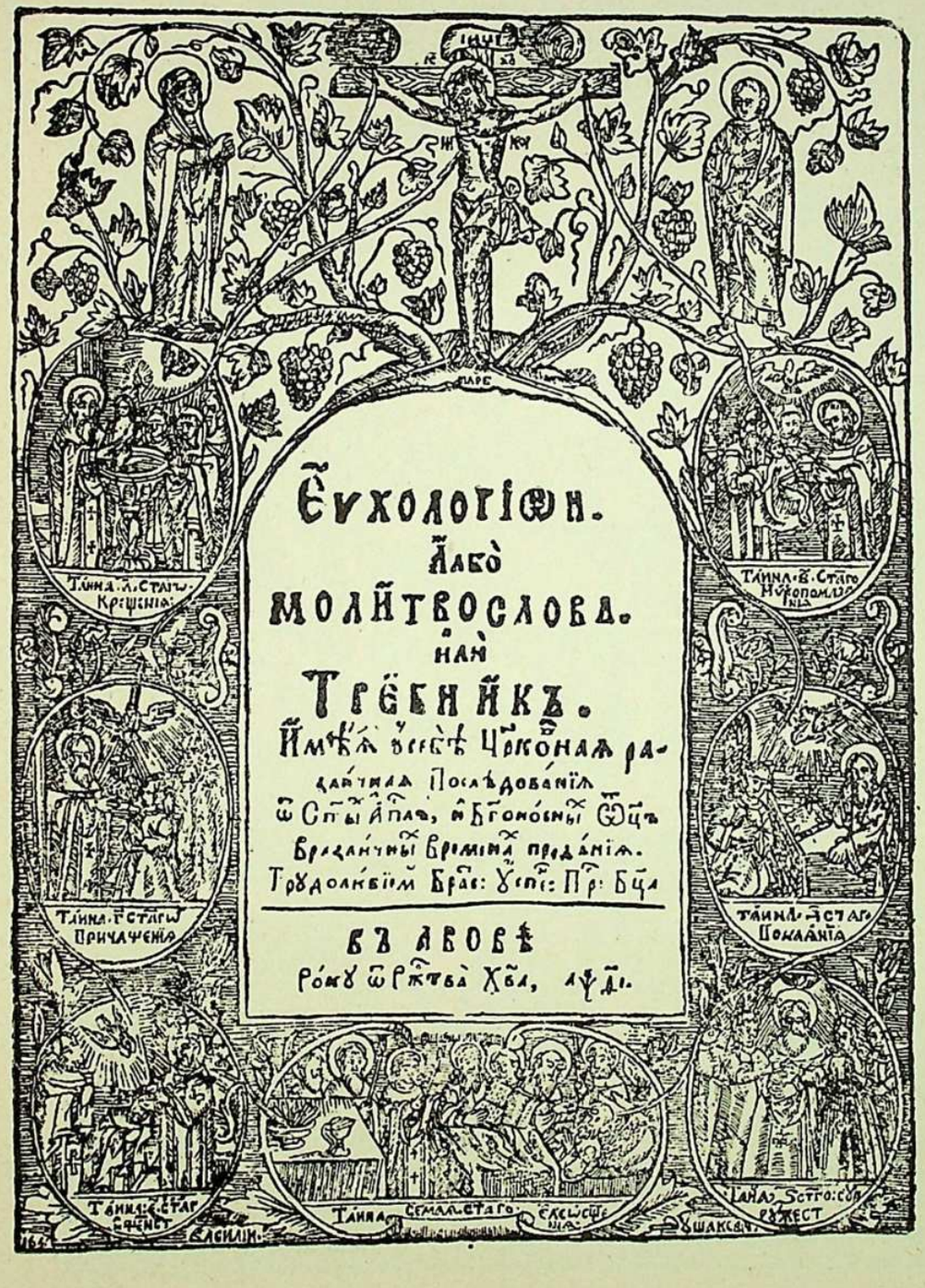

Іл. 351. Обрамленя роботи Вас. Ушакевича до Требника 1668. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXXII. Львів, Апостол 1666. р.

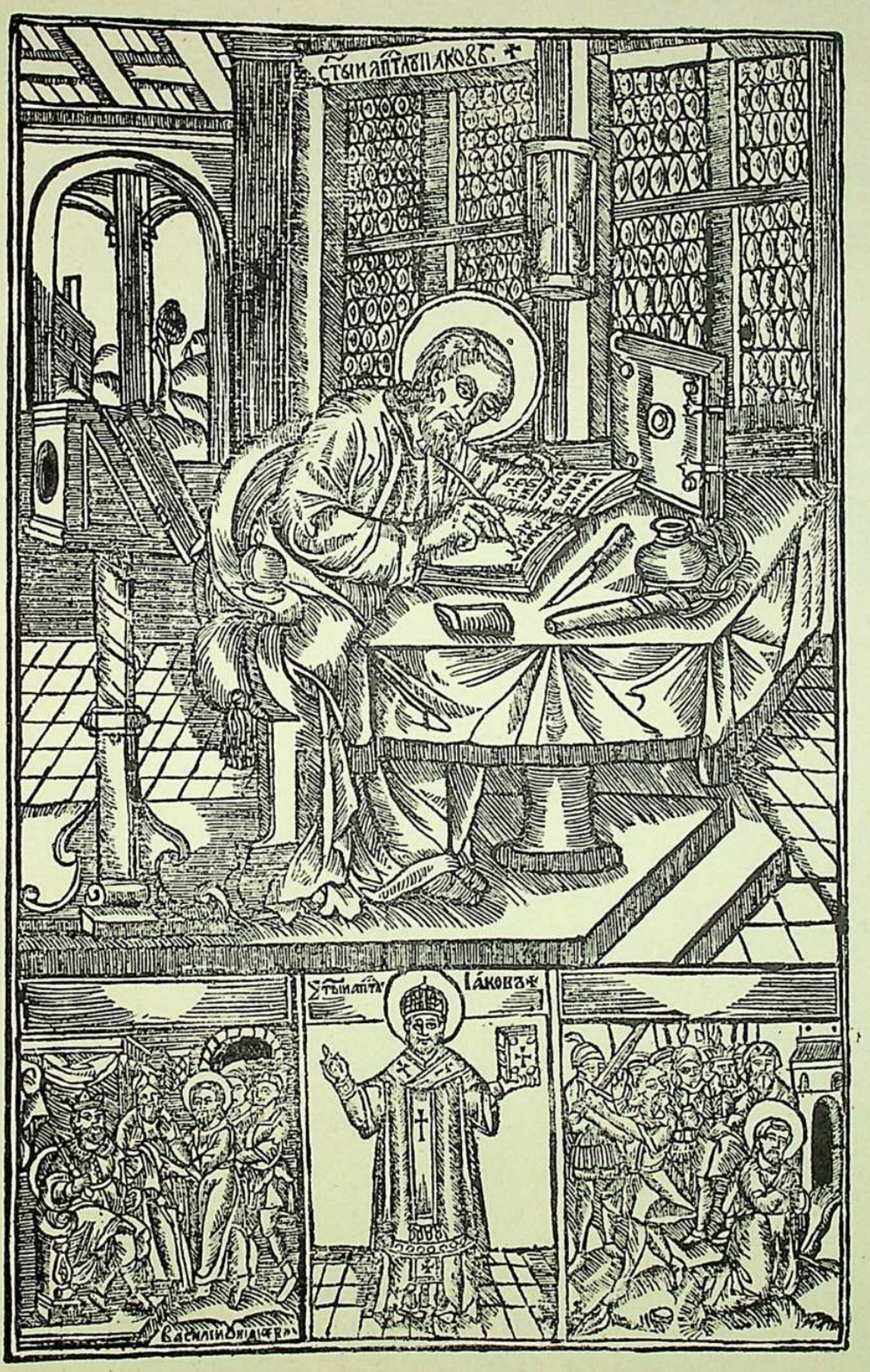

Ч. 352. Дереворит Вас. Ушакевича.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXXIII. Львів, Апостол 1666. р.

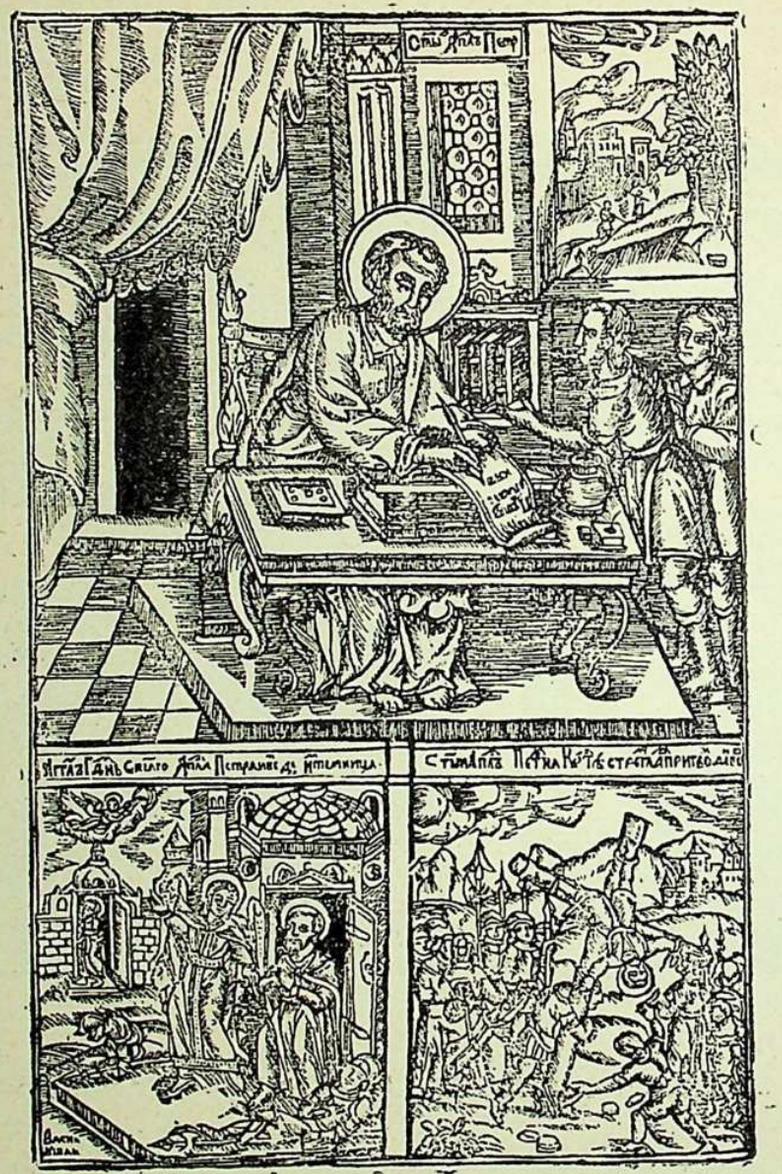

Ч. 353.

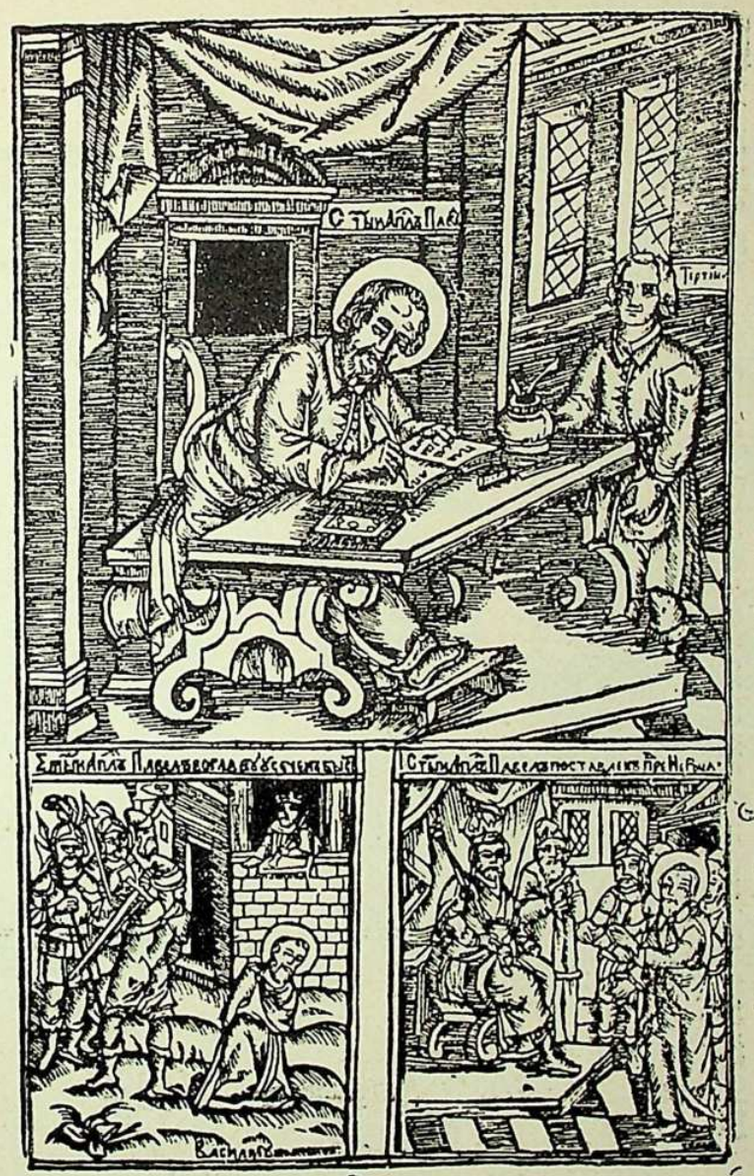

Ч. 354.

Дереворити Вас. Ушакевича.

TULA-online.org

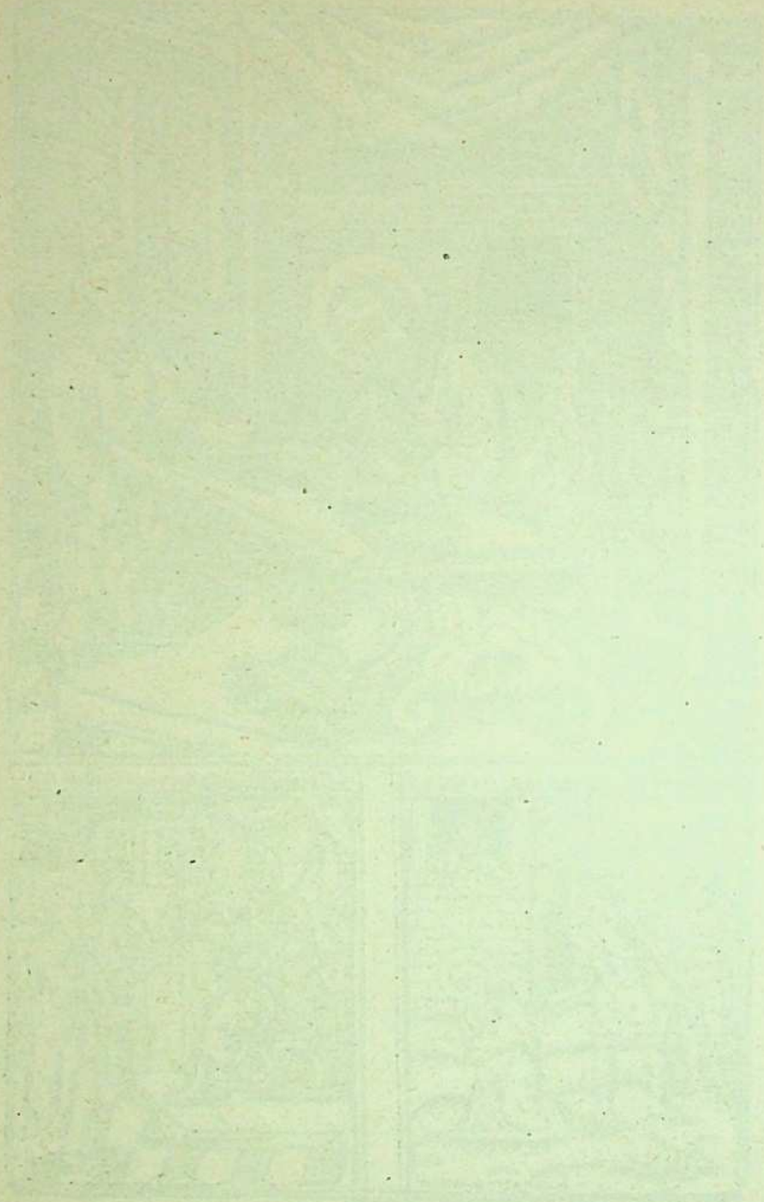

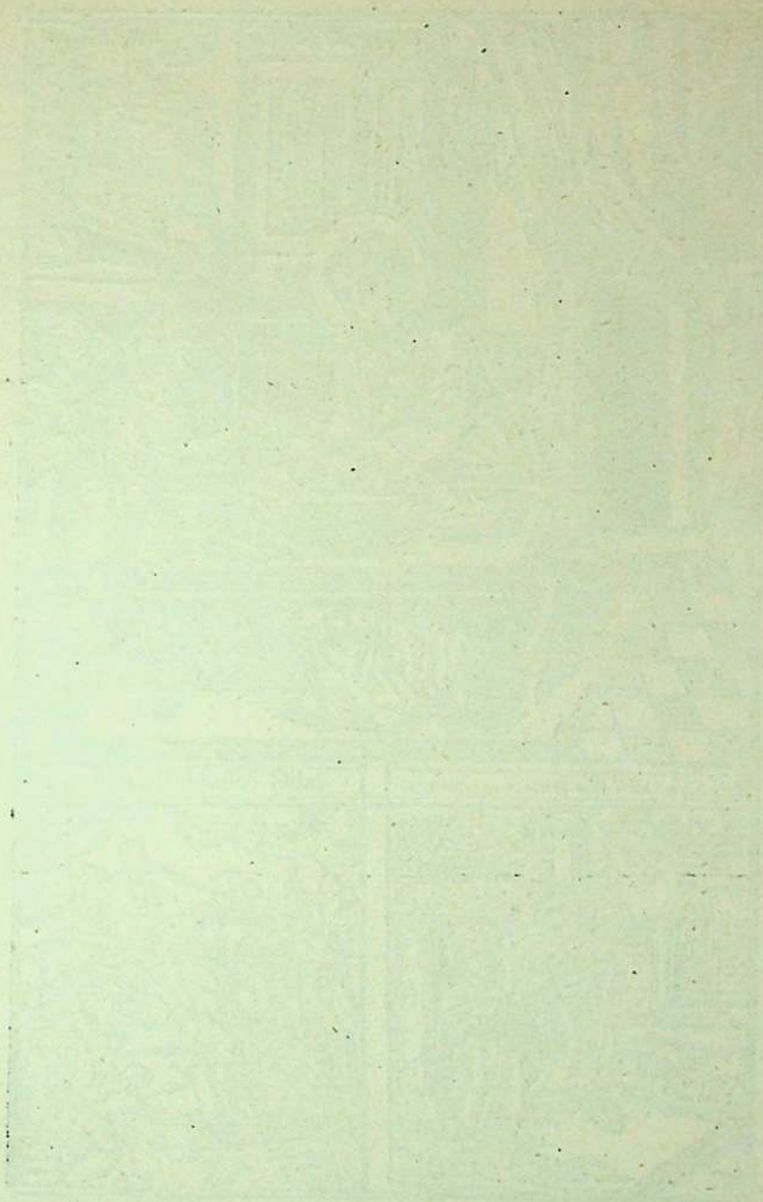

TULA-online.org

CXXIV. Львів.

Ч. 355. Заставка з „Ключа розуміня“ 1663. р.

Ч. 356 — 357. Дереворити з Тріоди цвітної 1667. р.

TULA-online.org

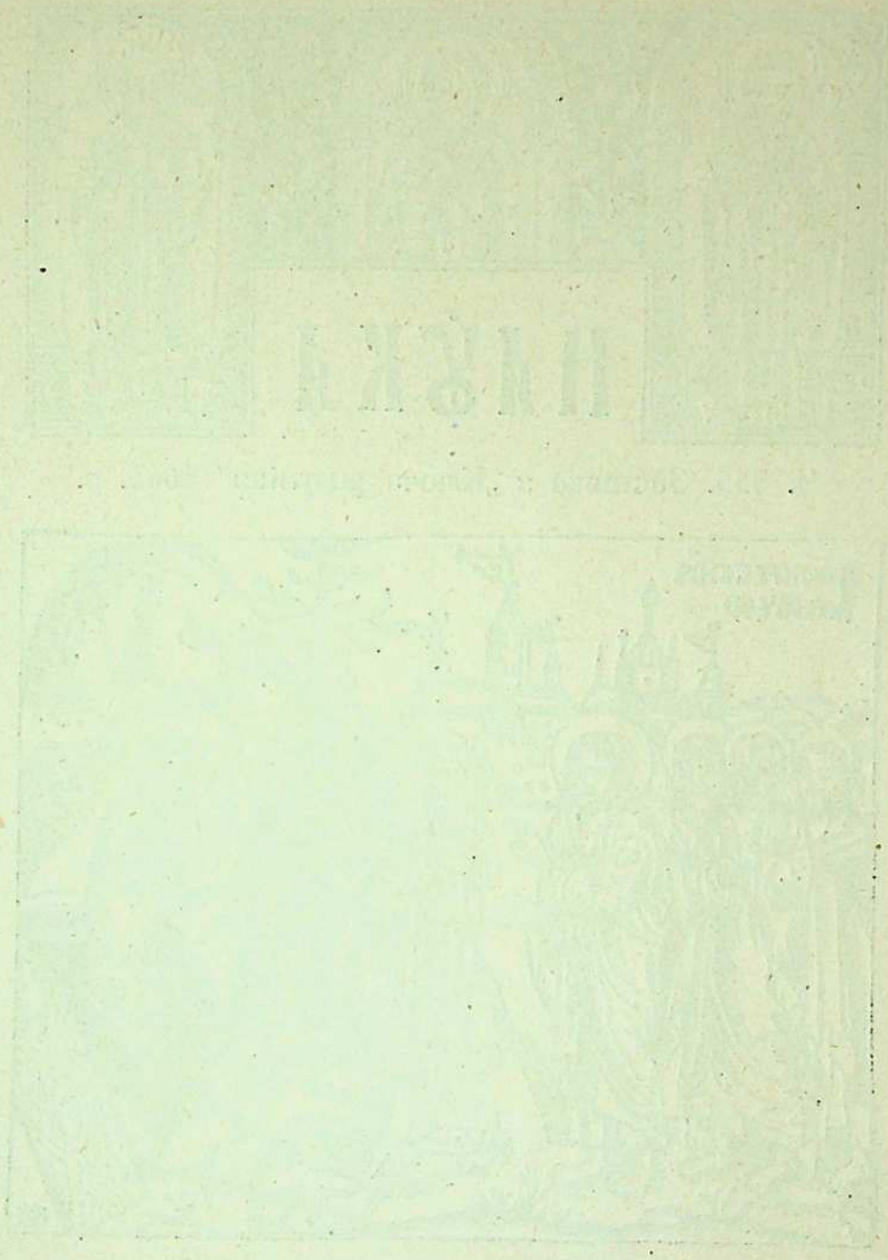

TULA-online.org

CXXV. Львів, дереворити І. Глинского 1667. р.

Ч. 358. З Тріоди цвітної 1667. р.

Ч. 359. — 360. Хрещенє і сповідь з Требника 1682. р.

TULA-online.org

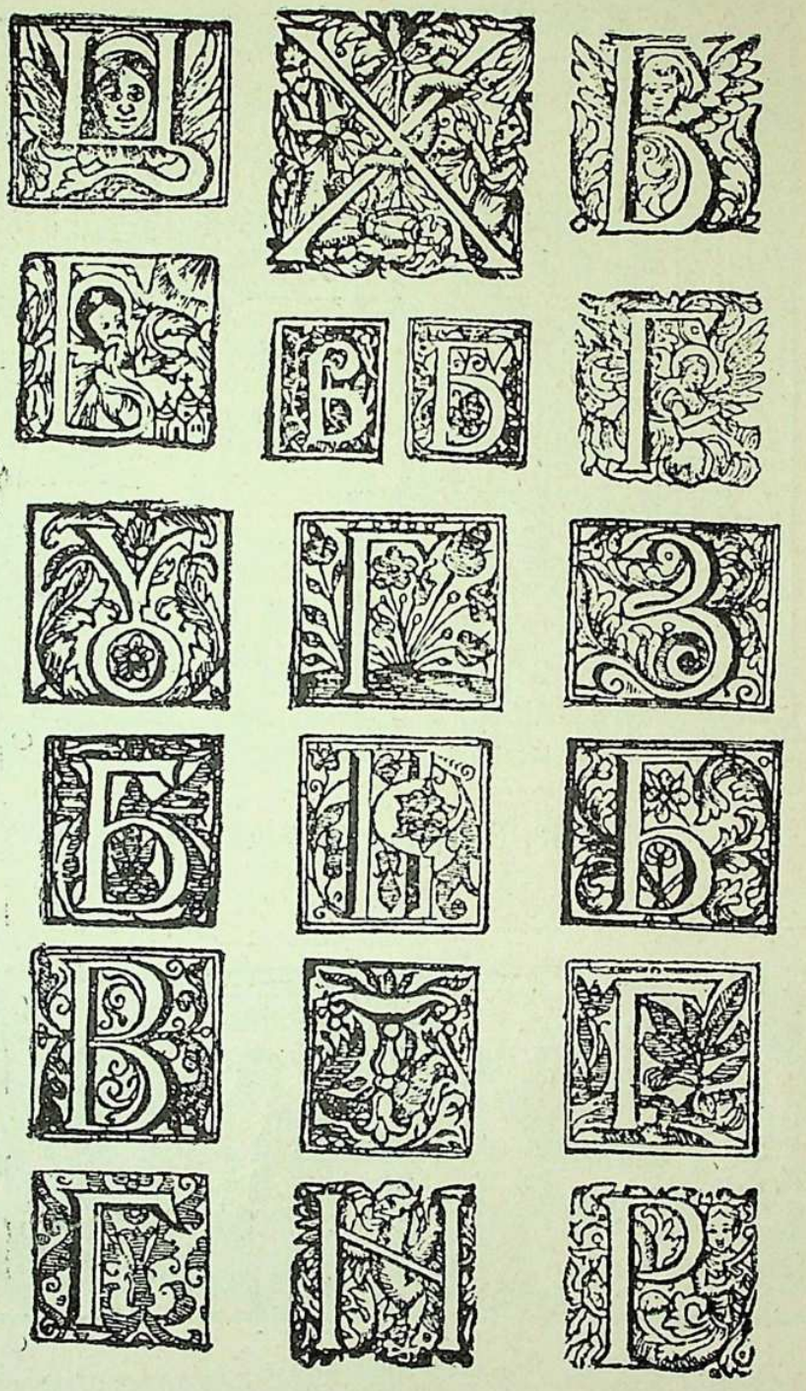

Ч. 361. Початкові букви з Требника 1682. р.

TULA-online.org

CXXVI. Львів.

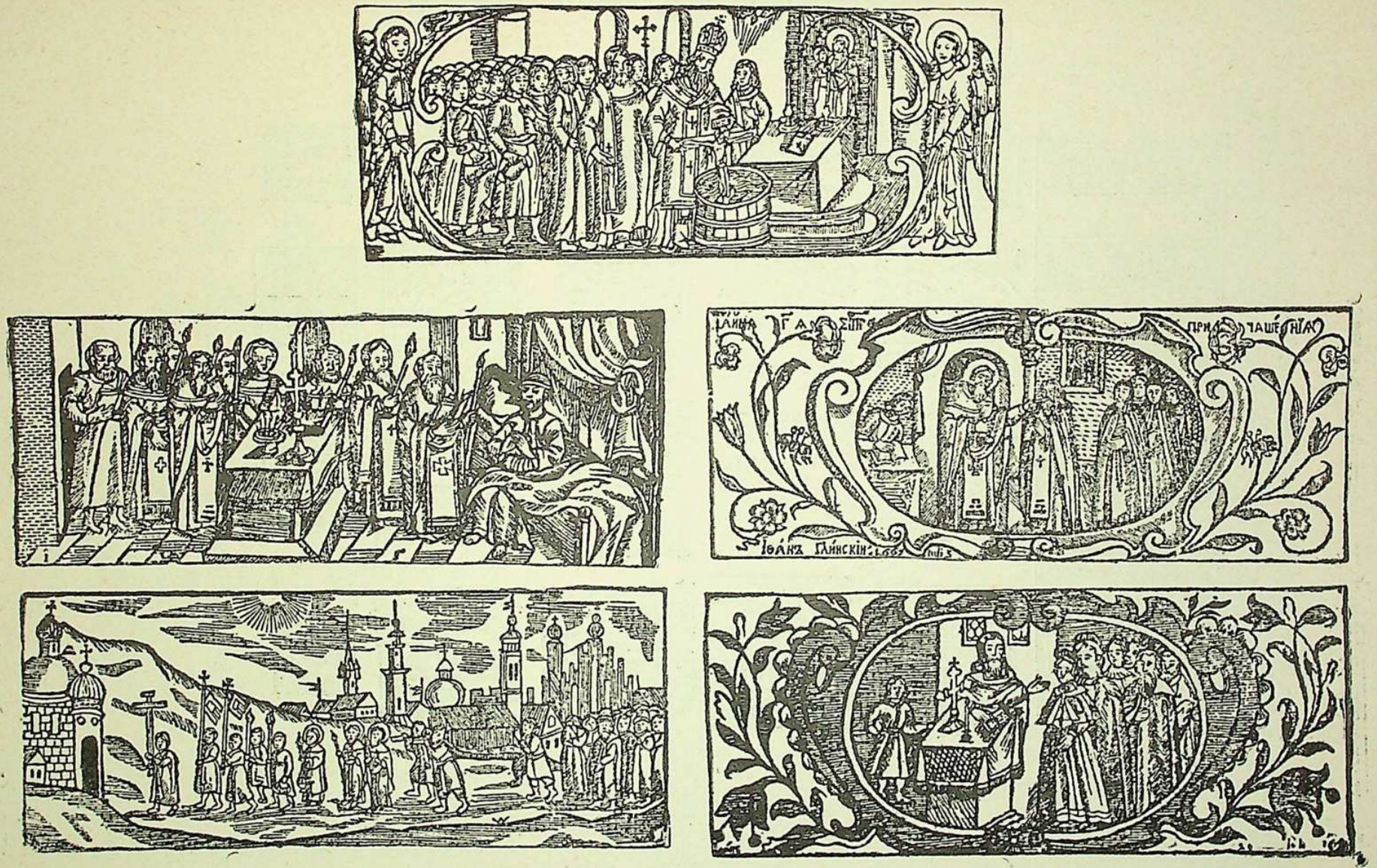

Ч. 362 — 366. Дереворити І. Глинского з Требника 1682. р.

TULA-online.org

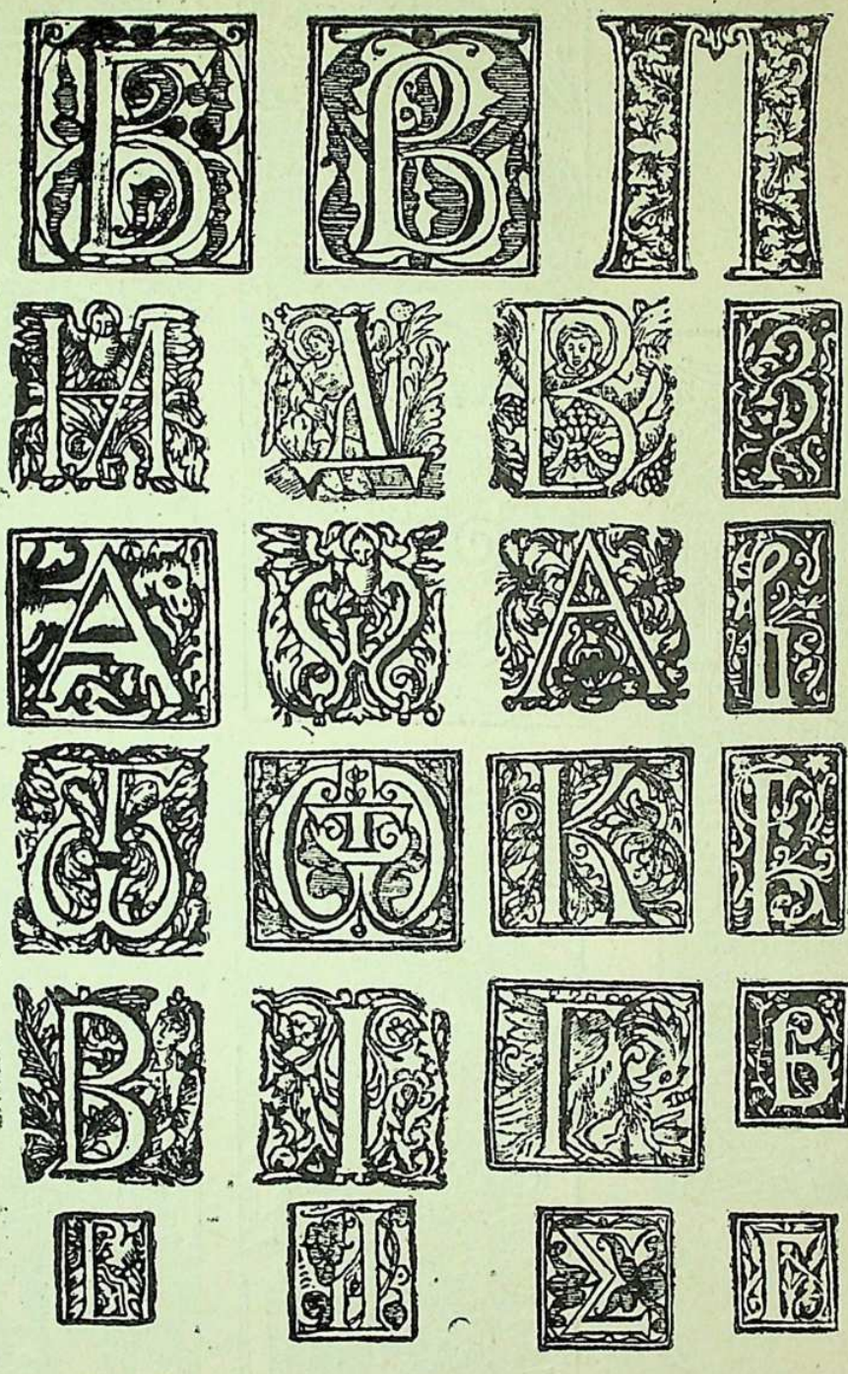

Ч. 367. Початкові букви з Требника 1682. р.

TULA-online.org

CXXVII. Львів, Метрики еп-па Іосифа Шумлянского

МЀТРИКА
И҆ЛЍ
СПӢСАНІЕ̄
РꙊКОПОЛОЖЕННЫХЪ
ѿ Ꙗ҆сне в҆ Бг҃ꙋ Превеле́бнаго
Е҆гѡ̀ Мл҃ти Ѻ҆ц҃а̀
І҆ѠСИФА ШꙊМЛЯНСКОГО.
Бж҃іею Мл҃: Е҆п҃па Лво҃: Га҃: и҆ К: По҃:
А҆дмінн҃ Мир: Кіе҃: и҆ Е҆п҃піи Лꙋцкои
А҆РХІМАНДВІТЫ Печ҃.
А҆ККОЛИТОВЪ.
ѿ Ро́кꙋ, а҆х҃ѯн. Мц҃а Февраля̀ днѐ в҃.
зача́тая.
В҆ Мѣ́стѣ Высо́чцѣ, на Подо́лю.
А҆ Перепи́саная, Ро́кꙋ а҆х҃пѕ.

Ч. 368. Метрика 1686. р.

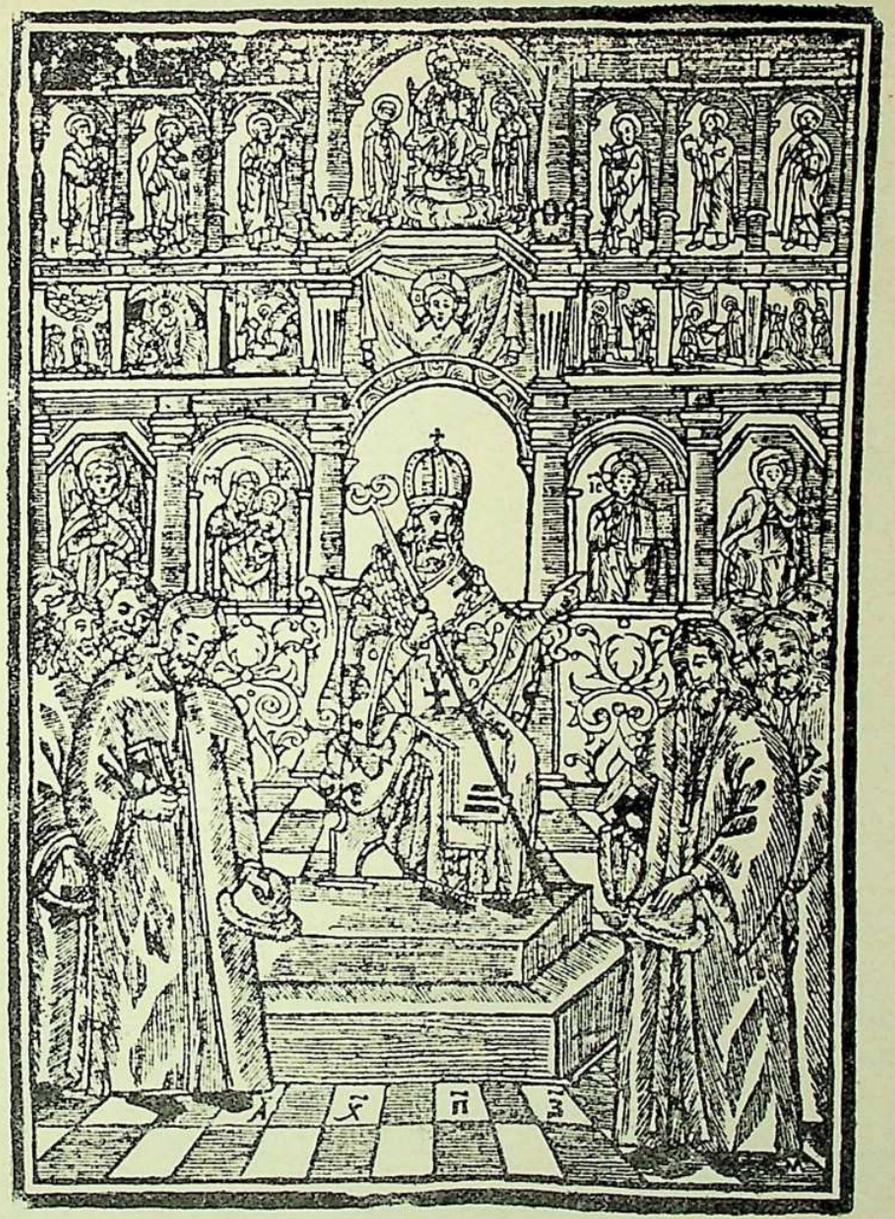

Ч. 369. З Метрики 1687. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXXVIII. Львів, Метрики 1687. р.

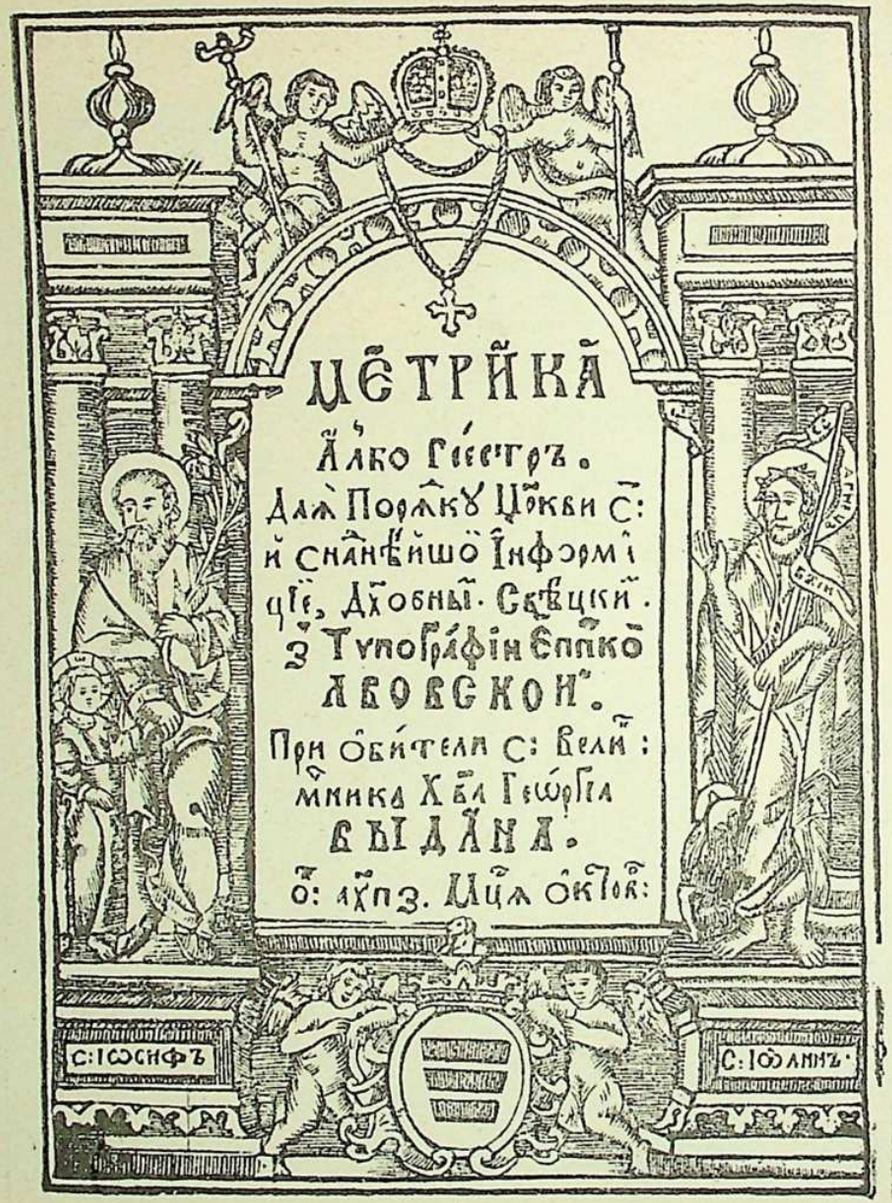

Ч. 370.

Ч. 371.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXXIX. Львів, Метрики 1687. р.

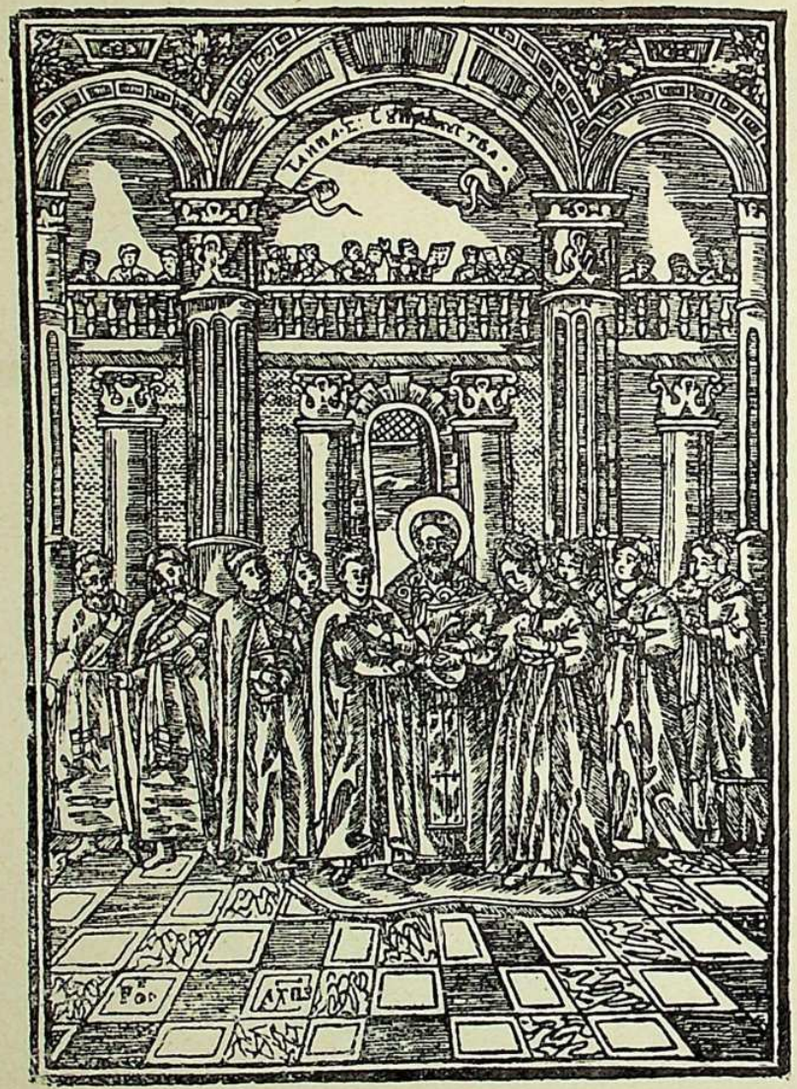

Ч. 372.

Ч. 373.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXXX. Львів.

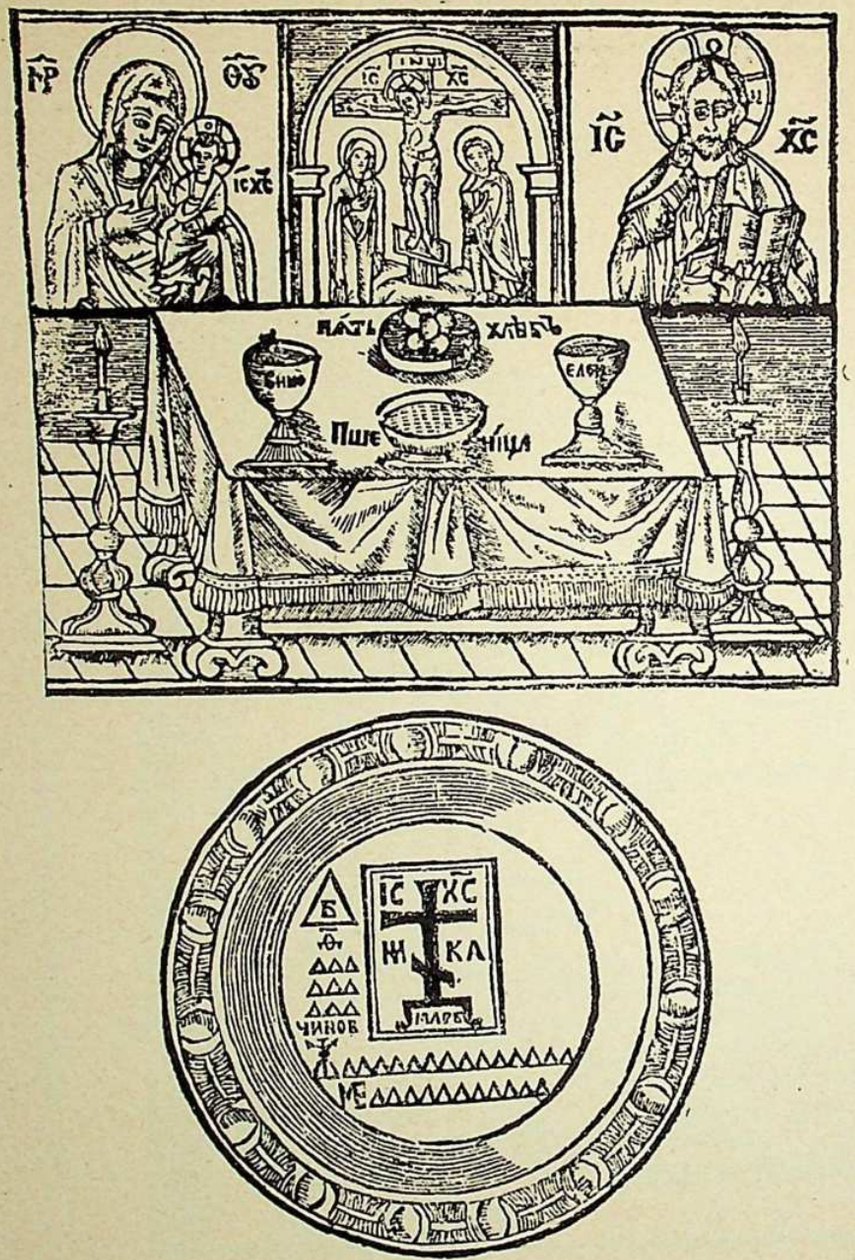

Ч. 374. Всеношник із Служебника 1691. р.

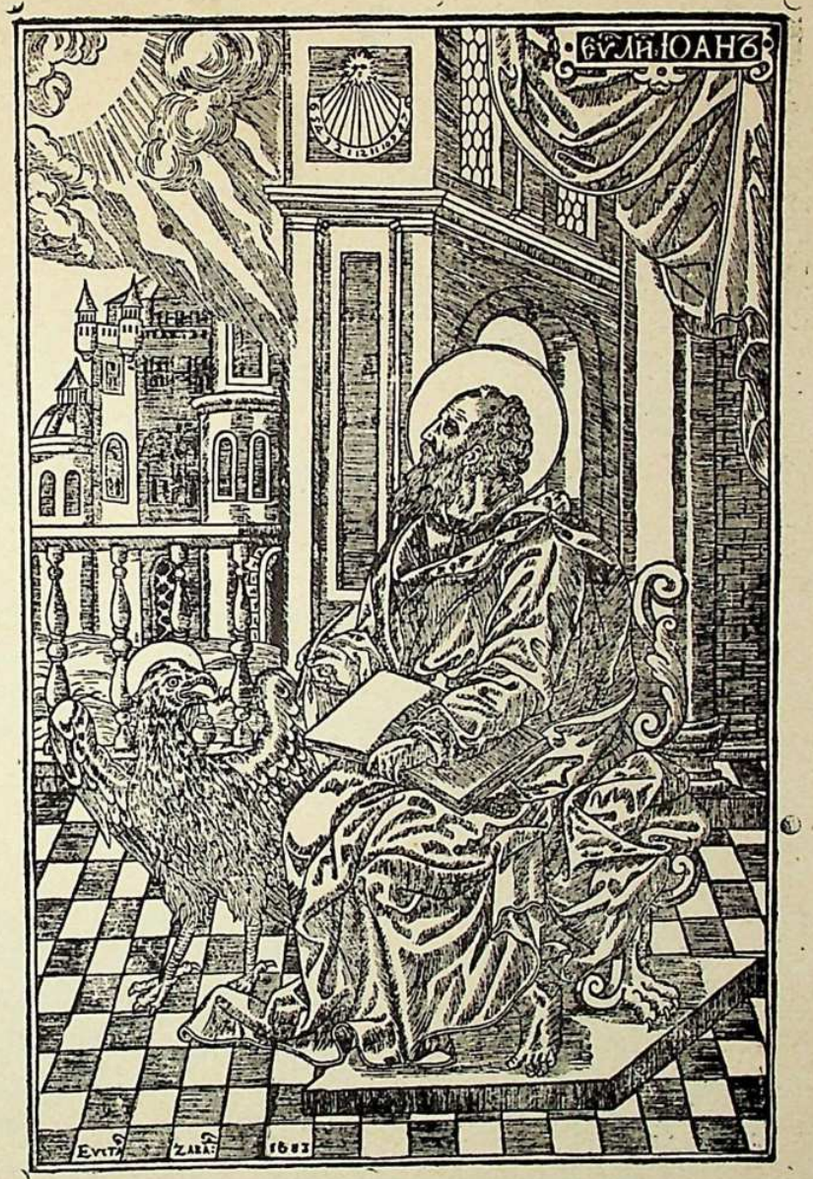

Ч. 375.
Дереворит Евст. Завадовского з Євангелія 1690. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXXXI. Львів.

Ч. 376. Дереворит Евст. Завадовского із Служебника 1691. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXXXII. Львів, Анфологіон 1692. р.

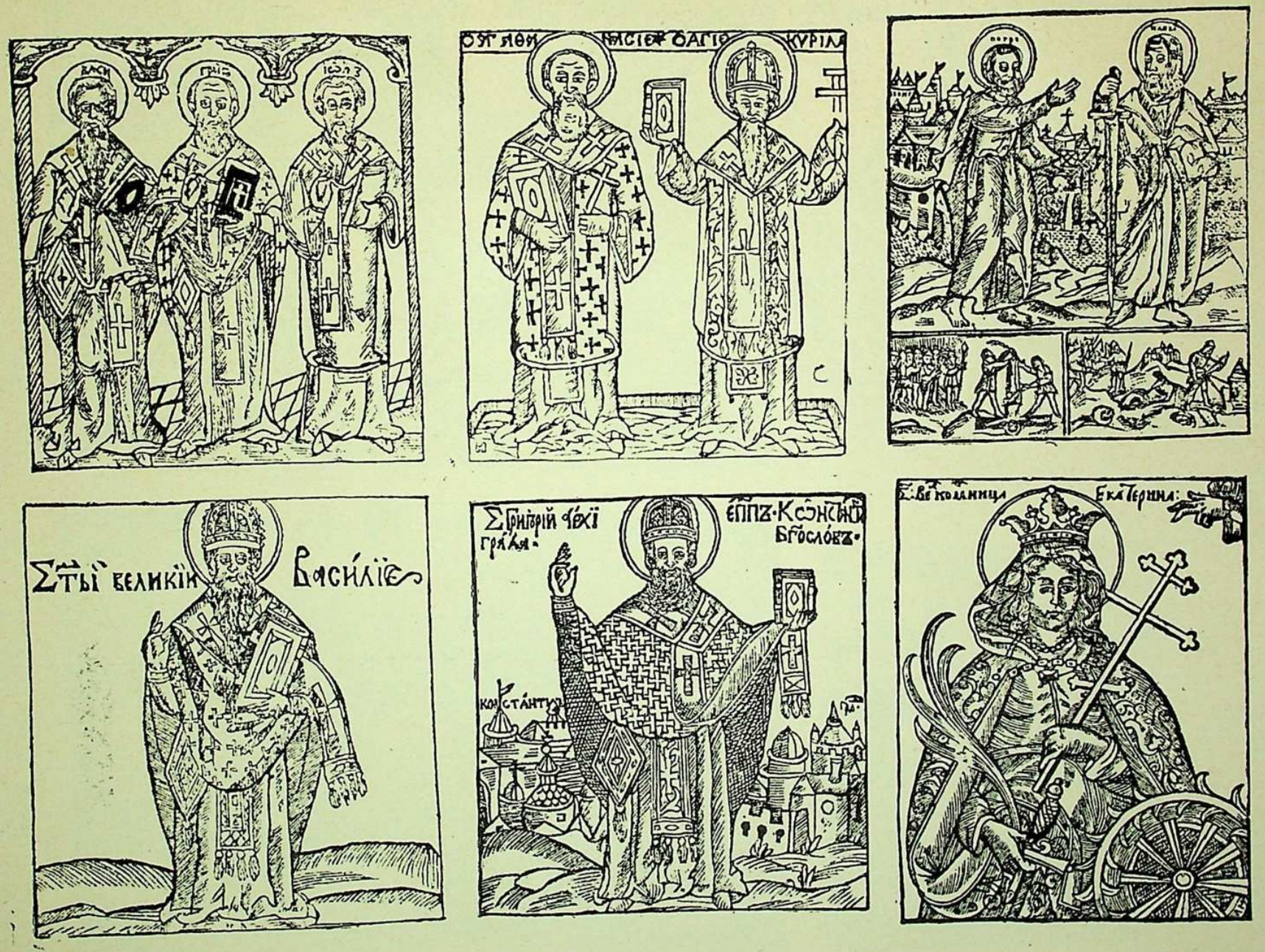

Ч. 377. — 382. Дереворити Илії з 1-ої половини XVII. в.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXXXIII. Львів, Анфологіон 1692. р.

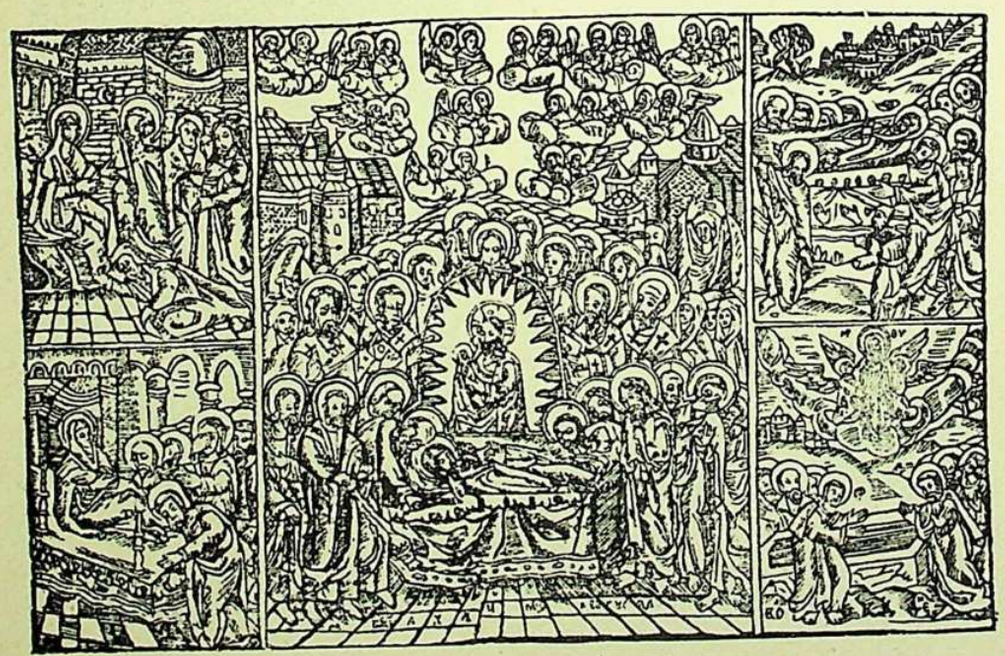

Ч. 383 — 386. Дереворит Илії з 1-ої полов. XVII. в.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXXXIV. Львів, Анфологіон 1692. р.

Ч. 387 — 392. Дереворити Л. М. 1688. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXXXV. Львів, Анфологіон 1692. р.

Ч. 393 — 398. Дереворити Никодима Зубрицкого 1688. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXXXVI. Львів, Анфологіон 1692. р.

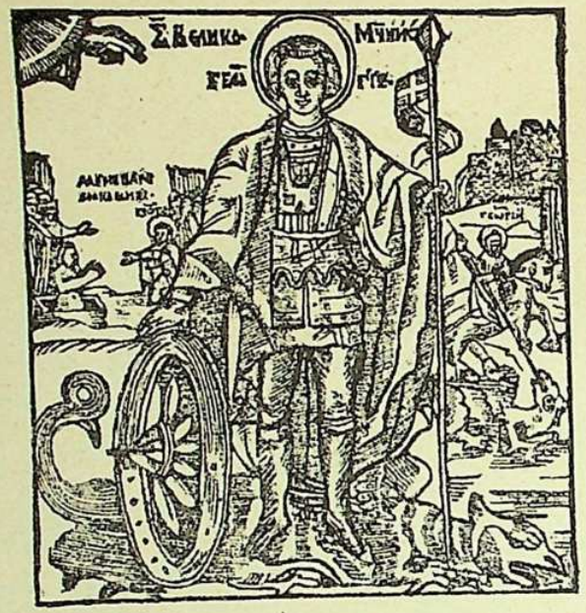

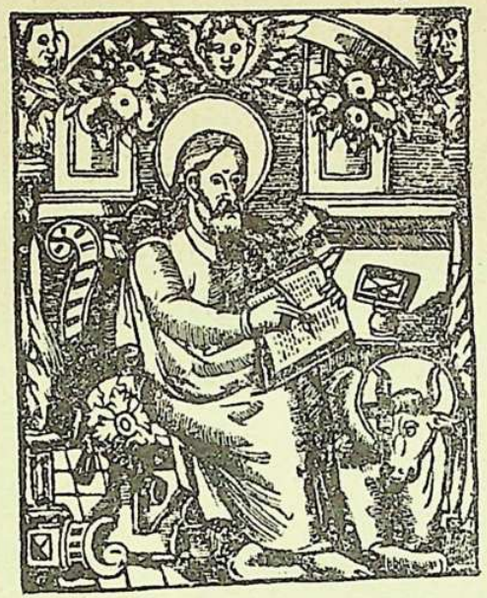

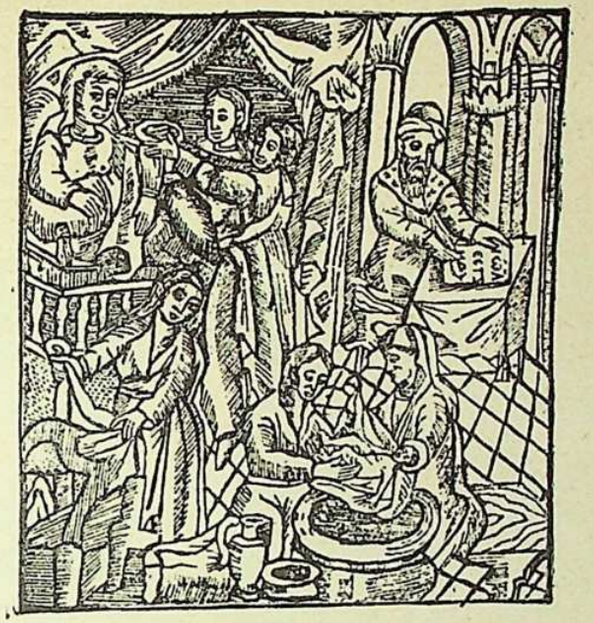

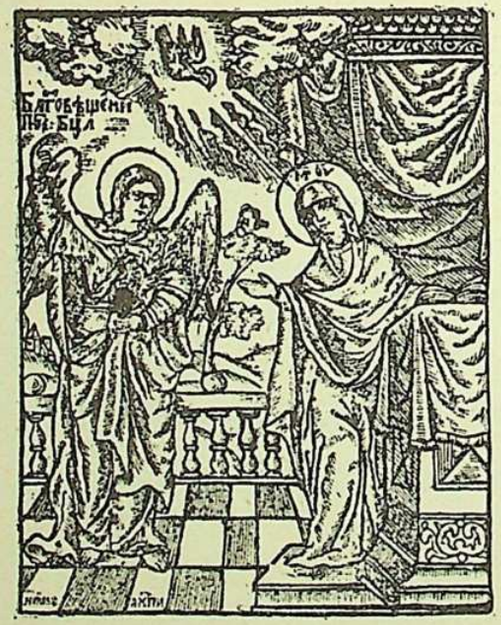

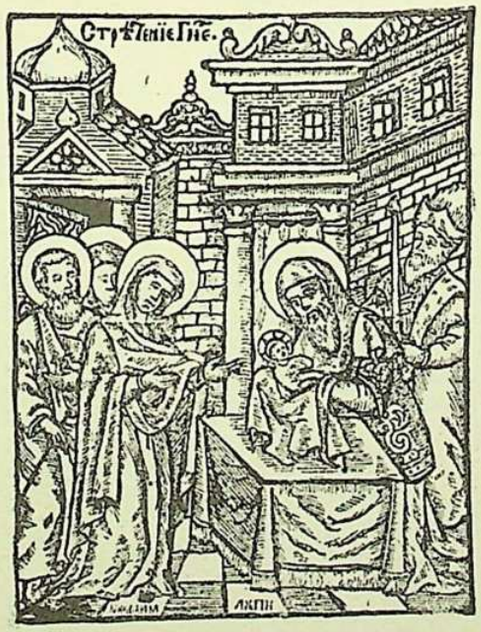

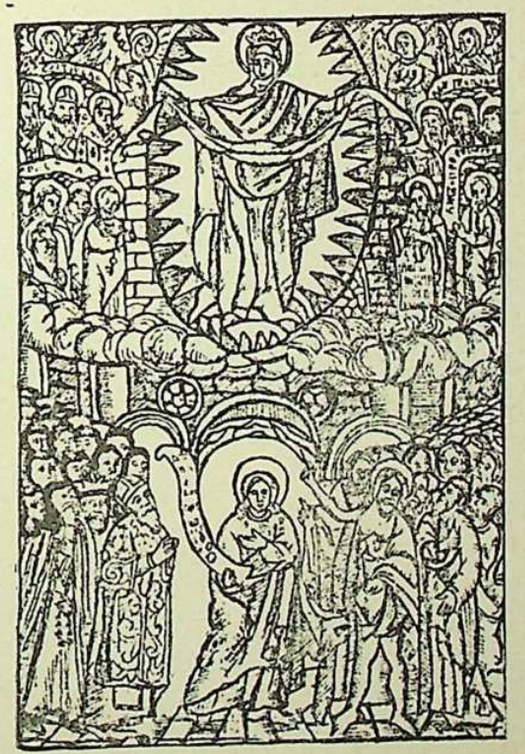

Ч. 399 — 404. Дереворити Никод. Зубрицкого.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXXXVII. Львів.

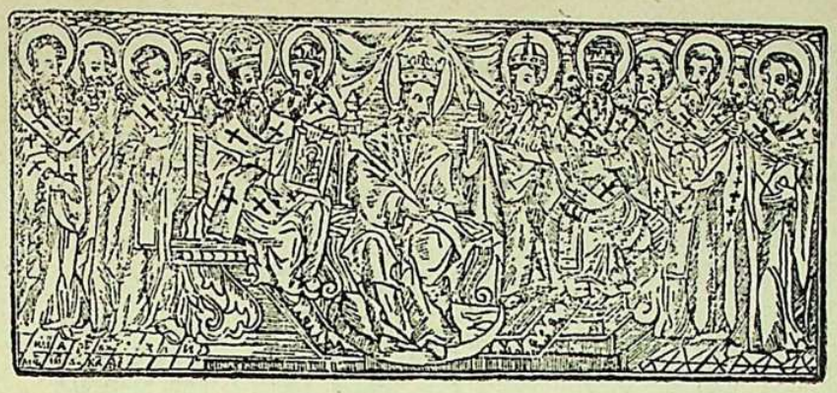

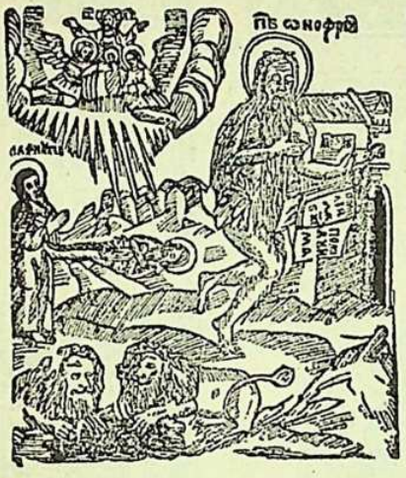

Ч. 405 — 407. Дереворити Илії з 1-ої полов. XVII. в. з Анфологіона 1692. р.

Ч. 408 — 409. Дереворити Ник. Зубрицкого з Акафистів 1699. р.

TULA-online.org

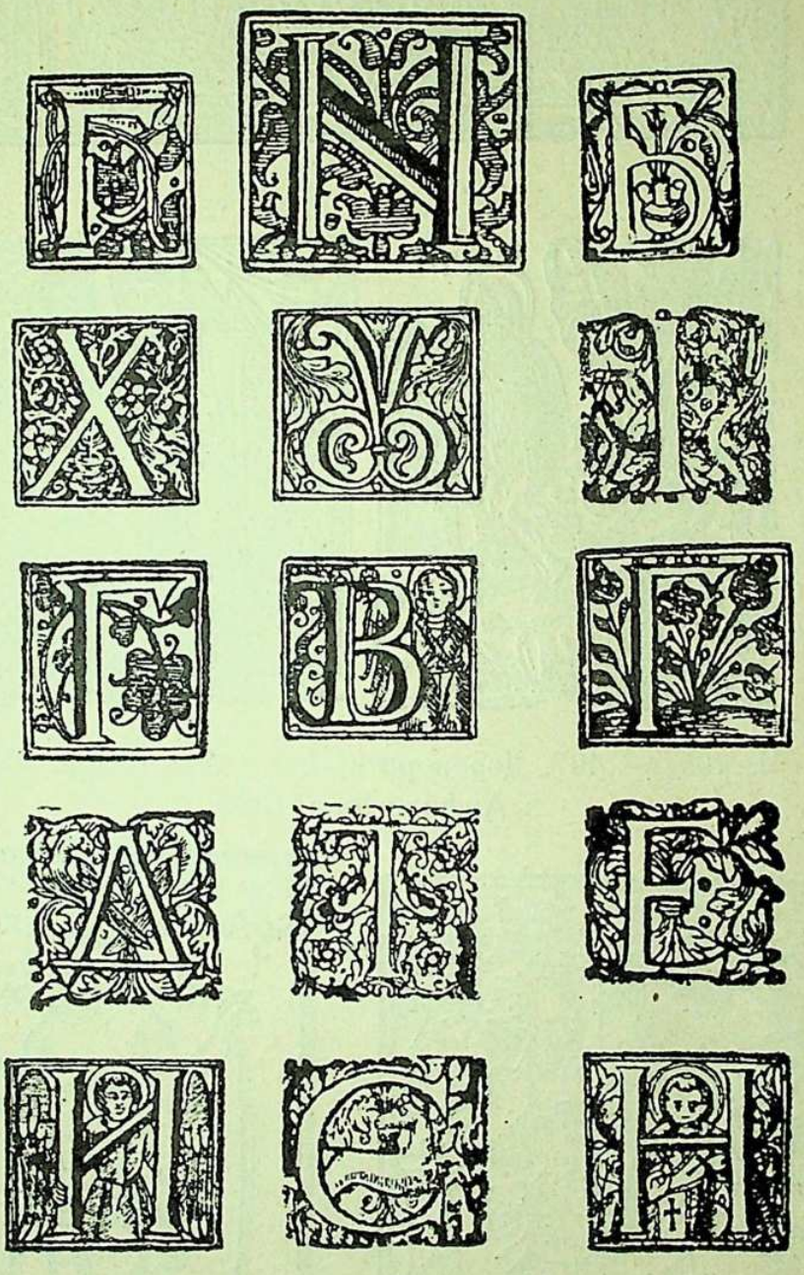

Ч. 410. Початкові букви з Анфологіона 1692. р.

TULA-online.org

CXXXVIII. Львів, Акафисти 1699. р.

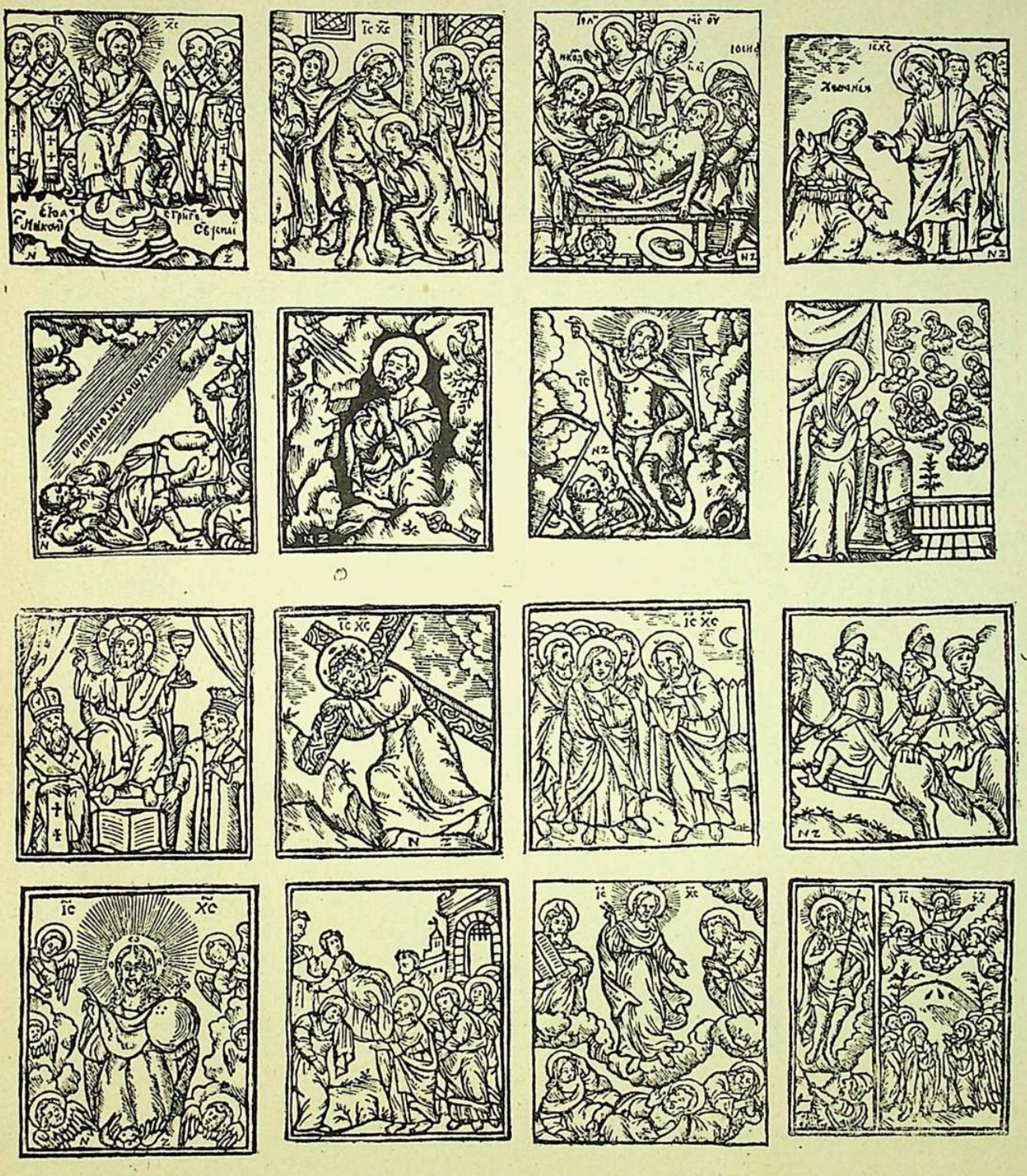

Ч. 411 — 426. Дереворити Никодима Зубрицкого.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXXXIX. Львів, Акафисти 1699. р.

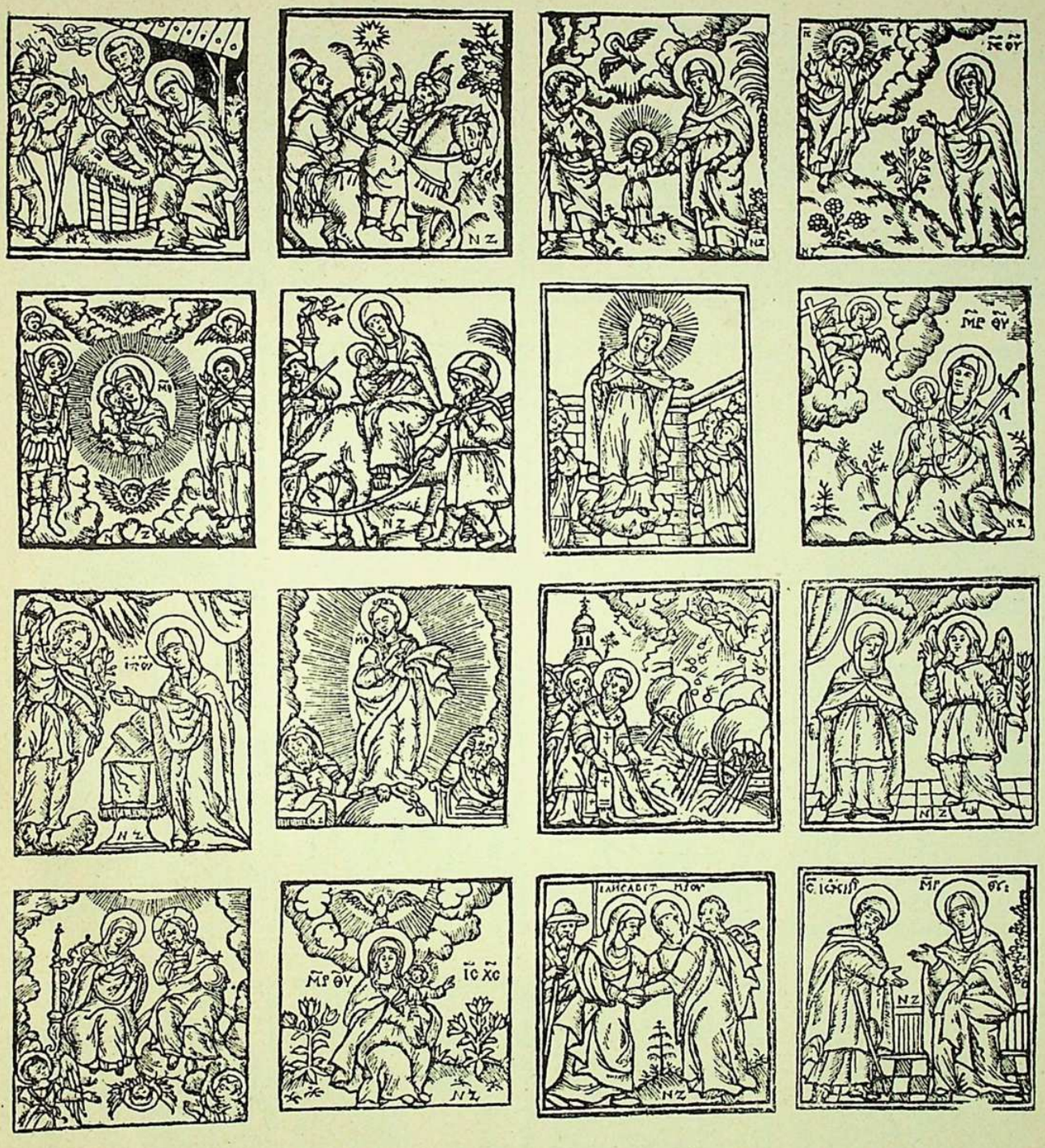

Ч. 427 — 442. Дереворити Никодима Зубрицкого.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXL. Львів, Акафисти 1699. р.

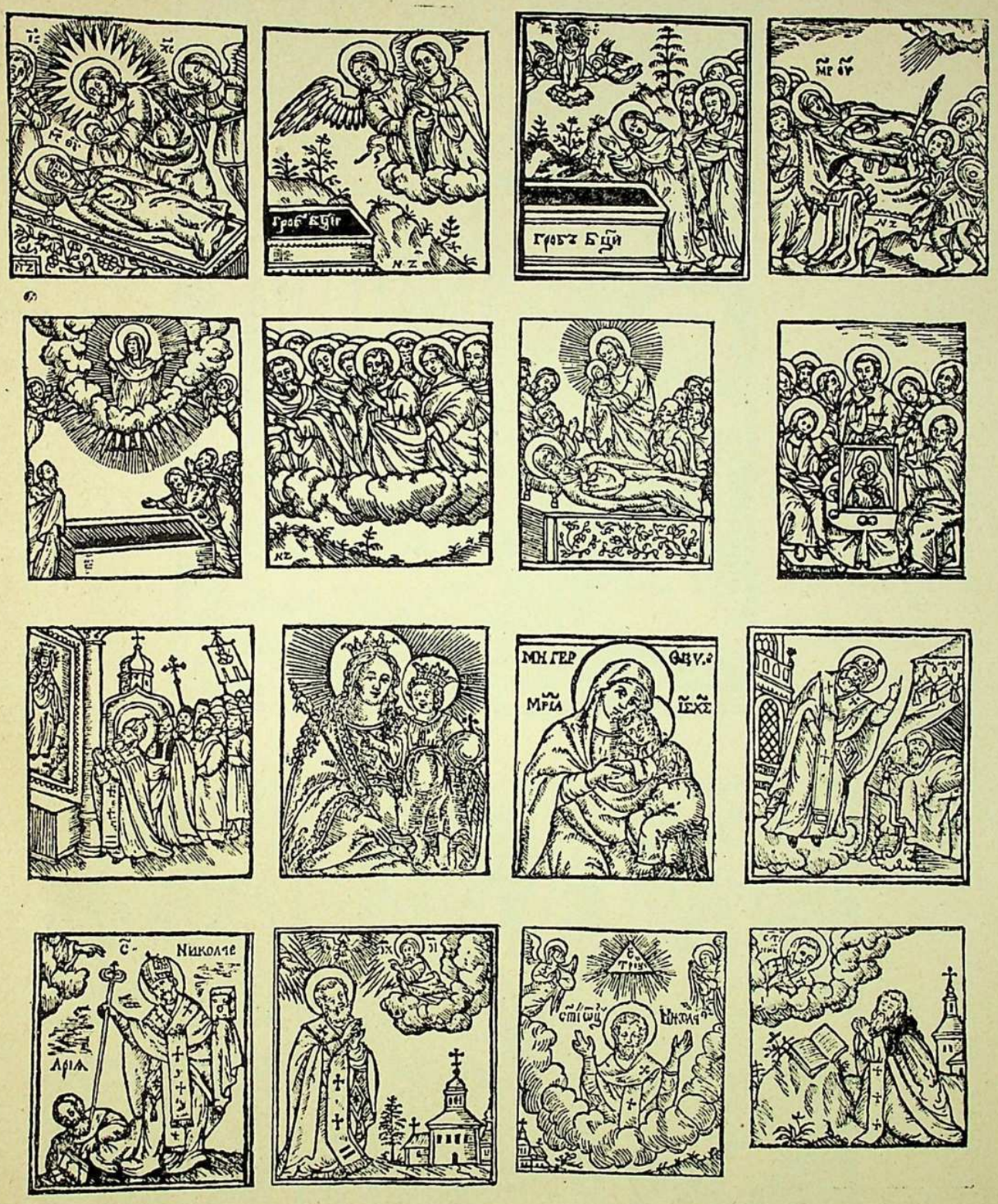

Ч. 443 — 458. Дереворити Никодима Зубрицкого.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXLI. Львів, Акафисти 1692. р.

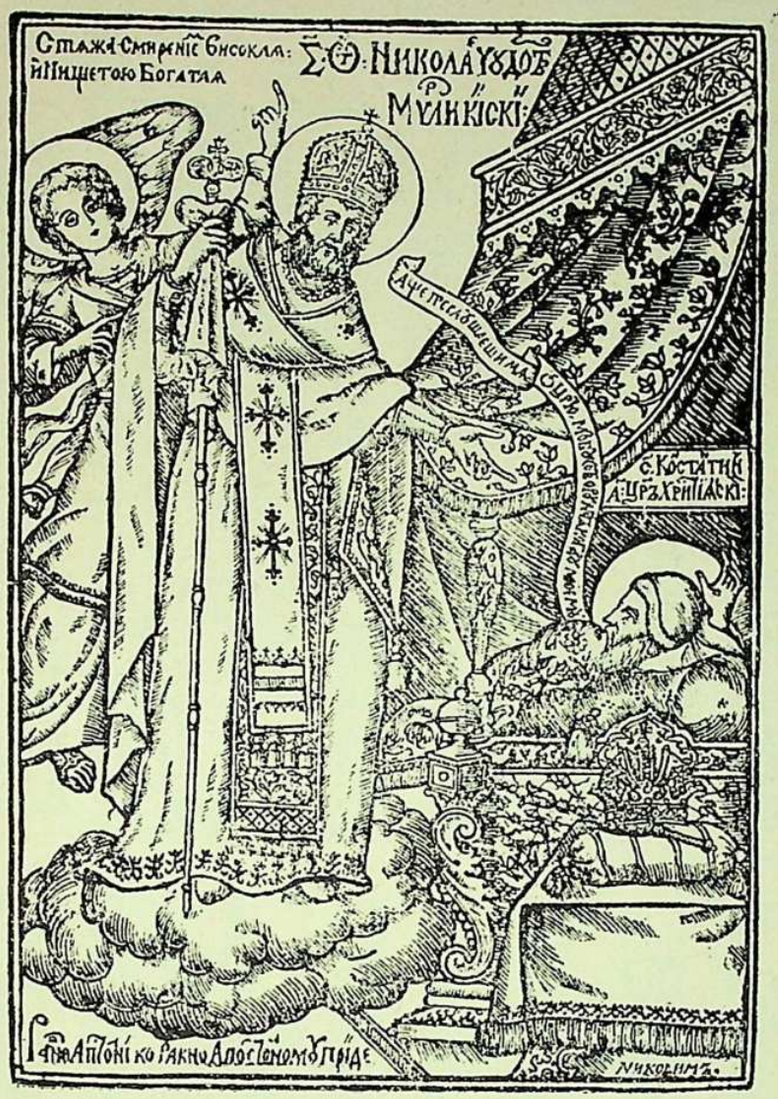

Ч. 451.

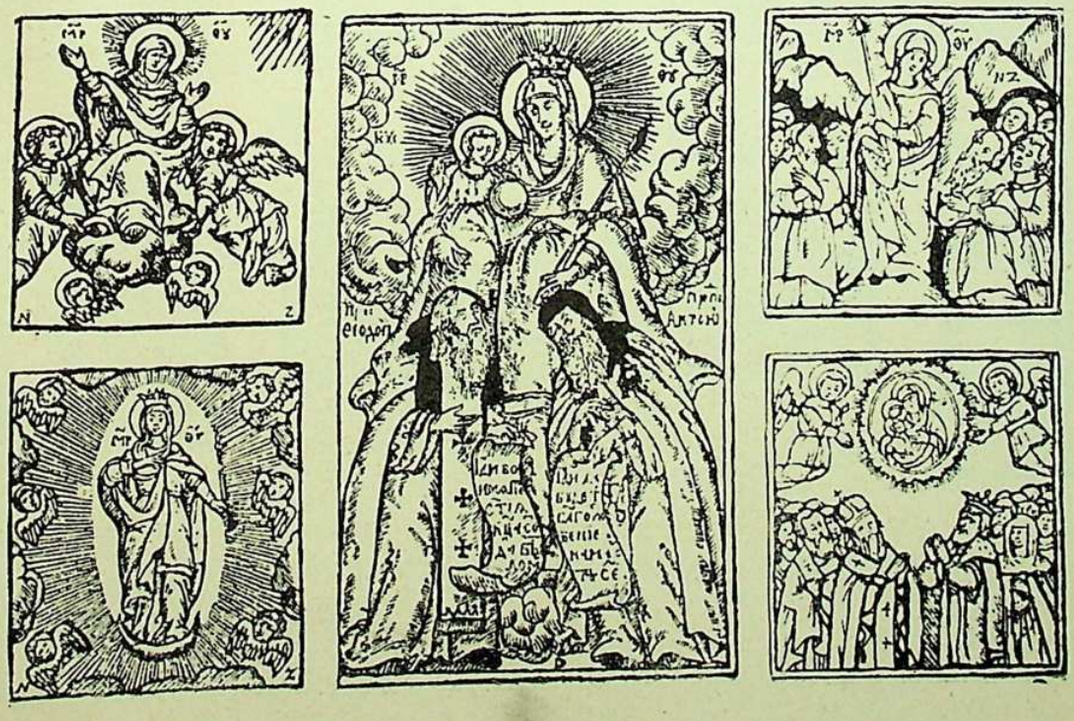

Ч. 452 — 456. Дереворити Никодима Зубрицкого.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXLII. Львів, Акафисти.

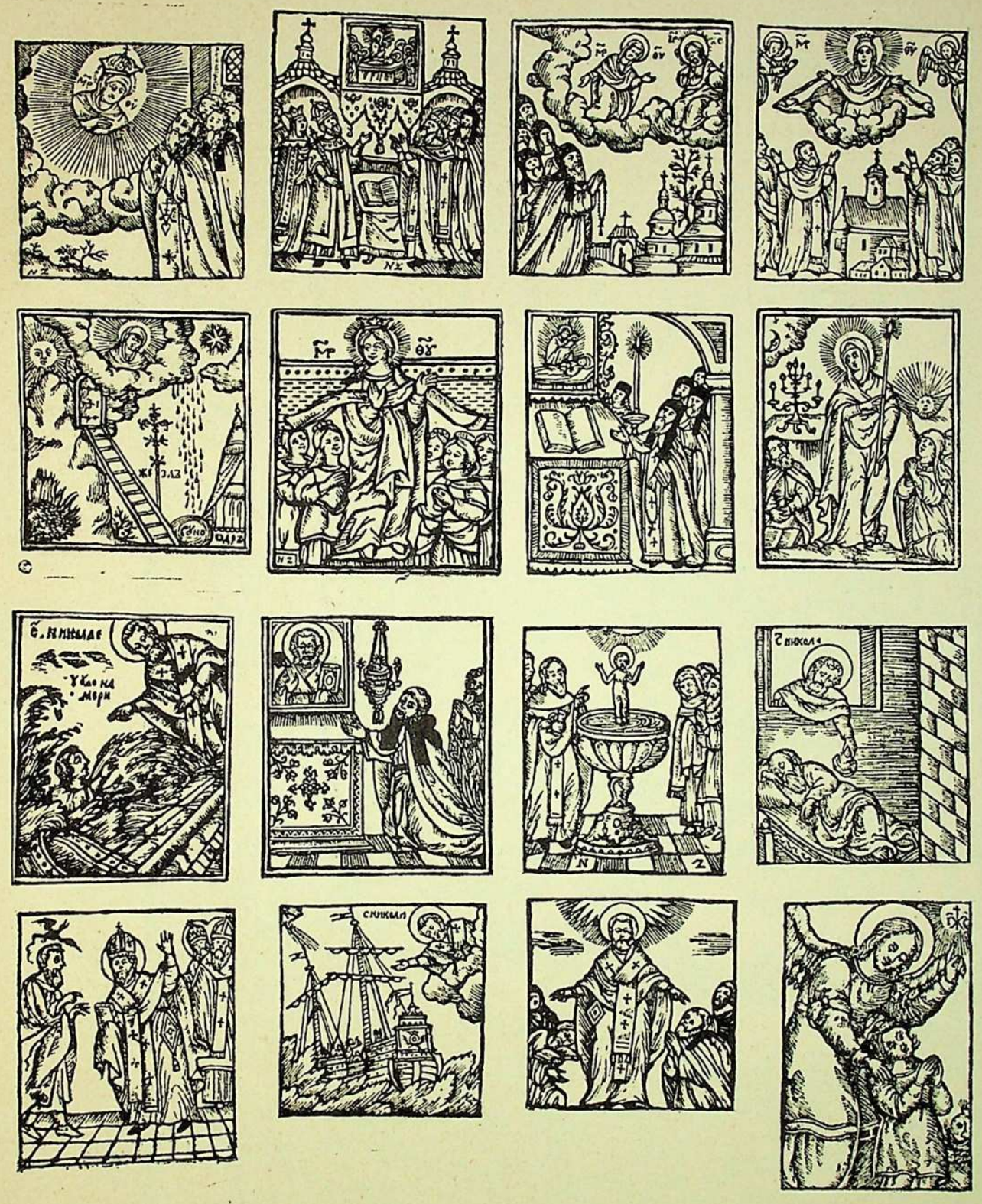

Ч. 457 — 472. Дереворити Никодима Зубрицкого.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXLIII. Львів.

Ч. 473. Дереворити Н. Зубрицкого із Служебника 1702. р.

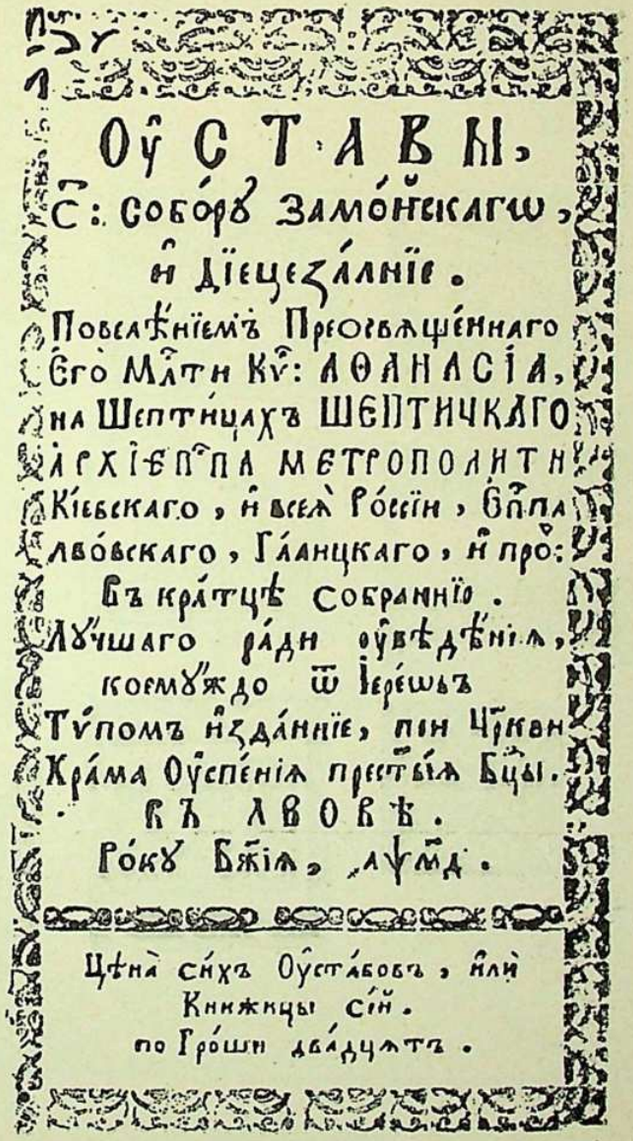

ОУСТАВЫ,
С҃: Собору Замо́нскагѡ,
и дїецеза́лнїе.
Повелѣнїемъ Преосвѧще́ннаго
Его Мл҃ти Кѵ: АѲАНАСІА,
на Шепти́цахъ ШЕПТИЧКАГО
АРХІЕП҃ПА МЕТРОПОЛИТИ
Кіевскаго, и всеѧ Ро́ссїи, Еп҃па
Лво́вскаго, Гла́нцкаго, и про:
Въ кра́тцѣ собраннїо.
Лучшаго ра́ди оувѣдѣнїѧ,
коемуждо ѿ Іере́ѡвъ
Ту́помъ изда́ннїе, пои Цр҃кви
Кра́ма Оуспе́нїѧ прест҃вїѧ Бц҃ы.
ВЪ ЛВОВѢ.
Ро́ку Бж҃їѧ, ҂аѱмд.

Цѣна сихъ Оуста́бовъ, или
Книжицы сїй.
по Гро́ши два́дцѧтъ.

Ч. 474. 1744. р.

TULA-online.org

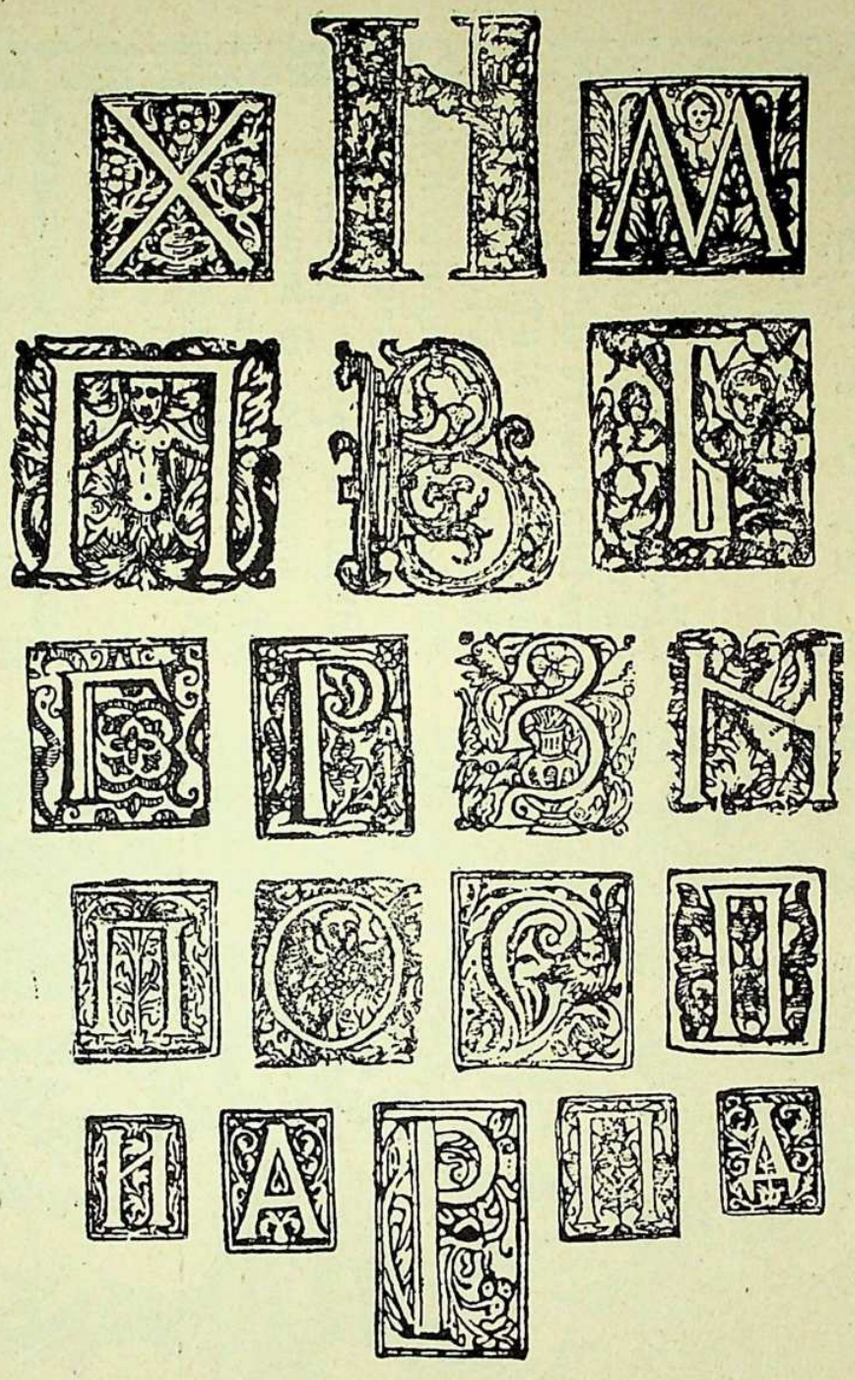

Ч 475. Початкові букви з Требника 1695. р.

TULA-online.org

CXLIV. Львів.

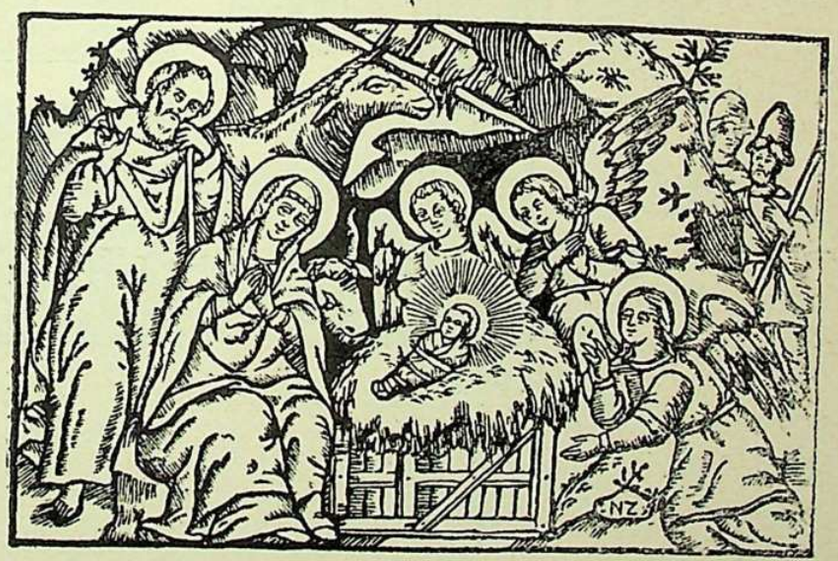

Ч. 476 — 478.

Ч. 479 — 480.

Заставиці Н. Зубрицкого з Ірмологіона 1757. р.

TULA-online.org

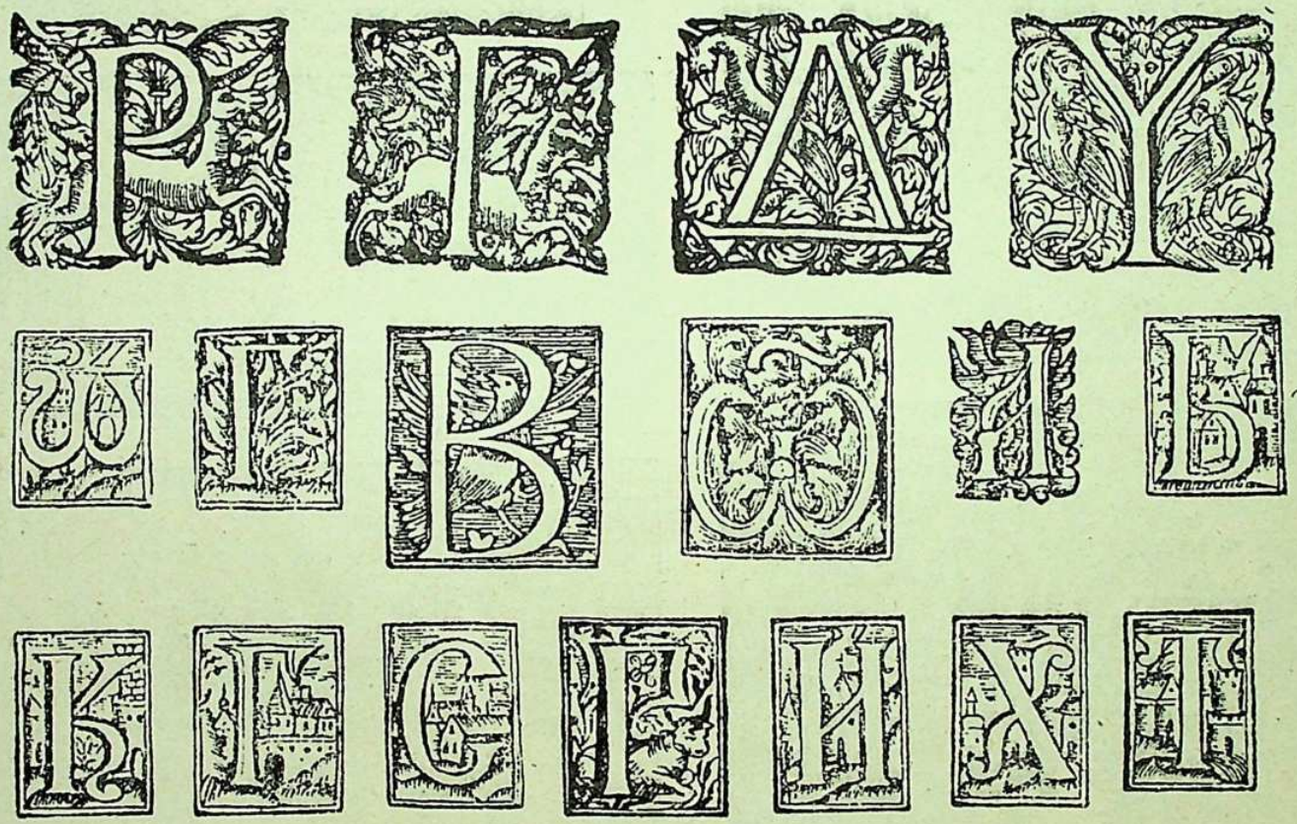

Ч. 481. Початкові букви видань XVII і XVIII. в.

TULA-online.org

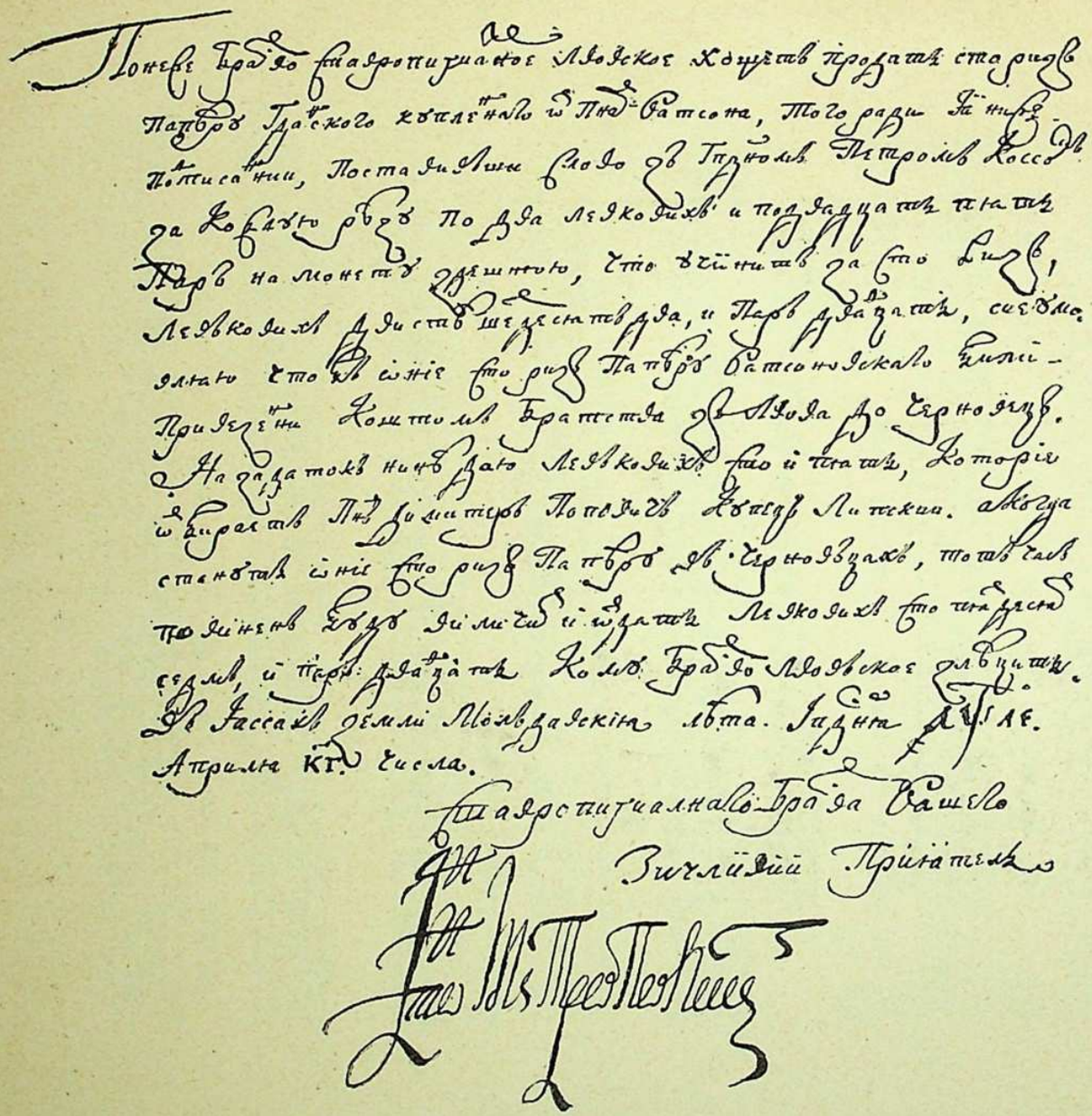

Ч. 482. Письмо Митрополита молдавского Антонія 1735. р.

Ч. 483 — 485.
Фигурні кінцівки видань к. XVII. і поч. XVIII. в.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXLVI. Львів.

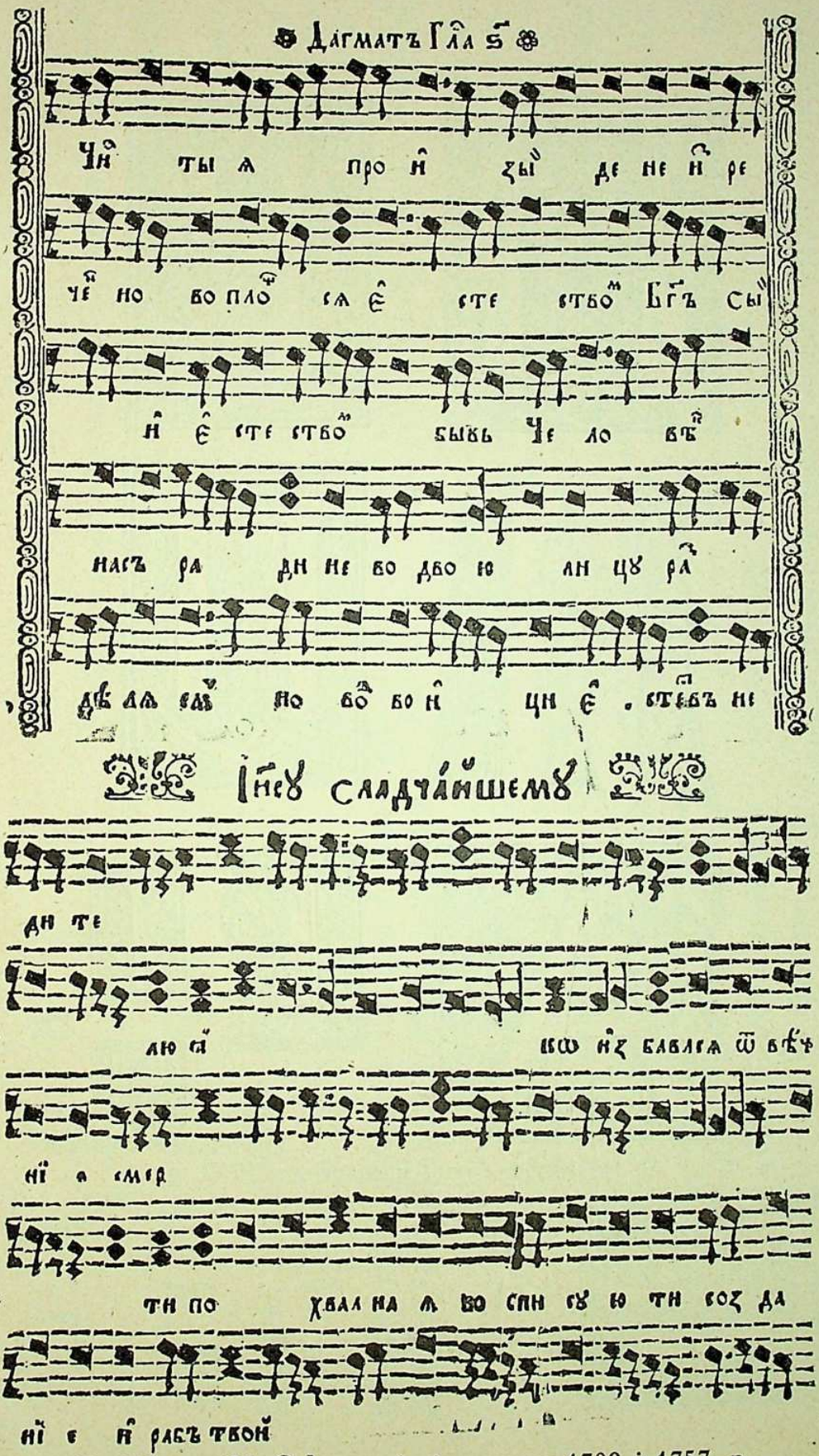

Ч. 486 — 487. З Ірмологіонів нотних 1709 і 1757. р.

TULA-online.org

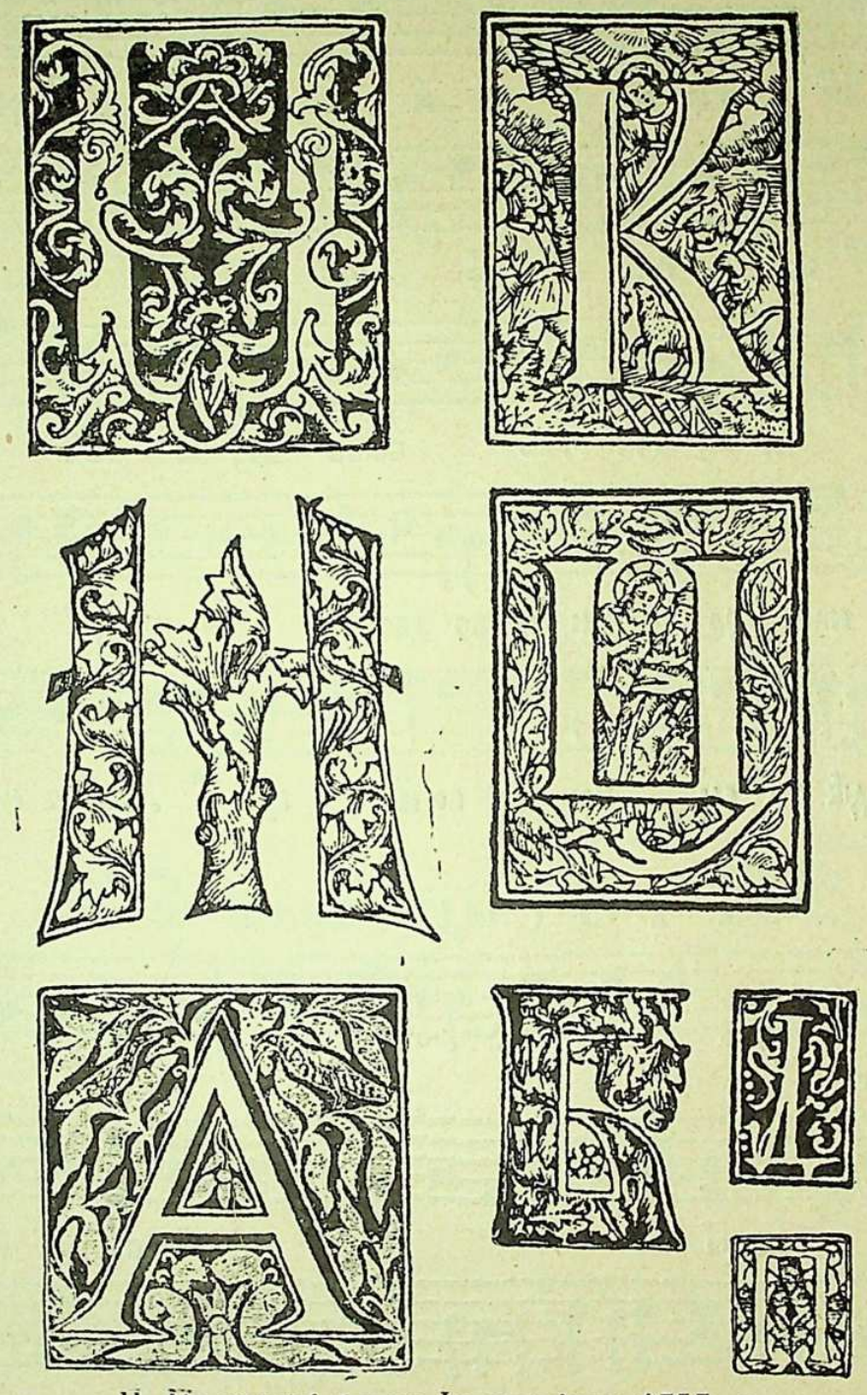

Ч. Початкові букви Ірмологіона 1757. р.

TULA-online.org

CXLVII. Львів.

Л Є Ѡ Н Ъ
НА ШЄПТИ́ЧАХЪ
ШЄПТИЦКІЙ
БЖ̃ІЕЮ, Н̂ СТ̃А́ГШ А̃ПТОЛІ́СКАГШ
ПР̃ТО́ЛА БЛ̃ГОДА́ТІЮ,
Є̂ПРЪ ЛВОВСКІЙ. ГАЛИЧКІЙ. Н̂ КАМЕНЧА ПОДОЛСКАГО
А̃РХІМ̃АНДРИТА КОММЄ̃НДА́ТАРІЄ̃ШЪ. МЕЛЕЦКІЙ.

Всѣмъ О̃БЩЕ И̂ КОСМ̾ЖДО разли́чнѣ вса́каго са́на хрїстовѣ́рнымъ лю́демъ: мно́гъ Ѡ̃ГДѢ, Н̂ на́ше А̃рхїерейское бл̃гослове́ніе преподава́ше, Н̂звѣ́стно твори́м. А̃ Бл̃гш

Ч. 489. З Артикулів братских около 1760. р.

Йзбáви мá óгнѣ вѣчнáгш, н̂ мы́сѣ предлежáщихъ мнѣ вогородúтелнице, бл̃гш да оу̾блажáю тѧ.

Не прéзри молúтвъ твои́хъ рабы́ни, мóлимсѧ вл̃ци всепѣ́тая, бл̃гш да Йзбáвимсѧ всѣ́каго Ѡ̃скорбле́нїѧ.

Недýгшвъ, Н̂ всѣ́кихъ болѣ́зней, Н̂ бѣ́дъ на́съ свобóдни́къ сщ̃е́нному твоемý покрóву прибѣгáющихъ.

Стра́нное чю́до, є́же въ тебѣ̀ вогородúтелнице: на́съ ра́ди по на́мъ роди́вшаѧ всѣ́хъ Зижди́тель Н̂ тебѣ̀ Н̂ Бг̃ъ на́шъ.

Хра́мъ твóй Бце показа́всѧ, врачевствó недýгшвъ безмѣ́здное, Ѡ̃скорбля́емыхъ дýшъ оу̾тѣше́ніе.

Прест̃а́ Бце рождшаѧ спс̃а, Ѡ̃ бѣ́дъ спасе́нъ, Н̂ всѣ́кїѧ и́ныѧ нýжды рабы́ твоѧ̀.

Йзбáви Ѡ̃ всѣ́каго прещенїѧ находя́щаго рабы́ твоѧ̀, прест̃а́ вл̃ци, Н̂ всѣ́каго бре́да дýшевнаго же Н̂ тѣ́леснаго.

Спасе́нъ всѣ́хъ моли́твами твои́ми Дв̃о Бце, къ тебѣ̀ прибѣга́ющихъ, Н̂ Йзбáви всѣ́кїѧ нýжды Н̂ ско́рби.

Кто̀ прибѣга́етъ въ хра́мъ твóй Бце не прїе́млетъ ско́рѡ исцѣле́ніе, дýшевное же бы́стрѣ Н̂ тѣ́лесное пречи́ста.

Ѡ̃ всѣ́хъ оу̾моля́емъ ще́дре сты́хъ Н̂ го́рнихъ чинѡ́въ, Ѡ̃чи́сти ма́ рождшею тѧ.

Поща́ди спсе́ дýшы оу̾мéршихъ бра́тїй на́шихъ, въ надéжди жи́зни, Н̂ Ѡ̃слáбы, Ѡ̃ставли́ имъ согрѣше́нїѧ.

Ра́дýйсѧ мі́ра Ѡ̃чистúлнице Дв̃о, ра́дýйсѧ рв̃ско Н̂ сщ̃е́нниче всеслáтыѧ, бж̃тве́ныѧ ма́нны, Н̂ рцѣ́та, вогонево́сто.

Поемъ.

Ч. 490. Частина корректурного листа з Требника F°. 1760. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

CXLVIII. Львів, друкарня І. Филиповича.

ПІЄСНЬ

ѡ Панѹ Їєзѹсіє сѣ Тѹрнѣєцкимъ Обра́зіє, чодзіенне́мъ Ласка́мъ и Чѹдамъ сляноцнымъ, ѡ Пєвнєго Навожнєго до Тєбожъ Обрадзѹ Грѣшнѣка Капла́ка зложона, на тѣ но́тѣ, такъ: Знѣвалѣшъ мо́й Їєзѹ до жа́лю:

Аѹтъ сло́дкіи Збавѣцїєлю Па́нїе, въ Тѹрнїєцкимъ Обра́зіє,
Ты чинѣшъ цѹда нїєпрзебра́не, Гдѣ кажде́мѹ въ тѣмъ ра́зіє:
Пршибывашъ на по́моцъ скѹтє́чнїе,
Бы ѹслшгдалъ дочєснїе и вѣчнїе:
Сѹровєго кара́нїа.

Лю́дзка сѣла тє́го зѹпє́лнїе, и ро́зѹмъ кажды зго́ла:
Окрнѣлѣцъ нєгдн нїєпотра́фѣ, и шпѣваць нїєзда́ла,
Мѣсъ цєшнш въ смѹтку и клопо́цїе,
Маъ въ жа́лю стале́шъ сїе сїєро́цїе:
Ойцемъ поцїєхъ и жнца.

Ємпѣремъ са́мнмъ Тво́й Пршибы́текъ на́звацъ слѹшнїе потрзе́ба,
Бо въ нѣмъ тє чєрпїо ла́ски вшнцн мнлїе спѹшла́ю Нїєба:
Для зїємаъ строскаными выго́ды,
И дѹши земдлїо́нєй ѡхлоды:
По Грѣхо́выхъ ѹпа́лахъ

PIESN

O Panu JEZUSIE w Turynieckim Obrazie, Cudami y Łaskami błyſkaiącym, od XX. Miſſionarzow Ruſkim Dyalektem wydana, na tę nołę, jak: Straſzliwego Majeſtatu Panie &c.

MYloſerdny JSUSE ſtadczayſzy, Zbawytelu naſz Nayukochańſzy.
Hriſznych zoweſz do pokuty, by wsy w Nebi mohły buty
Y z Toboju.

Ty na Kreſti za hriſznych wmyrałeś; y w boleſty ko Otcu wołałeś,
Proſty Otcze dołhy hriſznym, by ne buły ohnem wicznym
Skazanyi.

Ktoż Ty toie możet odſłużyty, żeś na Kreſti za wſich był zabyty,
Byś ożywył Duſzu naſzu, ieſzcze daieſz pyty czaſzu
Spaſenya.

O! Dobroto wiczne neprebranna, z Kotroho Krow za wſich ieſt wylana,
Daieſz ſia wo ſnid dla hriſznych, byś ich wczynył ſynow wicznych
Zyzny wicznoy.

Ч. 491 — 492. Піеснь w пану Iezycie 1767. p.

TULA-online.org

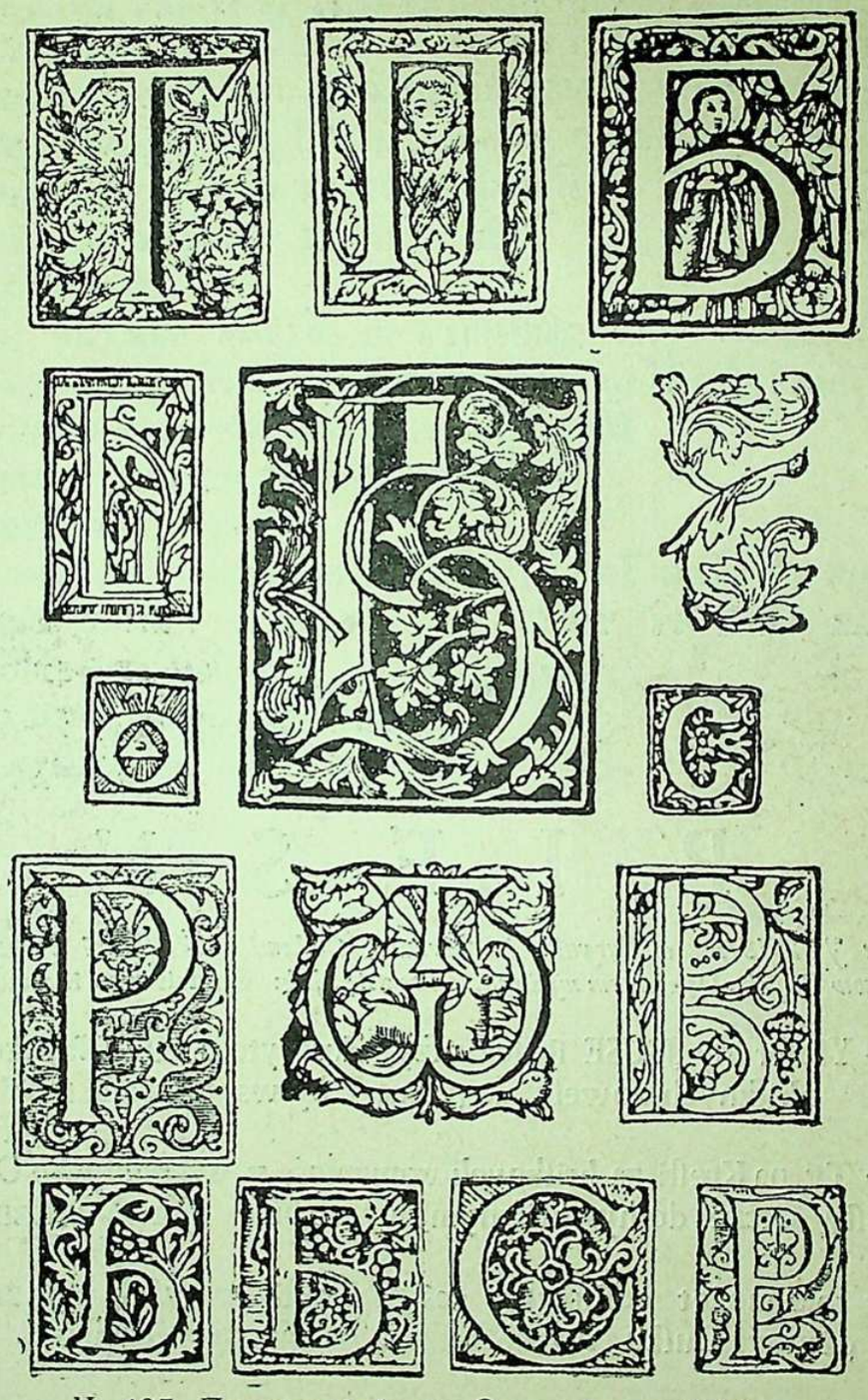

Ч. 493. Початкові букви Служебника 1780. р.

TULA-online.org

CXLIX. Львів.

Ч. 494. Заставиці із Служебника 1780 р.

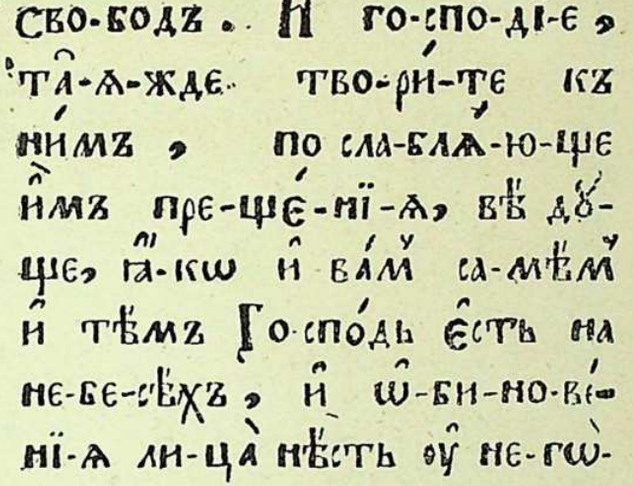

ОЛОГИ ПОДЪ ТИТЛАМИ.

Аггл҃ъ.	Ангелъ.
аггл҃скїй.	ангелскїй.
архаггл҃ъ.	архангелъ.
архаггскїй.	архангелскїй,
апл҃ъ.	апостолъ.
апл҃скїй.	апостолскїй.
Бг҃ъ.	Богъ.
бж҃тво.	божество.

Ч. 495. Сторінка з букваря около 1780. р.

TULA-online.org

TULA-online.org

CL. Львів.

Каталогъ

Книгъ славенско-рускихъ, въ Типографіи Інститута Ставропигіанскагѡ Львовскагѡ, Обрѣтающыхся.

Katalog

Ksiąg słowiańsko-ruskich, w Drukarni Instytutu Stauropigialnego Lwowskiego, znayduiących się.

Имена книгъ	Tytuł ksiąg	Cena w Mon: Konw: oprawnych: Złote Ryńs:	kr.	nieoprawny: złote Ryńs:	kr.
въ Фоліо,	in Folio,				
Апостолъ великій,	Apostoł wielki, 1772.	4.	30.	3.	30.
Ірмологіонъ подъ ноты.	Irmologion pod nóty, 1816.	5.	-	4.	-
Лєтургіконъ, (Служебникъ) великій,	Liturgikon (Mszał) wielki, 1780.	4.	-	3.	-
Служебникъ малій, (літург: С: Іоан:)	Mszał mały (Msza S. Jana) 1808.	-	20.	-	8.
Ѡктоихъ великій,	Oktoich wielki, 1765.	6.	-	5.	-
Триѡдь цвѣтна,	Tryod cwitna, 1746.	7.	15.	6.	15.
Триѡдь постна,	Tryod postna, 1753.	7.	15.	6.	-
въ Четверть,	in Quarto,				
Мартурологіонъ,	Martyrologion, 1793.	-	30.	-	20.
Ѡсмогласникъ подъ ноты;	Osmohłasnik pod nóty, 1816.	1.	30.	1.	15.
Требникъ великій,	Trebnik wielki, 1761.	2.	15	1.	30.
Часословъ великій,	Czasosłow wielki, 1726.	3.	-	2.	30.
Ѱалтирь великій,	Psałterz wielki, 1808.	1.	15.	-	48.
Пѣснь за здравіе Кесаря,	Pieśń za zdrowie Cesarza,	-	-	-	2.
въ Ѡсмуху,	in Octavo,				
Акадісты всесдмичніи,	Akafisty wsesedmyczne, 1742.	-	30.	-	20.
Апостолы и Еванг: недѣлны,	Apostoły i Ewang: niedzielne, 1706.	-	36.	-	24.
Букварь языка славено-рускаго,	Bukwar jazyka sław: ruskaho, 1827.	-	5.	-	4.
Канонъ воскресній,	Kanon woskresnyj,	-	8.	-	6.
Катехісмъ великій,	Katechizm wielki, 1788.	-	30.	-	20.
Катехісмъ малій,	Katechizm mały, 1817.	-	6.	-	5.
Молитвы для отрочатей,	Modlitwy dla dzieci, 1826.	-	8.	-	6.
Історія церковная,	Historyia cerkiewna, 1790.	1.	15.	1.	-
Любомудріе нравоучителное,	Filozofija moralna, 1790.	-	24.	-	15.
Тупикъ,	Typik, 1814.	-	24.	-	18.
Часословъ малій,	Czasosłow mały, 1791.	-	40.	-	30.
Бгъ, Ода Гавріила Державина,	Bóg, Oda Gabrie: Dierzawina, 1830.	-	6.	-	-
Словарь славенско-польскій,	Słownik słowieńsko-polski, 1830.	-	36.	-	30.
въ Дванадесятъ,	in Duodecimo.				
Ірмологіонъ (катавасіи) сі нотъ,	Irmologion (katawa:) bez nót, 1723.	-	20.	-	10.
Каноникъ зъ Акадістами,	Kanonyk z Akafistami, 1766.	-	36.	-	20.
Ѱалтирь малій,	Psałterz mały, 1704.	-	36.	-	20.
въ Осмнадесятъ,	in Decimo-octavo,				
Молитвословъ (Полуставъ) Іереи:	Mołytwosłow (połust:) Jereys: 1825.	2.	-	1.	20.
Соборникъ мірскій,	Sobornyk myrski, 1794.	-	30.	-	15.
Тойже, бі мѣсяцослова,	Tenże, bez kalendarza, 1794.	-	20.	-	10.
На ѿверстом листѣ,	Na otwartym arkuszu,				
Азбука великая,	Abecadło wielkie,	-	-	-	3.
Проскомидія,	Proskomydyia,	-	-	-	2.
Молитвы по с. причащеніи,	Modlitwy po s. komunii.	-	-	-	4.
Чинъ во время Іовилея,	Nabożeństwo jubileuszowe.	-	-	-	3.

Въ Львовѣ дні кн. Марта ,аѡлг. ⊕ w Lwowie dnia 28. Marca 1833.

Стефанъ Левицкій, Предстратель Інститута

(М.П.)

Дионисій Зубржыцкій, Блюститель Книгопечатни

Ч. 496.

TULA-online.org

TULA-online.org

CLI. Львів.

Ономастіконъ

Превелебнѣйшому

Господину Господину

Антонію Ангеловичу

Епископства Львовско-Галицко Каменецкагѡ Канонику, Засѣданій Консисторіалныхъ второприсѣдателю, Коммиссіи Церковныя Кесарево-Царскому Совѣтнику С: Богословія Доктору.

Нынѣже

Кесарево-Царскія Россійскія Генералныя Львовскія Семинаріи Ректору особливѣйшему наукъ рачителю, и покровителю.

На день дї. Апрѣля

Содѣланъ

Петромъ Лодіемъ

въ Оуниверситетѣ Львовскомъ Любомудрія оумозрителнагѡ, и дѣйствителнагѡ Кесарево-Царскимъ народнымъ въ Россійскомъ языцѣ Профессоромъ

въ Львовѣ

Тупомъ Црквѣ Храма Оуспенія Прстыя Бцы Ставропѣгіи Лѣта 1791.

Ч. 497. Ономастикон Петра Лодія 1791 р.

TULA-online.org

TULA-online.org

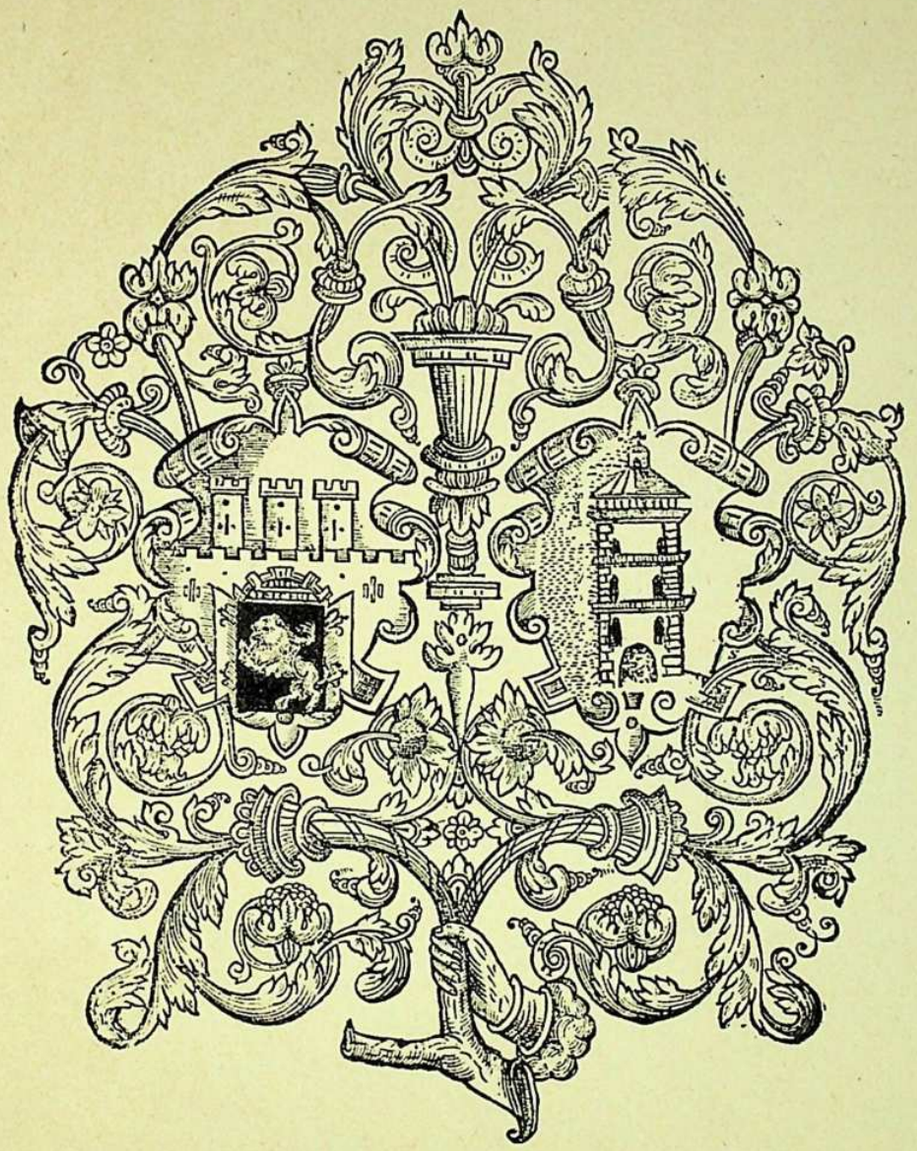

Ч. 498. Друкарский Знак на кінцях деяких книг 2-ої пол. XVII. в. перероблений із знаку Івана Федоровича.

TULA-online.org

TULA-online.org

EDITIONES
MUSEI NATIONALIS UCRAINORUM

LEOPOLI, via MOCHNAZKI 42.

Archit. A. Luspinskyi — Ucrainorum Haliciae ecclesiae ligneae XVI—XVIII. ss. 40 tab. Q. 1920. dol. 3.

I. Swiensiskyi — Ucrainorum Haliciae codices s. XVI. illuminati I—III, 195 tab. Q. cum commentario et iudicibus, 1922—1923 una cum additamento.

M. Sosenko — Ornamenta codicum Haliciensium XVI—XVII ss. in Museo Stauropigiano Leopoliensi collectorum, 18 tab. Q. dol. 12.

Pretium huius libri dol. 12.

TULA-online.org

ORIGINES ARTIS TYPOGRAPHICAE UCRAINORUM

CCCL annis primi libri in Ucraina
Leopoli 1573—4. a. impressi peractis

permultis effigiebus, typis et ornamentis librorum ucrainicorum illustratae

motu et opera auctoris Ilarioni Swienzizkyi investigatae

sumptibus Musei Nationalis Ucrainorum Leopoliensis
Instituti Scientifici conditi a Metropolita Halic.
Andrea Comite Sheptyzkyi
editae.

IN OFFICINA MONASTERII ORDINIS S. BAS. M. ŻOVKVA 1924 IMPRESSAE

TULA-online.org

TULA-online.org

TULA-online.org

TULA-online.org

TULA-online.org